Anul II, Numărul 3, iulie–septembrie 2019

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Editorial
Studiu
Historia
Traditiones
Festivalul Internațional „George Enescu” 2019
Memorii
Poesis
Roman
Cronică literară
Universalia
Note de lectură
Teatru
Jurnal de călătorie
Cronicar de teatru
Arte vizuale
Interviu
Proză scurtă
Lumea copilăriei
Filosofie politică
Literatură economică

LEVIATHAN

Anul II, Numărul 3
iulie–septembrie 2019

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori: **Liviu Antonesei, Lică Barbu, Radu Boroianu, Ani Bradea, Alexandru Cazacu, Radu Comșa, Cornelia Costin, Florentina Loredana Dalian, Horia Gârbea, George Grigore, Dori Lederer, Lőrinczi Francisc-Mihai, Cleopatra Lorințiu, Veronica Pavel Lerner, Nicolae Lotreanu, Victoria Milescu, Gheorghe Miletineanu, Neculai Moghior, Mirela Nicolae, Marina Roman, Paula Romanescu, Alexandru Sfârlea, Florentin Smarandache, Urfet Șachir, Daniela Șontică, Christian Tămaș, Marius-Cosmin Vasile, Carmen Vințan, Letiția Vladislav, Gina Zaharia**

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
William Blake, *Newton* (1795–1805), Collection Tate Britain. Monotip, realizat pentru prima dată în 1795. Ulterior, în 1805, relucrat și retipărit.

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial:
Universul imaginativ al creației
de Rudy Roth 3

Studiu:
Georg Büchner – preludiu expresionist
de Costin Tuchilă, Pușa Roth 5

Historia:
O poveste adevărată (3)
de Neculai Moghior 12

Musica:
Festivalul Internațional „George Enescu", ediția a XXIV-A, 2019
de Costin Tuchilă 17

Memorii:
Simțuri și instincte. Memorii în răspăr și adevăruri subiective
de Radu Boroianu 21

Universalia:
Sappho în tălmăcirea Paulei Romanescu 29
Yunus Emre – fondatorul liricii anatoliene (2)
Prezentare și traducere din limba turcă de Urfet Șachir 36
Juha, vărul arab al lui Păcală
de George Grigore 39

Jurnal de călătorie:
Nu-i timp de pierdut timpul! Note de călătorie în Arabia Saudită
de Florentin Smarandache 42

Traditiones:
Tradiții, obiceiuri și legende turcești. Nunta turcească (2)
de Urfet Șachir 45

Poesis:
Versuri de Cleopatra Lorințiu, Alexandru Sfârlea, Alexandru Cazacu, Cornelia Costin, Veronica Pavel Lerner 48

Roman:
Iarna nebună (fragment)
de Letiția Vladislav 55

Cronică literară:
„Scadența"
de Christian Tămaș 58
Relatări din antecamera morții
de Ani Bradea 60
Povestea unei altfel de întoarceri acasă
de Lőrinczi Francisc-Mihai 63
„Un nume pe nisip" de Christian Tămaș
de Liviu Antonesei 65

Note de lectură:
Câteva sugestii
de Veronica Pavel Lerner 67

Teatru:
Ultima iubire a lui Cezar (fragment)
de Horia Gârbea 69

Cronicar de teatru:
Despre Molière, dar nu numai despre el
de Gheorghe Miletineanu 75
De la Vuică din „Reconstituirea" la „Mihăiță. Reconstituirea unui vieți" – spectacolul unei cariere exemplare
de Marina Roman 78

Arte vizuale:
Chipuri de țărani în picturile lui Nicolae Grigorescu, Octav Băncilă, Corneliu Baba, Camil Ressu
de Daniela Șontică 80

Interviu:
Istoricul Adrian Majuru: „Prin ceea ce faci, trebuie să-i ajuți pe alții"
de Mirela Nicolae 83

Proză scurtă:
Un ochi pentru Don
de Florentina Loredana Dalian 87
Zboruri de noapte
de Radu Comșa 90
Trandafir, realitate și vis
de Pușa Roth 93
Magicianul
de Gina Zaharia 96
„Glasul pământului" și „Sângele apă nu se face"
de Dori Lederer 98

Lumea copilăriei:
Cristalin
de Victoria Milescu 100
Groapa lui Zercea
de Lică Barbu 104
Învoiala
de Carmen Vințan 108

Filosofie politică:
Ce știm despre diversitate și unitate în arhitectonica integrării europene
de Nicolae Lotreanu 112

Literatură economică:
Valorificarea eficientă a potențialului agricol în sprijinul creșterii performanței economice
de Marius-Cosmin Vasile 118

Opera Națională București 2019:
Spectacolele lunii octombrie 124

Editorial LEVIATHAN

UNIVERSUL IMAGINATIV AL CREAȚIEI

Rudy Roth

Poet, ziarist, grafician,
cercetător român,
doctor în științe politice

Fără doar și poate, *sensul primordial al unei revistei culturale este de a conferi elocvența cernelii tipografice acelor idei care aduc plus-valoare universului imaginativ al creației*. Un deziderat pe cât de logic, pe atât de dificil de pus în practică. Și asta nu doar pentru că în spatele fiecărei ediții sunt săptămâni întregi de muncă de selecție și corectare, ci mai ales pentru că fiecare număr este, în fapt, rezultatul unui complex exercițiu de înglobare într-un *ethos creativ unitar* a unei multitudini de proiecții și de percepții culturale distincte.

Pe de altă parte, într-un cotidian precum cel din spațiul geo-lingvistic românesc caracterizat atât printr-un *neo anti-intelectualism* de inspirație comunistă, dar și prin manifestări ale unui *cult al ignoranței* de sorginte capitalistă – *o revistă culturală este forțată să-și asume un rol de catalizator societal, de modulator al schimbării sociale*. Lucru în egală măsură dificil de realizat, atunci când societatea vizată de schimbare este una care fetișizează imitația și aparențele, în detrimentul creativității individuale și substanței.

Din aceste motive, atunci când împreună cu echipa editorială am pus bazele „Leviathan", am vrut să propunem o revistă *altfel*, o revistă modernă și aparent eclectică, însă tributară unui sistem de valori tradițional, o revistă capabilă să proiecteze diversitatea într-o manieră convergentă, fără însă a uniformiza această diversitate. O revistă care să-i confirme cititorului că *timpul petrecut citind nu poate fi niciodată considerat timp pierdut, ci timp investit în propriul eu* sau, și mai mult, o revistă care să-i certifice că *detașarea de cotidian indusă de consumul de cultură poate fi totodată și cel mai agreabil mod de a ignora trecerea timpului și chiar viața însăși*.

Cu aceste gânduri în minte, ajung la propunerea de evadare din cotidian pe care o lansează revista „Leviathan" în acest al patrulea număr al său (3/2019, primul a apărut în 2018). Astfel, ediția a patra debutează cu o invitație făcută de **Pușa Roth** și **Costin Tuchilă**, care semnează un studiu despre **Georg Büchner**, un emblematic dramaturg, prozator și poet german despre care se crede că, dacă ar fi fost să trăiască mai mult, ar fi devenit o figură proeminentă

a literaturii germane, la fel de popular și productiv precum **Johann Wolfgang von Goethe** sau **Friedrich Schiller.**

Totodată, în încercarea de a transforma „Leviathan" într-un veritabil compas cu care să poată fi cartografiate stările de cultură ale prezentului, trecutului sau viitorului, numărul actual al revistei găzduiește în cadrul rubricii *Historia* cea de-a treia parte din *O poveste adevărată* de **Neculai Moghior**, iar în cadrul rubricii *Memorii* un interludiu literar printre *Simțuri și instincte*, semnat de **Radu Boroianu**. Tot în acest număr, „Leviathan" prezintă un interviu realizat de **Mirela Nicolae** cu istoricul **Adrian Majuru**, o autentică invitație contemporană la altruism social.

Pentru cititorii cu vocație de explorator, rubrica *Jurnal de călătorie* se constituie într-o invitație – ce-i drept, virtuală – de a călca pe urmele pașilor lui **Florentin Smarandache** prin nisipul saudit și, odată ajunși în acest areal geo-cultural, de a-l descoperi, alături de **George Grigore**, pe *Juha, vărul arab al lui Păcală*.

Iubitorii de poezie au parte – în această ediție – de un veritabil festin

liric, care-i poartă – grație traducerii lui **Urfet Șachir** – prin misticismul iubirii divine și al destinului uman în versul anatolian al lui **Yunus Emre** și – prin fascinația creativă a **Paulei Romanescu** – în acea aparte stare de spirit a catrenului sapphic. În plus, sub egida rubricii *Poesis* sunt prezentate cititorilor poezii semnate de **Cleopatra Lorințiu, Alexandru Sfârlea, Alexandru Cazacu, Cornelia Costin** și **Veronica Pavel Lerner**.

Ca o expresie a ceea ce ne place să credem că este o autentică tradiție „Leviathan", secțiunea dedicată cronicii literare propune lectorilor revistei patru volume: *Scadența* de **Horia Liman** (cronică de **Christian Tămaș**), *Suferințele tânărului Blecher* de **Radu G. Țeposu** (cronică de **Ani Bradea**), *Puzzle, chemarea cocorilor* de **Letiția Vladislav** (cronică de **Lörinczi Francisc-Mihai**) și *Un nume pe nisip* de **Christian Tămaș** (cronică de **Liviu Antonesei**). Pentru cei care vor însă să plonjeze și mai profund printre cuvinte, numărul actual găzduiește un fragment din romanul *Iarna nebună* de **Letiția Vladislav**, proză scurtă semnată de **Florentina Loredana Dalian, Radu Comșa, Pușa Roth, Gina Zaharia** și **Dori Lederer** sau proză pentru copii semnată de **Victoria Milescu, Lică Barbu** și **Carmen Vințan**.

Iubitorii de teatru se vor putea delecta cu un fragment din *Ultima iubire a lui Cezar* de **Horia Gârbea**, pentru a explora mai apoi lumea lui Molière, așa cum este schițată de condeiul criticului de teatru **Gheorghe Miletineanu**. În egală măsură, vor putea descoperi volumul semnat de **Doina Papp** despre actorul **George Mihăiță**, în viziunea critică a **Marinei Roman**.

Tot în numărul al patrulea, „Leviathan" propune o incursiune emoțională printre chipurile ridate și arse de soare ale țăranilor din picturile lui **Nicolae Grigorescu, Octav Băncilă, Corneliu Baba** și **Camil Ressu,** alături de **Daniela Șontică** și o alta prin fascinantele ritualuri ale nunților turcești, împreună cu **Urfet Șachir**. În exclusivitate și în avanpremieră, rubrica *Musica* le va facilita melomanilor accesul în *culisele ediției 2019 a Festivalului „Enescu"*.

Segmentul științific al revistei abordează tema diversității și unității în arhitectonica integrării europene într-un studiu semnat de **Nicolae Lotreanu**, dar și tema valorificării eficiente a potențialului agricol în sprijinul creșterii performanței economice în studiul lui **Marius-Cosmin Vasile**.

La finalul acestei sumare descrieri, nu-mi rămâne decât să sper că „Leviathan" vă va fi un companion cultural de nădejde în ultima parte a verii și în prima parte a toamnei anului 2019 și – parafrazându-l pe **Oscar Wilde** – să sper că vom trăi această perioadă existând și coexistând într-o stare de cultură.

Palma de Mallorca, Spania

„Într-un cotidian precum cel din spațiul geo-lingvistic românesc – caracterizat atât printr-un neo anti-intelectualism de inspirație comunistă, dar și prin manifestări ale unui cult al ignoranței de sorginte capitalistă – o revistă culturală este forțată să-și asume un rol de catalizator societal, de modulator al schimbării sociale. Lucru în egală măsură dificil de realizat, atunci când societatea vizată de schimbare este una care fetișizează imitația și aparențele, în detrimentul creativității individuale și substanței."

Studiu

GEORG BÜCHNER: PRELUDIU EXPRESIONIST

Costin Tuchilă, Puşa Roth

Născut la 17 octombrie 1813, la Goddelau, lângă Darmstadt, Georg Büchner, scriitorul mort de tifos la nici 24 de ani (19 februarie 1837, la Zürich), după ce își terminase studiile de medicină, constituie un caz aparte în istoria dramaturgiei universale. Aparte atât prin destinul omului, cât și prin cel al operei sale, recuperată târziu dar de o importanță deosebită pentru teatrul modern. *„În istoria dramaturgiei moderne universale și în aceea a teatrului cu caracter politic, piesele lui Büchner reprezintă o importantă verigă între Shakespeare și Brecht."* [1]

Rămânând în manuscris, nu vom putea ști ce ecou ar fi avut piesele sale în epocă, în ce manieră și în ce măsură ar fi fost înțelese.

„Drama lui Büchner este analitică, fără o structură dramatică progresivă ce pregătește culminarea conflictului și rezolvarea lui tragică; scenele sunt fațete succesive ale unei desfășurări istorice și urmăresc, cu multe momente întârzietoare, dezvăluirea cauzelor ce duc la prăbușirea inevitabilă a eroului, prăbușire determinată de legitatea istorică obiectivă și de incapacitatea eroului de a i se putea opune." [2]

Georg Büchner, portret de Philipp August Joseph Hoffmann (1807–1883), cca 1835

Mai degrabă, referindu-ne la *Woyzeck*, teatrul lui Büchner anunță experiența pe care o va urma Brecht, cel puțin în primele sale piese, deloc străine de influențe expresioniste. Nu este întâmplător faptul că în primă perioadă de gestație a ideilor expresioniste, Büchner a fost redescoperit și tratat ca un important precursor.

Tensiunea dintre individ și societate, umilința parcursă în confruntarea cu o realitate ostilă, cu un mediu social care îi refuză dreptul la elementară demnitate, pledoaria patetică ascunsă în *Woyzeck*, protestul exprimat prin strigătul de durere, acel *schrei* atât de exploatat în forme diverse de artă, prefigurează expresionismul. Născut în pictură, expresionismul își manifestă elocvent particularitățile atitudinii artistice, dar și sociale în teatru. Pentru că teatrul, examen colectiv de conștiință, rămâne arta cu cea mai directă și activă înrâurire. Încercarea de a descoperi ce se ascunde dincolo de aparențe, proprie expresioniștilor, dobândește relief sporit sub lumina reflectoarelor.

Istoria publicării și punerii în scenă a pieselor lui Büchner este semnificativă în acest sens. În 1879, Karl Emil Franzos edita piesele lui Büchner, după ce descifrase manuscrisul ilizibil al dramei *Woyzeck* prin metoda chemoterapiei. Editorul interpretează greșit numele eroului, ortografiindu-l Wozzeck și realizează o redactare dramaturgică liberă a pieselor, după criterii estetice personale. Nu vom putea ști cât de mult a intervenit Karl Emil Franzos în succesiunea scenelor, a fragmentelor dramatice având ca subiect cazul Woyzeck. După Primul Război Mondial, Fritz Bergemann și Georg Witkowsky continuă cercetările filologice și publică o nouă ediție a piesei, în 1922, la Insel-Verlag din Leipzig, reconstituind ortografia originală a titlului, *Woyzeck* și reintegrând scene din manuscrisul lui Büchner. Nici această ediție nu este considerată definitivă pentru versiunea finalului piesei. Dar poate că această istorie a unei istorii are mai puțină relevanță, ea neputând știrbi modernitatea și autoritatea dramatugului care avea să devină un model pentru autorii secolului al XX-lea. De aceea, o cronologie nu este chiar de prisos.

Moartea lui Danton, prima dramă a lui Büchner, scrisă în 1835, va fi jucată în premieră la Teatrul „Belle-Alliance" din Berlin, în 5 ianuarie 1902. Premiera lui *Woyzeck* are loc în 8 noiembrie 1913, la München, cu Albert Steinrück în rolul titular, în regia lui Eugen Killian, în viziune expresionistă. Șapte luni mai târziu e semnalată premiera vieneză, la care asistă și compozitorul Alban Berg, care se hotărăște să scrie o operă expresionistă bazată pe fragmentele dramatice büchneriene. Opera avea să fie publicată în 1922, cu sprijinul financiar al

[1] **Livia Ștefănescu**, Studiu introductiv la volumul **Georg Büchner, *Pagini alese***, București, Editura pentru Literatură Universală, 1967.

[2] **Mihai Isbăşescu,** *Istoria literaturii germane*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968.

Almei Mahler, compozitorul neajungând să cunoască ediția Bergemann, așadar nici titlul original. Din cele 26 de scene, muzicianul, autor și al libretului, se oprește la 15, cele mai relevante din punctul de vedere al viziunii expresioniste. O dată în plus, opera *Wozzeck* de Alban Berg, jucată în premieră la 14 decembrie 1925, la Staatsoper din Berlin, pune în valoare semnificația dramei nefericitului soldat Woyzeck pentru istoria dramaturgiei universale.

Poet al pesimismului eroic, rebel romantico-utopic, exponent al nihilismului, cum a fost caracterizat, Georg Büchner a fost tratat rând pe rând drept realist, naturalist, precursor al expresionismului. Fiecare dintre aceste modalități de receptare este îndreptățită, neconținând nici un accent excesiv:

„Concepția și elaborarea romantică a fenomenului teatral a fost cea mai înaltă și complexă din câte s-au putut imagina în cursul civilizației europene; realizată, dar totodată constrânsă să rămână sterilă, mărturie a unui impas istoric cognitiv, care se perpetuează în fenomenele noastre actuale de viață, în parte echivoce, în parte unilaterale. Un reprezentant tipic în acest sens este Georg Büchner." [3]

*„Dramaturgia lui Büchner poate fi raportată și la realism, începând cu o anumită fundamentare documentară, cu tematica, mai ales prin personajele aparținând unui mediu umil în **Woyzeck**, dar în ansamblu ea depășește caracteristicile curentului, esențializând și structurând materialul într-un mod pe care abia secolul al XX-lea îl va înțelege și aprecia.*

Gravitatea cu care Büchner pune probleme umane, sociale, individuale, viziunea sa filozofică, procedeele noi pe care le folosește, unele devenind proprii abia expresionismului și altor direcții ale dramaturgiei contemporane și chiar scenariului cinematografic, toate acestea pretind o tratare aparte; legătura cu realismul secolului al XIX-lea rămâne tangențială." [4]

*„Realismul lui Büchner, influențat de concepția dramatică a lui Goethe și smălțat cu psihologismul plin de duh al lui Shakespeare, are puternice pătrunderi în profunzimile problematicii sociale contemporane, unde deslușește antagonismul dintre săraci și bogați, pe care-l reia mai limpede și mai convingător în ultima sa dramă, **Woyzeck** […]. Acțiunea acestei drame, rămasă neterminată și nefinită, redă un caz real care făcuse senzație și înfățișează – cu tehnca foarte modernă a succesiunii rapide de tablouri scurte – destinul și frământările sufletești ale unui om sărman din clasa celor asupriți, pe care realitățile crude ale vieții inumane îl împing să-și omoare logodnica necredincioasă și să se înece. În realismul sumbru al acestei piese – care, ca și nuvela **Lenz**, preludiază naturalismul și are rezonanțe dostoievskiene – se împletește o notă, abia schițată, de lirism aproape mistic."* [5]

În *Istoria literaturii germane de la începuturi până în prezent*, apărută într-o primă ediție în 1949, Fritz Martini sintetizează felul în care, în epoca dominată de estetica romantică, opera lui Büchner se despărțea de orice formă de idealism romantic:

*„Abia în vremea lui Gerhart Haumptmann și a lui Frank Wedekind, el a fost înțeles și apreciat în mod just: drept creator al unui nou sentiment tragic despre lume și al tragediei istorice și sociale realiste. Originari din Hessa, ca și el, erau conducătorii și cântăreții asociației studențești rebele (**Burschenschaft**), Ludwig și Karl Follen, care s-au refugiat în Elveția. Ca student în medicină la Gießen, Büchner a luat vehement atitudine pentru cauza libertății populației sărace oprimate. El a opus retoricii liberale bazate pe idealuri neclare cerința unei revoluții practice, sociale și economice. Își însușise în timpul anilor săi de studii la Straßbourg (începând din 1831) ideile Revoluției Franceze. În 1834 a întemeiat la Gießen, împreună cu un grup de prieteni, organizația secretă «Asociația pentru drepturile omului», ca nucleu al unei acțiuni revoluționare în Hessa; a răspândit printre țărani manifestul **Curierul de țară din Hessa** (**Der Hessische Landbote**), purtând motto-ul devenit celebru: «Pace colibelor, război palatelor». De teama arestării, s-a refugiat în anul 1835 în Straßbourg. În săptămânile cât a fost urmărit, Büchner a scris marea sa piesă revoluționară **Moartea lui Danton** (**Dantons Tod**, 1835; prima reprezentare, la Berlin, 1902), sortită să inaugureze, prin temă și stil, o nouă etapă a dramei politice. O dramă politico-socială – mai mult încă, o dramă a demistificării istoriei, a existenței umane, o dramă a desperării și a compasiunii față de lume, o tragedie a neputinței, a credinței înșelate și a mizeriei făpturii omenești. Era o viziune a realității care anula idealurile și ideologiile tradiționale și determina noul stil, noul limbaj al lui Büchner. Există în ea o mare dezamăgire și un mare dezgust față de viață, un spirit format la școala lui Shakespeare, un realism sceptic și o dorință explozivă de viață. Într-o epocă fără zei, Büchner se apropia de «nihilism»; nu exista pentru el nici o consolare, nici o izbăvire – o lege universală distantă, oarbă se juca cu oamenii și cu destinele lor de parcă ar fi fost niște marionete. Desacralizarea și golirea de sens a vieții, care aveau loc în secolul al XIX-lea, erau recunoscute fără cruțare și trăite cu emoție. Erau tema și confesiunea lui: să fii silit a trăi într-o lume lipsită de Dumnezeu și totuși să te menții în ea – cu pesimismul eroic al puterii, care ține piept puterilor haosului și e capabil să iubească viața, oricum ar fi ea. Büchner a preluat adesea textual, în **Moartea lui Danton**, dialogul din izvoarele istorice oficiale;*

[3] **Vito Pandolfi**, *Istoria teatrului universal,* vol. III, traducere din limba italiană și note de Lia Busuioceanu și Oana Busuioceanu, București, Editura Meridiane, 1971.

[4] **Silvia Cucu**, *Teatrul european în secolul al XIX-lea: Realismul*, București, Editura Meridiane, 1974.

[5] **Mihai Isbășescu**, *op. cit.*

lupta dintre Robespierre și Danton, dintre doctrinarul brutal și aristocratul liberal, în care mai trăiește suferința cosmică a lui Byron, a devenit sursa unui nou realism al «formei dramatice deschise». În scurta nuvelă ***Lenz*** *(1839), care redă soarta nefericitului acolit de la Straßbourg al lui Goethe, în timpul crizei bolii sale mintale, a oferit un studiu psihologic și literar asupra sciziunii și descompunerii lăuntrice a unui suflet uman. Büchner a căutat să înfățișeze adevărul nealterat, pentru a duce prin el la milostivire, la înțelegerea profunzimii și frumuseții suferinței. «Trebuie să iubești omenirea, pentru a pătrunde firea proprie a fiecărui om; nici unul nu trebuie să ne pară prea neînsemnat, prea urât; numai așa îi vom putea înțelege». Deziluziei critico-pesimiste i se alătură un alt aspect: etosul unei cucernicii în fața lumii și a vieții, al unei omenii iubitoare și compătimitoare. Acest etos constituie un element decisiv al creației lui George Büchner.*

Georg Büchner, desen de Alexis Muston, 1835

Tragicul, comicul – sunt aspecte ale aceleiași realități; melancolia, tristețea și veselia, grotescul mergând până la absurd, lirismul oniric, satira, extravaganța, păpușăria și visarea romantică a fanteziei – toate acestea și altele conferă, în tranziții nuanțate, comediei lui Büchner ***Leonce și Lena*** *diversitatea ei de tonalități. Multiplicitatea valențelor interioare ale romantismului este parcursă din nou, dar cu o concentrare și intensitate a capacității poetice pe care* ***Ponce de León*** *a lui Brentano nu le atinsese. Totul devine mai conștient, mai ascuțit, mai accentuat, ca rezultat al unei transformări pe care numai geniul creator o poate realiza."* [6]

Büchner studia Revoluția Franceză pe de o parte cu acel pesimism al omului care se simte „strivit de oribila fatalitate a istoriei" și care în anumite circumstanțe poate conduce la o revoltă devastatoare, pe de alta, încercând să alunge această fatalitate îmbrățișând ideile socialismului utopic al lui Saint-Simon și Robert Owen. Principiile comunismului radical al lui Babeuf, care încercase în 1795, împreună cu un grup de iacobini, să creeze o mișcare pentru instaurarea unui sistem comunist, sfârșind firește la ghilotină, îi erau familiare, ca și tezele liberalilor adepți ai revoluției fără violență. Nu știm cum ar fi evoluat tânărul plin de elan revoluționar la 20 de ani, care îi scria logodnicei sale că dominația geniului e *„un simplu joc de păpuși, o ridicolă luptă împotriva unei legi de fier pe care a o cunoaște e lucrul suprem, dar să o domini e o imposibilitate. Nici prin minte nu-mi mai trece să mă închin în fața armăsarilor de paradă și a pilonilor istoriei. Privirea mi-e obișnuită să vadă sânge. Dar eu nu sunt tăișul ghilotinei.* ***Trebuie*** *este unul dintre cuvintele de osândă cu care a fost botezat omul".* Büchner nu împărtășește însă mesianismul curent al multor teorii sociale ale epocii și cade în eroare când consideră sărăcia forța motrice a revoluției. Gracchus Babeuf definise Revoluția Franceză ca pe *„un război între patricieni și plebei, între bogați și săraci".* [7] După eșecul *Curierului din Hessa*, viziunea tânărului dramaturg, republican convins, asupra Revoluției va fi mult mai nuanțată chiar în privința problemei sociale. Nimic din vehemența acelui apel politic imprimat în tipografia teologului Friedrich Ludwig Weidig, primul de acest fel apărut în Germania înaintea *Manifestului Comunist*, nu va trece în drama *Moartea lui Danton*, care, sprijinită pe studiul documentelor, e mai mult o piesă sumbră de dezbatere morală și filosofică, o constatare amară de virtuți inutile, alături de scepticisme și disperări transformate în fraze memorabile.

Funcțional, pentru a trezi, cum își imaginau conspiratorii, conștiința adormită a oamenilor simpli, înspăimântați de poveștile de groază despre ghilotină și prea puțin dispuși la eroism, *Curierul din Hessa*, care n-a apucat să aibă niciun ecou, fiind predat de țărani poliției, este scris în termeni patetici. Calculele economice inserate de tânărul protestatar dau o anume greutate în argumentație, dar e greu de presupus că ele ar fi constituit altceva decât o abstracțiune, incapabilă de a descătușa energii. Textul care împrumută îndemnul lui Chamfort, *Pace colibelor! Război palatelor!*, a fost completat de Weidig cu pasaje în gustul oratoriei mesianice: *„În anul 1834 pare că Biblia ar fi dovedită ca mincinoasă"*; *„Vai vouă celor ce vă închinați idolilor! Voi sunteți ca păgânii care se închină crocodilului de care vor fi sfâșiați. Voi îi puneți o cunună, dar e o cunună de spini pe care v-o apăsați voi înșivă pe cap; îi dați un sceptru în mână, dar un bici cu care sunteți bătuți; îl așezați pe tronul vostru, dar e un scaun de supliciu pentru voi și copiii voștri"*; *„Cât poate cuprinde cu ochii un tiran – iar Germania are vreo treizeci – se usucă și țarina, și poporul. Dar după cum scrie profetul, în Germania va fi cât de curând astfel: «Ziua reînvierii nu va întârzia. Pe câmpul acoperit cu leșuri va fi un vuiet, se va face o mișcare și cei înviați vor fi o mare oștire.»"*

[6] **Fritz Martini**, *op. cit.*, traducere de Eugen Filotti și Adriana Hass, București, Editura Univers, 1972.

[7] „Le Tribun du peuple", 6 noiembrie 1795.

Descompunând sistemul politic și economic al marelui ducat, denunțând birurile, corupția instituțională, Georg Büchner are formulări de pamfletar inspirat, aruncate în vârful peniței, care dovedesc marele său talent, căci niciun semn nu lasă bănuiala unei elaborări chinuite. Inutil să ne gândim în câte genuri s-ar fi el putut ilustra, mai ales că imaginile sale nu sunt atinse de desuetudine: *„În Germania, justiția e de secole târfa prinților"*; *„Ducele este capul lipitorii care se târăște peste voi; miniștrii sunt gurile care sug și funcționarii coada. [...] Mantia de domnitor este covorul pe care domni și doamne din nobilime și de la curte își tăvălesc de-a valma poftele lor murdare. Își acoperă bubele cu decorații și eșarfe, iar lepra trupului și-o ascund cu haine de preț. Fiicele poporului și le fac slujnice și târfe, și feciorii poporului lachei și soldați"*; *„În anul 1789, poporul francez s-a săturat să mai fie mârțoaga regelui"*; *„Căci ce sunt aceste constituții din Germania? Nimic altceva decât paie goale din care au scos toate boabele pentru ei."*

Conflictul dintre Robespierre și Danton s-a dovedit a fi episodul cel mai tentant din punct de vedere teatral din lunga și complicata istorie a Revoluției Franceze, de la Büchner, primul care se apleacă asupra lui cu rezultate remarcabile, la Camil Petrescu. În ciuda unor dizertații de ordin moral și ideologic, care ar fi putut s-o deturneze de la funcția teatrală, *Moartea lui Danton* probează din plin simțul dramaturgic al autorului. El știe să îmbogățească scenic confruntarea de idei, nu printr-o narațiune teatrală banală, ci introducând mici drame, tratate secvențial, uneori în scene de stradă, paralele cu drama prăbușirii lui Danton. Sunt aici mai multe lumi, a lui Robespierre, a lui Danton, a oamenilor umili deziluzionați de eșecul în plan material și moral al revoluției. Pe o stradelă unde nevasta sufleorului Simon deplânge situația fiicei sale, care se prostituează pentru bani, și își ceartă bărbatul bețiv, poporul cere moartea aristocraților, revoltat că „ghilotina e prea înceată". Robespierre încearcă să opună furiei legea, care e voința poporului și care, respectată, va conduce desigur la deznodământul dorit, dar mulțimea nu se încurcă în asemenea amănunte:

*„**Întâiul cetățean**: Noi suntem poporul. Și nu vrem nici o lege. Ergo, această voință a noastră e lege. Ergo, în numele legii, nu mai există nici o lege! Ergo, omorâți!"*

*(Actul I, **O stradelă**)* [8]

Teoria terorii necesare, a „terorii ca derivație a virtuții", cum spune Robespierre în scena de la Clubul iacobinilor, radicalismul care ar aduce libertatea se dovedesc funeste, creând haos. Dialogul lui Danton cu Robespierre din actul I este mai mult o încercare a primului de nuanțare a unei teme morale, decât propriu-zis întâlnirea dintre doi eroi între care ruptura politică este iremediabilă. Atât virtutea, cât și viciul sunt renegate de Danton cât timp ele sunt proclamate din voința unui singur om, care nu poate deține decât un adevăr subiectiv, sprijinit pe egoism și orgoliu. În replicile personajelor büchneriene se întrevăd în bună parte acele răscolitoare crize de conștiință referitoare la legitimitatea morală a acțiunilor omenești, care vor deveni curente în dramaturgia secolului al XX-lea, iar expresia lui este surprinzător de modernă:

*„**Robespierre**: Conștiința mea e curată.*

***Danton**: Conștiința este o oglindă în fața căreia se schimonosește o maimuță; fiecare se dichisește cum poate și își caută plăcerile după cum îi e felul. Nu face să ne luăm de păr pentru atâta lucru. Să se apare fiecare, dacă un altul îi strică cheful. Ai oare dreptul să faci din ghilotină o albie pentru rufele murdare ale altora, iar din capetele retezate șomoioage de curățat hainele lor jegoase, numai pentru că haina ta e întotdeauna curată și periată? Da, înțeleg să te aperi, dacă cineva ți-ar scuipa-o ori ți-ar sfâșia-o; dar ce te privește, câtă vreme te lasă în pace? Dacă lor nu le pasă să umble așa cum umblă, ai oare dreptul să-i închizi în mormânt din pricina asta? Ori ești cumva jandarmul cerului? Și dacă nu poți să-i rabzi cum îi rabdă Dumnezeul tău, leagă-ți ochii cu o batistă.*

***Robespierre**: Renegi virtutea?*

***Danton**: Reneg și viciul. Nu există decât epicurieni. Și anume: grosolani și fini. Cristos a fost cel mai fin. Asta e singura deose-bire pe care o pot găsi între oameni. Fiecare se comportă după cum îi e firea, adică acționează după cum e bine... Nu crezi, Incoruptibile, că e groaznic să ți se arate adevărul gol-goluț.*

***Robespierre**: Danton, în anumite timpuri viciul înseamnă înaltă trădare.*

***Danton**: Nu înfiera viciul; în numele cerului, nu; prea ai fi ingrat. Prea îi ești mult dator prin contrast. De altfel, ca să rămânem la concepțiile tale, loviturile noastre trebuie să fie toate în folosul republicii. Nu e bine să lovești și pe nevinovați odată cu cei vinovați."* [9]

Danton acceptă prăbușirea nu atât ca pe o fatalitate dictată de destinul personal, ci ca pe o necesitate izvorâtă din legile implacabile ale istoriei, cărora omul nu li se poate opune. Acest curs inevitabil, pe care i-l prevede și lui Robespierre, nu este în mod simplist sacrificiul necesar în orice revoluție; el intră într-o ordine superioară, nu neapărat misterioasă, dar pe care omul nu o poate controla și poate că nici nu trebuie să o controleze. *„Marionete, asta suntem, trase de sfori, de o putere necunoscută. Nu suntem nimic prin noi înșine, nimic. Sănii cu care luptă spirite – numai că mâinile nu se văd, ca în basme..."*, îi spune Danton soției sale Julie. Iar oamenii doresc imagini palpabile, ca la teatru sau la expoziții de artă, vor ca sforile de care e trasă marioneta să se vadă pentru că numai astfel vor

[8] Traducere de Laura Dragomirescu.

[9] *Ibidem.*

avea certitudinea caracterului și a consecvenței, crede Camille Desmoulins, cu o ușoară nuanță de revoltă dar, până la urmă, în același spirit de acceptare superioară care îl animă pe Danton, „sfântul mort". Ca orice acțiune omenească, revoluția își devorează actorii. *„...Poporul e asemenea copiilor: trebuie să distrugă tot ca să vadă ce e înăuntru"* – este una dintre multele fraze memorabile rostite de Danton pentru a-și justifica atitudinea. În drum spre eșafod, el îi spune călăului:

„Vrei să fii mai fioros decât moartea? Poți tu oare să împiedici capetele noastre să se sărute când or fi în coș?"

Fără a face exces, exceptând poate doar trimiterile livrești la cultura antică, pe care în contextul epocii evocate nu i le putem reproșa autorului, *Moartea lui Danton* conține multe astfel de exprimări aforistice, într-o alternanță de efect cu izbucnirile gregare sau cu pasajele poetice. Marion, o femeie de moravuri ușoare, îi face lui Danton un fel de apologie a vieții trăite ca „dorință nesfârșită", în care amestecă scene din copilărie, imaginea unui înecat dus într-un coș, sub razele lunii, tentația dedublării, încheind cu o replică „teribilă", care i-ar face invidioși pe poeții moderni: *„Danton, buzele tale au ochi."*

Un deputat al Convenției, Thomas Payne, ține o dizertație logică arătând că existența umană contrazice caracterul creațiunii lui Dumnezeu. De la fraza gravă inițială, *„Dumnezeu nu există"*, el ajunge, printr-un fel de retorică a deriziunii, la o ironică exprimare a imperfecțiunii creației: *„[...] trebuie să recunoști că prea multă măreție cerească nu-i mai rămâne când pe bunul Dumnezeu l-ar putea durea măselele în fiecare dintre noi, ar putea suferi și el cu noi de boli lumești și să fie îngropat de viu, sau ar putea avea ideea foarte neplăcută despre acest lucru."* Viața este pentru Danton, ateu ca și autorul său, un mijloc de putrezire *„mai încâlcit, mai organizat"*, în comparație cu moartea: *„Dar eu tocmai cu acest soi de putrezire sunt învățat. Dracu știe cum o s-o scot cu cealaltă."* În aceeași scenă din actul al III-lea, Büchner întrezărește în termeni aproape existențialiști ideea determinismului absurd:

*„**Philippeau**: Și atunci, ce vrei?*

***Danton**: Liniște!*

***Philippeau**: Aceea e în Dumnezeu.*

***Danton**: În neant. Cufundă-te în ceva mai liniștit decât neantul, și dacă liniștea supremă e Dumnezeu, neantul nu e Dumnezeu? Dar eu sunt ateu. Blestemat principiu: ceva nu poate deveni nimic! Și eu sunt ceva. Aici e jalea!... Creațiunea s-a întins într-atât, că nu mai există nici un gol. Totul mișună de viață. Nimicul s-a sinucis; creațiunea e rana nimicului; noi, stropii ei de sânge, iar lumea e mormântul în care putrezește... Sună a nebunie. Și totuși e un adevăr într-asta."* [10]

[10] *Ibid.*

Leonce și Lena a fost văzută fie ca o satiră care, în cadru de basm romantic, cu acțiune *„idilică, absurdă și ireală"* (Livia Ștefănescu), ridiculizează tocmai acea categorie socială a micilor dictatori denunțată în *Curierul din Hessa*, fie ca o piesă mai profundă, un amestec de tragic, comic, grotesc în care drama trăită de Leonce are, în ciuda ridicolului ei, resurse grave. *„Scopul lui Büchner în **Leonce și Lena** este de a-și măsura puterea ironiei cu cea ironiei romantice"* [11], de aici rezultând o relativizare a comicului care depășește substanțial canoanele stricte ale genurilor clasice și, deopotrivă, tehnica romantică a comediilor de succes. Omul este, după Büchner, *„un jalnic calambur"*, ceea ce, în contexte diferite și cu un suport ideatic superior, se putea întrevedea și în *Moartea lui Danton*. Aspirația este mascată de scepticism și acea specie distinctă de melancolie cunoscută de la Shakespeare și care este consecința incertitudinii existențiale.

În toată istoria teatrului nu există un alt exemplu de piesă care, neterminată și încă generând atâtea ambiguități asupra soluției finale alese de personajul principal, să ocupe un loc atât de important, ca *Woyzeck*. Și mai mult, să fie considerată, în atâtea privințe, fundament al teatrului modern. Sau poate că tocmai caracterul interpretabil al finalului, în lipsa unei certitudini asupra opțiunii autorului, atrage. Eroul excepțional din *Moartea lui Danton* a fost înlocuit cu omul cel mai obișnuit cu putință, într-un spirit care nu mai are nimic comun cu romantismul. S-a spus că Dostoievski a descoperit latura abisală a ființei umane indiferent dacă aceasta este instruită și cultivată. Omul simplu nu este mai puțin abisal și astfel mai puțin enigmatic decât semenul său trecut prin biblioteci. Cu două decenii înainte, tânărul medic german Georg Büchner avea această intuiție transformând în personaj literar cazul lui Woyzeck, mult discutat și disputat în cercurile medicale și juridice din epocă. *„Fiecare om e ca o prăpastie"*, exclamă Friedrich Johann Franz Woyzeck, personajul lui Büchner. Tragica făptură reală se numea Johann Christian Woyzeck, era frizer și se născuse la 3 ianuarie 1780, în Leipzig. Neputând să-și găsească o slujbă stabilă, intră în armată ca ordonanță a unui căpitan. Când se întoarce, în 1818, află că a fost înșelat de nevastă și o părăsește. Trăiește din expediente, în concubinaj cu o văduvă, Johanna Christiane Woost, pe care o ucide din gelozie în ziua de 21 ianuarie 1821, la puțin ore după ce descoperise că e din nou înșelat. Subiectul era în sine spectaculos și, până în acest punct, numai bun pentru

[11] **Virgil Nemoianu**, *The Taming of Romanticism. European Literature and the Age of Biedermeier*, Cambridge, Massachusetts and London, England, Harvard University Press, 1984. Versiunea românească: *Îmblânzirea romantismului. Literatura europeană și epoca Biedermeier*, traducere de Alina Florea si Sanda Aronescu, București, Editura Minerva, col. BPT, 1998.

o melodramă. În timpul cercetării judiciare, apare ipoteza că Woyzeck ar fi săvârșit crima pasională din cauza halucinațiilor de care se presupunea că ar fi suferit. Repetatele expertize medicale infirmă această posibilitate și umilul soldat, *„cel mai sărac dintre săraci”*, este executat public prin decapitare la Leipzig, în 27 august 1824.

Astăzi contează mai puțin resortul determinat social, neîndoielnic seducător în raport cu ideile pentru care militase Büchner, chiar dacă acest resort nu este de neglijat, având capacitatea de a sensibiliza percepția contemporană:

*„**Woyzeck** este tragedia celui mai sărac dintre săraci, căruia i se ia totul; el își ucide logodnica necredincioasă și se sinucide aruncându-se în apă. Un om lipsit de apărare ca o plantă, călcat în picioare, cade victimă realității sumbre și brutale. O teribilă acuzare emană din scurtele scene. Ea apelează la umilință și îndurare. De la ridicarea maselor, a «stării a patra», Büchner așteaptă o nouă ordine religioasă și socială. El n-a crezut însă în optimismul unei idei burgheze; toate personajele sale trăiesc și acționează din instinct, dintr-o sumbră necesitate. Pentru el, istoria e destin; ea nu cunoaște patosul aspirației la libertate al lui Schiller, nici frumusețea ideii și eliberarea prin ea. Aceasta reprezintă o concepție nouă, revoluționară, despre dramă și distanțarea definitivă de idealism, dar și o nouă posibilitate de experiență umană, derivată din vulnerabilitatea omului izolat.”* [12]

Büchner ar fi putut avea un model stilistic în piesa *Soldații* (1776) de Lenz (cf. Fritz Martini), dar sursa pare puțin plauzibilă la analiza structurii dramei sale, alcătuită dintr-o succesiune de scene scurte, de secvențe care par a fi intenționat „deschise” plurivalenței de sensuri. Nu neapărat ambiguității, pentru că autorul nu o dorește nicicând, înaintând ferm inclusiv când sugerează că subconștientul este cel care transformă perfecta obediență de la început a soldatului Woyzeck în revoltă. Ritmul epic al acestor secvențe juxtapuse este și el o unitate de măsură care nu admite abateri. Ca în drama modernă, nimic nu trebuie să fie explicit, transparent fără efort, din punct de vedere al psihologiei personajului. De aici, *„limbajul incoerent, sacadat, prin care personajul își exteriorizează obsesiile și care, desigur, anticipă de la distanță de un secol procedeele dramei moderne”* [13]

Conștiința individuală atât de puternică la Danton și camarazii săi se reîntoarce la stadiul ei primar, guvernat de un instinct de a cărui materializare brutală nu poate fi făcut vinovat umilul cetățean în haine militare, care repetă mecanic: *„Am înțeles, domnule căpitan!”* Dar această ipostază, în care se combină tot grotescul și tot tragicul existenței lipsite de orice perspectivă, nu e mai puțin relevantă și mai

Schițe de personaje din manuscrisul piesei *Woyzeck*, dată necunoscută

puțin cutremurătoare în sens uman. Între tragic și grotesc este uneori o limită atât de transparentă încât conștientizarea ei duce sigur la nebunie.

În *Woyzeck*, concentrarea dramei în ceva mai mult de 48 de ore nu are niciun fel de legătură cu doctrina clasică, fiind o modalitate de a justifica intensitatea crizei. Psihologia personajului, care încearcă să se dezvinovățească în plan moral, se lovește de aplicarea simplistă și cinică, din partea celorlalți, a unor precepte, ceea ce conduce la „rătăcirea” eroului, în care nu se amestecă în spirit naturalist nici ereditatea, nici alte detalii de psihologie socială. Woyzeck este întâmpinat de fapt cu un fel de refuz generic din partea semenilor, excluderea aceasta fiind o derivație a fracturii sociale:

*„**Woyzeck**: Noi, oamenii săraci, vedeți dumneavoastră, domnule căpitan… Banii, banii! Cine n-are bani… să încerce unul ca mine să odrăslească bizuindu-se pe morală… Suntem și noi tot carne și sânge. Noi ăștia rămânem tot niște ființe obidite și pe lumea asta, și pe cealaltă. Gândesc că de-alde noi, când ajungem în cer, trebuie s-ajutăm și la tunat.*

[12] **Fritz Martini**, *op. cit.*

[13] **Vera Călin**, *Romantismul*, București, Editura Univers, 1970.

***Căpitanul**: Woyzeck, tu n-ai virtute, nu ești un om virtuos. Carne și sânge? Drept e: când stau la fereastră, după o ploaie, și mă uit după ciorăpiorii albi cum trec sprinten strada, să fiu al naibii, Woyzeck… dacă nu mă ia cu năbădăi! Sunt și eu tot din carne și sânge. Însă, Woyzeck, virtutea, virtutea. Dar atunci cu ce să omor vremea? Îmi zic mereu: «Ești un om plin de virtute!»* (Mișcat.) *Ești un om bun! Bun!*

***Woyzeck**: De, domnule căpitan, eu cu virtutea încă nu mă prea descurc. Vedeți dumneavoastră, noi, oamenii de rând, nu suntem, virtuoși; ne lăsăm în voia firii; dar dacă aș fi un domn, și aș purta o pălărie, un ceas și aș avea o caleașcă, și aș ști să vorbesc în cuvinte alese, atunci mi-ar fi ușor să fiu virtuos. Trebuie să fie un lucru frumos virtutea, domnule căpitan; numai că eu nu sunt decât un biet calic."*

*(**La căpitan**)* [14]

Există în această piesă cel puțin o scenă antologică prin cinismul aproape sadic care se răsfrânge asupra omului redus prin persuasiune la un mecanism primar, devenit finalmente obiect de studiu sau, mai exact, de divertisment pseudo-științific: *La doctor*. Woyzeck a fost văzut urinând pe stradă, „ca un câine", când pretinsul om de știință tocmai studia strănutul, deschizând fereastra. E întrebat dacă își mănâncă mazărea, conform prescripției, singurul aliment destinat categoriei sale sociale, tot dintr-un raționament științific, e invitat să repete scena incriminată, refuză, este mustrat, se bâlbîie, doctorul pune diagnosticul, *„aberratio mentalis partialis"*, îi prescrie un supliment de mazăre etc. De aici încolo echilibrul fragil al lui Woyzeck se prăbușește și totul curge cu pași repezi spre deznodământ. Criza declanșată de situația mai mult decât precară, de adulterul Mariei, de realitatea care devine treptat un joc de umbre grotești, s-a instalat până la senzații fizice (*„Domnule căpitan, arde pământul ca un iad, și eu simt că îngheț, îngheț…"*). Scenele sunt din ce în ce mai scurte, dialogul lui Wozyeck din ce în ce mai anevoios, delirul pare să se fi transferat și Mariei care citește în transă din Biblie alături de un personaj episodic, Nebunul, imediat după secvența din *Dugheana de vechituri*, unde soldatul își procură la un preț derizoriu cuțitul (*„N-o să te coste mult moartea, dar nici pe gratis nu ți-l pot da. Ei, ce-aștepți? O să ai o moarte ieftin plătită"*, îi spune Ovreiul). Alb ca varul, Woyzeck o ucide pe Maria, îi aruncă în lac cadavrul, azvârle în apele tulburi cuțitul și – eventual – se înecă. Finalul e doar presupus sau mai degrabă datorat editorilor. Opera lui Alban Berg, atât de fidelă spiritului piesei lui Büchner, se încheie în mod firesc, după Vito Pandolfi, cu scena în care *„copilul lui Woyzeck, neștiutor de cele petrecute, se joacă cu alți copii."* În manuscrisul original, greu de descifrat, mai existau, schițate, două fragmente: întoarcerea lui Woyzeck de la iaz și reconstituirea crimei. Nu avem certitudinea că ele reprezentau intenția definitivă a lui Büchner în conturarea epilogului dramei sale și orice speculație este inutilă.

Cercetând cazul lui Woyzeck și transformându-l în personaj de teatru, Büchner era încredințat că ființa umană poartă în ea necunoscutul, că aceste necunoscut poate deveni imprevizibil. Naturaliștii au încercat să explice aproape științific faptele ce scapă controlului conștiinței. Acceptându-le existența, expresioniștii căutau vocile întunecate ale lumii interioare. Un motiv în plus pentru a-l considera pe autorul lui *Woyzeck* un precursor revelat.

*Capitol din **Clasicii dramaturgiei universale**,*
vol. II, în pregătire

„Georg Büchner, scriitorul mort de tifos la nici 24 de ani, după ce își terminase studiile de medicină, constituie un caz aparte în istoria dramaturgiei universale. Aparte atât prin destinul omului, cât și prin cel al operei sale, recuperată târziu dar de o importanță deosebită pentru teatrul modern. Poet al pesimismului eroic, rebel romantico-utopic, exponent al nihilismului, cum a fost caracterizat, Georg Büchner a fost tratat rând pe rând drept realist, naturalist, precursor al expresionismului."

[14] Traducere de Laura Dragomirescu.

Historia

O POVESTE ADEVĂRATĂ (3)

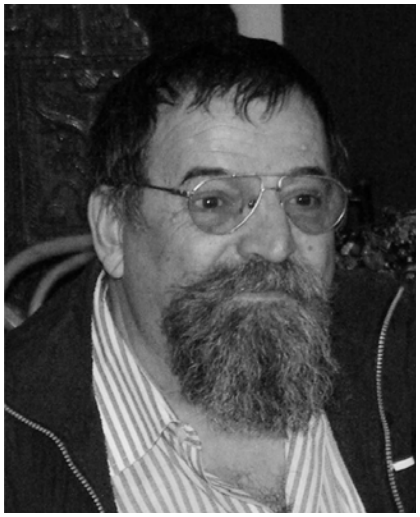

Neculai Moghior

Istoric

În prezența suveranilor țării, trupele noastre au forțat Tisa, iar inamicul, învins și total demoralizat, nu a mai putut organiza nici o rezistență serioasă.

Practic, după trecerea Tisei, armata română nu a mai întâmpinat nici o rezistență demnă de menționat. Comandamentul forțelor ungare de la Cegled a dat, la 2 august 1919, următorul comunicat către trupele proprii:

„În urma înțelegerii avute cu comandamentul român sosit la Cegled, trupele proprii rămase pe loc vor fi dezarmate prin comandamentele proprii și vor aștepta pe unități proclamarea armistițiului definitiv. Dacă respectăm condițiunile impuse, comandamentul român ne garantează că soldații dezarmați nu vor fi făcuți prizonieri". [1]

Datorită acțiunii hotărâte a trupelor noastre, în ziua de 3 august 1919, cele trei grupări de forțe ungare care trecuseră pe la Szolnok au fost înconjurate și silite să capituleze. Fostele trupe revoluționare ale Ungariei socialiste, condusă de Bela Kuhn, erau în curs de disociere, iar drumul spre Budapesta era liber și, după cum afirma și istoricul englez Keith Hitchins:

„La 29 iulie, românii au trecut Tisa și s-au îndreptat rapid spre Budapesta. La 1 august, Kuhn și guvernul său au demisionat, iar la 4 august armata română a intrat în capitala Ungariei. Principalul obiectiv urmărit de Brătianu prin ocuparea orașului a fost acela de a instala un guvern doritor să facă pace pe baza unor condiții favorabile României". [2]

Pentru ziua de 4 august 1919, în *Jurnalul de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania*, găsim următoarea adnotare:

„Majoritatea soldaților bolșevici s-au întors pe la casele lor, unii cu armele iar mulți le-au aruncat. Guvernul, ce a luat locul lui Bela Kuhn, nu are autoritate; dezorientarea încă domnește în Budapesta. Azi, ora 16, trupele române au intrat în Budapesta, după ce o înconjuraseră. La ora 18, o parte din trupe au defilat pe Andrássystrasse, în fața D-lui Comandant al trupelor din Transilvania și a unui imens public. Publicul a avut o atitudine liniștită, manifestând oarecare satisfacție pentru schimbarea regimului." [3]

Menționăm faptul că, în drum spre Budapesta, detașamentul de roșiori comandat de generalul Gheorghe Rusescu a fost întâmpinat de două automobile, în care se aflau ofițeri din cadrul Misiunii Militare Italiene comandați de locotenent-colonelul Guido Romanelli, care a înmânat generalului român următorul mesaj: *„Budapesta, 2 august 1919. Comandantului cavaleriei române. Cegled. Prin radiogramă și curier special am rugat ieri seara pe Excelența sa generalul Franchet d'Espèrey de a suspenda orice ostilitate împotriva armatei ungare. Pentru a nu face mai grea situația politică la Budapesta, vă rog a cere instrucțiuni de la cartierul general al armatei voastre înainte de a pleca din Cegled. Locotenent-colonel, șef al Misiunii Militare Italiene, G. Romanelli."* [4]

Constantin Kirițescu face o admirabilă descriere a acțiunii hotărâte a generalului Rusescu din acea zi memorabilă:

„În fruntea acestui detașament de 400 de călăreți, cu două tunuri și două grupuri de mitraliere, Rusescu întoarce frâul calului și pornește în trapul cel mare spre Budapesta. O delegație a noului guvern ungar încearcă să-l oprească spre a parlamenta, dar generalul e grăbit și n-are timp de tratative. El face vânt delegației spre Tisa la Cartierul General român, își așează «artileria» în baterie asupra Budapestei și pleacă singur în oraș, spre a trata direct cu guvernul. În palatul Consiliului de Miniștri, guvernul ungar face

[1] **Gheorghe I. Brătianu**, *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I.C. Brătianu*, București, Editura „Cartea Românească", sub egida Așezământului Cultural Ion C. Brătianu, 1939, p. 122.

[2] **Keith Hitchins**, *România. 1866–1947*, ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 1996, p. 287.

[3] *Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918–1921),* vol. I, ediție îngrijită de **Viorel Ciubotă, Gheorghe Nicolescu** și **Cornel Țucă**, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1998, p. 333.

[4] **Gheorghe I. Brătianu**, *op. cit.*, p. 123.

atent pe generalul român că în cazărmile din Budapesta sunt trei regimente ungurești cu 7000 de oameni, iar în oraș sunt mase de lucrători înarmați, care nu vor putea fi stăpânite nici de ordinele guvernului, nici de micul detașament al generalului. Dar Rusescu nu mai poate da înapoi, ci trebuie să joace îndrăzneț; el scoate ceasornicul și anunță că, dacă peste un ceas tratativele nu se sfârșesc, «artileria sa» începe bombardarea orașului, conform cu ordinul ce l-a lăsat. Intimidat, guvernul ungar cedează; ordinul telefonic pleacă, cavaleriștii dau pinteni cailor și, la 8 seara, detașamentul român intră în Capitală și descalecă în curtea cazărmii de husari «Arhiducele Joseph».

Toată noaptea, cele 12 mitraliere ale Regimentului 6 Roșiori au stat cu țevile îndreptate spre cazarma de peste drum, în care un regiment ungar era în fierbere, dar liniștea n-a fost tulburată nici aici, nici în oraș. Iar a doua zi dimineață, pe când guvernul ungar insista în zadar din nou pe lângă generalul Rusescu să părăsească orașul, pe când o delegație franco-ungară, sosită de la Viena, făcea generalului, oficial, aceeași rugăminte, iar în particular delegatul francez sfătuia pe români să nu țină seama de nimic și să grăbească ocuparea Budapestei, în același timp, grosul trupelor române înainta în marșuri forțate și în goana căruțelor spre Budapesta. În după-amiaza zilei, Divizia 1 Vânători era la bariera orașului.

Ziua de 4 august a adus românilor încoronarea biruinței de la Tisa. Era una din acele mari satisfacții pe care Providența le păstrează pentru popoarele greu încercate, care au dovedit tărie de suflet în urmărirea unei idei drepte și au știut să-și încordeze brațele și să nu-și cruțe sângele pentru izbândirea ei.

La ceasurile șase seara, trupele Diviziei 1 de Vânători intrau în Budapesta și ocupau capitala ungară. De-a lungul marelui bulevard Andrássy trec coloane lungi de infanterie, cavalerie, artilerie. În inima orașului generalul comandant al trupelor din Transilvania primește defilarea trupelor. Niciodată o trupă românească n-a defilat mai mândru, mai marțial. Niciodată un comandant n-a trebuit să facă o sforțare mai puternică ca să-și înăbușe, sub masca severă a șefului, explozia de sentimente ce urcau din inimă, spre a se fărâma în lacrimi.

În această zi neuitată de 4 august, soldații români trec în pas de paradă, în cântecul voios al fanfarelor militare, prin inima capitalei ungare, cucerită de ei în luptă dreaptă. Mut și resemnat se îngrămădește norodul ungar pe trotuarele largi, ca să privească spectacolul unic. Este istoria care se desfășoară răzbunătoare, nemiloasă, fatală. Este semnul vorbitor al unor vremuri noi, al unor rosturi noi. Se prăbușește o clădire pe care un maestru, orbit de trufie, a durat-o pe temelia nesigură a silniciei.

Și trupele române trec mereu, iar pasul lor sună cadențat, ca un ritm de epopee. Trâmbițele înalță spre cer din ce în ce mai vesel imnul lor de triumf. Câte povestesc ele! Câte restriști ale trecutului, câte veacuri de suferințe se răzbună în ceasul de față!

Soldați maghiari predându-se la Szolnok

Comandantul oștirii, înconjurat de statul său major, primește defilarea, răspunzând ofițerilor, care salută cu sabia, steagurilor care se pleacă, soldaților care-i aruncă căutări voioase. Dar ochii săi alunecă visători peste rândurile soldaților, străbat prin negura vremurilor apuse și revăd, într-o înșirare tumultuoasă, tot clocotul patimilor și al zbuciumurilor care se răzbună în această clipă. Sunt umilințele, împilările și jafurile de veacuri, inima strivită și gura închisă cu pumnul, sunt mucenicii înfipți în țeapă ori întinși pe roată, preoții batjocoriți și scuipați, cărturarii vârâți ori siliți să-și schimbe țara. Este un trup frumos de voievod viteaz, aruncat pe o câmpie, despărțit de capul în care încolțise întâia dată sămânța care, udată de lacrimi și de sânge veacuri de-a rândul, dă astăzi rodul cel îmbelșugat. Este întreaga poveste milenară a neamului martir, care se încheie într-o apoteoză orbitor de strălucitoare. Este ziua hotărâtoare a unui lung proces istoric, care se sfârșește, așa cum trebuie să se sfârșească toate lungile controverse: cu izbânda dreptului și a dreptății...

...De la Turtucaia, la Budapesta!

Este drumul de la înfrângere la biruință, de la umilire la mândrie, de la catastrofa ce amenința viitorul unui neam, până la sărbătoarea măreață a învierii.

Cele din urmă șiruri au trecut. E seară. Bulevardul Andrássy se golește încetul cu încetul. Tăcută, mulțimea se împrăștie cu inima grea, cu mintea îmbulzită de gânduri și sentimente potrivnice. Armata cuceritoare se îndreaptă spre cazărmile ungurești cu conștiința îndeplinirii uneia din cele mai grele și covârșitoare misiuni.

Soarele apunea, presărând o pulbere aurie peste turnurile și cupolele metropolei ungare. Deasupra cetății lui Soliman, deasupra Burgului habsburgic, deasupra Parlamentului unguresc, fluturau falnic culorile naționale ale steagului românesc.

Se sfârșise o zi mare. O zi care va rămâne în istoria neamului, strălucind cu lumina ei orbitoare peste veacuri.

Budapesta a fost cucerită de armata românească!

Ceea ce nu fusese îngăduit marilor noștri prieteni, ne fusese nouă, celor mici și crud încercați. Englezii nu și-au putut plimba caii pe sub Poarta Brandenburg a Berlinului și pe sub teii din Unter den Linden. Francezii nu și-au putut face armele piramidă pe terasa castelului de la Sans-Souci, de unde spiritul lui Voltaire stăpânește ironic peste armura greoaie a Postdamului prusac. Nici italienii n-au izbândit să sfărâme cu paturile puștilor ipocrita maximă: ***Justitia est regnorum fundamentum****, înscrisă ca o ironie pe poarta Hofburgului vienez.*

Ne-a fost dat nouă, urmașii iloților valahi, să avem satisfacția supremă de a răzbuna umilințele atâtor generații de strămoși.

După ocuparea Budapestei, acțiunea militară a armatei române a continuat, pentru a distruge orice încercare de împotrivire și pentru a nimici bandele care rătăceau prin țară, terorizând și jefuind populația orașelor și satelor. Spre sud, grupul generalului Moșoiu ocupă în câteva zile toată regiunea dintre Tisa și Dunăre, întinzându-se până la linia ocupată de armata franco-sârbă. La nord, Davidoglu ocupă tot ținutul până la fruntaria Cehoslovaciei. La vest, pentru a constitui un cap de pod larg, care să apere Budapesta, trupele de cavalerie au înaintat de-a lungul Dunării și au ocupat orașul industrial Györ, marele centru al industriei metalurgice ungare, iar spre sud-vest, cavaleria a înaintat până la colțul de nord-est al lacului Balaton, ocupând localitățile Székesfehérvár și Veszprém.

Prin capturarea ultimelor resturi ale diviziilor armatei ungare care se refugiaseră la vest de Dunăre, prin curățirea teritoriului ocupat de bandele ce cutreierau țara fără nici o conducere și prin ocuparea marilor centre industriale, cu fabricile de arme și depozitele de muniții, ocupația militară a Ungariei era desăvârșită, iar stăpânirea noastră asigurată. S-a lăsat ungurilor colțul de țară din sud-vest, în regiunea lacului Balaton, unde începea să se formeze, sub conducerea amiralului Horthy, o nouă armată națională ungară, destinată a reocupa țara, după ce trupele noastre se vor retrage...

Campania militară română împotriva Ungariei se sfârșise. Ea începuse la 20 noiembrie 1918 cu trecerea pentru a doua oară a Carpaților Moldovei pentru eliberarea Transilvaniei și se sfârșise la 20 august 1919, prin cucerirea Capitalei dușmane și a regiunii vecine cu dânsa. În nouă luni, procesul milenar cu ungurii fusese lichidat. Campania ne-a costat pierderi serioase: totalul lor se ridică la 188 ofițeri și 11479 soldați, din care 69 de ofițeri și 3601 soldați morți." [5]

La 15 august 1919, s-a instituit la Budapesta o comisie militară interaliată din care au făcut parte: generalul francez Grazziani, generalul american Banholtz, generalul englez Gorton și generalul italian Mombelli. Guvernul român era reprezentat de ministrul Diamandi.

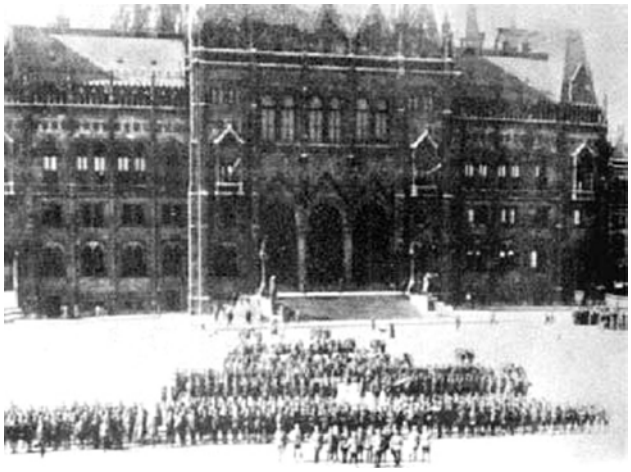

Armata română în fața Parlamentului din Budapesta

Odată cu eliberarea Ungariei de sub teroarea bolșevică, a luat sfârșit campania militară a României. La fel ca și în alte momente esențiale din istoria neamului nostru, armata română își făcuse datoria până la capăt oferind Comandantului ei de căpetenie, regele Ferdinand I, satisfacția de a fi singurul conducător din cadrul Antantei a cărui armată a reușit să cucerească o capitală a inamicului și să impună spiritul Conferinței de Pace de la Paris în această parte a Europei.

La 13 august 1919, ziarul „Közlöny" din Budapesta a publicat decretul numirii amiralului Horthy Miklós drept comandant al armatei maghiare. În această calitate, el a adresat, în ziua de 1 septembrie 1919, maghiarilor de la vest de Dunăre, următorul manifest:

„Popor de dincolo de Dunăre, în octombrie 1918, Ungaria a aruncat armele și de atunci nu mai există. A nimicit-o comunismul și acum e ocupată de armate străine, iar dacă acestea vor pleca de la noi, e foarte posibil să se întroneze din nou teroarea roșie. Nu-i ordine, nu-i lucru, nu-i siguranța vieții și averii până nu vom avea armată. Din încredințarea A. S. Arhiducelui Josef, am luat conducerea armatei ungare. Miezul acestei armate îl formează trupele voluntare de la Szeghedin și elementele cu sentimente naționale." [6]

În vederea măsurilor necesare pentru organizarea armatei ungare pentru a dispune de o forță suficientă pentru combaterea bolșevismului și menținerea ordinii după ce armata română va părăsi Ungaria, pe baza celor stabilite împreună cu membrii Comisiei militare interaliate, Marele Cartier General român a dat ordinul nr. 3439 din 7 septembrie 1919 prin care comunică următoarele:

„De comun acord cu Domnul Prim-Ministru Brătianu, a stabilit că în situația actuală, este în interesul siguranței noastre militare ca Ungaria să nu dispună decât de 15.000-20.000 oameni de trupă și maximum 10.000 oameni pentru poliția internă și paza frontierei.

[5] **Constantin Kirițescu**, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916–1919,* vol. II, București, Tipografia România Nouă, f. a., pp. 464–467.

[6] *Jurnal de operațiuni...*, op. cit., p. 373.

În consecință, Comandamentul Trupelor din Transilvania, de comun acord cu domnul ministru Diamandy, va lua dispoziții ca Misiunea Militară Interaliată să țină seama de acest punct de vedere. În conformitate cu acest ordin, comandamentul și-a îndreptat toată atenția și activitatea în sensul ca organizarea forțelor armate îngăduite Ungariei să se facă în astfel de condițiuni, încât: a) Să fie excluse orice posibilitate și intenții de atac contra armatei noastre; b) Forțele armate ce se vor organiza, să servească numai pentru menținerea ordinei în interior. În acest scop s-a constituit o subcomisiune mixtă, compusă din: lt. col. francez Berthon, Șeful de Stat Major al generalului Grazziani, ca președinte, maior Dediu, un colonel american, un maior englez, un căpitan italian, iar din partea ungurilor lt. col. baron de Lang. Misiunea subcomisiei: a întocmi un proiect de organizare a forțelor regulate ungurești, stabilind efectivele și armătura necesară, în limitele efectivului strict necesar pentru menținerea ordinei. Subcomisia, întrunindu-se în ziua de 16 septembrie, a întocmit un proiect pentru organizarea a 2 divizii de infanterie și una divizie de cavalerie, cu un efectiv total de 12.400 oameni și 28 guri de foc. Comandamentul a convenit la organizarea armatei ungare fixată de subcomisiune, cu singura deosebire că formațiile de secui (1 brigadă și 5 baterii) trebuiesc dislocate și înlocuite prin formațiuni de origină maghiară de același efectiv, deoarece secuii sunt locuitori ai Ardealului și nu pot fi tolerați într-o armată străină. Totodată, domnul general Mărdărescu, Comandantul Trupelor din Transilvania, a cerut în ședința Comisiei militare interaliate din ziua de 19 septembrie, ca comisiunea să se transporte la Siófok pentru a raporta situația exactă a armatei amiralului Horthy. În ce privește organizarea jandarmeriei, poliției și grănicerilor, s-a instituit o comisie compusă din colonelul Șeiculescu și colonelul american Jates, cu misiunea de a stabili efectivele și armamentul necesar acestor formațiuni. În principiu însă, pentru menținerea ordinei, Comandamentul Trupelor a hotărât ca efectivele de care dispune în prezent Ungaria (și anume 1300 gărzi de frontieră, 5291 jandarmi pedeștri și 77 jandarmi călări cu 142 de ofițeri, 3500 polițiști pedeștri și 200 polițiști călări cu 200 de ofițeri) să rămână aceleași, neputându-se trece sub nici un cuvânt peste acest efectiv. În privința armamentului acestor forțe, s-a format un depozit de 10. 000 de arme la Czegled și 1000 arme în Budapesta." [7]

În paralel cu evoluția operațiunilor militare amintite mai sus, oficialitățile române au fost nevoite să depună eforturi deosebite pentru a se mușamaliza, cât de cât, aventura amoroasă a moștenitorului tronului. În acest scop, ca urmare și a solicitării exprese a regelui Ferdinand I, la 2 septembrie 1919, în Monitorul Oficial a fost publicat următorul comunicat:

„O publicitate regretabilă și suspectă a fost dată prin radiograme și presa străină unei așa-zise scrisori de renunțare la drepturile sale de moștenitor al tronului adresată de A.S. Regală principele Carol M.S. Regelui.

Generalul Panaitescu pe terasa hotelului Gellért din Budapesta (lângă podul Libertății)

Oricare ar fi autenticitatea textului publicat și oricare ar fi împrejurările în care scrisoarea a putut fi dată publicității, orice concluziune temeinică este prematură, înainte de a fi statuat de cei în drept, adică de M.S. Regele și guvernul țării, asupra urmării și sancțiunilor cuvenite unui act de o deosebită importanță, întrucât el ar fi expresia reală și directă a unei voințe libere.

Astăzi A.S. Regală Carol comandă regimentul său pe frontul Tisei și în această comandă, pe care o deține în temeiul Înaltei Sale situațiuni, unica sa preocupare este îndeplinirea îndatoririlor sale ostășești." [8]

Cu toate că nu a reușit să atenueze valurile făcute în publicistica vremii, acest comunicat l-a afectat mult pe prințul moștenitor Carol, care, la 9 septembrie 1919, de la Erlau, din Ungaria, unde ajunsese cu regimentul său, a adresat următoarea scrisoare primului-ministru al guvernului român, Ionel I. C. Brătianu:

„Primind ieri Monitorul Oficial din 2 septembrie, am rămas cum nu se poate mai mirat și indignat citind comunicatul guvernului în chestiunea scrisorii mele de renunțare.

Punând la o parte că acest comunicat este o palmă dată mie și care nu pot să o las să treacă nerelevată, găsesc că este o insultă adusă aceluia pe care în contra voinței sale îl considerați ca moștenitorul tronului.

Sunt două fraze care sunt complet jignitoare pentru mine:

Întrucât el ar fi expresia reală și directă a unei voințe libere, și în această comandă pe care o deține pe temeiul Înaltei Sale situațiuni.

[7] *Idem*, pp. 392–393.

[8] ***, *Acte și corespondență privind renunțările la tron ale fostului principe moștenitor (1918–1925)*, f. a., pp. 9–10.

Adică credeți D-vs că nu sunt decât o păpușă care nu știe ce vrea? Greșiți.

Dacă am făcut acest gest este că știu ce fac și că o fac cu conștiința complet împăcată. Într-un an de zile am avut timp să mă gândesc și n-am făcut acest gest decât când cuțitul era la os.

Credeți că timpul temperează toate. Să știți că, oricâte piedici veți pune, eu nu voi renunța la soția mea.

Pentru a doua frază găsesc că este jignitor să se declare că numai grație poziției mele înalte comand un regiment.

Aceste fraze atât de puțin măgulitoare sper că vor fi îndreptate și voi primi completă satisfacție." [9]

Ionel I. C. Brătianu nu a mai apucat să răspundă la această scrisoare întrucât guvernul român condus de el a demisionat la 10 septembrie 1919 ca urmare a deciziei celor patru mari puteri participante la Conferința de Pace de a forța România la semnarea tratatului de pace cu Austria, de la Saint-Germain. Primul-ministru român a declarat că *„nu poate semna un tratat incompatibil cu demnitatea și independența națională"* [10] și a demisionat.

Ministrul plenipotențiar la Franței la București, contele de Saint-Aulaire, informa printr-o telegramă guvernul francez:

„Domnul Brătianu a remis regelui demisia cabinetului la care toți membrii s-au solidarizat. Hotărârea sa, mi-a spus el, se inspiră în același timp dintr-un motiv personal și dintr-un motiv național. În primul rând, spune el, negociatorul și semnatarul tratatului din 1916, care a fost baza întregii sale politici, nu poate semna un tratat care implică depășirea primului.

În afară de aceasta, fiul omului de stat român care, acum 40 de ani, a obținut recunoașterea independenței României, nu poate semna, nici chiar să caute să amelioreze prin negocieri, un tratat care, după sacrificiile făcute de România pentru cauza comună, limitează această independență. Din punct de vedere național, domnul Brătianu consideră că nici un guvern nu poate semna un asemenea tratat. El adaugă că Conferința a făcut tot ceea ce depindea de ea pentru a demonstra această imposibilitate prin atitudinea sa în problemele Ungariei. Astăzi, spune el, Statele Unite, pentru că noi le refuzăm petrolul nostru, obligă Conferința să ne umilească cu jigniri publice, protejând contra noastră pe unguri care sunt dușmani și fără ca nici un text oarecare să poată justifica această atitudine. Ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi fost să-i protejăm pe evrei, pe nemți sau pe bulgari, când România ar fi recunoscut acest drept de protecție într-un tratat solemn care, în fapt, o plasează sub un regim capitalist întărit?" [11]

Fragment din ***Primul rege al tuturor românilor***, *vol. II, în pregătire*

„Ziua de 4 august 1919 a adus românilor încoronarea biruinței de la Tisa. Era una din acele mari satisfacții pe care Providența le păstrează pentru popoarele greu încercate, care au dovedit tărie de suflet în urmărirea unei idei drepte și au știut să-și încordeze brațele și să nu-și cruțe sângele pentru izbândirea ei. La ceasurile șase seara, trupele Diviziei 1 de Vânători intrau în Budapesta și ocupau capitala ungară. De-a lungul marelui bulevard Andrássy trec coloane lungi de infanterie, cavalerie, artilerie. În inima orașului generalul comandant al trupelor din Transilvania primește defilarea trupelor. Niciodată o trupă românească n-a defilat mai mândru, mai marțial."
(Constantin Kirițescu)

[9] *Idem*, p. 11.
[10] Ziarul *„Dimineața"* din 11 septembrie 1919.
[11] ***, *România în anii primului război mondial*, vol. II, Editura Militară, București, 1987, p. 726.

Musica

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „GEORGE ENESCU” Ediția a XXIV-a, 2019

Costin Tuchilă
Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

„Singurul progres care poate influența profund viitorul, este cel care crește din trecut.” – **George Enescu**

La scara istoriei muzicii, mai exact a istoriei documentate prin existența creației scrise, un interval de șase decenii pare infim. Dar dacă vorbim de un *festival muzical*, adică de o manifestare riguros organizată, dedicată interpretării muzicii și cu o structură bine stabilită, nu e deloc puțin. În cele șase decenii de existență (prima lui ediție, în urmă cu 61 de ani, 4–22 septembrie 1958), Festivalul Internațional „George Enescu” a dobândit un profil cert în lumea muzicală, care îl face, din multe puncte de vedere, să nu aibă rival. Nu vreau să rostesc cuvinte mari, superlative absolute, față de care se cuvine să avem întotdeauna rezerve când vorbim de fenomenul artistic. Totuși, e de amintit o remarcă îndreptățită a lui Ioan Holender, fost director al Festivalului, cu ocazia ediției a XX-a, din 2011: *„Nu există un festival similar în lume, care să dureze atât și în care să apară atâtea personalități muzicale precum cele invitate la această ediție a Festivalului «George Enescu»”*. Desigur, nu numai durata și numele mari ale artei interpretative prezente la București conferă acestui festival individualitatea. (Ediția din 2011 nu a fost cea mai lungă din istoria festivalului, recordul deținându-l următoarea, din 2013, 1–28 septembrie, adică exact patru săptămâni, de asemenea sub direcția artistică a lui Ioan Holender).

Născut ca un omagiu adus lui George Enescu, la trei ani de la moarte, festivalul de la București s-a dezvoltat relativ repede, urmărind atât cunoașterea și astfel parcurgerea unor pași importanți pentru impunerea muzicii enesciene în repertoriul unor artiști din străinătate, cât și o posibilă „radiografie” a artei interpretative dintr-o anumită perioadă. Nu se poate nega faptul că și edițiile din deceniile al șaptelea și, parțial, al optulea au reunit practic la București cei mai valoroși interpreți ai epocii, nume de referință în istoria artei interpretative muzicale. O scădere în istoria Festivalului „Enescu” s-a înregistrat în anii ’70 (ediția din 1973, a VI-a, a fost restrânsă la o săptămână) și mai ales ’80, din cauza constrângerilor financiare tot mai mari și a presiunilor ideologice de tip neo-stalinist. După 1990, evident, anvergura Festivalului „Enescu” a fost alta, atât ca număr de artiști participanți, cât și prin invitarea, practic, a tot ce este mai valoros astăzi (orchestre, dirijori, soliști), prin caracterul tematic al unor ediții sau prin diversificarea secțiunilor/ciclurilor de concerte cu profil bine stabilit, ajungându-se la un complex de evenimente care i se subscriu. Iată, enunțate sumar (și detaliile pe care le voi da mai jos îmi vor susține afirmația), motivele pentru care Festivalul Internațional „George Enescu” se singularizează. În lume, există festivaluri foarte vechi, cu o lungă istorie și tradiție, dar acestea au cu totul alt profil. Festivalul Wagner de la Bayreuth a fost inițiat de compozitor în 1876, începând în ziua de 13 august a acelui an. A fost prezentată atunci tetralogia *Inelul Nibelungilor* (*Siegfried* și *Amurgul zeilor* erau în premieră absolută, în 16 și 17 august 1876).

În ultimul timp, se desfășoară anual, la sfârșit de iulie și în august, programând montări ale operelor wagneriene. Cu o istorie de aproape un secol, Festivalul de la Salzburg, fondat în 1920, diversificat de-a lungul timpului, cu periodicitate anuală, în timpul verii (iulie–august) are cu totul altă structură: operă, teatru, concerte.

Între particularitățile Festivalului „Enescu", care îl disting în lumea muzicală contemporană, trebuie menționate de îndată, pe lângă condiția firească impusă de organizatori (cuprinderea în programele participanților a muzicii lui George Enescu): includerea tuturor genurilor de muzică (simfonică, vocal-simfonică, de cameră, corală, operă); repertoriu foarte bogat în care regăsim toate epocile și stilurile de muzică; ediții sau serii de concerte dedicate unui mare compozitor (celebrarea Anului Internațional Wagner în 2013, seriile „Bach by Midnight", „Mozart by Midnight"), fără a repeta însă structura festivalurilor dedicate în lume unui singur compozitor; așezarea în context istoric și de natură stilistică a creației enesciene prin seria de concerte „Enescu și contemporanii săi"; atenție acordată creației muzicale actuale; deschiderea festivalului cu concerte și în alte orașe decât București („Festivalul în țară"); o serie întreagă de evenimente conexe, care împlinesc profilul aparte al Festivalului „Enescu".

Ediția a XXIV-a a Festivalului Internațional „George Enescu" se va desfășura în perioada **31 august–22 septembrie 2019** și are ca motto: *Lumea în armonie*. Președinte de onoare al actualei ediții: Zubin Mehta. Director artistic: Vladimir Jurowski. Director executiv: Mihai Constantinescu.

Statistic, această ediție va însemna 84 de concerte și recitaluri în cinci săli din București (Sala Palatului, Ateneul Român, Sala Radio, Sala Auditorium a Muzeului Național de Artă și, în premieră, Teatrul Excelsior), 2.500 de artiști internaționali, dirijori și soliști renumiți, 34 de artiști în premieră în România, peste 170 de ore de muzică de cea mai înaltă calitate, repertoriu divers care acoperă de la lucrări monumentale, compoziții de mare popularitate, până la recitaluri restrânse, muzică actuală și chiar prime audiții în seriile deja consacrate: „Mari orchestre", „Recitaluri și orchestre camerale", „Concertele de la miezul nopții", „Enescu și contemporanii săi", „Muzica secolului XXI", dar și în evenimente care reprezintă noutăți ale actualei ediții. Programul integral poate fi consultat pe site-ul **https://www.festivalenescu.ro/**. Pe site-ul nostru, **https://leviathan.ro/**, veți avea la dispoziție, pe larg, informațiile necesare și comentarii ale concertelor și spectacolelor pe toată durata manifestărilor iar în numărul 4, octombrie–decembrie 2019 al revistei trimestriale „Leviathan", o amplă sinteză a acestei ediții a festivalului. **Revista Culturală Leviathan este partener media al Festivalului Internațional „George Enescu".**

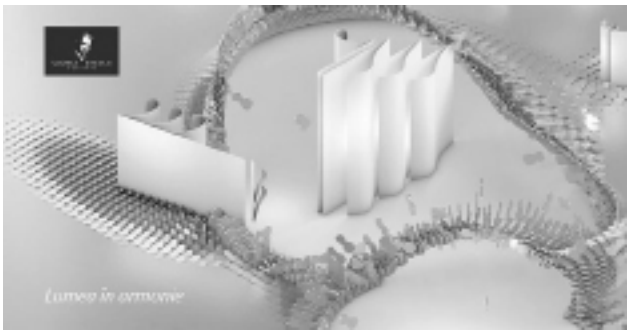

Practic, spunea Mihai Constantinescu, directorul executiv al festivalului, director ARTEXIM, organizatorul festivalului, ediția 2019 propune premiere pe toate palierele. Una dintre acestea este „Mozart Week in Residence", o serie de spectacole, adusă de la Salzburg, care realizează o incursiune inedită în opera lui Mozart, combinație de mijloace artistice moderne pentru a evidenția o dată în plus semnificațiile în contemporaneitate ale operei marelui compozitor. Noul director artistic al Festivalului „Mozart Week" de la Salzburg, care se desfășoară anual în jurul datei de 27 ianuarie, ziua de naștere a lui Mozart, este tenorul mexican Rolando Villazón. La București, în 18 septembrie (ora 18.00, Teatrul Excelsior) este programat spectacolul umoristic-muzical *Les Sourds-Doués (Surzii talentați) – The Four Ties (Cele patru legături),* în care *„patru personaje evoluează într-o luptă nebună și energică. Explorează lumile muzicale favorite – clasică, jazz, tango, klezmer, muzică de film etc. – totul gravitând în jurul lui Mozart, jonglând cu ușurință între ele, în scopul de a obține un concert desacralizat și de a-i determina atât pe tineri, cât și pe bătrâni să își deschidă urechile."* A doua zi, în 19 septembrie, va putea fi urmărit în aceeași sală un recital inedit, *Scrisori și muzică (Briefe & Musik) „Allerliebster Papa", Din corespondența dintre Leopold și Wolfgang Amadeus Mozart (1779 –1782*), cu Rolando Villazón ca recitator și un program de sonate pentru vioară și pian de Mozart. Tenorul mexican va susține și un recital în 10 septembrie (ora 17.00, Ateneul Român) cu lucrări, în mare parte, puțin cunoscute publicului din România (de Federico Mompou, Fernando Obradors, Silvestre Revueltas ș.a.).

Ediția actuală a programat nu mai puțin de 15 opere în concert, unele într-o formulă nouă, cu proiecții multimedia, experimentată în ediția din 2017. Trei dintre acestea vor fi prezentate în premieră: *Die Frau Ohne Schatten (Femeia fără umbră)* de Richard Strauss, în interpretarea Orchestrei Radio Berlin (4 septembrie, ora 19.30). Considerată de unii, după spusele compozitorului, cea mai importantă lucrare a lui Richard Strauss, la 100 de ani de la premiera absolută (10 octombrie 1919, Viena), *Femeia fără umbră* va putea fi ascultată la București, dirijată de Vladimir Jurowski, cu o distribuție internațională și proiecții de Carmen Lidia Vidu, care a reali-

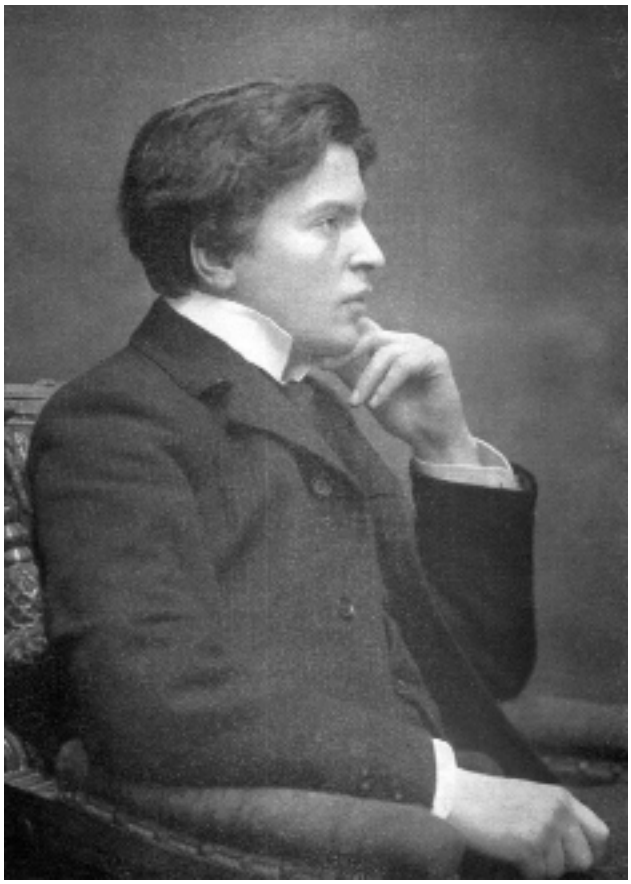

George Enescu, fotografie de autor necunoscut, revista „Luceafărul", 1912

zat în 2017 regia aceluiași tip de proiecții multimedia, live, pentru *Oedipe* de George Enescu, *Mathis der Mahler* de Hindemith și *Damnațiunea lui Faust* de Berlioz. Pe un libret de Hugo von Hoffmansthal (după basmul *Inimă de piatră* de Wilhelm Hauff și *Convorbirile unor emigranți germani* de Goethe), opera lui Richard Strauss, complexă, de mare dificultate, cu 20 de personaje și o partitură orchestrală pentru 164 de instrumente (este una dintre cele mai complicate partituri ale lui Strauss, solicitând o suită parcă infinită de culori timbrale), puțin frecventată tocmai din cauza greutății de a o monta (necesitând multe efecte scenice și de-ar fi numai atât...) și de a o cânta, va fi fără îndoială un moment de vârf al Festivalului „Enescu". Vom mai asculta în premieră *Moses und Aaron* de Schönberg, în versiunea Orchestrei și Corului Filarmonicii „George Enescu" (dirijor: Lothar Zagrosek, regizor multimedia: Nona Ciobanu, 20 septembrie, ora 19.30) și *Peter Grimes* de Britten – prezentată de Orchestra Națională Radio (15 septembrie, ora 19.30, toate la Sala Palatului). În cadrul Festivalului „Enescu" mai sunt programate oratoriul *Jeanne d'Arc au bûcher (Ioana d'Arc pe rug)* de Arthur Honegger (Orchestra Națională din Lille, dirijor: Alexandre Bloch, 19 septembrie, ora 16.30, Ateneul Român) și *Castelul Prințului Barbă-Albastră* de Béla Bartók în interpretarea Orchestrei Naționale Simfonice a Radiodifuziunii Poloneze (dirijor: Cristian Mandeal, regizor multimedia: Nona Ciobanu, 4 septembrie, ora 17.00, Ateneul Român). Filarmonica Regală din Liège va prezenta pe scena festivalului *La Voix humaine*, operă într-un act pentru soprană și orchestră (după piesa lui Jean Cocteau) de Francis Poulenc (14 septembrie, ora 16.30, Ateneul Român) iar Orchestra de Cameră din Basel – opera *Don Giovanni* de Mozart (22 septembrie, ora 16.30, Ateneul Român). Tot la Ateneul Român, în seria „Concertele de la miezul nopții" de la ora 22.30 – cinci opere de Händel: *Silla* (Europa Galante, dirijor: Fabio Biondi, 5 septembrie), *Arminio* (Orchestra Armonia Atena, dirijor: George Petrou, 14 septembrie), *Aci, Galatea și Polifemo* (LaBarocca, dirijor: Ruben Jais, 19 septembrie), *Iulius Cezar în Egipt* (operă în concert; versiune scurtă din anul 1725, fără Nireno și Curio) și *Agrippina* (Les Talens Lyriques, dirijor: Christophe Rousset, 20 și 21 septembrie); *Ifigenia în Taurida* și *Orfeu și Euridice* (versiunea vieneză) de Gluck (Orchestra of the Age of Enlightenment, dirijor: Laurence Cummings, 6 și 7 septembrie), *Giustino* de Vivaldi (Accademia Bizantina, dirijor: Ottavio Dantone, 8 septembrie), *Leonora* (1805) de Beethoven (Orchestra Barocă din Freiburg, Zürcher Sing-Akademie, dirijor: René Jacobs, 13 septembrie).

Ca și în edițiile precedente, vom asculta zilnic la București mari orchestre ale lumii, orchestre, cum se spune, din top 10, cu câte două concerte: Berliner Philharmoniker (care va deschide festivalul, sâmbătă, 31 august, ora 19.30, la Sala Palatului, cu *Rapsodia română nr. 2 în Re major* de George Enescu și *Simfonia a IX-a în re minor* de Beethoven, dirijor: Kirill Petrenko iar în a doua seară, 1 septembrie: *Concertul pentru vioară* de Schönberg și *Simfonia a V-a în mi minor* de Ceaikovski), Concertgebouw Amsterdam (*Poemul simfonic „Don Quijote"* de Richard Strauss și *Simfonia a III-a în Mi bemol major, „Eroica"* de Beethoven, dirijor: Mariss Jansons, 21 septembrie, ora 19.30, Sala Palatului și concertul de închidere a festivalului, 22 septembrie, ora 19.30, Sala Palatului, dirijor: Tugan Sokhiev, în program: *Variațiuni pe o temă de Haydn* de Brahms, *Uvertura de concert pe teme populare românești* de Enescu, *Simfonia I în sol minor, „Visuri de iarnă"* de Ceaikovski), London Symphony (2 și 3 septembrie, dirijor: Gianandrea Noseda, program Rimski-Korsakov, Prokofiev, Șostakovici în prima seară; *Vox Maris* de Enescu și lucrări de Iain Bell – *„The Hidden Place", ciclu de cântece pentru soprană și orchestră*, Britten – *Four Sea Interludes* și *Passacaglia* din *Peter Grimes*, Richard Strauss – Scena finală din opera *Capriccio*), Staatskapelle Dresden (dirijor: Myung-Whun Chung, 8 și 9 septembrie), Orchestra Simfonică Academică de Stat „Evgeny Svetlanov" din Rusia (dirijori: Vladimir Jurowski în 11 septembrie și Gabriel Bebeșelea în 12 septembrie), Orchestra Filarmonică din St. Petersburg

(dirijori: Yuri Temirkanov, 18 septembrie, Christian Badea, 19 septembrie), cărora li se alătură extraordinarele Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin, Orchestra Națională a Franței (dirijori: Emmanuel Krivine și Ion Marin, 6 și 7 septembrie), Maggio Musicale Fiorentino (dirijor: Fabio Luisi, *Recviem* de Verdi în primul concert, 16 septembrie), Orchestra Filarmonicii din Oslo (dirijor: Vasily Petrenko, 13 și 14 septembrie) și ansambluri camerale foarte apreciate: Europa Galante, Orchestra of the Age of Enlightenment, Kremerata Baltica, Cameristi della Scala, Accademia Bizantina, Orchestra Barocă din Freiburg și Zürcher Sing-Akademie, Camerata Salzburg, Orchestra de Cameră Mahler.

Dintre vedetele invitate în festival, amintim: sopranele Diana Damrau și Kristine Opolais, mezzosoprana Joyce DiDonato, baritonul Sir Bryan Terfel, violoniștii David Grimal, Gidon Kremer și Maxim Vengherov (și ca dirijor al Orchestrei Filarmonicii din Monte-Carlo), violoncelistul Gautier Capuçon, pianiștii Elisabeth Leonskaia și Gerhard Oppitz.

Ediția din 2019 a Festivalului „Enescu", în care sunt programate 32 de lucrări de George Enescu, include și o inițiativă deosebită, la rândul ei, o notă distinctivă conferită festivalului de la București: șapte orașe și cinci țări – Germania, Belgia, Italia, Canada și Moldova – vor găzdui în acest an reprezentații asociate Festivalului Internațional „George Enescu", onorând astfel extraordinara moștenire muzicală a marelui compozitor român. Un exemplu dintr-un program mai amplu: *Simfonia a III-a în Do major, op. 21* de George Enescu va fi interpretată la Florența și la Berlin, pe 8 și, respectiv, 22 septembrie de două orchestre-reper ale muzicii clasice internaționale: Orchestra și Corul Maggio Musicale Fiorentino cu Fabio Luisi la pupitru și Orchestra Simfonică a Radiodifuziunii din Berlin sub bagheta dirijorului Vladimir Jurowski. Ambele interpretări ale simfoniei enesciene vor putea fi ascultate și pe scena Sălii Palatului de la București în datele de 17 septembrie (Orchestra și Corul Maggio Fiorentino) și 5 septembrie (Orchestra Simfonică a Radiodifuziunii din Berlin).

Programele și manifestările asociate actualei ediții a festivalului reprezintă și ele noutăți, fiind totodată puncte de atracție. Amintesc doar câteva: *Cinci scrisori semnate de George Enescu, prezentate în premieră, în rotonda Ateneului Român* pe toată durata festivalului; *Imaginile lui Enescu*, expoziție-concurs de arte plastice, care transpune în limbaj vizual operele lui George Enescu; *Silent Simphonia*, proiect susținut de Raiffeisen Bank și Humanitas, care oferă audiții ale unor piese din Festivalul „Enescu", ediția 2017 în librării, spații de birouri și alte spații publice; concertul Teodorei Enache, *From Classical to Jazz*: creații vocale în premieră inspirate de *Rapsodiile române* de George Enescu, *Dansurile românești* de Béla Bartók, *Sonata lunii* de Ludwig van Beethoven, *Arie* de J. S. Bach, *Canon* de Johann Pachelbel, 9 septembrie, ora 19.30, Sala Mare a Teatrului Național din București; filmul documentar *Muzica rănilor de război* cu actorul Marius Manole, muzică interpretată de violonistul Sabin Penea; expoziția tematică *Mărturisiri despre muzică. Intimitate. Armonii. Tehnologie*, deschisă deja din 23 iulie 2019 (până în 30 martie 2020) la Muzeul Municipiului București – Palatul Suțu, în care vizitatorii sunt invitați să participe la un exercițiu muzeal deosebit, menit să-i ajute să trăiască sincron nu mai puțin de trei veacuri de poveste experimentând, ascultând și cunoscând astfel sunetul și captarea lui în istorie. De la orchestra mecanică folosită încă din veacul al XVIII-lea, la pick-up-ul și magnetofonul părinților, adolescenți în anii 1970 sau 1980, până la device-urile de înaltă fidelitate ale viitorului, toate acestea pot fi văzute, atinse, cunoscute în două săli special amenajate la Palatul Suțu.

Și pentru că motto-ul ediției din acest an este *Lumea în armonie*, ideal pe care, prin conceptul care îi stă la bază, Festivalul Internațional „George Enescu" ni-l face tot mai apropiat, închei cu cuvintele lui George Enescu: *„Muzica este o putere spirituală în stare să lege toți oamenii între ei."*

„În cele șase decenii de existență (prima lui ediție, în urmă cu 61 de ani, 4–22 septembrie 1958), Festivalul Internațional „George Enescu" a dobândit un profil cert în lumea muzicală, care îl face, din multe puncte de vedere, să nu aibă rival. Ediția 2019 propune premiere pe toate palierele."

Memorii

SIMȚURI ȘI INSTINCTE
Memorii în răspăr și adevăruri subiective

Radu Boroianu

Cartea I

Capitolul 2. 30 decembrie 1947–15 iunie 1960

Simțurile se nevoiesc și instinctele par conștiente

În curând, după ce se va termina curățenia, vom intra în posesia cheilor de la ce tata îmi spune că va fi locuința noastră, o garsonieră dublă. E adevărat, ne va fi locuință, iar lor, părinților mei, și ultima lor locuință, strada Toamnei numărul 8, etajul patru. Ne aflam la două străzi de strada Săgeții – locul nașterii mele – și în unghi drept, tot la două străzi, de strada Negustori 17, casa Boroienilor. E unul dintre acele cartiere în care jinduim și astăzi să locuim, în care timpul istoric pare a fi încremenit într-un moment bun, pașnic, tihnit și care rareori a fost urâțit de blocuri măroaie și hâde! Mama mă duce de mână să mă înscrie la grupa mică a Grădiniței Silvestru. Îmi place foarte mult pe unde trec, am zărit cu coada ochiului un ditamai locul de joacă pe strada Popa Petre, iar strada Silvestru seamănă cu străzile care-mi erau deja familiare. Ajungem în fața bisericii și în dreapta ei, cu o frumoasă curte, se află grădinița. O casă luminoasă, cu multe ferestre și multe flori. Eu eram îmbrăcat de sărbătoare, cu un paltonaș nou, și voi spune cât mai elegant cu putință un „Bună ziua!" (a ieșit pițigăiat) Domnișoarei Marinescu, proprietara și directoarea acelei grădinițe. Nu aveam cum anticipa atunci că o voi frecventa doar câteva luni, din toamnă până în primăvară, după care soarta mă va arunca când la Padea, când la Câmpulung Muscel, și că voi reveni după doi ani și jumătate la câțiva pași mai încolo, pe sub clopotnița bisericii, în clasa a doua a școlii primare Sf. Silvestru.

Suficient timp cât să mă marcheze definitiv. Ieșeam totuși, pentru prima dată, din coconul familiei și mă găseam înconjurat de un grup foarte gălăgios de țânci mai mici sau mai mari, mult mai sociabili și mult mai obișnuiți fie cu râsul și joaca, fie cu faptele „războinice".

În aceeași perioadă apare încă un drum duminical, către strada Școalei, în colțul căreia mă voi împrieteni cu Ținți (Theodor Orășanu), la fel cum din curtea grădiniței mă voi apropia mai mult de Toni (Anton Stănescu). Pe acesta din urmă, din pricina unei cumplite, nedrepte și lungi infirmități provocate de un malpraxis medical, l-am pierdut acum puțini ani. Alături de cei doi, îl așez pe cel de al treilea dintre cei mai vechi prieteni, de data asta o fată pe care o strigam Pușa (Sanda Atanasiu), fiica Generalului medic Atanasiu, de vizavi de casa bunicilor. Ei au fost primii care mi s-au impus sufletește – printre verișori și verișoare sau pe lângă Madlu Cihovsky si Nicolae Noica (poreclit în familie „geniul") de care mă leagă și mă va lega aventura Frăsinetului – și pe care îi consideram, exagerând, din familie.

Tot ce urmează începe să poarte pecetea ineluctabilă a istoriei, oricât de pompos vi s-ar părea că sună.

Revin la debutul meu întârziat, din octombrie 1947, pe care mama mea mă ajutase să-l trec fără prea mari emoții și fără note discordante, pentru a mă putea alătura celorlalți, cântând cu elan, în fiecare dimineață, *Trăiască Regele*. Iată de ce am adus aminte de istorie. Desigur, bătaia cu bulgări de zăpadă din curtea generoasă a grădiniței nu e decât una dintre nenumăratele istorioare repetitive, nu de istorie adevarată ca *Imnul Regal*. În timpul celei pe care mi-o amintesc prima e cea în care un băiat înăltuț, ce-mi va fi coleg la Liceul „Cantemir", este nimerit din greșeală cu un bulgăre de zăpadă înghețată și întâmplarea face să își piardă un ochi. Cum tot întâmplarea e cea care i-a îndreptat greșit mâna cu bulgărele tocmai fratelui său geamăn. Așa cum am spus, frații Grigoriu îmi vor fi colegi – victima, de clasă, vinovatul, de an. Sperietura pe care am tras-o în urma acestui eveniment total nefericit m-a făcut un timp să mă feresc de „sporturile de iarnă". Nu suficient pentru a nu înșfăca peste câteva săptămâni o sanie și, uitând

de toate și de tot, să-mi dau drumul pe un derdeluș de lângă blocul în care locuiam, iar un coleg de joacă să-mi sară în spate iar eu, sub șoc, să-mi pierd un dinte în mod glorios. În toate aceste întâmplări, cel care mi-a fost aproape și cu vorba, și cu scatoalca pe care a încasat-o cel care mi-a provocat accidentul, a fost prietenul meu Toni ce locuia la doi pași de mine, pe strada Spătarului. Cu el mă întorceam de la grădiniță, cu el mă mai opream la joacă sau la puțin haimanalâc. Drumul casă–grădiniță–loc de joacă nu era foarte lung, cum foarte mic era și numărul mașinilor de pe străzile Bucureștilor, excepție făcând convoaiele de camioane rusești cu sau fără soldați neplăcuți nu doar mie (îi fluieram, curajos, după ce treceau).

Dar iată că intervine din nou istoria, și nu istorioarele. Într-o zi nu prea bună, ai mei nu-mi mai dau voie să merg la grădiniță și nici să mă joc în curtea blocului, nici în cea de la casa bunicilor. Acolo mă aflam când, la un moment dat, au început așa, ca din senin, niște vuiete, niște vaiete – erau sirenele de la fabrici! –, împușcături cu un alt zgomot decât cel de la vânătoarea de prepelițe din preajma conacului de la Frăsinet. Complet în afara obiceiului bunicilor mei, se pornesc, parcă în același timp și cu sonorul dat la maximum, cele două sau trei aparate de radio din casă, altele de prin vecini li se suprapun, iar în locul unei voci sau muzici cunoscute se aude un glas ușor tremurat, ușor răgușit și aflăm de la cei mari că este Regele care ne anunță că abdică (ce-o fi însemnând asta?) și, imediat după el, un soi de marș obraznic ce-mi redeșteaptă mirosul de băutură și de murdărie al celui care mă amenințase cu pistolul. Aveam să aflu că de acum încolo țara noastră se va numi republică. Habar n-am ce-nseamnă. Încă. Școlile și grădinițele se închid. În nedumerirea noastră, a celor mici, părea că e de bine. Mai ales că se apropie sărbătorile de Crăciun, iar pentru noi sunt încă aducătoare de bucurii și îndestulate. Îmi aduc aminte de bradul frumos din casa în care locuia unchiul Alexandru și la care toată familia se străduia să se bucure normal alături de noi, copiii, ca și de cel dintr-o altă casă, parcă la fel de mare, unde avea să fie mai târziu o ambasadă și unde ajung însoțit de tanti Netta, sub pretextul că mama este iar cam suferindă și tata prea prins (fusese într-adevăr „prins" de ruși, din fericire doar 24 de ore, ca să nu tulbure evenimentele), îmi spune ea. La câteva zile, aveam să asist la fel de nedumerit la lungi coloane de oameni care mergeau într-o singură direcție, fluturând tot felul de steaguri roșii și strigând cât îi țineau bojocii „Trăiască Republica Populară Română!"

Nu-mi amintesc de vreo sărbătoare a Revelionului în acel an, în schimb, la ziua tatei, Sfântul Ion, toată lumea e foarte grăbită și abătută. A doua zi merg din nou la grădiniță, unde Domnișoara Marinescu, mai tristă și mai îndoliată ca de obicei, vine în fața noastră însoțită de un bărbat care ne împarte niște foi scrise cu litere mari de tipar și ne obligă întâi să citim cum puteam noi, cam bâlbâit, un text fără niciun fel de înțeles și apoi să intonăm un soi de sacadare care vorbea despre o Armată Roșie. Va mai trece un timp până ne vom obișnui că va trebui să învățăm pe dinafară și un nou imn al statului. Împărtășesc stările mele sufletești cu Toni și, în prima duminică, cu Ținți, pe micul loc dintre străzile Praporgescu și Școalei, unde mi se îngăduia să mai zăbovesc până când intram în casa lui Moșu' Nelly. Atunci am auzit de la cei doi prieteni ai mei primele înjurături. În gura lor mi s-au părut ciudate. Pe la ei prin casă, tații, la supărare mare, dădeau probabil drumul la sudalme mai colorate. Tata, nu, niciodată.

El, tata, trece printr-o perioadă de absențe repetate, iar mama îmi spune că e plecat cu treabă în provincie. Îl găsesc, într-o zi când vin acasă, nebărbierit și foarte palid. Alerg și îi sar în brațe. Mă strânge la piept și îmi spune: „Radu, dragul meu, Răducule, trebuie să fim tari și, mai ales, să nu spunem nimănuia, dar, înțelegi tu, nimănuia, decât între noi trei, nici celor foarte apropiați, ce simțim și prin ce trecem." Mama ni se alătură și am pentru prima dată convingerea că o simt plângând. Mama mea cea tare plângea! Mi se păruse mie, atunci când a năvălit în casa din Săgeții armata aceea de-i zicem noi la grădiniță „roșie și eliberatoare", că-i zărisem o lacrimă. Dar acum o simțeam. Va mai trece un timp lung până când tata îmi va destăinui anchetele la care îl supuneau ocupanții să recunoască faptul că de fapt îl cheamă Ghenea și că mai are el pe undeva ascuns niscaiva aur și arme. Deh, ca legionarii! Voi afla mult mai târziu gluma feroce a lui Păstorel Teodoreanu: *„Căpitane, nu fi trist!/ Garda merge înainte/ Prin partidul comunist!"*.

La început de primăvară sunt suit în tren, pentru prima oară singur, în mână cu o valijoară cu schimburi, și dat în grija unui nene ce mi se spune că e controlor și care e rugat să nu mă lase să cobor decât la Calafat. Mama, care mă duce la gară, mă asigură că va veni tata să mă ia de la tanti Gica și unchiul Mărinică și să mă readucă la noi acasă și să promit că nu mănânc decât ce mi-a dat ea și că nu beau decât din sticla de apă pe care mi-a dat-o ea și că, și că… La Calafat mă va aștepta unchiul meu, soțul lui tanti Gica, cu șareta lui cu un cal. Încep să cred – acum, când scriu – că nu e bine, câteodată, să ai memorie. La ce o să-mi folosească toate aceste aduceri aminte…

Sigur, la Padea, sub alintul mătușii, mă iau cu libertatea curții, cu mersul la școala din sat, ca să nu-mi uit deprinderile, dar sunt prea mic pentru colegii mei pentru a-i înțelege și deja prea știutor pentru bieții de ei care nu aflaseră, încă,

Primăria Municipiului Câmpulung Muscel, fosta prefectură a județului Muscel în perioada interbelică (ilustrată de epocă)

nici cum și nici de ce trebuie să facă bețișoare pe tăbliță. Încerc din răsputeri să-mi inventez tot felul de jocuri de unul singur în curtea imensă a Marinenilor, să înțeleg când ouă găinile, de ce sunt agresivi curcanii, cât e de gustos laptele muls proaspăt și ce înseamnă și mai ales ce greu e să plivești la straturile de roșii, dovlecei, castraveți, mărar și pătrunjel pe care le munceau femei cu ziua. Cea mai romanțioasă dintre mătușile mele îmi citește seara câteva pagini din biblioteca ei franțuzească. Într-o sâmbătă aflu că pe înserat o să ajungă tata. În al nouălea cer de fericire, tremur tot să-l revăd și realizez cât îmi lipseau ei, ai mei, numai ai mei, cu tot aspectul paradisiac din grădina raiului de la țară. Când apare, în sfârșit, și coboară din șareta cunoscută, mă arunc iar în brațele lui și îi turui pe nerăsuflate toate isprăvile mele: că am sărit peste focul făcut pentru un tuci mare și mi-a luat foc turul pantalonilor, că am căzut într-o groapă cu var, noroc că fusese stins cu o seară înainte etc. Nepriceperi și necazuri de pui de orășean, deh! Bietul tata ce să zică? Să râdă, să plângă sau să se supere că unica lui odraslă nu e prea îndemânatică? A doua zi plecăm spre București, dar nu cu trenul, ci cu Opelul tatei, pe care îl lăsase la Calafat, nu mai știu de ce (la Boroieni, Opelul Kadet era un fel de… uniformă. Bănuiesc că nu-i dădea bogăția chiar afară din case sau că nu prea se pricepeau la mașini sau amândouă!). Va fi ultima călătorie cu mașina și ultima dată când tatăl meu s-a așezat la volan. Eram atât de fericit că sunt cu el, că mă aflu înconjurat de mirosul cunoscut al mașinii noastre, încât nu știu să fi reținut ceva din tot acel drum. Nu-mi amintesc decât că, la puține zile, mă trezesc alături de mama, într-o altă cameră, într-o altă casă, unde, alături de cămărița în care dormeam noi, dormea tanti Netta împreună cu unchiul meu Bebe-Iacob Noica. Chiar dacă era cald și plăcut ca în iunie – ehei, ce luni de iunie erau cândva, nu ca acum când corectez aceste pagini – și pomii erau în floare, iar intervenea istoria, tristă istorie, cea mai adevărată istorie, cu etapa de domiciliu obligatoriu – eu i-am zis forțat –, cu absențele tatei care, aparent, nu putea sosi decât o dată la două luni, dinspre București, să ne mai vadă și de unde mama, într-o altă zi, va pleca și ea. Mi-a fost greu să pricep de ce trebuie să devină ea cooperatoare la o cooperativă de tricotaje. Și nu e încă partea cea mai cruntă a istoriei. Care parte îi va încerca cu greul pe cei mai vârstnici, pe părinții mei și ai altora, pe ceilalți din familie, și nu direct pe mine sau cei ca mine, adică pe copii. De aceea locul în care mă aflam și unde voi mai zăbovi puțin, este singurul loc pe care l-am jinduit până la vârsta de 27 de ani, în care natura, oamenii, în bună parte necunoscuți, dar și alții cunoscuți, erau de o amabilitate de film englezesc și mă ocroteau. Mă aflam parcă într-o aventură, iar aventura aceea s-a numit Câmpulung Muscel. Nu era sat, dar nici cine știe ce oraș. Dar năvăleau pomii, verdeața, mustața porumbului, prunele și merele, râul și poienile peste noi.

Trebuie să vă anunț pe voi, cititorii, că de aici încolo, încetul cu încetul, pe nesimțite, felul meu de a vă reda și, probabil, chiar și trăirile mele reale o vor impune, va fi unul schimbat. Voi traversa o perioadă lungă în care memoria mea va refuza ceea ce nu i-a convenit și se va dovedi prezentă doar cu cele ce au îmbogățit sufletul, nu și cu cele ce mi l-au schingiuit. Vor mai fi în continuare oameni tineri sau vârstnici de care mă voi apropia cu dragoste și înțelegere și îi voi reține sau aminti. Dar puțini vor fi aceia care să se poată lua la întrecere cu Dealul Flămânda și livezile lui de pruni. Ați mai auzit, sunt sigur, truismul cu natura binefăcătoare. O fi tocit, dar rămâne valabil.

Ce se întâmplase în 30 decembrie 1947 voi învăța de-abia intrând în clasa întâi la școala de pe o margine a dealului de care tocmai fuse vorba. Învățătorul ne ținea tirade lungi, pe un ton egal și nu foarte convingător, despre cum poporul muncitor a luat puterea împotriva exploatatorilor burghezo-moșierești, că eroul de basm se numește tătuca Stalin și că el împreună cu Dej, cu unul Luca și cu alta Ana, va băga spaima-n burgheji. Nu știu dacă puteți realiza cam cum sunau toate aceste vorbe lângă paginile simple, copilărești, ale abecedarului pe care învățam, încă neschimbat, și mai ales că unii dintre noi știam deja că și noi eram niște burghezo-moșieri nemernici. Dar la Câmpulung totul părea mai ciudat. Și părinții mei, și ceilalți din familie îmi obișnuiseră urechea, chiar dacă nu deveniseră clare în întregul lor, cu noțiunile de exploatatori, de burghez și de moșier, categorie de oameni căreia îi aparțineam, dar de care nici ei și nici noi nu păream speriați mai înainte. Singurul inconfort evident era că nu mai locuiam în casele noastre și că nu-i mai puteam vedea pe cei dragi de dimineața până seara sau când ni se năzărea. Aveam să mă apropii de un unchi al meu nou, pe nume

Dinu-Constantin Noica, și de un prieten al lui mai tânăr, care avea un nume de familie greu de reținut, parcă împrumutat, dar el ne învățase să-i spunem scurt Ionel și chiar, mai în șoaptă, Alecu. De ce tare Ionel și Alecu mai șoptit? Dar părea o joacă. Ei doi ne adunau pe noi, cei mai tineri și ne predau lecții mult diferite de cele de la școală. În plină vară, grupul nostru de cinci-șase se dublează și apar lângă mine și Ionuț Rizescu – ne știam din București, iar el o striga pe tanti Netta tot tanti Netta – și un băiat mai mare, unul Tudor sau Rache (Mărăscu) și o fetiță frumoasă foc, Ilinca (Tomoroveanu). De curând, Ilinca a plecat în basmul amintirilor ei și ne-a lăsat lumea noastră mai săracă. Cu ei trei mergeam și la râu, unde ni se alăturau două codane de care ne-am îndrăgostit iute toți – fetele unui profesor de fizică, Ionescu, parcă, și tot în grup mărit, ne jucam cu alfabetul grecesc (nimeni nu reușește să-mi explice – de atunci și până astăzi – de ce se aseamănă acest alfabet atât de tare cu cel slavon și de ce naibii se pronunță atât de diferit unul de altul), cu legendele Olimpului, cu limba franceză ce-mi suna cunoscut, cu cea engleză sau germană, antipatice mie de la început, mai ales când știam că mă așteaptă și ne așteaptă, colindatul prin livezi.

Apar cărți poștale noi și prima serie de timbre pe care scrie Republica Populară Română. Îi trimit și eu una mamei la București și una tatei la șantierul de la Mănăstirea Tismana și le trec adresa mea din Câmpulung: Strada Maior Gâldău (pe atunci cu î din i, sub influență rusească), la domnul Sfetcu (ca în Topârceanu, pe Berzei, la conu' Mihai, nu?). Tudor îmi povestește cum a ajuns el împreună cu părinții și fratele lui mai mic, Ștefan, la Galați și, mai ales, cum plânge Ștefan după casa lor din Craiova. L-am întrebat prostește dacă-l cunoscuse pe Tilică Burileanu și i l-am descris cu barba lui cea uriașă. Bineînțeles că mi-a zis că-l cunoaște. Cred că mă ducea de nas. N-avea de unde! Dar eram la vârsta la care nu se făcea să declari că e ceva pe lume pe care nu-l știi încă. Vârsta grozăvelilor! Vara se consuma între lecțiile lui Dinu și Ionel (mi se pare mie sau unii îl porecliseră Alecu?) și la baia pe râu. Râul Târgului. Asta e, Câmpulung era un târg și locuitorii, târgoveți! Tanti Netta nu mă supraveghea atât de strâns, iar unchiul Bebe devenise normator pe un șantier și când sosea, târziu seara, înfuleca repede și se punea pe ascultat *Vocea Americii*. Mi-a trebuit un timp până să-mi explic că America e o țară și că vocea pe care o auzeam gâjâită nu era deloc vocea ei, a țării numită scurt America. Așa, ca un fel de stambă. Dar atunci, a te da în stambă însemna a te da Americii? Va putea fi o explicație pentru ce se va întâmpla?! Ce a rămas însă valabil până în ziua de astăzi este că și atunci, și acum, indiferenți la istorie, noi, românii, așteptăm câte ceva de la americani. Măcar o voce, dacă nu un metraj de-un costum de vară!

Mai țin minte când și cum am fost prinși vreo patru-cinci dintre noi la ceas de înserare și început de toamnă în livezile de renglote de după vârful dealului. Cum era să uit când un proprietar amarnic, bănuind că la ceasul acela de tihnă găsește explicația dispariției fructelor, ne așteptase cu doi dulăi pe care i-a asmuțit împotrivă-ne. Ce a urmat ar fi meritat să fie o secvență din filmul *Șapte păcate*. Zilnic sus-jos în copaci, deveniserăm niște cățărători redutabili. În plus, n-aș zice că am fi vrut vreunul dintre noi să ne întâlnim cu câinii omului. Bunul Dumnezeu, în mod firesc, a ținut cu noi, copiii, chiar dacă hoțomani. Câinii proprietarului frustrat erau cam grași și cam stătuți în lanț. După ce, din creangă-n creangă, am ieșit din livada cu pricina, ca maimuțele, și am ajuns în livada mare și, fără opreliști, de pe dealul propriu-zis, ne-am aruncat la vale de-a dura, în jos, ne-am împrăștiat care încotrova, la casa fiecăruia. Eu, la domnu' Sfetcu. Că nu mai aveam casa mea, eram exploatator. Am intrat în antreul bucătăriei și, spre stupoarea mătușii mele, am căzut lat de oboseală. Simțind că ceva nu e în regulă, tanti Netta a luminat bucătăria cu celebra lampă cu gaz – becuri nu erau decât în dormitor – și a scos un țipăt scurt: „Ce-ai pățit, ți-e rău, ești plin de sânge!". Habar n-aveam. Aveam să aflu când m-a pus în lighean, unul mare, pentru duș, și a turnat peste mine gol o găleată cu apă încălzită pe foc. Ce se-ntâmplase? Prunii culeși mai demult fuseseră curățați de crengușele uscate care, acum deja tăiate, erau ca un covor peste iarba dealului. Prin ele ne rostogoliserăm noi vitejește, fără să ne dăm seama că ne vom răni.

La câteva zile după această dovadă de eroism, cu urme pe tot corpul, a sosit și tata să mă readucă, zice el, definitiv la București. De două lucruri îmi pare rău și astăzi: de faptul că eram atât de mândru de cum citeam eu repede și corect, încât nu am mai simțit nevoia să învăț la fel de bine să scriu citeț, în clasa întâi, de lângă Flămânda. Și am probleme și astăzi să-mi urmăresc propriul scris. Îmi plâng și îmi laud colaboratorii fără de care aș fi complet pierdut printre semne necunoscute! Iar al doilea, că în loc să stau cu nasul plecat, modest, după atâtea și atâtea pățanii în sejururile mele pe la neamuri, m-am uitat plin de semeție la cum arătam, în oglinda din liftul care mă ducea, alături de tata, la etajul patru, către garsoniera noastră dublă. Imaginea a fost atât de răscolitoare, încât, după 70 de ani, în fiecare dimineață când mă bărbieresc, îmi revine în memorie și mă binedispun. Prin comparație, acum arăt mai omenește. Acum. Atunci, când mama ne-a deschis ușa, m-a umflat instantaneu plânsul. Eram plin de echimoze. Mici și nenumărate. Mama a început să râdă, pentru că deja știa ce se întâmplase. Pentru mine luase sfârșit participarea la domiciliul obligatoriu de la Câmpulung Muscel. Pentru alții, va avea urmări catastrofale!

Până în momentul arestării lotului Noica-Pillat – de el va fi vorba – am mai petrecut scurte dar plăcute și inconștiente vacanțe, în ceea ce aș numi acum colonia burghezo-moșierească de la Câmpulung Muscel. Eram din ce în ce mai conștient, an după an, de ce se întâmpla în România, dar vârsta, situarea acelui domiciliu forțat care prin comparație cu altele, de prin mărăcinii Bărăganului – pot folosi verbul – se „petrecuse" într-un loc cu o civilizație aparte, aflată între rural și orășenesc, puneau o surdină sau un geam colorat peste imaginea reală, de un alb/negru apăsat, a timpului. Și nu cred că doar pentru moșieri și burjui.

Amenințările din ce în ce mai contondente asupra familiilor din care mă trăgeam sau a prietenilor lor, decesele tragice de la Sighet sau Aiud sau de la Canal, de care aflam întotdeauna cu întârziere, mi-au întunecat definitiv tot ce păruse a fi o perioadă idilică a copilăriei. N-am cum să uit că, aflat cu mama la talciocul din marginea Bucureștilor să încercăm să mai încropim venitul lunar precar, o prietenă bună și fostă colegă de pension de la Craiova, doamna Zoe Băicoianu, a venit grăbită spre noi, spunându-i că a avut vești de la o rudă apropiată, întemnițată și ea, despre moartea cu un an și ceva în urmă, a lui Tilică Burileanu. Neavând rude directe – soția lui murise la un după ce el a fost arestat –, restul familiei nu fusese înștiințat. Fie și doar pentru acest amănunt, n-aș putea spune că am iubit peste măsură descrierea pe care G. Călinescu o face talciocului în *Scrinul negru*. Și, conform bancului de mai târziu, oricum nu pentru asta l-am iubit eu pe Călinescu. Sunt, desigur, în acea descriere, portrete izbutite, tușe măiastru așezate peste desenul unor caractere, dar oportunismul autorului sper să fie, odată și odată, sancționat. Cu atât mai mult cu cât romanul *Scrinul negru* apare în 1965, la un an după ce foarte multe familii românești, nu toate din protipendadă, ci și din lumea obișnuită, mai ales țărănească, au avut posibilitatea să facă un bilanț exact a câtor morți, câtor betegiți pe viață și a câtor destine frânte le dăruise comunismul. Punct și de la capăt.

Școala Silvestru din strada Oltarului – ce nume frumoase aveau străzile din cartierul meu – era considerată, atât cea de fete, cât și cea de băieți, foarte bună. Prima după clopotniță era, în mod firesc, cea a fetelor, de unde și dorința noastră de a le trage clopotele. Cea care urma, spre destinul nostru ineluctabil, se îndrepta către Calea Moșilor. Am avut profesori remarcabili încă din cursul primar și menționez cu precădere pe cel care mi-a fost nu numai profesor de geografie, ci și diriginte, N. Constantinescu. „Fistu" fusese înainte directorul celebrului liceu comercial „Nicolae Cretzulescu", desființat, pentru motive necunoscute, de noua orânduire. Nedreptățile se vor abate și asupra surorii sale, pictorița și apoi stareța Mănăstirii Agapia, între 1950–1960, Veronica Constantinescu (Patriarhul Justinian a numit-o directoarea primului seminar de maici, iar ea a organizat la Agapia prima școală cu ateliere de arte și meserii din spațiul monahicesc. Cu toată protecția, Securitatea a eliminat-o din mănăstire, iar ea și-a câștigat existența ca restaurator, nepărăsind hainele cernite și traiul în rugăciune! A închis ochii în 2004, la Agapia unde revenise în 1990). În ordine, vine apoi profesorul de fizică și director al școlii, A. Sandu, ai cărui doi băieți, unul mai mare decât noi, Alexandru, zis Grasu, va ajunge rector al Arhitecturii bucureștene, și Lucian, colegul meu de clasă, decedat prematur, șef al uneia dintre catedrele importante ale Institutului de Construcții Civile și Industriale. Mi-au fost prieteni apropiați. Nu neapărat pe locul trei, într-un clasament ad-hoc, o amintesc pe doamna Caroni-Mamitza, prima profesoară de limba română, care-și dă silința să descopere în mine talentul literar – cu succes limitat, fapt ce sper să nu se observe tocmai acum!

Duminicile erau dedicate, până la decesul bunicii, prânzului din Negustori 17, iar după-amiezele, cafeluței din Strada Școalei, chiar dacă, între timp, fratele mamei și soția lui suferiseră și de pe urma pușcăriei, și de pe urma rechiziționării parterului de către celebra ARLUS. Eram, fără prea mare efort, alături de un clujean – nu se știe cum nimerit cu familie cu tot în București și locuind peste Calea Moșilor, pe o stradelă liniștită, în același bloc cu cel care avea să devină celebrul pictor Sorin Dumitrescu –, Turluță Moga, premianții clasei. Îmi rămânea destul timp să bat mingea fără talent fie în fața bisericii, fie pe intrarea Oltarului, cu Aldea Țurai, băiatul unui mare medic epidemiolog, cu frații Gherghiceanu, cu frații Grigoriu și, bineînțeles, cu Toni Stănescu și cu marele chirurg urolog de mai târziu, Mihai Bână, fie ne mutam cu toții, la invitația lui Toni, pe strada Spătarului, pe un teren viran, proprietatea Bisericii Armenești, vecin cu două case (într-una stătea familia avocatului Stănescu, cel mai cunoscut campion de motociclism al anilor '40–'50, tatăl lui Toni, iar în cealaltă, familia Nedelcu, cu a cărei fiică, Mirela Nedelcu Paturau – prin adăugarea numelui soțului ei din Franța –, am fost colegi în cursul primar), iar mai sus de acest teren se găsea una dintre cele mai cunoscute case de patrimoniu ale Bucureștilor, Casa Melik. Pe terenul pe care noi băteam mingea, Toni, cel mai talentat ca portar, iar eu cel mai lipsit de talent ca fundaș, se află azi casa și atelierul lui Ștefan Câlția. Verile plecam pe la mănăstiri, la Techirghiol, de exemplu, pentru băile de nămol folositoare mamei, nămol aflat sub supravegherea doctorului și biologului Ion Țuculescu – același Ion Țuculescu care va deveni cel mai mare pictor al adevăratului post-modernism românesc – și în tratamentul doctorului balneolog Ion

Tătăranu (îi voi cunoaște, în perioada primei căsnicii, familia lărgită), sau la Mănăstirea Suzana și, mai târziu, la Mănăstrirea Cheia, sau chiar în excursii lungi, la cele din Nordul Moldovei și Bucovinei.

Dacă ar fi să extrag evenimente deosebite din toate aceste peregrinări, ar fi portretul în creion pe care mi l-a făcut Ion Țuculescu în trenul București–Techirghiol (veneam pentru prima dată, însoțind-o pe mama, și în tren, în fața noastră, era un domn care se cufundase în lectura unei cărți, timp în care eu îmi sâcâiam mama cu tot soiul de întrebări: de ce are domnul buzunarele pline de creioane colorate, ce face el cu atâtea... Iar domnul, amuzat, a rupt pagina de gardă a cărții și mi-a făcut portretul, la nici opt ani ai mei! Urma să ne cunoaștem la Sanatoriu, peste o zi sau două, prin intermediul doctorului Tătăranu) și excursiile în Ciucaș și mai departe, sub supravegherea unei profesoare de latină de neuitat nici prin numele înaintașului soțului ei, Paul Zarifopol, nici prin valoarea ei și nici a celor două fiice ale sale – Christina și Ilinca – doamna Maria-Elena Economu-Zarifopol. Probabil că ar merita să povestesc și senzațiile ieșite din comun când ne retrăgeam la vreme să nu concurăm ursoaica cu pui la zmeuriș, sau când ne apuca înserarea prin pădure strigând de mama focului sau cântând din cauza ochilor cam ficși și sticloși ai lupilor. Mersul adevărat, din iubire și cu disciplină, prin munți, ocolind primejdiile sau făcându-le față, l-am deprins în acele excursii, cu acel ghid extraordinar. Spre disperarea de mai târziu a dragei mele Adriana Carmen, împătimită după soarele torid al plajelor marine, eu voi rămâne iubitor de munte și de răcoarea pădurilor. Trebuie neapărat să mai evoc, din câteva motive bine întemeiate, o excursie la mănăstirile moldovenești, cu două întâmplări foarte diferite una de cealaltă, dar care mi-au rămas adânc întipărite. Eram în acea excursie împreună cu părinții mei și însoțiți când de unul, când de celălalt dintre vicarii patriarhali ai vremii: Antim Nica și Teoctist Arăpașu. Începutul îl făcusem printr-un popas de cinci zile la Mănăstirea Agapia, în memoria străbunicii și cu drag pentru stareța de atunci, sora profesorului meu de geografie zis Fistu, de la Silvestru. Apoi, adăugându-se nouă, și familia profesor Ion Coman, decanul de la Teologie, aveam să dormim peste noapte la Mănăstirea Secu, unde ne-a fost, printre altele, arătată și una dintre cele mai celebre și istorice pivnițe de vinuri ale Moldovei. Firește că nu aveam vârsta necesară înțelegerii, cert este că la prânzul pe care ni l-a oferit starețul mănăstirii, în timp ce eu căpătasem învoire să mă joc în pridvorul stăreției, la masă a fost adusă ceea ce părea fi o chesea cu peltea. Venit de la joacă, văzând că nu mă invită nimeni la desert, mă bag sub masă, pentru prima oară în viața mea, și, într-un un moment de neatenție al mesenilor, șparlesc din chesea linguriță cu coadă lungă, ca apoi, din nou

Mănăstirea Agapia, fotografie din perioada 1901–1904

la adăpost sub masă, să-i savurez cu grăbire conținutul. În câteva secunde, bănuiesc, nu am mai știut de mine. Se pare că am ieșit din nou în pridvor cam de-a bușilea, am încercat să mă dau huța-huța, prinzându-mă de cercevelele contra vântului (cine nu știe ce-s alea, să caute în dicționar!) din pridvor. La o altă mănăstire unde mă jucasem tot așa, la Agapia, fuseseră scoase geamurile; aici, nu. Drept care am fost găsit șiroind de sânge și încă inconștient. A fost singura comă alcoolică din viața mea.

Peste 20 de ani, aflându-mă la Mitropolia Moldovei și invitat la masă, datorită numelui pe care îl purtam, de Mitropolitul Iustin Moisescu (același fost profesor mirean la Teologie, care mă învățase să înot la mare în perioada Techirghiol și fusese, bănuiesc pentru alte merite, călugărit peste noapte și proțăpit, peste rând ierarhicesc, în coasta rânduită a Patriarhului Justinian, hulitul), am fost întrebat la finalul mesei dacă vreau să gust din celebra „cămașă a vinului" (printr-o evaporare, întâmplătoare sau provocată, a apei dintr-o sticlă de vin foarte vechi, rămâne o cantitate mică, vâscosă ca o peltea, din care marii cunoscători pot să extragă două-trei minuscule lacrimi care, dichisite discret sub limbă, produc o foarte plăcută stare de euforie). Sigur că, de astă dată avertizat, m-am bucurat de savoarea deosebită a cămășii vinului, dar i-am povestit mitropolitului ce pățisem copil fiind.

Excursia a continuat cu o explicabilă pauză de două zile și, după ce mi-am revenit cu niște bune spălături stomacale, ne-am îndreptat de data aceasta către schitul Pocrov, în drum spre Neamț. La schitul Pocrov se aflau cei trei celebri Vasilachi – Preotul Gheorghe Vasilachi și cei doi monahi și viitori arhimandriți, fiii lui, Haralambie și Vasile. Foarte cunoscuți în lumea teologală, vestiți duhovnici, cunoscuți și tatălui meu, și celor ce se mai aflau cu noi, vlădica Teoctist Arăpașu, familia

Profesorului Coman și, de la amintita oprire la Mănăstirea Secu, și vestiții bibliotecari ai Patriarhului, Bartolomeu Anania și Andrei Scrima. Eu le auzisem numele, Vasilachi, pronunțate în casă, iar mama îmi reamintise că fusesem odată la Mănăstirea Antim să ne spovedim și împărtășim unuia dintre ei. Eram prea mic. Nu aveam bănuieli că ditamai delegația avea un alt rost. Mi se va povesti mult mai târziu. Nu știam la vârsta aceea mai nimic nici despre însemnătatea cu totul specială pe care o va avea, pentru adevărata intelectualitate românească și pentru întreaga creștinătate orientală, gruparea Rugului Aprins. Or, surpriza diferit resimțită de cei din grupul nostru a fost că, după ce am ales bine poteca potrivită spre Pocrov datorită unui măgăruș ca în sfintele icoane, ce era trimis tradițional să conducă, din răspântia drumurilor, oaspeții schitului, acolo se mai afla un personaj – atunci i se adresa lumea cu Prea Cuviosul Agaton și va deveni ieromonahul Daniil, iar mai târziu va muri în pușcăria de la Aiud, în 1962, ca Alexandru Teodorescu. Da, poetul mistic Sandu Tudor se numea de fapt Alexandru Teodorescu și a fost unul dintre cei doi creatori ai Rugului Aprins. Figura lui se detașa de toți ceilalți oameni ai credinței și ai bisericii prezenți acolo, până și pentru micul neștiutor, și el e cel ce ne va mirui pe mama și pe mine spre neuitare, la sfârșitul slujbei de la Pocrov. Prin 1967–1968, vorbind tatăl meu și cu mine parohului Bisericii Batiștei, fostul secretar al Patriarhului Justinian și prieten al părinților mei, Preotului de har Nițișor Cazacu despre căsătoria mea dintâi, pe care doream noi să o binecuvânteze sfinția sa, cei doi au evocat figurile extraordinare ale celor trei Vasilachi, dar, cu osebire și a celui martirizat, Daniil. Așa am aflat că, pe lângă Mănăstirea Antim, și bisericile Mântuleasa și Batiștei fuseseră locuri de taină ale Rugului Aprins, că Sandu Tudor venea la Pocrov pentru a primi ultimul mesaj al Patriarhului ca să se retragă prin Mănăstirea Neamț la schitul Rarău, dar că totul s-a demonstrat, în doi-trei ani, inutil, Securitatea îi va aresta pe doi dintre Vasilachi și pe Sandu Tudor, iar, dintre ei, doi vor muri în temnițe diferite. Singurul ce avea să scape cu viață era, atunci când vorbeam noi în taina casei parohiale cu Prea Cucernicul Preot Cazacu, Vasile Vasilachi, trimis pe urmele lui Bartolomeu Anania în Statele Unite ale Americii. Necredincioșii vor taxa ca rocambolescă istorisirea. Martorii ei, ca una dintre reușitele Patriarhului Justinian în bătălia surdă ce o ducea contra regimului. Credeți și vă mântuiți! Figurile lor, ale celor patru întâlniți de mine la Pocrov, nu erau figuri comune. Dar fusesem cu părinții în câteva rânduri la biserica Mănăstirii Antim sau la Biserica Mântuleasa (printre epitropii de aici fiind și bunicul) sau la cea din Strada Batiștei unde paroh era șeful de cabinet al patriarhului, preotul Nițișor Cazacu, locuri de predilecție ale celor care formau gruparea amintită. Nu erau figuri comune. Erau toți oameni cu o frumusețe de o spiritualitate rară, erau apariții care te făceau să te oprești atent la întâlnirea lor. Chiar impresionat cum fusesem la Pocrov, ceva familiar regăseam în chipul lor și se datora felului în care fusesem educat, în care părinții mei crezuseră de datoria lor să-i însoțesc duminică după duminică și de sfintele sărbători prin sfintele lăcașuri amintite, precum și la bisericile Popa Chițu sau Silvestru. Or, aflam acum la o vârstă potrivită, că aerul, demnitatea, spiritualitatea luminoasă a acelor înfățișări îmi deveniseră cunoscute fără identificare. Mi-aș permite să adaug, printr-o binecuvântată asemănare cu figurile Monseniorului Ghika, ale bunicului și poate, aș adăuga smerit, și a tatălui meu. Toate acestea vor deveni gânduri și reflecții ulterioare momentului inițial și rareori fi-voi impresionat de alte figuri. Nu va fi deloc întâmplătoare reluarea primului episod, să-l numim *Măgărușul sfințit*. Fiind creatorul unei emoții potrivit vârstei mele de atunci, el, măgărușul-călăuză a declanșat rememorarea întregului, în timp ce, maturizându-mă, adăugam trăirilor intense și necesare înțelesuri ulterioare. Numai cunoașterea poate rafina simțurile. Instinctele se ascut apoi în urma simțurilor, și nu cum credea domnul Freud, grăbitul. Aveam să povestesc, după vizitarea Catedralei din Gent, neașteptatului meu ghid, regretând că nu am fost eu un târzielnic Van Eyck pentru a realiza un triptic cu magii pe care am avut norocul să-i întâlnesc urmând calea măgărușului. Iată episodul special: călugărul care ne însoțea i-a dat o bucățică de zahăr, măgărușul s-a întors și l-am urmat pe cărări nebănuite, până la intrarea în schitul Procov, pe un drum pe care doar oamenii locului l-ar fi descoperit. Măgărușul era trimis fie să lase, fie să preia mesaje sau ca să aducă pe cine trebuie în oaza sfântului locaș.

Regret deci că nu am avut talentul unui mare pictor pentru a putea recompune din memorie intensitatea deosebită a ochilor acelor oameni cu totul speciali pe care soarta mi i-a scos în cale. În orele mele de meditație, de rugăciune, ochii lor, lumina lor vie, duioșia și bunătatea lor, dar și dârza lor intensitate – oare laserul nu a fost trimis spre istețimea descoperitorului cu același sens vindecător? – aveau să reapară și în privirea unui doctor ce mă va tămădui în 1994, după o grea încercare de sănătate, medicul francez Christian Magne. Toți și mulți alții aparțin astăzi lumii de dincolo, dar, dintre ei, câțiva au murit în temnițele comuniste. Ca Sandu Tudor și Haralambie Vasilachi, martiri ai credinței și Bisericii Ortodoxe. Și, ca ei, mulți alții, ortodocși, greco- sau romano-catolici. Cum astăzi, 2 iunie 2019, pe Câmpia Libertății de la Blaj, la liturghia pe care a oficiat-o întru beatificarea a șapte episcopi martiri uniați, a reamintit impresionantul Papa Francisc! Și e momentul să adaug că în actul de aproape de 2000 de pagini compus cu migală și acribie pentru susținerea

meritelor celor șapte martiri se consfințește, încă o dată, că Biserica Ortodoxă nu se face vinovată de persecutarea greco-catolicilor, ci doar ordinul bolșevicilor moscoviți și slugilor lor autohtone trebuie acuzat. Și un singur episcop zelos pe care Dumnezeu – Cel ce uneori, rareori, aspru pedepsește, și atunci doar pe acela atoatecuprins de diavol – l-a retras din lumea viului în 1958. Fie-i numele uitat! Dar tot așa cum au pierit în temnițele comuniste mulți preoți și călugări sau mireni creștini, au murit și evrei, și țigani nebotezati, și unguri, și români poate necredincioși. Pe aceștia să-i odihnească Bunul Dumnezeu deopotrivă! Amin!

Cu asemenea vacanțe a fost un fleac pentru mine să trec toate examenele ce ni se inventaseră între clasele a patra și a cincea, la sfârșitul celor șapte clase, cât și cel de la intrarea în Liceul „Dimitrie Cantemir".

Odată trecut limanul liceal, încetul cu încetul, deloc grăbit, mă las cuprins de toate provocările sfârșitului adolescenței și, contra unei asprimi sociale ce se accentua, am început să mă las pe tânjală cu învățătura. Nu cu materiile care mă stârneau, nu cu pasiunile intelectuale care mi se nășteau, dar mai curând mă simțeam atras de arte și sport. Paradoxal, numele celor care încep să se adauge celor din familie și a căror înțelepciune a lăsat urme serioase pe răbojul meu crește. Încep cu cel care m-a salvat în două rânduri: marele profesor de pedagogie al Universității din București și director al Liceului „Cantemir" între 1949–1959, Oisie Șafran. Fusese desemnat director al acelui liceu pentru că era atât evreu, cât și comunist, iar Liceul „Cantemir" purta atârnat de coada lui tinicheaua de singurul corp profesoral sută la sută în Legiunea de Fier, fapt ce trebuia exemplar pedepsit spre auzul întregului învățământ românesc. Pot să depun mărturie într-un singur sens: că excepționalul pedagog și-a propus și a reușit să-și folosească influența pentru a forma un nou corp profesoral de elită, în care nu am cum să aduc mărturii, dar se aflau și câțiva dintre foștii profesori din perioada hulită, iar lor li s-au adăugat mari nume din lumea universitară, ce se aflau sub anchete sau hărțuiri milițienești pentru alte și alte vini politice. Toți aceștia au fost scoși de sub hăituire și aduși să ne fie nouă profesori. Până și secretarul organizației comuniste de partid era un mare, și la propriu și la figurat, profesor de istorie, Ionică Dragomirescu, coleg de clasă la Liceul „Lazăr" cu tatăl meu, și dintr-o veche familie de socialiști. Cel care-i fusese șef la acea aripă socialistă ce semnase compromisul cu Partidul Comunist era și el profesor de limba și literatura română, Mihail Dragomirescu. Alături de el, la aceeași catedră, se afla figura blajină, dublată de o neașteptată voință ardelenească, a poetului Emil Giurgiuca. Lista de scriitori pe care ni i-a recomandat nu a cuprins niciodată decât marile valori. Cred că programa impusă nu ajunsese și pe biroul lui. De același calibru cu cei doi, profesor de literatură română, dar și de logică, era cel care timp de aproape 20 de ani a fost mentorul tuturor cercurilor literare și al formațiunilor artistice ale liceului nostru, iar mie și colegilor mei de clasă un mare diriginte și sfătuitor: profesorul Constantin Manolescu-Nea Costică. Aș aminti că era erou de la Capul Donului și a șchiopătat tot restul vieții din cauza unei răni. Era un om puternic, mereu cu zâmbetul pe buze și pedagog înnăscut. A murit cu totul neașteptat, în 1972, fulgerat de un infarct, pe stradă. Am fost de curând, la invitația unui cuplu de oameni minunați din Israel – Mirel și Liana Horodi (ea este cea mai valoroasă continuatoare a școlii de expresionism românesc a lui Schweitzer-Cumpăna!) – la un prânz cu centenara profesoară de limba română a Liceului Central de Fete, Victoria Manolescu, soția lui Nea Costică, cel drag mie, și însoțită de nora și fiul lor, Anton Manolescu, profesor universitar la Politehnică și cantemirist la rându-i.

Capitol din volumul în pregătire
Continuare în numărul viitor al revistei

„Regret că nu am avut talentul unui mare pictor pentru a putea recompune din memorie intensitatea deosebită a ochilor acelor oameni cu totul speciali pe care soarta mi i-a scos în cale. În orele mele de meditație, de rugăciune, ochii lor, lumina lor vie, duioșia și bunătatea lor, dar și dârza lor intensitate aveau să reapară și în privirea unui doctor ce mă va tămădui în 1994, după o grea încercare."

Universalia

SAPPHO
în tălmăcirea Paulei Romanescu

A ars pe rug de patimi dulci poeta

Paula Romanescu

Poetă, eseistă, traducătoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România
Fotografie de Vasile Blendea

Povestea vine de demult.

Se zice că trăia în Lesbos o prea mândră femeie pre numele ei **Sappho**.

Era poetă. Şi nu oarece poetesă care, uitându-se la lună, s-a trezit vorbindu-i înaltei stăpâne a nopţii despre nu ştiu ce neînţelese pricini de amor amar.

Dacă ar fi să-i dăm crezare lui Platon cel care cunoştea mult prea bine valoarea cuvintelor, Sappho era socotită (chiar şi de contemporanii săi!) *„cea de a zecea muză”*; epigramistul Antipater o numea *„cel mai frumos giuvaier între femeile din Lesbos”* ; pentru Meleandru ea era în *Coroană Emblema Trandafirului*.

Clio îşi adjudecase istoria, *Melpomena* – tragedia, *Thalia* – comedia, *Euterpe* – muzica, *Terpsichora* – dansul, *Urania* – astronomia, *Calliope* – elocinţa şi poezia eroică, *Erato* – elegia, *Polimnia* – lirismul.

Sappho a trebuit să abordeze cam tot ce ţinea de poezie, ba chiar a creat strofa care-i poartă numele (strofa safică – 11-11-11-5 silabe), pe care chiar *Luceafărul* din cerul nostru cu stele cântătoare avea s-o zidească întru ne-moarte în celebra sa *Odă în metru antic*, din care fiece vorbitor de limbă română trecut prin şcoală ştie măcar versul acela răvăşitor: *„Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată”*.

Trecerea ei sub soare a fost consemnată în memoria înşelătoare şi fidelă deopotrivă a omenirii cam spre sfârşitul veacului al VII-lea şi prima jumătate a veacului al VI-lea de dinainte de Era cu care ne tot împăunăm c-ar fi „a noastră”.

Aparţinea unei familii aristocrate din Mytilene, beneficiase de o instrucţie dintre cele mai solide, ba chiar şi-o însuşise temeinic luminându-şi mintea, îngăduindu-i deopotrivă şi inimii sale să aibă *des raisons que la raison ne connaît pas*.

La vârsta înfloririi şi-a găsit şi un culegător din Lesbos – Kerkolas. Din unirea lor s-a ivit un fruct – Kleïs, o frumoasă fată de al cărei nume n-am fi aflat niciodată dacă n-ar fi fost fiica celebrei poete. A iubit-o fireşte ca orice mamă.

Numai că sub soarele din Lesbos înfloreau atâtea frumuseţi cu chip de tinere fete încât Sappho nu se putea preface a nu le observa întru, cum se spune în vremea noastră, o fără de cusur corectitudine politică şi a început a le dedica, precum Afroditei – zeiţa iubirii şi a frumuseţii – imnuri, ode, cânturi, ca tot atâtea dezmierdări ale spiritului care se va fi îmbătat vreodată muşcând din fagurele de dulce fruct oprit.

Se păstrează încă (tot memoria omenirii este răspunzătoare!) numele unor frumoase lesbiene (locuitoare ale Lesbosului, adică!) asupra cărora se vor fi oprit ochii poetei, îmbrăcându-le în văluri străvezii de vers cu gust de iubire, ca după aceea să le admire mai îmbătător nuditatea: Atthis, Anactoria – cea *cu mers graţios şi chip de lumină*, Gyrinna, Gongyla – *boboc de trandafir*, Erinna, Bilitys – poetă şi ea, deh!, cântând iubirea în versuri, că nu doar ***indignatio facit versum***! Dar nici poetul Alceu nu i-a rămas chiar cu totul indiferent, deşi prea frumos nu era iar ea îndrăgea în primul rând frumosul…

Şi-acum spuneţi-mi voi cei care ştiţi frumosul ce înseamnă, aţi văzut vreodată ceva mai frumos decât o june copilă fragedă ca un boboc de trandafir sub rouă? Să nu ignorăm nici faptul că tot de pe vremea aceea se cântă (şi mai cu seamă se vorbeşte) despre sexul frumos.

Sappho a avut grijă s-o sensibilizeze pe zeița frumuseții Afrodita închinându-i o odă prin care încearcă să o facă părtașă la zbuciumul ei din iubire neînțeleasă (?!), sugerându-i că doar prin zeeasca ei intervenție lucrurile pot intra în ordinea firească (cea dorită de solicitantă!).

Dar a venit vremea domniei lui Pittakos (cca 589–cca 579), legiuitor sever, considerat unul dintre cei Șapte Înțelepți din perioada de mare înflorire a

culturii helenistice – Thales din Milet, Bias din Priene, Cleobul din Lindos, Periandru din Corint, Clion din Lacedemonia, Solon din Atena, Pittakos din Mitilene. Acesta a „eliberat" Lesbosul de tirania lui Melanchros și, vrând să curețe societatea grecească de imoralitatea care se întinsese ca râia, a socotit că n-ar fi rău s-o trimită în exil și pe Sappho cu Alceu cu tot (deși pe ea n-o inspira deloc la scris iubirea lui!), ca să nu mai pervertească ei mintea necoaptă a tinerimii prin poeme imorale… Bietele poeme coapte sau verzi puteau fi ele imorale dacă mintea celui care le citea (și le citește încă!) n-ar fi (fost) un pic aplecată spre dulcele păcat?

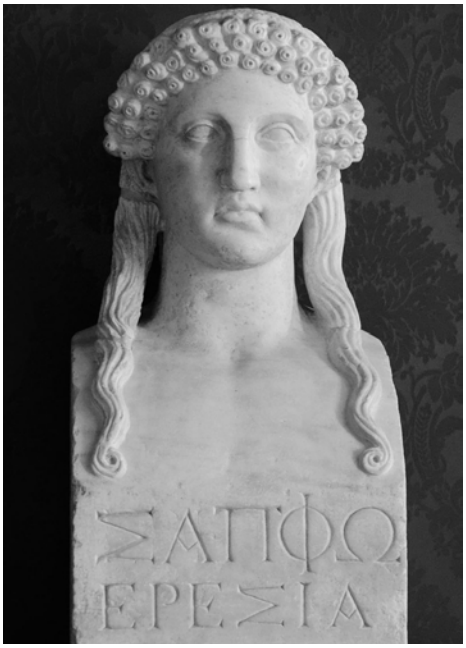

Portret de femeie, identificat tradițional ca Sappho, cu inscripția „Sappho Eresia" (Sappho din Eresos). Copie romană după originalul grecesc, Musei Capitolini, Roma.

Să nu uităm că până și Socrate a înțeles să închine senin cupa de cucută în cinstea libertății de a omagia frumosul sub toate aspectele și, mai cu seamă, sub trăsăturile fermecătoare ale mult prea frumosului său elev – Alcibiade.

Așadar exilata Sappho, cu Alceu cu tot, a ajuns la Syracuza în Sicilia, dar poemele ei continuau să rămână libere și să pună miere dulce-amară pe buzele celor care le îngânau cu iubire.

Soare era destul și pe acolo, ba chiar și nopți cu lună, ca să nu mai spunem de îndrăgostiții care se pricepeau de minune să se bucure de viață, nefiind opaci nici la cântul din liră care acompania monodiile poetice în care Sappho era deopotrivă neîntrecută.

Și cum nici o mărire omenească nu e veșnică, nici înțeleptul Pittakos nu s-a eternizat la domnie, acesta alegând chiar să abdice de la putere. (Ai noștri nu și nu!)

Sappho a revenit astfel în Lesbosul ei drag continuând să facă ce știa atât de bine: să le școlească pe inocentele și drăgălașele tinerele în arta iubirii cântătoare care știa (o, cum mai știa!) să facă să se învârtă-n ceruri aștri…

Ce s-o fi întâmplat cu Alceu nu se mai știe exact. Cât despre bărbatul acela căruia îi dăruise ea o fiică, nici atât! Istoria nu se ocupă de oamenii mărunți. Presupunem că fiica ei poate deprinsese și ea gustul frumosului din poeme (cum altfel?).

Sappho era deja celebră. Vârsta ei începuse a avea arogan-ța greutății în argint, rozele iubirii dădeau semne de ofilire, deși parfumul lor continua să fie la fel de îmbătător iar ea se topea în versuri de amor ca pe un rug de patimi dulci…

Era o luptătoare temerară pentru… drepturile minorităților discriminate de o societate cu vederi înguste (sub protecție de fuste!), o adeptă *avant la lettre* a unei atitudini pe care, vai!, abia în vremea noastră, legile internaționale au înscris-o între drepturile omului drept poziția cea mai *politically correctness* de care se poate bucura în deplină libertate trestia gânditoare cu poale lungi…

Mutându-și ochii de la frumoasele cetății pe care le-a tot cântat, într-o zi îl va fi văzut ea pe foarte tânărul *Phaon* – frumos ca un zeu păgân și i-a dat de înțeles nu doar că nu-i este deloc indiferent, dar și că l-ar putea ferici cu iubirea ei. Credea geniala poetă că prostănacul acela imberb se va simți năucit de norocul care picase pe capul lui. Aș! *Faunul* i-a zâmbit strâmb și, ridicând din umerii-i superbi, i-a întors spatele cu aroganță… Cam de pe atunci, se pare, vor fi deprins faunii să dispreţuiească în ignoranța lor iubirile-nflorite sub albul tâmplelor grele de inutilă înţelepciune…

Mai spune legenda (gura clevetitoare a lumii cea fără de moarte!) că ilustrisima n-a putut îndura afrontul primit din partea imberbului faun şi că ar fi exersat săritura aceea spectaculoasă în valurile mării, de pe stânca Leucade, loc predilect de unde îşi luaseră zborul spre… adânc atâtea alte făpturi din neamul grecilor prea iubitori de frumos (şi de înţelepciune!), nefericiţi din amor sau din alte pricini, neexistând pe vremea aceea Turnul Eiffel care a servit şi el de trambulină spre Hades multor amatori internaţionali de zbor scurt, irepetabil.

Nu suntem obligați să dăm crezare legendei. Sappho a trăit mulți ani și, dacă bătrânețea te face înțelept, cu siguranță ea va fi știut să aleagă grâul de neghină și, mai cu seamă, să înoate perfect…

Da, e adevărat, nu se cunoaște anul morții sale. Dar să nu fim foarte pretențioși: nici anul morții poetului francez François Villon (1431–146?), cel trecut pe sub umbra spânzurătorii, nu ne-a fost precizat dar *ses neiges d'antan* continuă să ne bântuie sufletul cu amintirea unor frumuseți de altădată – albe melancolii, mai cu seamă când pe la noi *ninge decembre*…

Să vedem ce zestre ne-a rămas de la poeta Sappho (la care va fi contribuit și Alceu fără vorbă multă…):

– *Strofa safică*, formată din trei versuri de 11 silabe urmate de un al patrulea (adonic sau alcaic!) de 5 silabe, alcătuit la rândul lui dintr-un dactil săltăreț și un troheu.

Cap de femeie, probabil copie după statuia lui Sappho realizată de sculptorul grec Silanion (cca 340–330 î. Hr.). Gliptoteca, München.

– *Vreo 650 de versuri* în traducere latină datorată unor Catul și Horațiu, scăpate ca prin minune de meteahna care-i pălise într-o vreme pe papii de la Roma și temuta Inchiziție, fascinați de jocul flăcărilor rugului purificator pe care se vor fi „purificat" și un Giordano Bruno și o Ioana d'Arc – *ciocârlia aceea de sub cerul Franței*, cum avea s-o numească Jean Anouilh –, rug întreținut prin timp în toate regimurile de teroare și vifor ideologic, care s-au vrut „purificate" și „purificatoare" de niscai „periculoase" cărți, de niscai vieți, de niscai vreascuri gânditoare…

– *Un fragment dintr-un cântec de nuntă,* asemenea celor din horele cu strigături de pe la noi, unde poeta era invitată de onoare, fiind socotită un fel de super-guristă precum în zilele noastre interpreții de manea când *„Gioconda se mărită"* în Palatul Parlamentului iar baștanii aruncă-n patru zări cu banii…

„Norocosule mire, ce-ai mai zice?
Ai mireasa dorită, păstreaz-o fericit!
Privirea ei – lumină ce străluce.
Te-ai pricopsit!"

– *Un papirus* descoperit prin Egipt în veacul al XX-lea.

– *Portretul său stilizat, pe vase de ceramică,* datând din secolul al V-lea de dinainte de Cristos.

– *O sculptură în marmură* reprezentând-o pe poetă, datorată sculptorului Silanion. Dar cel mai durabil monument ce i s-a înălțat poetei sunt scrierile lăsate despre ea de Catul, Platon, Plutarh, Ovidiu și, mai aproape de vremea noastră, Leopardi, Foscolo, Daudet, Baudelaire…

Acesta din urmă a așezat între *Florile răului, Lesbosul* – *„Mère des jeux latins et des voluptés grecques,/ Lesbos, où les baisers, languissants et joyeux, / Chauds comme les soleils, frais comme les pastèques/ Font l'ornement des nuits et des jours glorieux…" („Mamă a jocurilor latine și-a voluptăților grecești/ Lesbos, unde săruturi lascive și duioase,/ Fierbinți ca soarele, ca fructul răcoroase,/ Dau nopților și zilei farmece-mpărătești…")*, Lesbosul acela în care poetul se visa veghind de pe creasta muntelui la Leucade, cu ochi ațintiți în larguri *„Pour savoir si la mer est indulgente et bonne/ Et, parmi les sanglots dont le roc retentit,/ Un soir ramènera vers Lesbos qui pardonne,/ Le cadavre adoré de Sapho qui partit/ Pour savoir si la mer est indulgente et bonne!" („Să afle dacă marea e bună și curată/ Și, dacă printre colții stâncilor când răsună / Suspinele, spre Lesbos, într-o noapte cu lună/ Va reveni cadavrul lui Sappho adorată/ Să vadă dacă marea e bună și curată!"* [1]*).*

A mai rămas tot de pe vremea de mare înflorire a poeziei helenistice și numele (devenit substantiv comun) al muritoarele lesbiene. Dar să n-o socotim pe poetă întru totul răspunzătoare de arta pe care acestea și-au asumat-o, au cultivat-o și o slujesc cu destoinicie și grație din veac de veac.

Ele trăiesc poezia lor fără s-o mai şi scrie.

Femeie cu tablete de ceară și stil, frescă de la Pompei, din perioada 55–79 d. Hr., considerată portret al lui Sappho. A fost descoperită în 1760. Muzeul Arheologic Național, Napoli.

[1] Traducere de **Paula Romanescu.**

Sappho, *Poezii*, adaptare în limba română de Paula Romanescu

*Dacă haiku-ul din insulele din Soare-Răsare, înflorit în poemele lui Matsuo Basho abia în veacul al XVII-lea după Cristos, și-ar fi vestit cântul ca o respirare de zei rătăciți în zorii cei dintâi ai cântului sub cer, poate că și-ar fi aflat în cântul **celei de a zecea muze** din Lesbosul cu-nmiresmări de soare, formă de vas de-ape de lună-n curgere de cuvânt.*

Rostul traducerii poeziei este și acela de a da creației originale strai potrivit timpului pe care îl traversează omenirea, timp care nu este decât „de-a pururi ziua cea de azi".

Iată de ce am găsit nimerit să așez poemele ei scurte sub formă de haiku.

Palidă luna –
în jur de altar roată
mândre fecioare

*

Tânărul mire –
cât de fraged lujerul
care mă frânge

*

Un glas de alint
vestește primăvara –
privighetoarea

*

Flori să culeagă
îşi înclina trupul fin
dulcea copilă

În cântul ei pare să-şi fi găsit inspiraţie şi persanul Omar Khayyam (sec. al XI-XII-lea d. Hr.). Dar marile spirite nu se întâlnesc ele oare în cel fără de sfârşit cântec al vieţii?

Iacintul din munţi sub copite strivit
Se-aseamănă cu floarea de purpură
Ce zace-n praful drumului pe care
Trec paşii noştri.

*

Tu, cel ce mă cutremuri nepăsător,
Vei afla într-o zi greul lacrimii
Şi de ce nestatornicia vântului
Te poartă-n vreme.

*

Moartea, spun zeii, e un râu ce curge;
Altfel şi pe ei i-ar ajunge starea
Pe loc – tot un fel de moarte în care
Sufletul plânge.

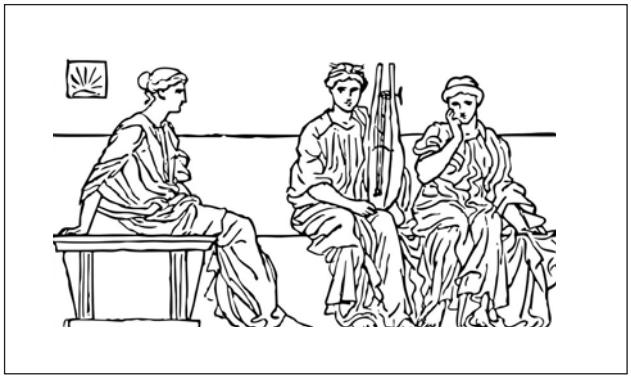

*

Plin ochi de ambrozie e paharul
Iar Hermes îl umple mereu cu vin bun
Şi zeii toţi închinară pocalul.
Mirele, nebun.

De dragoste, spre dulcea lui mireasă
Cată. Ca o trestie tremurată,
El se apleacă floarea s-o culeagă
Imaculată.

Dansul stelelor

Dansul stelelor când răsare luna
Îşi domoleşte rotirea iar noaptea
Îşi risipeşte vălul de-ntuneric
Peste albe frunţi.

Somnul

Pe undele lacului zefirul blând
Trece, crengile de măr se apleacă
Şi somnul pe-o frunză alunecă lin,
Linişti picurând.

Măr uitat...

În vârful pomului mărul rumenit
Ca o dulce grea taină de nepătruns.
Să-l fi uitat culegătorii oare?
Să nu-l fi ajuns?

*

Aerul fierbinte pâlpâie-n zare,
Risipă de culori floarea-n cărare.

*

Apune luna. Stelele-s umede
Şi somnul nu mai vine. Sunt singură.

*

Toate câte pier când se ivesc zorii,
Sub luceafărul serii se strâng uşor:
Turmele, şoaptele-ndrăgostiţilor,
Cântul de leagăn.

*

Eros mă-nvinge cu dulcele visul;
El – neînvinsul!

*

Ca vântul Eros sufletu-mi treieră
Chiar bătrânii stejari la trecerea lui
Se cutremură.

Odă Afroditei

Tu, Afrodita, a lui Zeus floare
Care pe tronu-ţi mândru lumină eşti,
Nu mă mai tortura cu-a ta candoare
Că doar mă iubeşti!

Ascultă-mi dar chemarea şi vino iar
Cum veneai când te chemam altădată
Lăsând palatul mândrului tău tată
Pentru casa mea.

Veneai pe-un car de aur tras de vrăbii,
Zburai ca vântul liber peste mare
Și mă-ntrebai: *„Ce dor te frânge oare?*
De ce-n plâns stărui?

Cine te-a întristat și pentru care
Pricină-ai vrea să intervin spre-a-ţi fi
De ajutor? Cea azi nepăsătoare
Mâine te va iubi!"

Dezleagă-mă, zeiţă, de amorul
Ca un nemilos vifor ce mă frânge!
Mi-e sufletul un rug, o vâlvătaie
Cu gust de sânge!

Adu-mi în suflet dulce-nfiorare,
Fă-mă să uit amarurile toate,
Fă-mă val nou la un vechi ţărm de mare,
Fă-mă cetate

De cucerit, mereu necucerită,
Şi-ntăreşte-mi braţele moi să pot
Să prind în ele cerul, pământul tot
Pentru iubită.

„Nu te mai zbuciuma, mi-ai zis, *aşteaptă!*
Iubirea ta îşi va afla răspunsul
În dragostea-i fierbinte; şi-nţeleaptă,
Uita-vei plânsul."

Vino dar şi dezleagă-mă de greul
Care m-apasă, tu, zeiţă scumpă!
Viaţa-i o luptă lungă, nu şi dreaptă,
Fi-mi scut în luptă!

Gustav Klimt, *Sappho*, 1888

Unei frumoase din Lesbos

Ca spuma laptelui de albă
E pielea ta, mersul – plutire,
Glasul – acord suav de lire
Piciorul – tremur blând de mânz
Fragedă eşti ca roza dalbă,
Dulce ca fagurul
Şi salbă
La gâtul meu eşti
Când mi-ntinzi
Braţele-ţi reci şi mă cuprinzi.

Nu-i deloc altfel decât zeii acela...

Nu-i deloc altfel decât zeii acela
Ce-ţi şede înainte şi îţi soarbe
Dulcile-ţi şoapte mângâindu-ţi părul
Cu braţe oarbe.

Privindu-vă îmbrăţişaţi mă prinde
O dulce ameţeală şi, degrabă
Un aprig dor mă seceră, mă frânge –
Biet fir de iarbă.

Aş vrea să strig, mi-e limba vreasc uscat,
În limbi de foc mă simt încătuşată,
Te beau cu ochii, n-ai fost niciodată
Cuiva mai dragă.

Tu nu mă vezi, eu te văd doar pe tine,
Sărutul lui ți-nchide pleoapa scumpă,
Eşti toată revărsare de lumine
Eu – noapte-adâncă.
.....

Unei iubite

.....

M-a părăsit plângând.
Eram ca moartă.
Cu glas şoptit mi-a îngânat abia:
„Ştii doar că dacă plec nu-i voia mea,
Ţi-o jur, iubită Sappho, tu mă iartă!"
Şi i-am răspuns atunci:
„Du-te cu bine!
Să te gândeşti din când în când la mine
Şi nu lăsa uitarea să te-ajungă.
Cât mi-eşti de dragă, ţi-aş mai spune-o încă,
Dar şi mai bine ar putea s-o spună
Clipele petrecute împreună,
Ghirlandele ce-ţi împleteam în păr
Din lămâiţă, roze şi-adevăr
Când tremurândă lângă mine stând
Înclinai fruntea, gâtul arcuind
Şi din aceeaşi cupă-floare beam
Ambrozie – risipă de alean..."

.....

Zic unii...

Zic unii că, decât oştiri călare,
Nimic nu este mai frumos pe lume;
Iar alţii: Doar corăbiile-n zare!
Eu zic: numai Elena

Scumpa mea şi, cred că bine-aţi înţeles,
Ea care socotind cu-nţelepciune
Pe care dintre cei buni să-şi aleagă
De soț, și l-a ales

Pe cel care-a decis destinul Troiei;
Fără să-i pese de părinți, de fiică,
Lăsându-se ghidată doar de Kyris
Și de inimă.

E nestatornicia semn femeii
Și clipa-i doar tot ce ea prețuiește?
De Anactoria-şi mai amintește
Cine azi, cine?

O, cât aş vrea să-i văd mersul de undă,
Lumina zâmbetului, mai frumoasă
Decât toate oştirile ce-şi lasă
Umbra-n armură.

Ştiut e că sub cer nu-i niciodată
Chiar toată viaţa lui omul ferice.
Să-şi încropească dar din cioburi soartă,
Așa aș zice...

Surse: *Anthologie grecque*, *tome I, Épigrammes amoureuses et Épigrammes votives, suivies de l'Appendice planudéen*: *tome II, Épigrammes funéraires et épigrammes descriptives*, traduction nouvelle de **Maurice Rat**, Paris, Librairie Garnier Frères, 1938; **Sappho**, *Poésies suivies des **Odes** d'**Anacréon** et des **Anacréontiques***, traduction de Mario Meunier, Paris, Éditions Bernard Grasset, 1932; **Aimé Puech**, *Introduction aux œuvres de Sappho, Alcée*, Collection des Universités de France, 1937; *Antologie lirică greacă*, traducere de **Simina Noica**, București, Editura Univers, 1970.

Sapphice
(Poezii în stil sapphic de Paula Romanescu)

De-ți pare râsul meu joc de petarde,
Să nu te plângi că dragostea blestem e;
De lacrima-mi ascunsă nu te teme
Că-ngheață! Arde.

*

Oricât mi-ar fi de greu în noaptea asta
De a te ști în casă cu nevasta,
Mă-mbăt de lună și refuz năpasta
De-a fi eu casta...

*

Înțelepciune acră peste fire,
Preschimbă-te-ntr-o dulce nebunie
Și fi-le numai altora, nu mie,
Neprihănire!

*

Potop de ploi în noua primăvară
Mă năpădește dar privighetoarea
Mi-aprinde-n noapte lacrimă solară
Ca-nmiresmarea...

*

Îți cunosc bine pasul dar n-aș crede
Că bine-ar fi să-ți ies ca într-o doară
În cale când pe lume cade seară.
Dar crângu-i verde...

*

Tu-mi spui că dragostea e hrană bio
Ce nu-i e trupului nicicând destulă,
Dar cum vrei să hrănești c-un biet adio
O nesătulă?...

*

Pleznea mai ieri din bici pe lângă boii
Cuminți, flăcăul îndrăgit de-o fată
Dintr-o poveste cu a fost odată...
Azi – boi flăcăii?!

*

În noaptea asta nouă, vechea lună
Și-aruncă secera în câmp de stele.
Ia seama-i strig, și el e printre ele!
Ea: Ce minciună!

*

Veniți, ni s-a tot spus, privighetoarea
A înflorit și liliacul cântă...
Eu mă îngân cu muntele și marea
Ce nu cuvântă.

*

De nu e primăvară, pentru cine
Să fi-nflorit salcâmul în livada
De meri cu crengile de aur pline
Sfidând zăpada?

*

Atâta verde-n crângul de mesteceni
Cu trunchiuri albe de fantome stranii
Ce parcă spun de neștiute treceri.
Prin seve – anii.

*

Culeg la ceas de taină stele coapte
Din jarul sufletului meu ce știe
De un izvor firav de apă vie
Cu gust de moarte.

*

Să-mi țin în cumpănire suflet, minte,
Mi-e greu deși le iau cu binișorul.
Dar sufletul mi-ascunde adevărul
Iar mintea minte…

*

Țeposul zarzăr este plin de floare
Și-i mândru că-ntre crengile lui albe
O cioară s-a oprit din întâmplare
Să-și pună salbe.

*

Pe dealul sur e iarba de cenușă
Și crângul verde încă înnoptează.
Un soare palid discul și-l așează
Ca o cătușă

La pragul cel de dincolo de zare
Sau poate chiar la glezna diafană
A prea temutei umbre – neagra vamă
Unde se moare…

Mourir d'aimer îmi cântă Aznavourul
Mutat în umbra cea fără de veste,
Ca-ntr-o mult prea temută nepoveste
Când timpul furul

S-a fost oprit să vadă de-i vreun semn
Că lumea va-nghiți ușor minciuna
Că a trăi sau a muri-i totuna
Cu *La Bohème*…

2 octombrie 2018

„Dacă ar fi să-i dăm crezare lui Platon cel care cunoştea mult prea bine valoarea cuvintelor, Sappho era socotită (chiar şi de contemporanii săi!) «cea de a zecea muză»; epigramistul Antipater o numea «cel mai frumos giuvaier între femeile din Lesbos»; pentru Meleandru ea era în Coroană Emblema Trandafirului. Sappho a trebuit să abordeze cam tot ce ţinea de poezie, ba chiar a creat strofa care-i poartă numele (strofa safică – 11-11-11-5 silabe), pe care chiar Luceafărul din cerul nostru cu stele cântătoare avea s-o zidească întru ne-moarte în celebra sa «Odă în metru antic», din care fiece vorbitor de limbă română trecut prin şcoală ştie măcar versul acela răvăşitor: «Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată».

Universalia

YUNUS EMRE – FONDATORUL LIRICII ANATOLIENE (2)

Prezentare și traducere din limba turcă de Urfet Șachir

Urfet Șachir

Scriitoare, profesoară
Președintele Comisiei de Cultură,
Filiala Mangalia a Uniunii Democrate Turce din România

Yunus Emre (cca 1240–1321) s-a născut, a trăit și a trecut în eternitate în epoca întunecată a Anatoliei din punct de vedere politic, economic și religios, corespunzătoare invaziei mongolilor și prăbușirii statului selgiukid. Tremurul și durerea din această perioadă au lăsat urme profunde în lucrările lui. După Ahmed Hamdi Tanpınar[1], el era magnific, dar atât de simplu, ca un *„trandafir înflorit între spini"*. Viața acestui derviș atât de simplu este plină de o *„frumusețe de basm"*, o poveste care începe chiar cu numele lui. Faptul că numele lui Yunus a atras atenția deosebită a unui om de litere de talia lui Ahmed Hamdi Tanpınar, desigur că nu este în zadar, ci pentru că mai există un Yunus care a trăit aventura „nobilă" a calvarului. Acesta nu este nimeni altul decât Profetul Yunus. Între aventura sa și cea a lui Yunus Emre există asemănări izbitoare, pornind încă de la numele lor. După Tanpınar, Yunus Emre este primul sufit care poartă acest nume în Anatolia. Mai mult decât atât, el nu a primit acest nume atunci când s-a născut, ci l-a adoptat, inspirat de numele profetului. Se știe că, în culegerea sa, Yunus Emre relatează despre numele multor profeți și se pune întrebarea de ce, dintre atâția, a ales tocmai numele Profetului Yunus. Tanpınar leagă acest fapt, așa cum am arătat mai sus, de similitudinea pe care o poartă aventurile lor personale. Potrivit acestuia, aceste aventuri similare cu *„a ieși din lumina care înghite întunericul și a se întoarce apoi din întuneric"* sunt aventuri umane. După cum se știe, Profetul Yunus este trimis ca emisar al unei etnii idolatre, dar oamenii nu-l ascultă. Atunci, pradă sentimentelor de moment, el se urcă pe o navă și se aruncă în mare. Este înghițit de un pește și se învârte astfel în acest întuneric. Realizează jocul în care a fost ademenit de impulsul de moment, revarsă lacrimi de regret și se pocăiește. Primește iertarea divină în sfânta lună Muharrem[2], se termină faza de întuneric și astfel iese la lumină. Numele tatălui dervișului nostru a fost Ismail. El a fost educat în *medrese* [3]. A învățat araba și persana și a studiat istoria sufismului și mitologia iraniană și greacă. Yunus, cel care îmbrățișează interpretarea sufi, are o putere de observare intensă și o înțelegere profundă a toleranței. Și-a scris poeziile în silabe (*hece*), dar a inclus și încercările de prozodie (*aruz*). În plus, pe lângă catrenele pe care le-a scris în silabe, el a scris, de asemenea, versuri și gazeluri tot în silabe. Limba lui nu este o turcă pură, ci, pe alocuri, a folosit expresii arabe și persane.

[1] **Ahmed Hamdi Tanpınar** (n. 23 iunie 1901, Constantinopol, Imperiul Otoman–d. 24 ianuarie 1962, Istanbul, Turcia) a fost unul dintre cei mai importanți romancieri și eseiști din literatura turcă modernă. Între anii 1942 și 1946 a fost membru al Parlamentului Turc. El este cunoscut în special prin opera sa *Huzur*, publicată în 2011. Tanpınar este considerat a fi fost (în proza literară) „cronicarul burgheziei" turce. Opera sa este comparată cu scrierile lui **Marcel Proust** (1871–1922) și **Robert Musil** (1880–1942). Stilul lui Tanpınar a fost influențat de estetica lui **Paul Valéry** (1871–1945). Autorul s-a inspirat de asemenea din sufism, un curent din mistica musulmană. Prietenul său, poetul turc **Yahya Kemal Beyatlı** (1884–1958), a exercitat o mare influență asupra lui. (*Wikipedia*).

[2] **Luna Muharrem** – prima lună a calendarului musulman (**Baubec, A.,Baubec, G.Deniz-Kamer**, *Dicționar turc-român, român-turc*, p. 426).

[3] **Medrese** *(ist., la turci)* – școală religioasă (**Baubec, A.,Baubec, G.Deniz-Kamer**, *idem*, p. 410).

Nu s-a putut găsi culegerea pe care el a pregătit-o în timpul vieții sale. În prezent, există culegerile publicate în două ediții de Burhan Toprak și Abdülbaki Gökpınarlı în 1904, prima ediție, respectiv, 1924, a doua ediție. Yunus Emre este unul dintre cei mai mari poeți ai literaturii turce. În lunga și bogata sa experiență de viață găsim interpretări febrile despre bogăție și sărăcie, iubire și Dumnezeu. Fără a separa bogații de săraci, creștinii de musulmani, cel care găsește ecouri în Dumnezeu (ca fiind lucrarea Domnului), este plin de o iubire imensă. El nu iubește doar musulmanii, ci toți oamenii. Crede că astfel poate fi atinsă fericirea. A frânge o inimă înseamnă a umbri beneficiile rugăciunii. Explică în versuri cum dezvoltarea sentimentelor de fraternitate între toți oamenii este o poruncă de la Atotputernicul Dumnezeu. Iată, în versurile următoare cât preț pune pe sufletul omului și depărtarea de egoism: *„Patriarh cu albă barbă/ Nu mai poate ști starea,/ Dacă frânge o inimă,/ În pelerinaj să nu mănânce.// Inima este tronul lui Allah!/ Allah a privit inima!/ Nefericirea a două lumi/ Pentru cine frânge inima.// Ce gândești despre tine,/ Să gândești și despre altul./ Înțelesul a patru cărți,/ Asta e, dacă există."* [4]

Yunus Emre. Sursa foto: FixQuotes.com

Problema credinței islamice a fost supusă gândirii libere și inteligenței lui Yunus. Rămas departe o viață de pământurile patriei sale natale, pe pământurile patriei pe care a ales-o și care este tărâmul lui Dumnezeu, el a simțit cu amărăciunea unui om pribegia, singurătatea și dorul de patrie. Maturizat în gândire, cu mișcări frenetice, își petrece viața de derviș exuberant în călătorii spirituale, dar cu trupul și spiritul către patria natală. Poetul își exprima cu ușurință gândirea în turca secolului al XIII-lea: *„Yunus vorbește cu ușurință/ De parc-ar adăuga mierea-n ulei/ Pentru popor își dă silință/ Povara-i e bijuterie, nu sare."* [5]

Versurile spuse cu plăcerea unui om care își adulmeca Zeul din trandafiri emanau o credință plină de iubire față de Allah: *„Se leagănă-n paradis ramurile arborelui,/ Ba chiar recită din Coran limbile lui,/ Trandafirii din grădina Raiului/ Au miros de Allah, am spus, am spus."* [6]

Erau versuri simple, pure, dar care reclamau o recitare în forță sau spuse cu entuziasm, precum: *„Au tulpinile din aur,/ Frunzele sunt din argint/ Pe măsură ce le cresc ramurile/ Se termină și Allah, am spus, am spus."* [7]

De-a lungul veacurilor, el a trăit doar cu poemele sale, care au dovedit o poveste de viață. A fost purtătorul de cuvânt și interpretul propriului său suflet. Din lucrarea vieții sale în care a spus ce a văzut, a auzit și a simțit, s-a constituit o bază pentru datele biografice ale poetului. Până și poezia lui a lăsat pe plan secund viața autorului ei, astfel uitată. Importante au rămas doar poeziile, precum cele începând cu versuri ca: *„Râurile acelui Paradis*" sau *„Vor spune: a murit un ciudat...*" și numele poetului Yunus.

Yunus Emre este deci un mare moralist, un mare umanist și gânditor care evidențiază valoarea iubirii divine. În același timp, este un mare poet sufit cu care se poate mândri lumea turcică și un reprezentant de seamă al literaturii turce. De asemenea, Yunus Emre reprezintă o punte de limbă care se întinde pe parcursul a șapte secole până în prezent, o mână cu iubire, fraternitate și toleranță întinsă de la om la om. În ciuda trecerii acestei lungi perioade de timp, el este un maestru al limbii și al inimii oamenilor și mai are de spus și azi ceva omenirii. Prin urmare, cunoașterea corectă a vieții, personalității, gândirii sale, a aplecării profunde către misticism și a iubirii umane universale este extrem de importantă. Într-o lume a culturii și a civilizației globalizate, suntem în situația de a contribui la construirea unei lumi pline de iubire și fericire prin cunoașterea corectă a valorilor universale.

Mangalia, 22 iunie 2019

Intrarea în Mausoleul lui Yunus Emre.
Sursa foto: **Doğan Kaya**, *Yunus Emre ve seçme beyitler.*

[4] **Prof. Dr. Çubukçu, İbrahim Agâh,** *Yunus Emre ve din felsefesi*, p. 2. Traducere de **Urfet Șachir**.

[5] *Ibidem.*

[6] **https://www.turkedebiyati.org/sairler/yunusemre.html**. Traducere de **Urfet Șachir**.

[7] *Ibidem.*

Nopți li s-au făcut zilele

Mă plimbam pe pământ, am nimerit când oamenii credeau
Unii fericiți, alții triști, credeau cu tărie

Unii flăcăi, alții soți, nopți li s-au făcut zilele
Unii dervișii, alții hogi, căutau adevărurile

Mergeau pe drumul drept, puteau să scrie
Cu vocea ca de ciocârlie, se sfătuiau învățații

Fericiți sau triști au plâns, i-au pus pe flăcăi să dea
Au atârnat la cap un arcuș, credeau în săgeata căzătoare

Urmele strămoșilor sunt prăfuite, întinderea lor înghețată bocnă
Dau sentința pentru ziua lunară, beii credeau în această procedură

Au mâinile vopsite cu henna și sunt doici sclave
Cu păr negru ca de corb, se cred doamne cu ten roz

Copilașii, băieții se joacă și râd ca privighetorile
S-au despărțit de mame, cred că mormintele lor sunt păzite

Au fost legați de mâini toți, nădejdea pentru dreptate e-n Allah
Unele sunt fete inteligente, ele cred că sunt drepturi neprimite

Yunus nu-și știe propria stare, Allah cel Drept face limba să vorbească
O măsură e mireasă nouă, crede în fețele cu aura albă.

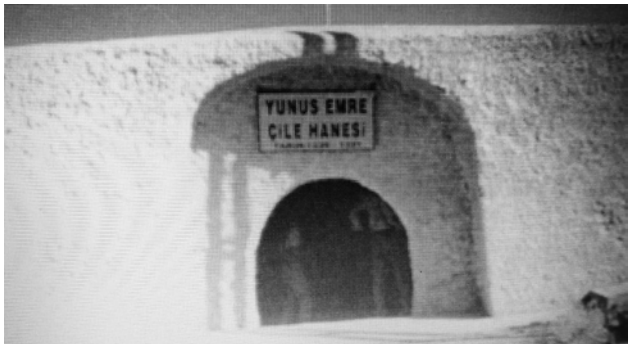

„Casa suferinței" – Casa în care a suferit Yunus Emre.
Sursa foto: **Doğan Kaya**, *Yunus Emre ve seçme beyitler.*

Vine o vreme

Domnul mi-a dat o inimă, ea se minunează fără a zice: Ah!
Vine o vreme când e voioasă, în alta este abătută

Crezi că o perioadă de timp e ca iarna, ca acea iarnă neagră
Uneori se naște din bucurie, încheagă o relație plăcută

Vine o vreme când nu poate vorbi, nu poate explica un cuvânt
Câteodată varsă din limbă miere, devine leac pentru amărâți

Când e-o divă sau stafie, ruină se face locul ei
Când zboară cu *Belkıs*, e ca sufletul de sultan

Vine vremea când merge la geamie, fața-i pe jos se târăște
Alteori intră-n biserică, citind Evanghelia, devine pios

Vine vremea când e ca Isus și morții înviază
Uneori intră în casa vanității, devine ca *Haman* la *Faraon*

Un timp se întoarce la *Gabriel*, răspândește iertarea în fiecare loc
Vine un timp când crește, iar bietul Yunus rămâne uluit.

„Yunus Emre este unul dintre cei mai mari poeți ai literaturii turce. În lunga și bogata sa experiență de viață găsim interpretări febrile despre bogăție și sărăcie, iubire și Dumnezeu. El nu iubește doar musulmanii, ci toți oamenii. Crede că astfel poate fi atinsă fericirea. A frânge o inimă înseamnă a umbri beneficiile rugăciunii."

Bibliografie:

1. **Öçelik, Mustafa**, *Bizim Yunus*, T.C. Eskişehir Valiliği, Baskı Sistem Ofset, Ankara 1. Basım, Nisan 2010.
2. **Prof. Dr. Çubukçu, İbrahim Agâh**, *Yunus Emre ve din felsefesi/* **http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/748/9548.pdf**
3. ***Hz. Yunus Emre Şiirleri*** – **http://www.erimsever.com/Sozler/YunusEmre_Siirleri.pdf**
4. **https://www.turkedebiyati.org/sairler/yunusemre.html**

Universalia

JUHA, VĂRUL ARAB AL LUI PĂCALĂ[1]

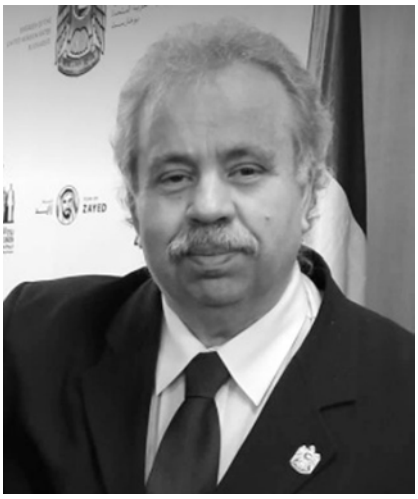

George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din Bucureşti,
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale,
Secţia Arabă
Scriitor şi traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianţei Civilizaţiilor
(organism ONU) pentru România
(din 2008)

Juha, personajul omniprezent în snoavele din literatura populară arabă, pe care îl găsim sub un nume sau altul în toate culturile lumii[2], este cunoscut ca un om isteț, cu simț practic, care face față oricărei situații prin umorul său de excepție, prin îndrăzneala cu care încalcă convențiile sociale, prin dispoziția sa permanentă de a face șotii, prin felul său aparent candid de a privi defectele oamenilor.

Personajul literar are ca punct de plecare un personaj istoric, Duğayn bin Ṯābit al-Fazāri, cunoscut și ca Abū l-Ġuṣn, un *tābi'ī* [3], transmițător de *ḥadīṯ*-uri[4], care a trăit în zorii civilizației arabo-islamice, la Baṣra și la Kūfa, în sudul Irakului. Acesta, deoarece prin vorbele și faptele sale stârnea hohote de râs, fusese poreclit de către contemporanii săi Juha (Ǧuhā)[5], cuvânt ce poate fi pus în legătură cu *ğahwa*, „bufon", „arlechin", „măscărici"[6]. În ciuda acestei posibile etimologii, Juha nu apare niciodată, în povestiri, ca bufon pe la curțile mai marilor vremii, ci el este un om liber, de obicei, cu o funcție respectabilă în societate, cadiu, imam, învățător, negustor, scrib, fie într-un sat, fie în mahalaua unui mare oraș. Cea mai cunoscută ipostază a sa este aceea de drumeț, se duce sau vine de undeva, cu măgarul său, cu care trece prin felurite întâmplări.

Primele povestiri cu Juha apar în secolul al VII-lea și sunt relatate de 'Aslam, un apropiat al califului 'Umar bin al-Ḥaṭṭāb (c. 586/590–644). Al-Kutubī în cartea sa *'Uyūn at-tawārīḫ*, îl citează pe Mu'ayyad fī d-Dīn aš-Šīrāzī (1000–1078) care îl descrie pe Duğayn ca *„fiind un om foarte simpatic, foarte cumsecade, îngăduitor, poreclit Juha, despre care s-au născocit multe"*, precum și pe Ibn 'Asākir (1106–1175) care susține că acesta ar fi trăit mai bine de o sută de ani[7]. Un alt mare învățat, ad-Dahabī (1274–1348), îl descrie că *„era **tābi'ī**, iar mama lui fusese slujnică la cunoscutul însoțitor al profetului, 'Anas bin Mālik Al-'Anṣārī (c. 612–712). Era foarte îngăduitor și curat la suflet și n-ar trebui ca cineva să-și bată joc de el"* [8]. Eruditul bagdadian Ibn al-Ğawzī (1116–1201) spune că: *„Juha era porecla lui Abū l-Ġuṣn, despre care se povestește că avea o capacitate deosebită de a cugeta și o mare deșteptăciune, însă mai tot timpul era distrat, cu capul în nori, și se spune că cei care-l dușmăneau i-au scornit fel de fel de povești"* [9].

Dintre aceste povești care îl au ca erou chiar pe Juha cel cu existență rea-

[1] Multe din informațiile cuprinse în prezentul articol au fost expuse și în postfața pe care am scris-o la traducerea, în limba română, a snoavelor lui Juha, traducere semnată de arabistul **Gabriel Biţună**: *Peripeţiile lui Juha năzdrăvanul*. Selecţie, traducere din limba arabă şi note de **Gabriel Biţună.** Postfaţă, *Juha şi istoria sa*, de **George Grigore**. Ilustraţii de **Radu Răileanu**. Iaşi: Polirom, 2012.

[2] Cum ar fi, în cultura română, *Păcală*, în cea bulgară, *Hitar Petar*, în cea macedoneană, *Itar Pejo*, în cea maghiară, *Lúdas Matyi*, în cea germană, *Till Eulenspiegel*, în cea evreiască aşkenazâ, *Herşele Ostropoler* etc.

[3] Persoană care i-a cunoscut pe unii dintre însoţitorii profetului Muḥammad, de la care preia o serie de relatări despre acesta.

[4] Relatări despre spusele şi faptele profetului Muḥammad.

[5] Pentru a fi uşor asimilabil în limba română, în această carte, numele său a fost transcris *Juha*, fără alte semne diacritice folosite pentru a reda cu exactitate valorile literelor arabe. De altfel numele lui Juha este redat sub diverse forme în traducerile snoavelor sale în limbi europene: *Goha, Djoha, Djuha, Dschuha, Chotzas, Giufà* etc.

[6] **Kazimirski, A. de Biberstein**. 1860. *Dictionnaire Arabe-Français*. Paris: Maisonneuve et Cie.

[7] **al-Kutubī, Muḥammad bin Šākir bin Aḥmad**. 1980. *'Uyūn at-tawārīḫ*. Cairo: Maktabat an-nahḍat al-miṣriyya. p. 373.

[8] **ad-Dahabī, Šams ad-Dīn**. 1990. *Mīzān al-i'tidāl fī naqd ar-riğāl*. Beirut: Dār al-kutub al-'ilmiyya. vol. I, p. 326.

[9] **Ibn al-Ğawzī, Abū l-Farağ.** *Aḫbār al-ḥamqā wa al-muġaffalīn (Despre proşti şi zăpăciţi)*. Beirut: Dār al-fikr al-lubnānī.

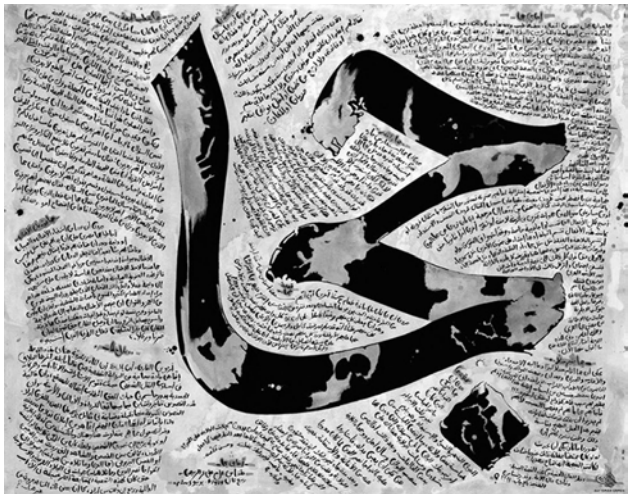

Numele lui Juha în arabă

lă, adică pe Abū l-Ġuṣn, literatul persan al-Maydānī (d. 1124) menționează în cartea[10] sa câteva: *„Dintre faptele nechibzuite ale lui Abū l-Ġuṣn, din Fazāra, ʿĪsā bin Mūsā al-Hāšimī povestește cum că a trecut pe lângă el pe când săpa într-un loc în apropiere de Kūfa. Văzându-l acolo, l-a întrebat: «Ce faci acolo, Abū l-Ġuṣn?» Acesta îi răspunse: «Am îngropat niște dirhami în acest pustiu, însă nu le mai știu locul.» «Nu ai luat și tu ceva ca semn?» «Ba am luat.» «Ce?» «Un nor de pe cer aflat chiar deasupra lor, însă nu mai văd nicăieri acel semn.»".* O altă întâmplare povestită tot de al-Maydānī : *„Abū Muslim, tocmai sosise la Kūfa și îi întrebă pe cei din jur dacă îl cunosc pe **Abū l-Ġuṣn**, numit și Juha, că vrea să-l cheme la el. Yaqṭīn spuse: «Eu îl cunosc.» Și se duse și-l chemă. Juha intră în sala sfatului însoțit de Yaqṭīn, iar acolo nu era decât Abū-Muslim. Juha se întoarse atunci spre Yaqṭīn și-l întrebă: «Yaqṭīn, spune-mi și mie care, dintre voi doi, este Abū Muslim».".*

După părerea unor cercetători, se pare că, în realitate, au existat doi Juha, cel religios, din Baṣra, care ar fi murit la Kūfa în 777, victimă a denigrărilor dușmanilor săi, care i-au atribuit isprăvile unui alt individ, un fel de „prost al satului", care ar fi trăit la Kūfa în aceeași perioadă, personalitățile celor doi amalgamându-se cu timpul și dând naștere personajului care este când de o mare istețime, când de o mare prostie[11].

Acesta ar fi, așadar, Juha cel real, din care se va desprinde personajul de ficțiune care, aidoma unui bulgăre de zăpadă rostogolit din vârful dealului, va îngloba mii de anecdote produse de-a lungul timpului în spațiul arab, începând, cu precădere, din secolul al XI-lea când devine extrem de popular[12]. Precum Sancho Panza al lui Cervantes, Juha va traversa secol după secol pe eternul său măgar, căzând mereu în picioare, transformându-și înfrângerile în victorii, trecând prin viață senin, fără răutate, fără invidie, participând cu mult zel la tot ce se întâmplă în jurul său. Juha este un personaj care nu se distinge nici prin trăsături fizice, nici prin bogăție, nici prin prea mare știință de carte, amintind, într-un fel, de caracterizarea pe care i-o făcea Ion Luca Caragiale personajului său Mitică, asemănător cu Juha în multe privințe: *„nu e nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate; dar ceea ce-l distinge, ceea ce-l face să aibă un caracter marcat este spiritul lui original și inventiv"* [13].

Într-adevăr, Juha se amestecă permanent în treburi care nu-l privesc, dă sfaturi în dreapta și în stânga și, mai ales, se distrează, făcând-o pe naivul, pe seama celor din jur, fără maliției zitate însă, dându-le răspunsuri neașteptate la întrebările cu care credeau că l-au încuiat.

Departe de a fi un personaj static, înțepenit în veacuri de mult apuse, Juha este extrem de dinamic, de adaptabil, așa încât în epoca actuală, și-a abandonat măgarul și circulă cu trenul, cu autobuzul, cu mașina, cu avionul și, de altfel, și-a schimbat și meseria, fiind, în pas cu vremurile, avocat, politician, director de întreprindere, polițist sau chiar crainic de televiziune. Este citat oriunde și oricând, din miile de snoave găsindu-se mereu una care să se potrivească unui anumit context. De cele mai multe ori, vorbitorul arab, care vrea să-și întărească spusele cu o replică de ale lui Juha, amintește doar titlul snoavei, căci este prea bine cunoscută celor din jur ca să mai fie povestită. Ilustrativă în acest sens mi se pare conversația pe care am avut-o pe străzile Bagdadului în urmă cu douăzeci de ani când am oprit un taxi și l-am întrebat pe șofer cât m-ar costa până în cutare loc. Șoferul începu să rădă și mă întrebă: *„Chiar vrei să mergi sau întrebi cum a întrebat Juha?" „Dar cum a întrebat Juha?" „A, ești străin de nu știi! Păi, Juha tocmai sosise la intrarea în Bagdad și oprește un taxi, întrebându-l pe șofer cât îi ia până în strada Karrāda. Șoferul îi spune și-l poftește în mașină, însă Juha îi răspunde: «Nu, mulțumesc! Te-am întrebat doar ca să știu cât economisesc mergând pe jos!»".*

Snoavele arabului Juha au fost preluate și de alte culturi care au născocit și altele specifice lor, însă pe același calapod. Astfel, în timpul stăpânirii arabe în Sicilia – Emiratul Sicilia (965–1072) –, Juha este preluat de folclorul sicilian, cu numele de Giufà, iar, mai apoi, snoavele sale vor circula în întreaga Italie meridională, cu numele de Giucca în Toscana,

[10] **al-Maydānī, Abū l-Faḍl**. 2003. *Mağma' al-'amtāl*. Beirut: Dār al-ğīl.

[11] **Corrao, F. M.** 1991. *Giufa, il furbo, lo sciocco, il savio*. Milano: Oscar Mondadori, p. 21.

[12] **Meri, Josef. W.** (ed.), 2006. *Medieval Islamic Civilization: An Encyclopedia*, Vol. 1, A–K. New-York-Londra: Routledge, p. 426.

[13] **Caragiale, Ion Luca**. 2005. *Mitică*. București: Editura Cartea Românească.

Jugale în Calabria, Giucà în Trapani[14]. De asemenea, cu numele de Djohá, intră în cultura iudeo-sefardă[15] și astfel călătorește prin toată Europa, adaptându-se la cele mai diverse situații, ajungând să-l înfrunte chiar și pe Hitler.

În secolul al XIX-lea, când snoavele lui Nastrattin Hogea sunt traduse din turcă în arabă, iar cele ale lui Juha din arabă în turcă, cei doi eroi încep să fie confundați datorită tipului de umor identic, șlefuit de-a lungul timpului în caravanseraiurile multietnice de pe drumurile Orientului. Astfel lui Juha îi vor fi atribuite și întâmplările lui Nastrattin, iar lui Nastrattin, cele ale lui Juha. Mai mult decât atât, chiar și numele celor doi tind să se contopească, astfel încât în unele culegeri arabe apare numele de Naṣru d-Dīn Ǧuhā (Nastrattin Juha).

Nastrattin Hogea (în grafia turcă *Hoca*) se spune că s-a născut în Akșehir, unde de altfel are și un mormânt simbolic, și a trăit în regiunea Konya, în secolul al XIII-lea, în perioada stăpânirii mongole (1255–1355), de unde și numeroasele povestiri în care apare alături de Timur Lenk[16].

Numele său – sub diverse adaptări, Nastrattin Hogea, Efendi, Molla – poate fi întâlnit în folclorul tuturor popoarelor turcice și iraniene, fiecare dintre aceste popoare considerând ca este propria sa creație.

Nastrattin Hogea devine familiar și în spațiul românesc odată cu prelucrarea, în versuri, a isprăvilor sale, realizată de Anton Pann în secolul al XIX-lea.

Indiferent cum s-ar numi, Juha, Giufà, Djohá, Nastrattin Juha, Nastrattin Hogea, Efendi, Molla, indiferent unde ar trăi, în Bagdadul califului Hārūn ar-Rašīd ori în orașul Napoli al regelui Ferdinando, ori în Anatolia aflată sub stăpânirea temutului Timur Lenk, ori în îndepărtata Chină, Juha este recunoscut cu ușurință de la primele cuvinte, făcându-i întotdeauna pe cei care ascultă să zâmbească larg ca și cum s-ar întâlni cu o veche și dragă cunoștință, dispuși întotdeauna să audă povestea – a câta oară? – și să exclame cu încântare: *nimeni nu-i ca el!*

*

Gabriel Bițună, a pornit la realizarea acestei versiuni în limba română a snoavelor lui Juha de la câteva culegeri limba arabă, precum *Nawādi Ǧuhā l-kubrā* (*Cele mai însemnate snoave ale lui Juha*), apărută la Alexandria, în Egipt, la editura Maktabat al-Iskandariyya, *Mi'atā ḥikāya wa*

Juha și măgarul său

ḥikāyatāni min ḥikāyāt Ǧuhā (*Două sute două povestiri cu Juha*), publicată la Istanbul, la editura Galeri Minyatür, *Nawādir Ǧuhā/Historias jocosas de Yuha* (ediție bilingvă arabă–spaniolă, publicată la Madrid, la Ibersaf Editores) și altele, la care a adăugat și câteva snoave înregistrate de el însuși din tradiția orală arabă, cu precădere din zona mesopotamiană. Notele sale, ample și documentate, dovedesc o cunoaștere profundă a culturii islamice în care a apărut Juha, precum și a evoluției acestui personaj în alte culturi, precum cea siciliană sau iudeo-sefardă.

Mereu actuale, datorită universaliilor umane pe care se bazează, aceste povestiri amuzante continuă să fie publicate și republicate, în original sau în traducere, să fie subiect de roman, de film de animație, de film artistic, în întreaga lume, devenind astfel parte a patrimoniului cultural universal.

„Juha, personajul omniprezent în snoavele din literatura populară arabă, pe care îl găsim sub un nume sau altul în toate culturile lumii, este cunoscut ca un om isteț, cu simț practic, care face față oricărei situații prin umorul său de excepție, prin dispoziția sa de a face șotii, prin felul său aparent candid de a privi defectele oamenilor."

[14] **Fiorentini, Gianpaolo**. 2004. *Nasreddin, una biografia possibile. Storie di Nasreddin*. Torino: Libreria Editrice Psiche; **Monnier, Marc.** 1880. *Les Contes populaires en Italie*. Paris: G. Charpentier, pp. 11–15.

[15] **Koén-Sarano, Matilda**. 2008. *Rire avec Djoha et les autres*. Paris: Édition du Nadir; **Koén-Sarano, Matilda**. 1991. *Djohá ke dize?*. Ierusalim: Kana.

[16] **Tuncor, Ferit Ragip**. 1984. *Nasrettin Hoca*. Ankara-Istanbul: Inkilap ve Aka, Kitabevleri A.S., pp. 5–8.

Jurnal de călătorie

NU-I TIMP DE PIERDUT TIMPUL!
Note de călătorie în Arabia Saudită

Florentin Smarandache

Profesor universitar doctor,
Universitatea din New Mexico, SUA,
Departamentul de Matematică
Scriitor
Membru al International Writers Association, al Academiei Oamenilor de Știință din România și al Modern Language Association (USA)

M-am adaptat la stilul de viață american... rapid, schimbător... muncă enormă pentru a rezista... organizat, programat ca un robot cu agendă zilnică... spre a te menține la nivel... Nu-i timp de pierdut timpul (!). Luptă permanentă și din ce în ce mai dură în fiecare domeniu de cercetare. Atacuri sub centură, pe care să le parezi...

Era într-o marți, cu două zile înainte de plecarea spre Arabia Saudită... Și n-aveam nici pașaportul, nici viza! Erau la Consulatul Saudit din Houston. La telefon vorbeai doar cu robotul, te trimitea dintr-o parte în alta...

Am rezolvat printr-o companie din Florida: RushMyTravelVisa.com. Îmi fusese de două ori returnată aplicația, ba tipărisem pe ambele părți ale foii, ba poza nu era prea bună... Și de fiecare dată răspundeam printr-un over-night service cu FedEx sau UPS...

Trăire tumultoasă, agitată, grăbită, nesigură... Și tot mai mult în gând, vorbind cu tine însuți. Viața noastră reală e mai mult... virtuală!

În avionul Dallas–Madrid am nimerit lângă o studentă saudită în America, Fatwa, înscrisă la Universitatea din Oklahoma. Se întorcea în vacanță la Jeddah. Guvernul saudit trimite cu burse circa 55.000 de studenți în Statele Unite.

Și guvernul saudit cumpără armament american de ultim răcnet în valoare de peste o sută miliarde de dolari – după cum a declarat Președintele Donald Trump la televiziune. Arabia Saudită deține cea mai mare rezervă de petrol din lume, plus gaze naturale – de unde provine bogăția acestei țări.

Jeddah (în engleză) nu-l găseam pe hartă în *Larousse*-ul francez – pentru că era ortografiat: *Djedaa*. În arabă: *Jidda*.

Fatwa mă învață arabă:

Eiș esmik? = Cum te cheamă?

Keif hálek? = Ce mai faci?

Tamam = Bine

Shukrām = Mulțumesc

Haf on = Cu plăcere

Jeid = Bun

Jeid jâdăn = Foarte bine.

(Am redat transcrierea fonetică românească.)

După euforia primirii vizei saudite, mă simt eliberat de stresul extrem. O viză în care nu mai speram. Dintr-o dată un val de energie mă învăluie.

Mă duc în Arabia Saudită ca Om de Afaceri! – pentru că nu se putea aplica pentru viză educațională sau turistică. Eu n-am făcut biznis în viața mea! Iar viza se obține numai cu invitație din partea unei instituții saudite!

Fun în avion, discutând cu mexicana din dreapta, Lus, și bând vino rojo exaltați, și cu saudita Fatwa, din stânga, în zborul nocturn: nouă ore din Dallas până la Madrid. După aproape două zile și două nopți, am ajuns la destinație pe 15 decembrie. În spatele avionului există un loc de rugăciuni pentru musulmani. Iar la aterizarea în Jeddah au început să cânte *Talpia* („*Tot binele către tine*").

Dacă nu întâmpini opoziție, înseamnă că nu ești pe drumul bun. Cu cât ai mai multă opoziție, cu atât drumul e mai important.

Am fost cazat la Nabarees Hotels Groups, aproape de Universitatea King Abdulaziz, unde voi avea prezentarea neutrosofică săptămâna viitoare.

Am întrebat dacă pot ieși în pantaloni scurți pe stradă. Fiindcă... în site-ul Departamentului de Stat American se avertizau turiștii că vestimentația și tradițiile sunt stricte în Arabia Saudită. În oraș, da; la Universitate, nu.

Iar prin fața hotelului trece Bulevardul Abdullah Suliman – o arteră largă de circulație.

Am micul dejun între 7.00–10.00 dimineața, iar piscina e deschisă între 9.00–17.00. Hotel de confort mediu. Am înnoptat, la viața mea, prin sute de hoteluri și moteluri pe glob.

Îi zic lui Mohammed că îmbrăcat în costumul tradițional saudit (al zai alsaudi), cu manta albă (bisht sau

thobe) lungă până la pământ, eșarfă (ghutran sau takia) roșiatică pe cap, susținută cu un cerc negru (agal) – arată ca un prinț.

Zâmbește și răspunde: *„Mâine, când vii la Universitate, o să vezi mulți... prinți!"*

Am dat, cu autografe, câte un exemplar din ultima carte tipărită, *Neutrosophic Personality* (2018), lui Mohammed și Cenap, care fuseseră referenți. Iar la Biblioteca Universității „King Abdulaziz" trei cărți:

– *α-Discounting Method for Multi-Criteria Decision Making (α-MCDM)*, 2015, în care am generalizat metoda lui T. L. Saaty, intitulată Analytical Hierarchy Process (AHP);

– *Neutrosophic Operational Research*, vol. 1, 2017, editat de prof. dr. F. Smarandache, dr. Mohamed Abdel-Basset & Dr. Yongquan Zhou;

– și *Let's Flying by Wing/Mathematical Combinatorics & Smarandache Multi-Spaces*, 2017, de prof. dr. Linfan Mao.

M-au așteptat la Aeroportul Internațional „King Abdulaziz" din Jeddah, conf. univ. dr. Mohammed Alshumrani (dreapta) și prof. univ. dr. Cenap Ozel (stânga). Ultimul predase anterior la Universitatea din Izmir, Turcia. Bucurie... am făcut poze împreună. Când ai colegi, prieteni sau colaboratori care te-așteaptă în străinătate, te simți în siguranță.

Am discutat cu Mr. Ahmed M. Bugis, director, și cu dr. Nabil Abdullah Komsani, decan privind Afacerile Bibliotecii.

Departamentul de Stat American (NOTAM Service) îi avertiza pe călătorii occidentali să fie foarte precauți, în special la atacurile posibile cu proiectile și prin drone în Arabia Saudită din partea rebelilor din Yemen. În orice țară mergi să vizitezi, trebuie să respecți legile acelor țări – îți plac sau nu.

Legea Islamică are o interpretare Wahhabi strictă. Nu se admit critici la adresa Islamului. Consumul de alcool este pedepsit, iar femeile nu pot călători singure. Afișarea de obiecte ale altor religii nu se permite.

Înveți de la fiecare națiune, cultură și religie, câte ceva care să te călăuzească în viață. Cu cât mai multe cunoașteri căpătate, cu atât mai controversat devii!

Orașul Jeddah, ca un ciorchine aprins

Fondatorul Dinastiei Saudite, în centrul Arabiei (începând din Nejd), a fost Muhammed bin Saud în anul 1744. Iar primul rege al Arabiei Saudite, Abdulaziz Ibn Saud, părintele fondator al țării, care a reușit să reunească regatele Nejd și Hejaz într-un singur stat, pe 23 septembrie 1932, zi care a devenit sărbătoare națională.

În secolul al XIX-lea lupta pentru dominație teritorială în Peninsula Arabică s-a dat între două familii puternice: Al Saud și Al Rachid.

Cinci piloni, pe care fiecare musulman trebuie să-i respecte:

– Există un singur (Dumne)Zeu și numai unul, Allah, iar Mohamed este Profetul său; să se roage; să dăruiască *zaka* (2,5% din venitul său); pentru cei bogați, *zadaka* (să dăruiască până la 1/3 din venitul lor); să postească la Ramadan; *Hajj*: să meargă, dacă are posibilități, măcar o dată în viață la Mecca (în Arabia Saudită), unde s-a născut Profetul Mohamed.

Spre deosebire de Iisus Hristos, considerat divin în religia creștină (singurul fiu al lui Dumnezeu, conceput ca om în pântecele Virginei Maria), Profetul Mohamed este considerat pământean în religia islamică, dar cu viziuni divine.

Soarele apune brusc în Marea Roșie... prind câteva instantanee video. Valurile se izbesc de mal, crabii au ieșit de sub pietre și se-ntind în lumina neoanelor. Orașul e un ciorchine aprins. Pe la cinci și ceva seara se aude hogea, chemând credincioșii la rugăciuni...

Deși au dreptul religios până la patru neveste, în rare cazuri un bărbat saudit are două neveste (când una e bolnavă sau nu poate avea copii). În general, un bărbat are o singură nevastă.

Al doilea oraș ca mărime, după capitala Riyadh, Jeddah este un port la Marea Roșie. Viață rapidă, n-am timp să respir, evenimentele se succed tumultuos unul după altul. Mașinile au plăcile de înmatriculare în arabă și în engleză. În ultimul an s-a permis și femeilor saudite să conducă autovehicule.

Rochiile lungi până la glezne, negre, pe care le îmbracă femeile musulmane, se numesc *abaya*, iar pe cap poartă *niqab* sau *hijab*.

Am schimbat 1100$ la o rată de schimb: 1$ = 3,75 riyals.

Am trecut pe lângă Fântâna Arteziană King Fahd, lungă de 312 metri.

Mohammed mă invită la Restaurantul Shami, cu mâncăruri arabe exotice din zona Golfului Persic (Arabic). Îmi place să degust bucate cât mai variate: *tabula*, *babaganugi*, *kebab* preparat arăbește...

Guvernul Saudit trimite anual la studii (masterate și doctorate) zeci de mii de studenți, sponsorizați de stat, în special în Statele Unite și Marea Britanie, iar în ultimul timp și în Franța, Germania și China. Astfel, Mohammed Alshumrani și-a luat masteratul la Universitatea din Missouri, orașul Kansas (SUA) și doctoratul în topologie la Universitatea din Glasgow (Scoția).

Moscheea Al Shrbtli din centrul orașului. Mi se permite să intru înăuntru și să fac poze.

Orașul Vechi (Al-Balad), cu case din secolul al XVIII-lea. O moschee din secolul al VII-lea și ruine din zidul de apărare al orașului din secolele XV–XVI. Cu Mohammed și Cenap mai vizităm Mall-ul Al Mahmel. Îmi aduc aminte din Maroc (1982–1984), că la „târg" se zicea „suk", la fel și aici. Totul este nou în acest oraș! Arată ca scos din cutie. Modern, curat-lună.

L-am cunoscut pe Șeful Departamentului de Matematică, prof. dr. Marwan Kutbi, specializat în analiză complexă și pe fostul șef, prof. dr. Hamid Alsulami, specializat în analiză reală. L-am întâlnit pe prof. dr. S. Khalid Nauman, specialist în algebră abstractă (inele, module, categorii), și pe prof. dr. Abdul Latif (analiză funcțională).

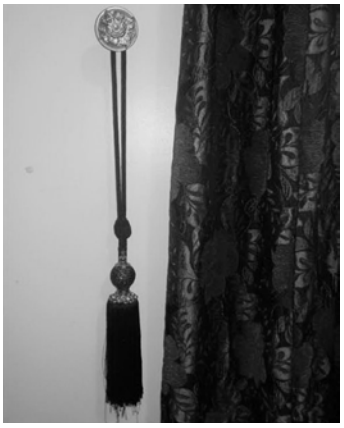

În camera hotelului, mi-arată recepționerul, există un covoraș (*kabla*) și un loc anume indicat unde să te rogi (*salah*).

Duminica se lucrează în țările musulmane, iar ca zile libere în săptămână sunt vinerea și sâmbăta. Așa că astăzi, duminică 16 decembrie 2018, am fost în campusul Universității King (Regele) Abdulaziz să fac cunoștință cu mai mulți profesori.

La Universitățile de stat saudite, studenții nu plătesc *tuition* (taxe pe studii). Campusul este împărțit în două: clase pentru băieți și clase separate pentru fete. Mulți profesori universitari străini (din Europa, incluzând România, America, Asia) predau în Arabia Saudită, datorită salariilor ridicate și faptului că învățământul superior saudit se desfășoară în limba engleză. Și, interesant, profesorii cu pașapoarte americane sau occidentale sunt plătiți mai mult decât profesorii din celelalte țări. De exemplu, un profesor plin câștigă 50.000 riyals (aproximativ 13.300$/lună), iar un conferențiar 35.000 riyals (aprox. 9.300 $/lună), de 2-3 ori mai mult decât în State. Și până în 2018 nu plăteau taxe deloc, dar din 2018 plătesc taxe doar 5%.

Medina, oraș sfânt musulman

Împreună cu dr. Cenap Ozel, luăm autobuzul din stația Aziziya, Jeddah, până la Medina, cinci ore și jumătate pe autostradă, de la ora zece seara până la trei și jumătate noaptea. Cazați la Saeed Makki Hotel, din Medina, unde dormim patru inși în cameră, până la nouă dimineața.

Am făcut 350 de poze și câteva video într-o singură zi pentru jurnalul saudit instantaneu, plus albumul foto, și am schimbat două baterii plate la aparat. Moțăim în autobuz (mai bine veneam cu avionul din Jeddah, fiindcă pentru tren nu se mai găseau bilete!), semi-dormit în hotel, apoi am colindat toată ziua prin Medina. Autobuzul venit cu pelerini din Jeddah a oprit în Medina la Moscheea Quba, prima construită în vremea Profetului Mohamed, distrusă de două ori de fulger, respectiv de incendiu și reconstruită în anul 1987 de conducătorul egiptean Qaitbay. Eu și Cenap am băut câte un ceai fierbinte amestecat cu lapte și am cumpărat o rotulă de smochine. Medina, oraș sfânt musulman, are o populație de circa două milioane de locuitori, situat în regiunea Hejaz, din Arabia Saudită. Foarte curat. Ca întotdeauna, când introduci ceva nou (mai ales dacă-i total opus prezentului), oamenii sunt refractari, rămânând în rutina (inerția) trecutului și refuzând – uneori violent – noul.

La fel, Profetul Mohamed a întâmpinat neînțelegeri și respingerea contemporanilor din Mecca, orașul unde se născuse, și a trebuit să emigreze (Hijrah) în Medina, la 340 km depărtare, împreună cu credincioșii care-l urmau. Profetul Mohamed a avut o soție (Aisha), o fiică (Fatimah) și un nepot (Hassan).

Am găsit multe transcrieri ale numelui său: Mohamed, Mohammed, Muhamed, Muhammed, Muhamad, Muhammad, Mohamad, Mohammad… din cauză că limba arabă conține foneme neexistente în alte limbi, iar istoriografii, relatând în limbi europene, au adaptat transcrierea arabă la limba lor și după înțelegerea lor (în turcă, de pildă, este denumit Mehmet). Conform scriptelor, Profetul Mohamed a avut revelații divine (surahs) în Mecca și apoi în Medina, care-au constituit învățăturile și regulile Coranului. Facem turul orașului (50 de riyals/persoană). Vizităm Muntele Uhud, unde s-a desfășurat a doua bătălie între musulmanii Profetului Mohamed și forțele orașului Mecca. Alăturat este o livadă de curmale. Apoi, suntem duși la Moscheea Masjid al-Qiblatain, unde Profetul Mohamed a primit o poruncă divină să mute capitala rugăciunilor de la Ierusalim la Mecca. Qiblatain are două Kibleh (părți în care te rogi: una pentru bărbați și cealaltă pentru femei). Ultimul popas la Moscheea Hendek. Am vizitat Moscheea Profetului Mohamed, având o cupolă mare și verde.

New Mexico, Statele Unite ale Americii, 20 decembrie 2018

„Dacă nu întâmpini opoziție, înseamnă că nu ești pe drumul bun."

Traditiones

TRADIȚII, OBICEIURI ȘI LEGENDE TURCEȘTI
NUNTA TURCEASCĂ (2)

Urfet Șachir

Originea căsătoriei. Căsătoria este a doua perioadă de tranziție a vieții. Ea comportă una dintre cele mai importante decizii din viața omului, drept pentru care necesită o mare responsabilitate și seriozitate. De aceea, cele două părți trebuie să cadă de acord în alegerea atentă, astfel ca viitorii miri să fie potriviți din toate punctele de vedere, să se înțeleagă și să simtă că inimile lor se vor uni. Acest lucru este posibil prin alocarea unui timp de cunoaștere și de gândire tinerilor în discuție. Ceremoniile de căsătorie presupun o sumă de datini și rânduieli. În scopul realizării acestora, societatea anatoliană și, implicit, cea dobrogeană au adus la stadiul de obiceiuri înainte de căsătorie întrevederile, pețitul și logodna cu rezervarea unei perioade de timp înainte de decizia finală. Dacă în interiorul acestei perioade apar unele consecințe negative din partea uneia dintre părțile implicate sau a amândurora, atunci se renunță la căsătorie fără ezitare. Căsătoria este considerată sacră și conține ritualuri întâlnite în special în Anatolia și Orientul Mijlociu. Printre acestea, ritualul apropierii trupești, chiar dacă în tradițiile poporului turc se reflectă doar simbolic, pune în lumină originea sa străveche. Astfel, acest ritual este asociat fertilității și are la bază miturile cu zei și zeițe care iau formă de oameni o dată pe an și au legături intime cu scopul de a aduce binecuvântare pe pământ. Femeia este comparată cu solul aducător de roade. Creșterea pântecului femeii însărcinate este asemănată cu umflarea solului primăvara, iar nașterea, cu rodul pământului. Astfel, pământul este văzut ca mama-zeiță, care naște și hrănește toate creaturile. Cu cât pământul dă roade mai multe, cu atât numărul creaturilor crește, iar când pământul nu mai rodește, atunci și numărul lor scade. S-a stabilit, în acest fel, o legătură între abundența naturii și capacitatea femeii de a procrea. Femeia a fost văzută ca o zeiță și, ca urmare a legăturii dintre cele două entități abstracte, femeia-zeiță și pământul, s-a creat un întreg al existenței, rezultând, într-un sens, pământul care naște, adică „pământul-mamă". Însă, pentru asigurarea abundenței, singurul lucru care lipsea era zeul-bărbat, care să fertilizeze pământul, zeița-mamă. Potrivit mitologiei societăților bazate pe cultura agricolă, când pe pământ nu exista nimic, doar un loc cu o femeie fertilă, aceasta l-ar fi creat singură pe zeul cerului, apoi, unindu-se cu acesta, a fost văzută ca cea care a creat și guvernează toate celelalte ființe, considerate zei (*Çetin, 2006: 99–108*). Când acești zei și zeițe se iubesc, pământul înverzește, solul rămâne însărcinat, cu alte cuvinte, vine primăvara. Produsele agricole se dezvoltă vara și se recoltează toamna, adică, pământul naște. Cu această recoltă bogată, nou-născuții și ceilalți membri ai familiei se puteau hrăni iarna, până la sosirea unei noi primăveri. Astfel, pentru a se asigura și crește abundența, oamenii trebuiau să țină sub control această uniune a zeilor, în caz contrar, s-ar fi confruntat cu o criză. Prin urmare, ființele umane s-au pus în locul zeilor și au mimat uniunea și nașterea sub forma unui joc, gândindu-se că ar putea influența zeii și zeițele printr-un fel de magie. Toate aceste jocuri și mișcarea organizată au luat denumirea de ritualuri ale căsătoriei sacre. În zona Anatoliei și împrejurimi mai există oameni care practică ritualurile culturii agricole, căsătoria sacră fiind văzută în toate vechile civilizații.

Ceremonia de cerere în căsătorie a fetei de către mai marii familiei. Sursa foto: tavzakoyu.com.

La turci, regulile pentru nuntă au fost finalizate de către societate ca fiind o ceremonie sacră. Ritualul nunții, așa cum a fost rânduit de societatea antică a Anatoliei înainte de fiecare ceremonie religioasă, începe cu procesul de curățare sau spălarea, adică baia generală. În Diyarbakır, baia mirilor are loc după cununia religioasă (*Koşay, 1944: 76*), în Elazığ, mirii sunt îmbăiați de rude, acasă (*Koşay, 1944: 121–122*). În satul Sobran din zona Nallıhan – Ankara, mirii se îmbăiază cu apa adusă dintr-un izvor considerat sacru și numit „*İbik Kaşı*" („*Sprânceană crestată*") (*Çetin, 2008*).

Acest articol este un studiu de folclor asupra patrimoniului cultural turcesc lăsat de strămoșii noștri, pentru a fi aplicat și astăzi în diferite provincii turcești, ca rezultat al transmiterii din tată în fiu a vechilor datini, obiceiuri și tradiții. Deoarece societatea turcească este alcătuită în mare măsură din populație musulmană, se cuvine ca studiul acestor tradiții

și obiceiuri să constea, în principal, în sursele islamice. Chiar dacă există urme și ale altor culturi, ele au rămas în umbra culturii islamice. Islamul are două surse primare de informații: Coranul și hadisurile Profetului Muhammed. Anatolia este un leagăn al civilizațiilor. La baza culturii anatoliene stau: cultura bizantină, vechile credințe turcești, cultura arabă și, în mod semnificativ, cultura islamică. Societatea, uneori, fără a cunoaște și înțelege cerințele unei religii, împletește tradițiile și obiceiurile cu religia islamică sau aduce o versiune veche a religiei, servind ca obiceiuri și tradiții. În acest studiu, voi încerca să subliniez diferențele între acestea.

Cererea fetei în căsătorie (Kız isteme). După alegerea fetei potrivite, două-trei rude apropiate din partea băiatului merg acasă la familia fetei și încep procedurile pentru cererea acesteia în căsătorie. Aceste rude se aleg cu grijă, dintre cele care știu să poarte o conversație plăcută și sunt pricepute în astfel de lucruri. Între acestea, trebuie să fie un bărbat care să adreseze cererea în căsătorie a fetei. Acest fel de practică exista și în timpul Profetului Muhammed. De regulă, peținul fetei începe cu cererea acordului unei vizite familiei fetei din partea familiei băiatului. La această vizită, din partea băiatului, participă părinții și bunicii, dacă există, iar în lipsa acestora, unchii cu soțiile lor. Unul dintre mai marii familiei deschide discuția cu cuvintele potrivite și anunță scopul vizitei. Potrivit ritualului, în cazul în care nu există o înțelegere prealabilă între părți, nu se cade ca partea fetei să confirme sau să infirme imediat cererea, ci dă un răspuns simplu și decent, de la caz la caz. Dacă mama fetei spune *„vârsta fetei noastre este încă mică"* sau *„avem promisiune unui alt băiat"* e semn de răspuns negativ; dacă aceasta spune *„să ne mai gândim, să mai reflectăm"* sau *„ce să spunem, cum va fi soarta, să ne consultăm cu tatăl fetei"* e semn de răspuns pozitiv. În acest timp însă, partea fetei investighează dacă moralitatea băiatului este bună, dacă are o ocupație bună, o casă și dacă are obiceiuri rele. De asemenea, și partea băiatului se interesează de fată, în general, de aceleași lucruri și dacă are zestre, dacă e de familie bună etc. De altfel, încă din timpul vizitei pentru alegerea fetei, mama băiatului, împreună cu peținoarele, examinează în secret fata din cap până în picioare și se uită în toate colțurile casei. Dacă îi place ce vede, abia după aceea ia hotărârea pentru etapa următoare, și anume, cererea în căsătorie. În cazul unui refuz, partea fetei anunță printr-un mesager partea băiatului, iar în cazul în care acceptă cererea, trimite o invitație de vizită. Începe astfel etapa a doua a cererii în căsătorie. În așteptarea acestui răspuns, partea băiatului este nerăbdătoare și agitată. După primirea invitației, în casa viitorului mire e zarvă mare și veselie. Părinții băiatului, împreună cu două-trei rude mai înțelepte, merg acasă, la familia fetei. Aici, femeile stau separat de bărbați. După o scurtă discuție între părți, tatăl băiatului formulează cererea standard în căsătorie, după preceptele islamice: *„Din porunca Domnului și voia Profetului, am găsit-o pe fata dvs. potrivită pentru băiatul nostru. Ce ziceți?"* În acest timp, se evidențiază priceperile și alte calități ale viitorului mire. Tatăl fetei sau, în lipsă, un unchi sau altcineva apropiat, parte bărbătească, anunță printr-o formulă specifică acceptarea cererii: *„Din moment ce tinerii se doresc, să fie de bun augur!"* Din acest moment, se trece la etapa următoare și anume, pregătirile pentru logodnă atât în partea fetei, cât și în partea băiatului. De asemenea, tot în acest moment, în unele părți ale Anatoliei și în Dobrogea, se pretind părții băiatului *„bani de lapte"* care trebuie plătiți mamei miresei. Să aruncăm o privire la aspectul inițial al acestor bani de lapte. În vechime, se cereau *„bani de autoritate"*, însă astăzi, având în vedere necesitățile vieții moderne, acest obicei a fost blamat. Totuși, există familii nostalgice, care nu pot renunța la acest obicei și astfel au schimbat denumirea în *„bani de lapte"*. Acești bani sunt plătiți în aur care trebuie să cântărească, de regulă, 100–150 de grame sau echivalentul în bani, valoarea ridicându-se la zece–douăzeci de mii de lire turcești, în funcție de piață. În vremurile pierdute în istorie, când tinerii ajungeau la vârsta căsătoriei, partea băiatului avea datoria de a recompensa, după puteri, mama viitoarei mirese, pentru faptul că o crescuse până la această vârstă. Acest dar trebuia să fie desprins din inima bărbatului și după situație. Dar care este locul acestor bani în religia islamică? Este îngăduit acest dar sau interzis? În ce situații se cer acești bani? Iată o sumă de întrebări care ne pune în dilemă. Trebuie precizat de la început că nu există acest obicei în credința musulmană. Singurul lucru pe care îl dictează Coranul cu privire la acești bani este situația în care se află femeia și dreptul care i se cuvine din partea bărbatului. Astfel, dacă femeia nu are nicio posibilitate de întreținere, este divorțată, dacă există copii din căsătorie, poate fi pretinsă o plată. O dată ce cuplurile s-au căsătorit, această plată este o datorie a bărbatului. Dacă bărbatul moare înainte de a face această plată, datoria îi va rămâne atârnată de gât. Chiar se spune în hadisuri că cel mai rău hoț este cel care nu și-a plătit datoria față de femeie. Toate aceste obiceiuri în care se pretind foloase materiale, precum *„banii de lapte"*, îngreunează căsătoria, or Coranul recomandă ușurarea în a se căsători și cei fără posibilități. Cei care lasă un obicei bun sunt binecuvântați, pe când cei care sunt ispitiți de câștiguri și inventează obiceiuri rele sunt împovărați de păcate. Potrivit ordinului Hanefî, cât timp se află în perioada de divorț, femeia nu poate pretinde o plată pentru alăptare (*„bani de lapte"*) și îngrijire a copiilor, această datorie revenindu-i fostului soț. Există și astăzi sute sau mii de oameni care nu se pot căsători din cauza acestui obicei. Fie că este vorba despre bani de lapte, despre aurul care trebuie cumpărat pentru fată (de obicei, brățări), și vorbim aici de cantități apreciabile, costurile nunții, daruri și altele, toate acestea fac căsătoria incredibil de costisitoare. În aceste condiții, chiar și cele mai ieftine costuri de nuntă sunt între treizeci–patruzeci de mii de lire turcești. Obicei

străvechi, acesta este continuat încă în regiunile sud-estice ale Anatoliei, dar și în Dobrogea noastră românească, de către familiile lacome, potrivit expresiei *„oameni cu foamea-n ochi”*. Obiceiurile practicate astăzi sunt cele izvorâte din Coran, asemuite momentului când Profetul Muhammed a cerut-o în căsătorie pe Sfânta Hatice (*a se citi Hatige*). Fiindcă tatăl său murise în război, după obicei, obligația de a o căsători pe Hatice îi revenise unchiului său dinspre tată, Amr b. Esed. Dar, oare, el a fost cel care a încheiat căsătoria sau altcineva? Sursele cu privire la această informație sunt diferite, însă cert este că la încheierea căsătoriei a fost un bărbat. Ceea ce este clar e că la cererea în căsătorie a unei fete trebuie să fie reprezentanți bărbați din ambele părți, considerându-se acest fapt ca niște virtuți ale copiilor lor. Reprezentantul Profetului Muhammed la căsătoria sa cu Hatice a fost unchiul său Ebû Tâlib. La momentul cererii în căsătorie a sfintei, Ebû Tâlib s-a ridicat în picioare, a cerut permisiunea capului de familie a fetei și a ținut un discurs. În acest discurs, el a înșirat toate virtuțile profetului, pe care nu le avea niciun tânăr din Mecca: faptul că nu este bogat, dar că bogăția este trecătoare, că cei doi se iubesc mult și se înțeleg, iar acest lucru este suficient ca ei să se poată căsători. La care **Varaka b. Nevfel**[1] se ridică și întărește această propunere:

„Muhammed este ca o cămilă de rasă, nu este nevoie să fie lovit cu un băț peste nas pentru ca el să se aplece.” [2]

În acest timp, Amr b. Esed, unchiul sfintei Hatice, fiind mahmur, habar nu avea ce se petrece. Tăcerea lui a fost socotită drept acceptare, așa că s-a trecut la etapa următoare, a cununiei. Spre seară, trezindu-se, o întrebă pe Hatice ce s-a întâmplat. Aceasta i-a răspuns:

„Astăzi, m-ai căsătorit înaintea bătrânilor cetății cu Muhammed, fiul lui Abdullah!” [3]

În prezent, deși propunerea de căsătorie vine din partea ambelor părți, impactul obiceiurilor și tradițiilor exercită o influență mare asupra ceremoniilor religioase. Iată ce spune Coranul, care nu a rămas departe de acest aspect, despre cererea în căsătorie a fetei:

„Voi, credincioși, cei care v-ați dat virtuțile să vă cununați cu femei libere și caste sau care au mai fost căsătorite și sunt libere și cinstite, cei care v-ați abținut de la adulter în virtutea cinstei și nu v-ați făcut prietenii ascunse, ilegitime, sunteți binecuvântați!” [4]

„Căsătoriți-i pe cei care sunt burlaci, sclavi și concubini! Chiar dacă sunt săraci, Dumnezeu (Allah) i-a îmbogățit cu harul Său. Harul lui Dumnezeu (Allah) este larg și El le știe, de drept, pe toate.” [5]

După cum se poate observa în exemplul dat de Coran, respectul, politețea și bunele maniere sunt dominante. Ele prevalează pe tot parcursul vieții. Cu toate acestea, aplicarea dispozițiilor generale și de bază referitoare la căsătorie au fost puse în seama Profetului. În acest sens, pentru a găsi formele fundamentale de comportament aprobate de Coran, prevederile de bază cu privire la cererea în căsătorie a fetei trebuie căutate la *„sünnet”* [6]. Aici găsim și răspunsul la formula standard a cererii în căsătorie *„În numele Domnului și cu voia Profetului...”*, de care am amintit în cuprinsul acestui articol.

„Chelii Istanbulului/ Au venit să ceară/ Frumoasele din Bursa/ Cu părul ca mătura.”

„Te plimbi pe plantația de măslini/ Și zdrobești măslinele./ Dacă ești mai frumos decât mine/ De ce, singur, tu te plimbi?” [7]

Bibliografie:

1. **Çolak, Ali**, Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi – *Hadis temelli Anadolu düğün âdetleri*, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2012/1, c. 1, sayı: 1.
2. **Çetin, Cengiz**, Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Restorasyon Konservasyon Bölümü – *Türk düğün gelenekleri ve kutsal evlilik rituali*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 48, 2 (2008) 111–126.
3. file: ///D:/TRADIȚII,%20OBICEIURI%20ȘI%20LEGENDE%20TURCEȘTI/Nunta%20turceasca/RUMELİ%20DÜĞÜN%20ADETLERİ.pdf
4. http://www.fikih.info/kuranda-kiz-isteme/

„Potrivit mitologiei societăților bazate pe cultura agricolă, când pe pământ nu exista nimic, doar un loc cu o femeie fertilă, aceasta l-ar fi creat singură pe zeul cerului.”

[1] **Varaka bin Nevfel** a fost vărul soției lui Muhammed, Hatice și coordonator al căsătoriei celor doi. Varaka bin Nevfel este una dintre cele mai controversate figuri din istoria islamică; un cunoscut preot și predicator, care a dominat Tora și Evanghelia, pe care le-a tradus în arabă.

[2] **Çolak, Ali**, Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi – *Hadis temelli Anadolu düğün âdetleri*, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2012/1, c. 1, sayı: 1. Traducere de **Urfet Șachir**.

[3] *Ibidem.*

[4] http://www.fikih.info/kuranda-kiz-isteme/. Trad.: **Urfet Șachir**.

[5] *Ibid.*

[6] **sünnet, -i s. 1.** *(rel., la musulmani)* – lucruri și fapte a căror îndeplinire a fost încurajată și lăudată de către Profetul Muhammed sau lucruri și fapte pe care le-a îndeplinit personal Trimisul lui Allah. **2**. *(rel.)* circumcizie. (**Baubec, A., Baubec, Deniz-Kamer, G.**, *Dicționar turc-român, român-turc,* p. 543).

[7] **catrene populare turcești (mâni)** https://www.manilerimiz.com/oku-216-Supurgenin-telleri-Bursanin-guzelleri-Kiz-istemeye-gelmis-Istanbulun-kelleri.html. Traducere de **Urfet Șachir**.

Poesis

Cleopatra Lorințiu

Membră a Uniunii Scriitorilor
din România
și a Uniunii Cineaștilor din România

Poeme pe țărm

Oleandri

Oraș de Mediterana!
palmierii/curmalii/măslinii tăi
îmbătătoarea verbină-nflorită și luna
pe jumătate în noapte
picură un *ceva* în firea mea.
Și peste briza de seară
aduce-mplinirea
unor visuri de tinerețe.

Căci oleandri-nfloriți mă-nconjoară
acum. (O, nu spune din ceruri că-i prea târziu)
Spune din adâncul făpturii mele
din pozele gălbenite, din freamătul
acestor oameni tineri
ce-și cer dreptul la clipă.

Hanevim

Cum îi cheamă pe arborii de pe strada Chen?
Nu știu, de-aceea le dau eu nume.
Fiecare din ei e altfel/contorsionat/împletit
cu trunchiuri ciudate din vrejuri
și coroană înaltă.

Cum îi cheamă pe cei de pe strada tuturor profeților?
Umbra lor alintătoare
în vipia cotidiană. Cum îi cheamă
pe cei căzuți dispăruți/cum îi cheamă pe nenumiții, cei mulți…

Întârziatele tinerețe

Vocea, cumva sperioasă.
Iar când are pasiune și-nflăcărare,
curge ca ploaia caldă.

Nopțile pierdute sunt nopți câștigate.
De la un timp, mult mai rare. Clipa în care
un secret dureros te frământă, te roade dulceag
cariul cel nevăzut.

Și azi, prin teritorii aride, locuri cu nume biblice
purtând zălog ceva ascuns, imposibil.

Și sunt ani de când nu am mai răscolit printre cuvinte
măsurând încăperea cu pași prostuți

în noapte, la ceasul al treilea.

Iar asta nu e nici bine, nici rău.
E numai reîntoarcere de o clipă
spre puterile și farmecele desuete ale tinereții.

E doar greu/e doar bine
fiindcă-mi răsună încă-n memorie vocea, cumva sperioasă,
iar timpul neiertătorul
va ruina, sigur
și aceasta aducere-aminte.

11 iulie 2018, în drum spre Beer Sheva

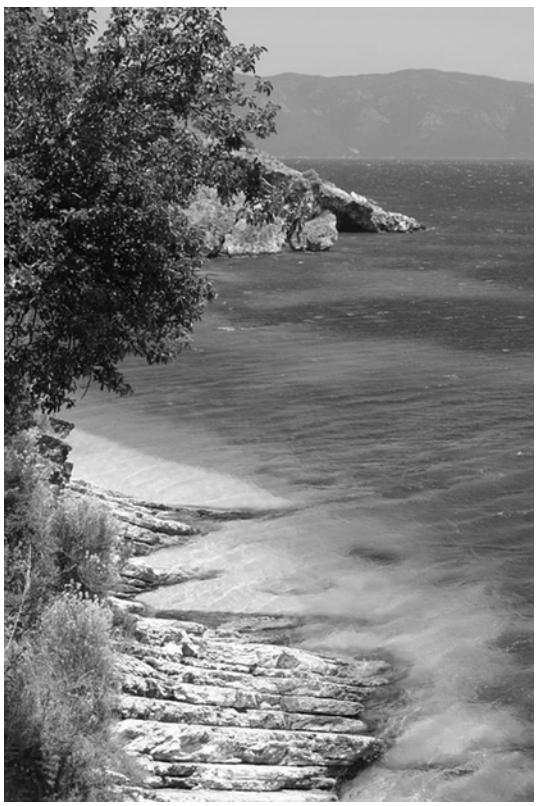

Străbăteam deșertul Negev

Ceva ce s-a dus, ce e de neregăsit,
senzația lui „niciodată."

Iarba-i departe
la fel, îmbrățișarea.

Iarba va mai veni, tu rezişti numai în amintire.
Și ieri, în curtea casei poetului Bialik,
între tufișuri și paharele răsturnate
dintr-o amintire,
aceea, stropită cu mici dureri și mici mărturisiri…
a izbucnit.

Nu dori să se șteargă această mică durere
această savoare acrișoară sărată a despărțirii.
Nu lăsa să fugă secunda asta.
E din cele puține pe care le-ai transforma în prețioase.

Și cum lumea întreagă veselă și-nfoiată în jur
se bucură de veselie și de iubire
ține și tu undeva pitit în melancolie
ziua de traversare prin deșertul Negev
pâlcurile de măslini și vocea susurătoare
incomparabila voce
trimisă de undeva ca să te vrăjească și să transforme.

Jurnal întârziat

nervozitate. astăzi am gustat un strop din prezent.
avea un gust greu de definit,
o fâșie de aer rece/o fâșie de aer cald
înfășurate în jurul diafragmei.

Astăzi am urcat în mașinăria
atât de ușoară/atât de colorată,
încrezătoare.

Energie solară, vii să mă potopești
când mă așteptam mai puțin.
Sufli peste mine o dată/de două ori
ca-n poveste
și sunt din nou eu.

Scrie ceva cu sufletul tău de acum.
El nu va mai fi niciodată la fel.
O corolă de zorea întârziată,
rămasă printre brume
păstrându-și delicata prospețime.

Ultima oară

Toamna răvășește
frunzele pentru mine, răstoarnă dorul de tine
peste toate.
Și cântă. Cântă
ultima oară.
Lasă-mă să rămân așa!
Să trec spre ce spui
cu gândul la tine
cu puținul mister îmbătat
așternut printre frunzele foșnitoare
ale arțarilor.
lumea se termină, lumea arde-n război,
lumea, iluzia că mai suntem.

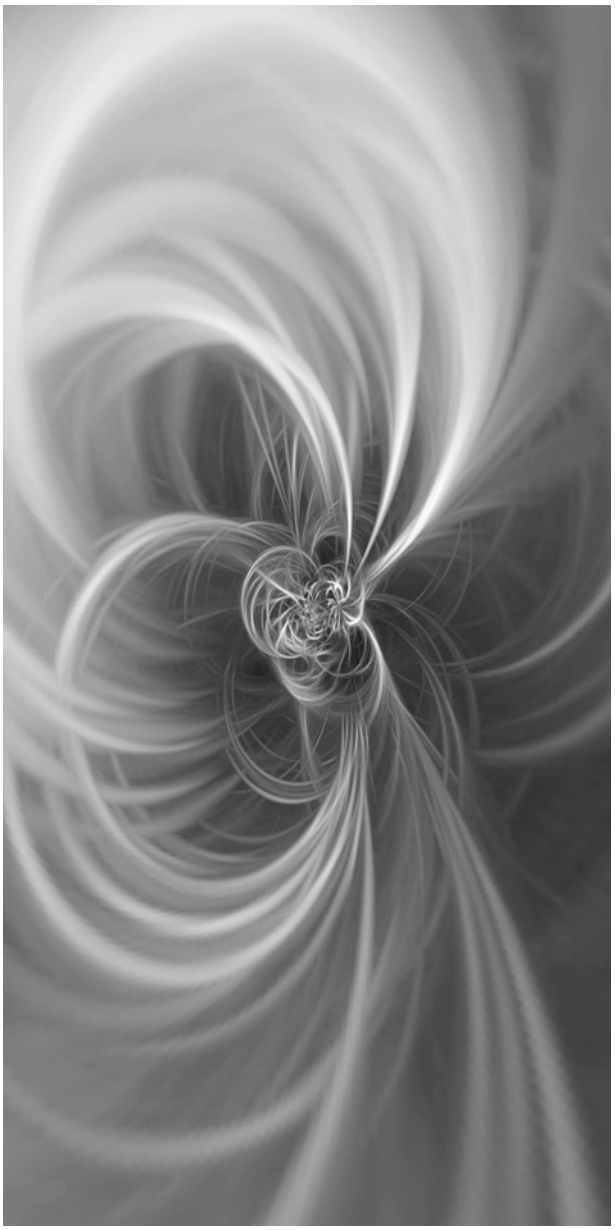

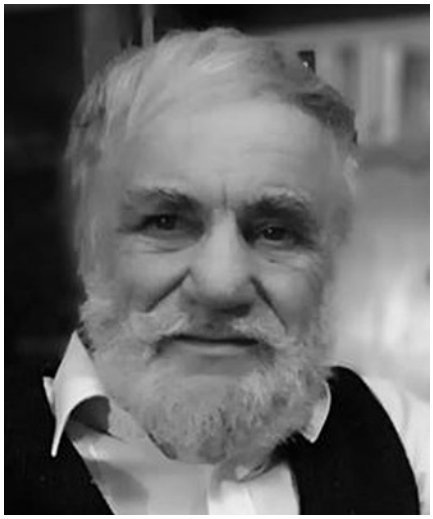

Alexandru Sfârlea
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

Sfârlezii

Unele-n altele

(...Pentru fiecare cuvânt crud și smintit
care ți-a provocat suferință
ai ajuns la o limită compulsivă
dincolo de care ori înnebunești
și stai ghemuit în fereastră crezându-te mușcată
ori scrii texte pe propria piele cu lama
profiți de ocazie
și vezi roșu în fața ochilor
totul în jur e de-un roșu brutal
pe punctul de a țâșni în alți ochi
care văd totul în negru
apoi când bezna îți fâlfâie în creier
visezi că toate acele cuvinte
s-au înfipt unele-n altele
ca niște pumnale
și pe urmă nu mai poți vorbi
decât prin semnele de pe trup
oricum nimeni nu mai ascultă pe nimeni
fiecare-și citește
propria operă...)

Rezultă ceva

(...Pe memorie îmi crește uneori
pieliță de stele,
din cauza căreia nu se mai vede
pielea de găină
care mi se face
de la atâtea zile pictate cu sânge –
dar când un chirurg celest
se căznește să le separe,
rezultă ceva
care te duce cu gândul
la plopii cu vârful tăiat
care suferă că s-au îndepărtat de cer...)

Echivalentul

(...Un căpețel de smotocită sfoară
– acum chiar urăsc această rimă –
este echivalentul situării tale în lumea literară.
Cu sfoara asta nu poți lega ceva, vreun mănunchi,
mai degrabă cu tije de păpădie
sau nervuri albe de minciunele;
o poți colora cu groaza de-a accepta
detestarea și-aversiunea
ca pe niște monede de schimb, cu care să-ți răscumperi
pofta de-a împietri de viu:
în timp ce carnea de pe tine se smulge
și întruchipează un lup hămesit,
care abia mai schițează un urlet –
nu-și poate-astâmpăra foamea cu tine,
nu te poți cățăra pe urletul lui firav
până-n munții din lună,
unde te-ai putea schimonosi în fel și chip
aceea ar putea fi chemarea ta de a te împotrivi
mârșăviilor și nedreptății –
vasăzică, în petele de pe lună
ai putea experimenta insuportabilitatea,
care în același timp
se confundă cu strălucirea, ai tot cutreiera cerul
și-ai tot apune, lipsit de echivalentul
oricărei situări. Și punct...)

Aripi de duminică

(...Dacă această duminică ar avea aripi
poate că și le-ar strânge pe lângă trup,
nu ar zbura spre luni
și nici spre sâmbătă nu ar zbura:
imediat ce roua și-ar deschide sufletul și s-ar usca,
și-ar netezi pliurile rochiei
– unde strivise un zâmbet nu se știe al cui –
apoi ar pune la grea încercare iarba
care abia aștepta să se întindă în ea,
totuși ar fâlfâi din aripi
când tocmai i-ar arde buza
după rostirea unui discurs –
„Am timpanele fisurate
de la auzul știrilor TV
și ritmul inimii mele oricât de în exces,
nu poate acoperi răpăitul gloanțelor asasinilor
exasperarea și jalea, cutremurarea și inepuizabila revoltă
aș vrea să le pot frământa în palme
să prindă rotunjimi contondente,
apoi să izbesc cu ele țeasta globului
să crape precum coaja oului din care iese puiul".
Dar această duminică nu are aripi,
iar discursul ei smucit și stâlcit izbește marginile
unei guri de canal, de unde se aud vești
despre ce se mai întâmplă
în paradis și infern.
New allert: „Ca să nu urmeze după duminică, ziua de luni
s-a ascuns în locul gol lăsat de ziua de sâmbătă,
ca o gaură neagră în plămâni", oricum,
oricâte aripi ar avea această duminică,
pe toate și le-ar strânge
pe lângă trup, lăsând cerul înfometat și ursuz
iar dincolo de el, o altă lume,
poate că mai săracă fiind, cu un înger.
Având cicatrici la umeri...)

Mod de viață

(…Impasul poate fi ca o provocare
de revenire la viață
adică peste rău
ți se mai pune un rău
ca să apese mai bine pe cord
un alt tip de impas
poate fi un pericol de asfixiere
cu expirația violentă și necontrolată
a altuia resuscitatorul în spețe
impasul cum ar veni poate imita
până și fosforescența putregaiului
când licuriciul refuză postura
de maestru de ceremonii
pe de altă parte
cum s-ar chinui
să nu mai strălucească…)

Confuzia

(…Destrami orice frânghie
orice ștreang pe care pui mâna
pentru ca acestea să nu devină tentante
în anumite momente
când mila față de cactuși o ia razna
și se atrofiază
în zumzăitul neuronilor
furtuna galbenă se-mpletește cu furtuna roșie
iar ceea ce credeai că destrami
ia forma inițială
așa că umbli cu mâinile la spate
până ce confunzi dindărătul cu înaintea…)

Cu un miez

(…Nu trebuie, i-am spus, decât să fii
împroprietărită cu un miez de vară
și nimănui nu vei îngădui să rupă din el
ca din pâinea rumenă cum un șold de vioară,
când va ajunge mic precum centrul unui cerc
în care și-a făcut cuib o pasăre nomadă,
voi ști că de acolo oricând e posibil
un ultim zbor sub cerul ofilit și încă rebel:
fremătați aripi, nu-l lăsați peste voi să cadă…)

Elogiul celor trei gropari

(…Mai trec prin cimitirul urbei
pe la poetul-prieten Davideanu Ion
să-i văd plăntuța și irisul și crucea de lemn,
să-mi amintesc cum ne mai înmuiam depresiile
prin crâșmele din cartierul lui, unde-mi clama uneori
„Sandule, se cheltuie anii ca banii”
„când lefter voi fi, Ioane, îți voi face un semn” –
Deunăzi, după cei 8 ani ai lui de eternisealã
și-ai mei de ispășit rămânerea în urmă,
după ce-am convorbit pe șoptitelea
sfidați de unele cuvinte ce se codeau să iasă pe guri,
bruiați și de-o înhumare din preajmă,
i-am răsfirat iarba ce ținea loc unei bărbi țepoase
ca a lui Verde-mpărat, pe curând, Ioane, am zis,
și-am încălecat pe șaua bicicletei
să-mi înfășor pe roți, poate, acel visat ultim drum –
Nu bine dau în aleea principală, că-mi ies în față,
pe biciclete și ei, cu cazmale și lopeți legate de cadru,
trei gropari, după încă o finalizare de-a lor,
doi se hârjoneau bruscându-se din roțile din față
așa că-n urma celui de-al treilea pedalam, iritat
că venea o mașină din față, dar tocmai când eram în dreptul lui
a cârmit brusc spre aleea din dreapta:
ghidonul bicicletei groparului s-a-mbrățișat
cu ghidonul bicicletei mele și nu-și dădeau drumul,
apoi groparul m-a împins și mi-am izbit
capul și spatele de asfalt, noroc că sediul gândirii mai puțin,
apoi i-am zis groparului că ar fi trebuit
să semnalizeze cu mâna spre dreapta
„de unde să știu” – zice „parcă ați apărut din pământ”,
iar pentru o clipă, neuronii mi-au fost deșelați de-o îndoială,
dacă cel ieșit „din pământ”
nu e chiar Ion Davideanu…)

Cei trei

(…Ca și cum n-ai putea privi
printre cosițe de sălcii
un el și-o ea s-au retras acolo
din motive alergice la altceva
decât în mod firesc s-ar putea crede
tot în acel loc își avea sălașul
câinele comunitar Empireu
l-am denumit așa din goana bicicletei
acum câteva zile
cei trei și-au odihnit mădularele-alături
când cineva nu te consideră intrus
este deja un câștig pentru umanitate
după un timp cei doi
s-au pus pe împletit
cosițele salciei
iar Empireu aproba din coadă…)

Scrisoare din Sfârlesia

(…Pe cerul lăuntric
poate să răsară
o singură stea căzătoare
în partea nevăzută a lunii
e deranjant cu atâtea supersonice
de la dârele lor de fum
am sentimentul toxic
că mă asfixiez pe nesimțite
din pricina asta
toate visele îmi sunt
legate de cerurile succesive
până la al nouălea
de obicei îmi trăiesc furtunile
ucigașe de albăstrimi
și sclipirile echivoce ale neantului
cu gura închisă
scot la bătaie câte-un surâs umil
doar când ploile acide călătoresc spre stomac
spre a veni de hac
roiurilor de fluturi
sunt veșnic îndrăgostit
de fosta mea patrie…)

Alexandru Cazacu
Poet

O vorbă bună

Lapovița peste caldarâm
seamănă cu tropăitul cailor bătrâni
sub prelata camioanelor
rulând spre abatoare
în mileniul ce tulbură geografia cartierelor
și ne roagă la geamul soios
al unui birt de mahala
unde nimicul împarte paharele
să-i spunem sau să-i vindem
formule de supraviețuire
să-i descrifrăm ce stă scris
pe frunzele pregătite de anotimpul alb
ca niște suluri desfășurându-se
iar ziua de mâine
provincială și lividă
ce-n oglinzi retrovizoare
pare să ne spună ceva ciudat
iar la ușa fiecăruia
bat insistent felceri
cerșind o vorbă bună

Încredere

Avem încredere în tot ce este aleatoriu
în orașul unde batiste colorate
flutură pe o frânghie
prinse-n cârlige de lemn
și-n cerul ieșit din zugrăveala unui paraclis
peste noblețea celor care merg
printr-un labirint de capcane
spre o țintă din ce în ce mai îndepărtată
când rădăcinile copacilor
strâng fundațiile unor zgârie-nori
ca o mână de vrăjitoare
încleștată pe globul de cristal
Vorbele ricoșează în păsări
Tăcerea blajinilor este de partea noastră
și magnolia va înflori în curând

Noapte de Mai

O teroare a suprafețelor
ce-și încep un joc al lor
pe care toți geometrii îl privesc
și se miră

O schimbare de margini și perimetre
mereu și mereu
înainte de ivirea zorilor
când timpul vine și rar se întâmplă
să te recunoască
cu muzica lui Bach
ascultată în locul speranței
cu stelele albe
ca niște bucăți dintr-un meteorit
împrăștiate peste dealuri
când ai vrea să te destăinui
unei femei tinere și necunoscute
iar luna își aruncă în ferestre razele
ca un nobil monezile în cutia milei

Seară festivă

Culorile din tabloul lui Kandinsky
se aruncau înaintea lucrurilor
și nici amăgiri nici luciditățI
nu ajutau la păstrarea liniștii
în salonul de dans
pregătit să absoarbă orice paso-doble
ca un laborator social
unde cei care se leapădă de noi
ne aplaudă la fiecare revedere
și-n aerul ieșit parcă
dintr-o mie de colivii deschise
iubirea rămâne un pact tacit
între acei care știu că a doua inocență
sosește nu când trăiești pentru celălalt
ci în apropierea acestuia
iar cutumele conversației de gală
devin capcane din care poți ieși
ca dintr-o cămașă
în care ai trecut o suferință

Sub arinii înalți

Alchimia bizară a ploii de Septembrie
cu amintiri vindecătoare și vindicative
când fructele dintre ferestrele caselor vechi
presimt o iarnă blândă
cu întâmplări compensatoare
pe care este bine să nu le refuzi
asemenea unei mențiuni primită
la festivitatea concursului
unde puțin a lipsit să nu te afli pe podium

Un timp tomnatec
ne înlocuiește în vene sângele
peste câmpiile ce ne însoțesc oriunde am fi
iar bătăile inimii par imnul unei patrii
unde indulgențele devin surogatul paradisului
sub chipul lui Ianus
cu două fețe identice
dorindu-și aceleași lucruri

Cornelia Costin
Poetă, doctor în filosofie

Mi se părea

Mi se părea că-i totul spus în poezie când într-o noapte
cerul s-a deschis
și mi-a șoptit doar mie
ca unui prea-nțelept proscris
rătăcitor prin ne-nțelese șoapte
povestea universului uitat
în suflet binecuvântat
de căutare și tăcere
visând să fie exprimat
firesc precum o mângâiere
a brizei ne-nțeles de tandre
rodită-n zâmbet de Casandre…

Azi știu…

Mă bântuie-ntrebarea din tainele genunii…
E moartea ultima stăpână-a lumii?
Nu mi-a rămas decât o consolare
să-mbrățișez ultima oară ulmii
copilăriei veșnic născătoare
de bucurie și de inocență
Și să mă pierd senină-n penitență
dar cum să uit caleașca în taină construită
ce m-a purtat și m-a-nvățat să-accept să fiu iubită
așa cum doar în vis puteam s-accept
fără să-mi spună nici-un înțelept ?
și un sfârșit în toate cum să-l consider drept?

azi știu… iubirea-n veci de veci va dăinui
pentru cei care știu și pot mereu a-mpărtăși…

De ce…

De ce scriu oamenii?
Poate pentru că nu mai pot suporta forfota vorbelor în mintea lor
și năvala sentimentelor
în inima care se simte pe rug…

poate pentru că prea mulți rătăciți invocă dreptul la iubire
când de fapt habar n-au ce-nseamnă cu adevărat iubirea?…
ce ușor te poate cotropi trufia
că le știi pe toate
când de fapt nu știi mai nimic
și începi să-ți golești mintea
și sufletul sperând să înțelegi ceva…

Dragostea mea…

rătăcesc printre cuvinte
încerc să mă adun din neputință și durere…
și mi-e dor…
și mă doare…
și știu că te iubesc
dar nu mai sunt în stare să privesc iubirea de aproape
când spaima ne desparte
și te aștept…

și mă-ndoiesc că ai să vii
și-mi adun tristețile și speranțele
care au înflorit în suflet
și-ți trimit grădina din sufletul meu
cu toți fluturii care-mi macină trupul
să faci ce vrei cu ea și cu mine
și te aștept…
mereu cu zâmbetul pe buze
și cu sufletul înviat de speranță
dragostea mea…

În dimineața asta…

Să fie întâmplare, amăgire
sau tot ce ni se-ntâmplă are-un scop
strunit, în fond, de taina din iubire
pe care-adesea o numim noroc?…

Să fie viața noastră doar trecere?
O umbră a unui plan adesea ne-nțeles
sau poate-i tainică alegere
din tot ce-am semănat și trebuie cules?…

În dimineața asta când câinii latră-n cor
de parcă toți dușmanii pândesc să între-n casă
mai mult decât vreodată lumina o ador
și-mi pare strălucirea soarelui mai luminoasă
de parcă-am înțeles că viața-nseamnă zbor…
e doar menire-a gândului… adesea ne-nțeleasă

Dansam…

Dansam, iubitule, azi-noapte printre stele
și tu, rătăcind printre visele mele,
mă-ncurajai privind dezlănțuirea
cum binecuvânta iubirea
și retrăiam sublimul din tăcere
și ne-nțeleasa sufletului mângâiere

Când m-am trezit am înțeles că-ntotdeauna
cu tot alaiul făurit de suflete în taină
ești lângă mine oricând întind mâna
chiar dacă viețile în timp și spațiu se destramă
și trupul – mult prea migăloasă haină –
nu-i decât parodie într-o dramă…

Veronica Pavel Lerner
Poetă, prozatoare

când uneori

când uneori
tot ce e-n jur
pare-a se prăbuși
iar tu de unde ești
vezi înălțimi
dar nu le poți atinge

când uneori
prietenii plecați
apar în vise doar
și tac
iar tu nu ai cui scrie
o scrisoare

când uneori
simți clipa cât un an
și anul cât o clipă
iar somnul
nu-i odihnă
ci trezie

atunci ia ghemul tău de ani
aruncă-l înspre stele
și prinde-l înapoi
nu aștepta ca mama să te strige
ca pe vremuri
întrerupându-ți jocul…

tristețea mea

mai adâncă decât oceanul
mai infinită decât cerul
atemporală

nu știe vorbi
roade și inundă
atâta știe

tristețea
fă ceva folositor
îmi spunea mama
când eram copil

știam că sfatul ei
n-o alungă
dar pentru că eram
fetiță cuminte
o ascultam

azi aflu că s-a inventat
o zi dedicată ei

atemporală
mai infinită decât cerul
mai adâncă decât oceanul

tristețea mea

cum e?

cum e
când totul-n jur îți pare în zadar
când te fărâmi
iar păsările-n frunze de arțar
tăceri presar?

cum e

când rostul retrezirii nu-l mai știi,
iar gândul tău
e-atât de-ascuns de parcă nici n-ar fi
în noaptea-zi?

cum e

când strigi rănit spre unicul reper
din scrisul tău
dar el trimite în eter
doar nori, nu cer?…

când ești bolnav

vântul îți pocnește fața
respirația ți se întoarce
ca o mănușă
pe care n-o mai porți

scrii
fără sonor
precum glasul

pisica cerșește mângâierea
câinele linge stăpânul
pe tine
numai vântul

prin mănușa întoarsă
îți respiri sacadat
singurătatea

când ești bolnav

Roman

IARNA NEBUNĂ

fragment

Letiția Vladislav

Prozatoare, poetă

Mai făceam baie cu spumă de trandafiri, sticluța adusă de Bettina din Germania trebuia să ajungă până se face cu adevărat primăvară, mai aprindeam o țigară subțire și trăgeam din ea ca proasta, pentru că așa făceau damele din Dallas, iar Sue Ellen era la modă, toate femeile frustrate o adorau, o copiau, o rupeau în bucățele de drag și de ciudă, iar eu eram frustrata din Ferentari, iar când îmi vedeam unele vecine cu ce ușurință se depărtau de problemele cotidiene mă apucau toți dracii, înfundându-mă în spuma de trandafiri și trăgând fumul în piept, exact ca Sue, mă aruncam pe o altă sferă, visând o altă viață, până se răcea apa și trebuia să ies afară. Joseph nu mai sunase. Lena era cu siguranță acasă, viața de familie începuse de unde o lăsase, povara era aruncată la gunoi, femeia și ea, pentru că toate greutățile depășite sunt depozitate undeva, ca la gunoiul ecologic, până devin utile societății, dar de nefolosit în particular, o altă plantă creștea printre blocuri și un alt orizont pe pistele de schi în Semenic și verile nebune în Cheile Nerei. Daniel lucra mult, venea târziu, nimeni nu se mai întreba de ce așa de târziu, important era că avea o slujbă bine plătită și sigură. Îi povesteam de aventurile mele cu Gigi, de minciunile bătrânei doamne Dumitru, râdea forțat, se simțea asta, mai punea și el ceva ulei pe foc, să-mi arate ce mult o acuză pe Mica, pentru că nu avea în cap decât proiectul și Institutul, de copii ocupându-se maică-sa, de bărbat eu, vecina de peste drum și medicul de la Spitalul 9, când nu mai reușeau să-l oprească din râs. Eu nu comentam niciodată la adresa ei. Demult, pe vremea când eu și Daniel nu eram decât amanții din Dorobanți, îi povestisem ceva așa de secret că nu l-aș fi pomenit nici la spovedanie, iar el, ca toți bărbații, m-a trădat cam la o săptămână, iar Paula, grasa aia bătrână, mai bătrână ca el în tot cazul, cu care se culcase după o urgie, tot pe Semenic, blestemat să-i fie numele, pentru că de acolo veneau toate nenorocirile sexo-sentimentale, Paula vine ca o furie spre mine, mă apucă de mână, mă trage într-un colț și-mi șuieră ca o cobră în urechi: *„Pisicuțo, pe aici umblă hingherii și o dai dracului dacă mai stai cu ochii pe gaura cheii...”*. Am știut imediat de unde o are.

– M-a trădat, i-am zis, de hingheri nu mi-e frică, vaca dracului, am șuierat înapoi, mă doare că m-a trădat...

– Ce te așteptai? Este un bărbat, un mascul, nu un căcăcios ca tine.

– Sunt o femeie, i-am spus.

– Nu, nu ești. O femeie sunt eu. Tu nu.

Din acel moment nu mi-am mai deschis sufletul în fața niciunui bărbat. Încrederea se topise la sărbătoarea după tăiatul grâului. Paula intrase din nou în patul lui, o văzuse până și mătușă-mea, ceva cam chioară, o auzise până și Clara Tante, chiar dacă cucăia pe scaunul din fața sobei, parfumul ei se răspândise prin grădină și, cum tot nu bătea vântul, stătea la poarta closetului de lemn, ca un semn rău, ziceam eu, care mergeam din ceas în ceas la budă, pentru că atâta vreme cât mirosea a Paula însemna că buturuga aia mai era în camera din fund cu bărbatul viselor mele. Vacanțele de vară studențești începeau și se terminau cam așa. Dacă nu era Ivona, venea Paula, dacă ea nu ajungea la timp, o înlocuia Magdalena și dacă nici ea nu reușea să prindă mocănița, venea Iuliana, cea mai tânără dintre ele, logodită cu unul, dezlogodită de altul, mereu gata de atac, elegantă, copil singur pe arborele genealogic, cu bani și, sigur, o diplomă de facultate. Closetul nostru avea o oglindă lunguiață, înșurubată direct pe ușa de lemn, mă dezbrăcam în pielea goală să-mi pot admira corpul, căutându-mi toate greșelile date de Dumnezeu, avea dreptate grasa aia de Paula, eram un copil în dezvoltare, nici tu țâțe, nici tu buci ca mărul, păream un băiat, nu o fată, poate ochii și buzele, dar bărbații căutau

mai jos, nu sus de tot. Eram pierdută. Cine dracu' leșina după una care stătea toată ziua în pădure, cu patru capre după ea, o straiță cu pâine și slănină și cu cartea *Pe Donul liniștit* de Mihail Șolohov, învelită într-o bucată de pânză, de frică să nu-i murdăresc coperta cu mâncare. Citeam ca nebuna sus la Rodină, uitând că nu sunt singură pe lume, nici de slănină nu mă atingeam, până ce nu terminam capitolul. Așa trecea vara. Daniel își sărbătorea ultimele zile de concediu, pleca acompaniat de haremul lui bucureștean, iar eu plecam câteva zile după ei, cu un tren ieftin, ce oprea în fiecare gară, clar, la clasa a doua, fără mâncare, doar cu o sticlă de apă din fântâna casei și, în locul lui Șolohov, îl aveam pe Steinbeck, cu un semn de carte la pagina patruzeci și doi. Pe Daniel îl întâlneam imediat ce coboram din tren, el murind de gelozie pe unul din Romană, Titi, fiul unui topograf, cu care mă împrietenisem, dar mai mult nu era între noi. Titi mă aștepta întotdeauna în gară, la linia a opta.

– Nu-mi mai povestești nimic, mi-a zis într-o seară Daniel, după ce deschisese din nou o discuție despre haremul lui de vacanță, de ce?

– Ești un trădător, i-am spus, ție nu-ți mai spun nimic.

– Eu?

– Da. Paula.

– Dragoste, când mi-ai povestit ce ai văzut pe gaura cheii, m-am simțit prost, crede-mă, era vorba despre mine, eu fusesem cu ea în pat…

– Și?

– Discreție, amor, mai multă discreție.

– Vai, vai, ești ca ăla cu nevasta prietenului plecat în delegație, am zis, cred că era tot un topograf, „tu es la femme de mon ami", însă în noaptea asta rup scândurile patului mamei Irma cu tine și mâine plec la o altă firmă, ceva mai prin Bărăgan, să nu dau ochii cu el, pentru că de auzit aude cu siguranță toată povestea, ba chiar mai înflorită decât era.

– Ești veninoasă.

– Sunt, i-am spus, dacă nu mușc eu înainte…

– Când îți văd ochii, pot jura că ești puritatea în persoană.

– Te frigi, i-am spus, eu n-aș băga degetele în foc pentru nimeni.

Povesteam de tot ce ne înconjura. Era și ăsta un mijloc de a ne apropia unul de celălalt. Când ai copii mici, te cam pierzi din ochi. Fiecare cu ale lui. Seara copiii. Noaptea somnul. Nici duminica nu era destulă vreme pentru noi. Tot copiii. Ori slujba lui. Făcea de gardă. Câtă vreme îl aveam pe Jo nu mă puteam plânge. În joc nu era mai nimic. O aventură. Problematic ar fi fost atunci când unul dintre noi s-ar fi hotărît definitiv pentru celălalt. Lena nu l-ar fi lăsat așa de ușor liber. Eu nu l-aș fi lăsat pe Daniel. Îl iubeam așa cum era. Jo devenise jucăria mea necesară. Ori eu a lui? Trebuia să văd povestea din amândouă taberele. Eu pariasem cu mine. Pe el. Jo nu pariase cu nimeni. El își găsea căprioarele peste tot. Pentru el eram tot un joc. Dar de alt calibru. Spuma de trandafiri se fleoșcăise. Apa începuse să se răcească. Sue Ellen și-a stins țigara și a aruncat chiștocul în closet. Era din nou pe pământ. Apa trasă îi zgâriase creierul. Și în acel moment nefericit sună telefonul.

– Sunt eu, am zis, sigură fiind că este Jo, mort de plictiseală în provincia lui.

– Sunt Cristina, verișoara ofițerului Popescu…

– Popescu?

Cine dracu' era? Cu ofițeri nu făcusem interviuri niciodată. Nici pe la redacție nu se pierdea unul în uniformă.

– …din trenul spre Constanța, zise, Fetești…

Ah, da, erau în compartimentul meu câțiva… le-am spus numele și unde lucrez…

– Ei, Jenel Popescu a avut un accident, zise fata, este în spital… am găsit numele dumneavoastră pe un bilețel în buzunarul uniformei, credeam că ar fi bine să vă informez…

– Vă mulțumesc, am spus, din nefericire nu mai știu cine este domnul Jenel, a fost doar o stație de tren, îmi pare rău, îi doresc să se facă bine…

– Mă iertați…

Închise telefonul. Nu-mi mai venea niciun chip în fața ochilor. Patru ofițeri tineri, gălăgioși, ca niște cocoșei lăsați liberi pe câmp. Învățau să zboare. Afară se încălzise un pic, soarele câștiga teren, era aproape mai, se anunța o primăvară frumoasă. De la etaj auzeam cum se taie iarba pe câmpul dintre blocuri, dar mirosul acela nemaipomenit nu ajungea până sus. Poate seara, când era întuneric și ceva mai rece. Sună din nou telefonul.

– Doamnă, am auzit vocea Cristinei, sunt verișoara ofițerului…

– A murit?

– Nu, zise, de data asta fără menajamente, eu nu cred că sunteți numai o cunoștință din tren.

– Zău?

– Eu cred că sunteți amanta lui.

– Fată dragă, mă impresionează îngrijorarea ta, ca verișoară ești tare neliniștită cu soarta lui în afara cazarmei, eu nu știu cine este Jenel! Erau patru în compartiment. Povesteau lucruri interesante. Mă gândisem la un eventual interviu…

– Doamnă, telefonul dumneavoastră era în buzunarul uniformei.

– Și?

– V-ați culcat cu Jenel? Ați făcut sex cu el?

Fata asta mergea prea departe. Cu siguranță era nevastă-sa. Dar eu habar n-aveam cine este Jenel Popescu din Fetești.

– Ceeeeee ? Închid!

– Sun din nou, țipă de data asta fata, vreau să știu dacă ați avut ceva…

– Nu. Unde? În tren?

– Ați avut! El refuză orice comentariu. Se ascunde!

– Un răspuns te-ar face fericită?

– Eu vreau să știu!

Șah mat. Răutatea mea ajunsese la marginea paharului și se prelingea afară.

– Da, i-am spus, am făcut sex în veceul personalului de Constanța. Fericită?

Liniște. Nu-i prea venea să creadă. După ce-i jurasem până și pe copiii mei.

– …a fost cel mai bombă sex din viața mea, stimată doamnă, eu și Jenel, pe capacul closetului… vă imaginați?

Daniel intrase în sufragerie și stătea în fața mea cu mâna la gură. Râdea.

– …sub capac, peste capac, jumătate pe fereastra deschisă, mai vrei să știi amănunte?

– Nu te cred.

– Stai puțin, am țipat, paparuda dracului, mă scoți din sărite cu o istorie inventată de mai bine de un ceas! Ți-am dat o altă istorie. Crezi ce vrei. Bărbatul meu este lângă mine, poți plânge pe firul lui, dacă vrei…

– Mi-a f…t bărbatul, o auzi urlând în urechea lui Daniel, în trenul de Constanța…

– Norocul lui, a răspuns Daniel, cred că i-a plăcut.

A închis telefonul.

– Vina ta, zise, ți-am spus să nu mai dai telefonul particular nimănui. Uite ce se întâmplă…

– Va trebui să cerem un număr nou, am zis, asta nu se potolește.

– Nu, mi-a răspuns, este problema ei, nu a noastră.

Am închis fereastra sufrageriei.

– Este devreme, am zis, de ce ai venit?

– Mica m-a rugat să merg cu ea la institut. Are un necaz cu proiectul. Și cum Gigi nu o poate apăra…

Altădată erau necazurile Paulei, Magdalenei, Iulianei. Acum era Mica. Am înghițit în sec. Eram chit. El cu Mica. Eu cu Jo. Și între noi restul.

– Miroase a trandafiri, zise, ai cumpărat?

– De unde? Cred că nici la sediul central nu au trandafiri proaspeți pe vremea asta. Este de la spuma de baie.

– Poți să-mi faci și mie bucuria, înainte să plec? Mă relaxează.

Am spălat baia și am lăsat apa să curgă. Peste ea crema parfumată. A intrat în apă și s-a acoperit cu spuma rozalie până la gât. Telefonul a sunat din nou. Ori era Jo. Ori era nebuna din Fetești.

– Nu răspunde, zise Daniel, ne strică ziua.

Eram deja în bucătărie. Sue Ellen pregătea o cafea turcească. Mirosea frumos. Ceva amar peste dulceața trandafirilor. Dallas în Ferentari.

Murcia, Spania

„Citeam ca nebuna sus la Rodină, uitând că nu sunt singură pe lume, nici de slănină nu mă atingeam, până ce nu terminam capitolul. Așa trecea vara. Daniel își sărbătorea ultimele zile de concediu, pleca acompaniat de haremul lui bucureștean, iar eu plecam câteva zile după ei, cu un tren ieftin, ce oprea în fiecare gară, clar, la clasa a doua, fără mâncare, doar cu o sticlă de apă din fântâna casei și, în locul lui Șolohov, îl aveam pe Steinbeck…”

Cronică literară

„SCADENȚA”

Christian Tămaș

Scriitor, orientalist, doctor în filosofie, traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor din România
Consilier pentru Ştiinţe Umaniste, International Biographical Centre, Cambridge (Marea Britanie)

Întrebuințând informații dintr-o monografie intitulată *Patria 1. Hotarul Soarelui* (Editura Tineretului, 1957), aparținând aceluiași autor, romanul *Scadența (L'Échéance)* de **Horia Liman**, scris în limba franceză și apărut de curând la Editura Ars Longa în traducerea Rodicăi Gabriela Chira, reprezintă o incursiune narativă de factură afectiv-memorialistică în viața și tradițiile locuitorilor din Țara Oașului din perioada interbelică, „o carte poveste”, după cum o numește traducătoarea și, în același timp, postfațatoarea volumului, *„pentru că aduce în prim plan o lume mai mult sau mai puțin pierdută, cea a vieții de la țară, a ruralului dintre cele două războaie mondiale într-un ținut atât de îndepărtat de civilizație precum Țara Oașului. Pentru orășean [...] apare ca o curiozitate, dar și ca un spațiu cu o concepție despre o viață total diferită. Este vorba despre confruntarea a două forme de civilizație aflate, în spațiul românesc, la începuturi. Este vorba, în același timp, despre un fel de poveste de dragoste supusă convențiilor vitrege ale societății rurale. Căci nu vezi vreun personaj fericit și cu toate acestea cartea îți merge la suflet, te prinde, te emoționează. O poveste în care oamenii se ascund unii de alții, dar trăiesc și într-o formă de solidaritate mai mult decât ciudată, solidaritate prilejuită de vitregia sorții, dar și de puterea obiceiurilor, a tradiției, încă vie în acea epocă.”* (pp. 200–201).

Povestea, bine articulată și susținută pe parcursul întregului demers narativ, pare însă uneori un simplu pretext pentru descrierea unei realități învăluite într-o aură de legendă: *„Valea Roșie se numea astfel din pricina tributului de sânge plătit de locuitorii săi în adâncurile abatajelor. Tribut pe altarul zeului foamei. Același zeu cerea sacrificiul tinerelor fete dintr-o regiune înfometată, șisturi cristaline peste șisturi cristaline, denivelări vulcanice succesive, defileuri înguste săpate de apele sălbatice ale Râului Roșu și, asemeni acestui alt capăt al lumii care era Baia Mare, ascunzând în măruntaiele pământului fântânile pietrificate de aur, de zinc, de plumb.”* (p. 18). *„În prim plan se înălțau munții de foc. Niciodată nu-i văzuse atât de aproape, crestați, vulcani fără lavă și fără crater, chiar dacă-și revărsaseră în câmpie măruntaiele de foc în noaptea timpurilor. Oștile, neprietenoase, roase de furtuni, stâncile gri semănau cu osuare gigantice, iar Marei i se păru că este lovită*

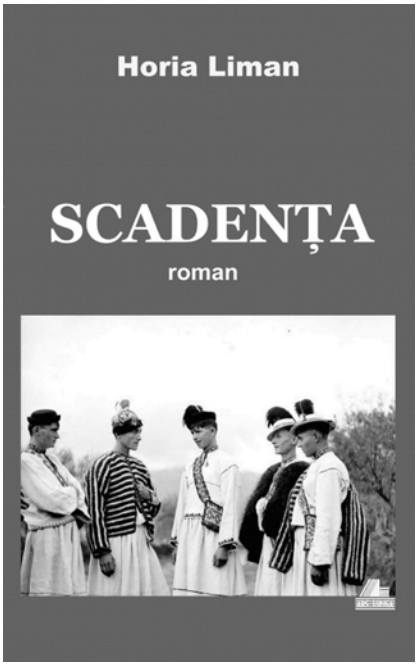

de suflarea lor înghețată. Se întrebă o clipă dacă nu cumva, în adâncurile lor, se ascundeau forțe misterioase gata să scape, demoni negri și întunecați precum ***borsocoii****, cu gheare însetate de sânge, cu cuțite în locul dinților, înfiorători mesageri ai morții. Dar în depărtare se zărea verdele pășunilor, verdele galben al câmpurilor, verdele gri al câtorva râulețe ce izvorau ici și colo printre stâncile pitite, în adâncul văilor, a căror natură era ascunsă de meandrele terenului pietros ori poate de strălucirea îndepărtată a râului cu reverberații roșiatice.”* (p. 182).

Răspândind în jur un aer vag sămănătorist, romanul lui Horia Liman ni se desfășoară în fața ochilor aidoma unui poem cinematografic în care frumusețea și asprimea naturii se împletesc simbiotic cu asprimea și frumusețea oamenilor și a tradițiilor lor ancestrale marcate de succesiunea uneori firească, alteori brutală a vieții și a morții. Însuși titlul

cărții, oarecum deconcertant pentru cititorul de astăzi date fiind accepțiunile sale financiar-bancare, trimite la o astfel de succesiune, scadența reprezentând în viața oșeanului linia subțire dintre cele două elemente esențiale ale naturii umane: *„«Îți taie cerul», «Încurcă straița», spuneau oșenii obișnuiți cu vântul, cu ploile, cu vastele orizonturi, cu **scadențele**, cum le spuneau ei pedepselor, răzbunărilor. Mai ales cu **scadențele**"* (p. 22), devenite în situații extreme adevărate rituri de trecere supuse acelorași legi inexorabile ale pământului: *„Oricum ar fi, secerișul se sărbătorea prin pedeapsa pe care o numeau scadența. Pentru ca fetele să poată rămâne pure, cuțitul pedepsei era curățat în apele râului. Și pentru ca pământul să dea recolte bogate în anul următor – căci, după cum se spune, de când e lumea, sângele ajută la învierea pământului."* (p. 97).

La polul opus „scadenței", în romanul lui Horia Liman se află muntele, Muntele Găina și Târgul său de fete, puncte focale în prima variantă a cărții intitulată *La Foire aux jeunes filles*, publicată în 1987 la Lecce, „geneză a romanului *Scadența*", potrivit lui Adrian Liman, fiul autorului și prefațatorul acestui volum. Simbol falic cu reverberații dionisiace, muntele cu ocultele sale conotații magice constituie și el, aidoma scadenței, o linie subțire, dar, de data aceasta, nu între viață și moarte, între faptă și răsplată, ci între mitic și real, între tradiție și modernitate, depășirea lui devenind astfel, în viziunea autorului, un avatar al trecerii, al transformării definitive, al părăsirii unor tipare spațio-temporale depășite din punct de vedere cronologic în încercarea de atingere a unor noi orizonturi, necunoscute, dar favorabile oricărei oportunități: *„Peisajul era de o claritate cristalină. Jos, nu foarte departe, nici foarte aproape, ghicea castanii din Baia Mare, apoi podișul înalt scăldat de apele Someșului, urmat de munții cei înalți. În labirintul de pietre, de pârâie și păduri, se ivi, la confluența a trei ținuturi, imensa învălmășeală de piatră a Muntelui Găina. O dată pe an, oamenii din satele învecinate se adună în vârful său, atrași de farmecul esoteric al târgului de fete de măritat. Moga își amintea visele tatălui său, propriile sale reverii duminicale pe pantele Ignișului. Niciodată nu reușise să descifreze enigma, niciodată nu reușise să rupă vraja."* (p. 21).

„O chemare bărbătească, puternică, ale cărei ecouri se rostogoleau în adâncul văilor ce se avântau spre depărtări fără de capăt. Chemarea primului grup care reușise să ajungă pe Muntele Găina. În clipa aceea, cu ultima undă a buciumului topită în hăurile de granit, apăru o flacără mare roșie care indica drumul șirurilor de oameni ce se îndreptau din toate părțile spre munte. Ghiceai rândurile șerpuite în mișcare după licărul felinarelor în noapte. Semănau cu minerii plecați dincolo de munți, pe potecile ce se îndreaptă spre galerii, și care-și semnalează prezența în abisul întunecat prin pâlpâirea continuă a lămpilor lor cu carbid.

*– **Hu-u-uuuu!***

Undeva în întuneric se auzea cel de-al doilea suflător din corn. Un sunet melancolic, blând, emoționant. Pe un alt vârf, într-o altă zonă de întuneric, un alt corn de munte dădu drumul delicatului său cânt de întâmpinare. Încă și încă, buciumele se căutară pe deasupra crestelor – «Hu-u-uuuu!» – mângâind noaptea cu sunetul lor atrăgător, iar focurile se aprindeau unul după altul, pe înălțimile invizibile, tremurau în depărtare, chemau la rândul lor curgerea liniștită de oameni pe jos, călare pe cal sau pe măgar, purtați în spate de măgari ori în căruțe trase de boi. Focurile străfulgerau noaptea neagră, iar mulțimea curgea în valuri spre muntele biciuit de vânturile puternice ale ținutului." (p. 193).

Sub semnul scadenței și al muntelui, personajele principale ale cărții lui Liman, Mara, Moga și Ioan se zbat între Caliban și Ariel, dacă ne este îngăduit să evocăm aceste personaje shakespeariene, între trecut și viitor, între imuabilitate și devenire. Tradiția (Ioan) și modernitatea (Moga) se confruntă în inima și mintea Marei. Iubită de primul și îndrăgostită de cel de al doilea, femeia decide, până la urmă, să se rupă de lumea scadenței căreia îi cade victimă Ioan și să-și îndrepte pașii spre munte, lăsând însă în urmă povara mitică a acestuia și îndreptându-se spre o altă realitate, *„topindu-se ca înghițită de valurile îndepărtatelor cețuri"* (p. 198).

Indiferent de unghiul de abordare, această carte, tradusă cu har și acribie de Rodica Gabriela Chira, ea însăși o fiică a Țării Oașului, constituie o lectură încântătoare, o sursă de informații și un moment de reflecție pentru cititorii de pretutindeni.

Horia Liman (1912–2002) a fost redactor-șef adjunct al ziarului „Scânteia" (1945–1946) și redactor-șef al revistei „Contemporanul" (1946–1955). În 1970, este trimis în calitate de corespondent de presă la Praga, apoi la Geneva, unde va cere azil politic. În 1981 devine cetățean elvețian și se stabilește la Neuchâtel. Colaborează la mai multe publicații („La Gazette de Lausanne", „Construire, „Correspondances", „Cahiers de l'Alliance culturelle romande"), scrie și publică mai multe nuvele (1987) și două romane: *L'Échéance* și *Les Bottes*, acesta din urmă primind Premiul Schiller (1993).

„Povestea, bine articulată și susținută pe parcursul întregului demers narativ, pare însă uneori un simplu pretext pentru descrierea unei realități învăluite într-o aură de legendă."

Cronică literară

RELATĂRI DIN ANTECAMERA MORȚII

Ani Bradea
Poetă, prozatoare, ziaristă

În 2017, la Editura Eikon, vedea lumina tiparului pentru a doua oară o carte care a fost pentru autorul său o obsesie poate la fel de mare, precum scrisul pentru cel despre care se vorbește în paginile ei. *Suferințele tânărului Blecher* s-a născut, mai întâi, ca lucrare de licență a tânărului, pe atunci, absolvent al literelor de la Cluj, **Radu G. Țeposu** (1978). A devenit volum în anul 1996, la Editura Minerva din București. Cea de-a doua ediție, la care face referire acest text, a apărut prin grija soției criticului, Otilia Țeposu, la optsprezece ani de la teribilul accident în care acesta și-a pierdut viața, la numai 45 de ani.

În *Cuvânt înainte la ediția a doua*, Otilia Țeposu, cea căreia, de la prima ediție, i-a fost atât de emoționant dedicat acest volum – „Pentru Otilia, cu părul ca vanilia", scrie pe întâia sa pagină – spune că *„nu întâmplător Radu G. Țeposu a ales ca subiect al tezei sale de licență opera lui M. Blecher, un scriitor atât de puțin cunoscut la vremea aceea. Sunt convinsă că a existat acel «flash», acea premoniție care le-a apropiat oarecum destinele curmate nedrept de devreme. Radu G. Țeposu s-a simțit atât de legat de scrierile lui M. Blecher, încât în prima lui carte a retrăit subiectiv avatarurile tânărului încarcerat în suferință, care a descris cu realism sfâșietor, cu sinceritate și luciditate copleșitoare simfonia bolii și a durerii, așa cum nu a mai făcut-o nimeni în literatura română"*. Implicarea, până la a simți, chiar fizic vorbind, suferințele tânărului scriitor, este recunoscută și de critic, la finalul cărții sale, acolo unde, după o analiză extrem de exactă a operei lui Blecher, își permite o destăinuire: *„În timp ce redactam ultimele fraze ale eseului despre Blecher, trupul meu a fost invadat brusc de un leșin metalic. Sângele meu nu mai era înviorat de pești iuți și năvalnici, ci stăvilit parcă de niște inflorescențe de sârmă ghimpată [...] O clipă, am crezut că sufăr de fandacsie, că suferințele tânărului Blecher, despre care am scris timp de o săptămână, au trecut în pagină și, de acolo, în corpul meu."* (pag. 77, în cap. *Boală, vertij, fandacsie*).

Dar, până la a înainta în pledoaria mea pentru o carte deschizătoare de drumuri (după apariția cercetării lui Țeposu, după ce acesta a reușit să stabilească un contact și, apoi, o corespondență cu unii membri ai familiei scriitorului, în special cu o soră stabilită în Israel, s-au găsit și alții să scrie despre destinul tragic al celui aproape uitat în literatura noastră, să-i reediteze cărțile sau să alcătuiască scenarii de teatru și film pe marginea

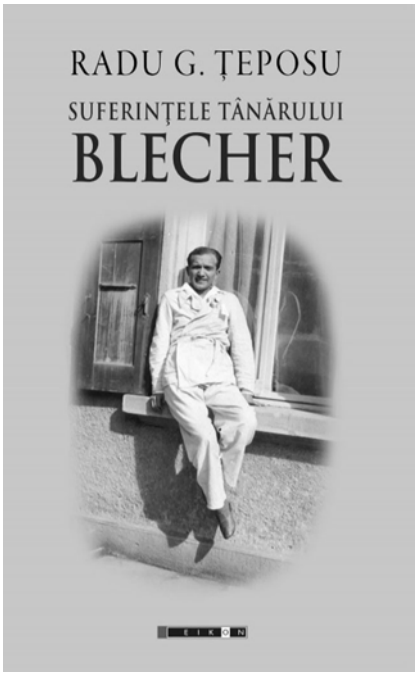

lor), să ne reamintim cine a fost acest „Kafka al românilor", cum l-a numit Eugen Ionescu. Alintat Manu de părinți, Max Blecher s-a născut la 8 septembrie 1909, într-o familie înstărită, tatăl său fiind negustor de porțelanuri și cristaluri fine, cu prăvălie pe Strada Mare din Roman. Încă de timpuriu, de la 12 ani, după cum spune într-o scrisoare sora sa, Dora Wechsler Blecher, citea mult și scria deja poezie și eseuri. *„Avea cam 16 ani* – spune aceeași Dora – *când a apărut în românește traducerea cărții lui Axel Munthe,* ***Cartea de la San Michele****. Manu i-a făcut critica literară pentru ziarul «Adevărul Literar și Artistic» și era fericit: era prima lui publicație."* Hotărăște să studieze medicina la Paris, în 1928 și, doar după câteva luni, boala se declanșează. La 19 ani a fost diagnosticat cu *Morbul lui Pott*, echivalentul a ceea ce înțelegem azi prin tuberculoza vertebrală. Cumplita maladie îi macină trupul și, în scurt timp, avea să-l țintuiască la pat pentru

Max Blecher în primii ani de boală

totdeauna, după lungi stagii de tratamente în mai multe sanatorii din Europa și din țară. Sătul de pribegia zadarnică, starea lui se înrăutățea de la o zi la alta, decide să se întoarcă la Roman, în casa cu cerdac pe care i-o cumpără tatăl său, unde, întins pe spate și ținând o lădiță de lemn pe genunchi, scrie până în ultima sa clipă. Și-a expus o radiografie tulburătoare a suferințelor în cartea *Întâmplări în irealitatea imediată*, a descris atmosfera din orașul-sanatoriu Berck-sur-Mer, din Franța, în *Inimi cicatrizate* și *„încearcă experiența definitivă a morții; nu a sinuciderii, ci a adâncirii conștiente în măruntaiele întunericului"* (R. G. Țeposu, *op. cit.,* pag. 72) în *Vizuina luminată*, apărută fragmentar în reviste și publicată postum, prin grija lui Sașa Pană, în anul 1971, subintitulată *Jurnal de sanatoriu,* care debutează cu mărturisirea francă: *„Tot ce scriu a fost cândva viață adevărată"*. Dincolo de aceste volume, a publicat poezie, eseuri, traduceri, în reviste românești și franceze, i-au apărut plachete de versuri, a purtat corespondențe cu mari personalități ale vremii, precum André Breton sau Martin Heidegger, iar acasă, în România, a dezvoltat două mari prietenii, cu Geo Bogza și Mihail Sebastian. Acesta din urmă, tulburat după o vizită la casa scriitorului din Roman, nota în *Jurnalul* său: *„Miercuri, 30 septembrie 1936. Duminică și luni – la Roman. Am plecat de acolo copleșit, uzat. Aveam impresia că nu voi putea reintra în viață. Totul mi se părea inutil, absurd. [...] Voi mai avea vreodată curajul să mă vait de ceva? Voi mai avea nerușinarea să am capricii, enervări?... El trăiește în intimitate cu moartea. Nu cu o moarte abstractă, nebuloasă, cu termen lung. E moartea lui, precisă, definită, cunoscută în detalii, ca un obiect. Ce îi dă curajul să trăiască? Ce îl susține? Nu e nici măcar disperat. Nu înțeleg, mărturisesc că nu înțeleg. De câteva ori aș fi izbucnit în lacrimi prvindu-l. Noaptea l-am auzit gemând în odaia lui, țipând – și am simțit că mai e cineva în casă, afară de noi, cineva care era moartea, destinul – nu știu cine."* Se stinge din viață la 31 mai 1938, avea 28 de ani și traversase suferințe atât de cumplite încât același Mihail Sebastian scria că *„moartea lui a fost în sfârșit îndurătoare"*.

Ediția princeps, 1936

Această a doua ediție a lucrării lui Radu G. Țeposu a apărut, după cum spune doamna Otilia Țeposu, *„așa cum și-ar fi dorit autorul, dar nu a mai avut timp s-o pregătească, îmbogățită cu informații biografice inedite despre M. Blecher și cu fotografii puse la dispoziție de sora scriitorului, Dora Blecher Wechsler, care și-a petrecut ultimii ani ai vieții la Tel Aviv."* Așadar, analizei operei și informațiilor biografice li se adaugă un capitol epistolar plin de informații inedite, ce se prelungește dincolo de moartea criticului, ultimele scrisori fiind adresate soției acestuia, după tragicul accident în care el și-a pierdut viața, în acest fel nemaiputând fi duse la îndeplinire planurile conform cărora Dora Blecher urma să vină în România, pentru un pelerinaj la mormântul și prin locurile în care a trăit fratele său, alături de familie, iar Radu G. Țeposu urma să ducă în Israel o expoziție realizată în memoria lui M. Blecher.

Prin suferințele sale, Blecher a fost comparat în literatura română cu Fundoianu, iar în cea universală cu Kafka, ambii abonați ai sanatoriilor, dar și cu un personaj din *Muntele vrăjit*, unii critici mergând chiar mai departe, până la a considera romanul *Inimi cicatrizate* o copie a binecunoscutei opere a lui Thomas Mann. *„Cea dintâi observație care s-a făcut în legătură cu romanul* ***Inimi cicatrizate*** *(1937), intitulat, în manuscris,* ***Berck****, mai apoi* ***Țesut cicatrizat****, privește asemănarea lui izbitoare cu* ***Muntele vrăjit*** *al lui Thomas Mann. Comparația a mers uneori atât de departe, încât G. Călinescu, în* ***Istoria*** *sa din 1941, l-a considerat «o imitație» după romanul scriitorului german: «În locul sanatoriului alpin de tuberculoși pulmonari, avem înaintea noastră un sanatoriu maritim de tuberculoși osoși. Ca și în romanul lui Thomas Mann, bolnavii duc o viață proprie și completă cu universul lor.»"* (pag. 61). Unii comentatori au achiesat la părerea lui Călinescu, alții, dimpotrivă, au combătut-o, dar Radu G. Țeposu vine și nuanțează comparația, spunând: *„Ca și Thomas Mann, pentru Blecher boala era forma dezmățată a vieții. Con-*

sidera suferința «stupidă» și încerca să se smulgă din magnetismul ei malign prin lecturi meticuloase, prin vizitele prietenilor, prin corespondență." (pag. 16–17). Toate aceste catalogări ale criticilor, interesul crescut pentru autenticitatea trăirilor expuse public și mai puțin pentru curajul de a face, practic, acest lucru, vorbesc de fapt despre prejudecăți sociale care nici măcar la acest nivel cultural nu pot fi depășite. *„Nici M. Blecher n-a scăpat de plasa prejudecăților. El a fost considerat, pe rând, fie un bolnav refugiat în literatură (ceea ce e adevărat până la un punct), fie un impudic din stirpea naturaliștilor, preocupat să-și exhibe durerile, crizele, convulsiile. Recunoscându-i-se lui Blecher o acuitate a trăirilor neobișnuită, nu i s-a recunoscut, în schimb, până târziu, și puterea de a-și organiza epic viziunile"* – notează Țeposu (pag. 33).

Max Blecher, portret de Perahim

Fără îndoială că suferința cumplită și-a pus amprenta pe întreaga existență a lui M. Blecher, nemailăsând spațiu altor evenimente, obișnuite de altfel în viața oricărui om. Iar opera sa stă sub semnul acestui binom: creație–boală. În atari condiții, abandonul omului care nu-și mai dorește o asemenea de viață, renunțând la tratamentele lungi, costisitoare și inutile, preferând să aștepte eliberatorul sfârșit în cerdacul său din apropierea grădinii cu condurași, nu ar trebui să mai mire pe nimeni. Într-o mărturisire-testament făcută lui Sașa Pană (citată de Țeposu), Blecher își arăta oboseala, ajunsă la limită, o anume saturație față de toate cele trăite, care-l fac să-și privească moartea, curând venită apoi, cu detașare și chiar cu un soi de indiferență. (Se pare că în ultima parte a chinuitei sale vieți, nu a mai fost interesat nici măcar să scrie, distrugându-și manuscrisele și gândindu-se la o formă de sinucidere.) *„Am trăit în 29 de ani mai mult decât alții în 100. Am călătorit, am văzut, am scris. Spune surorilor mele să-și trăiască, fără excese, dar să-și trăiască viața. Să umble pe propriile lor picioare. […] Să se plimbe unde sunt flori, să culeagă flori. De mine să uitați. Și veți uita. E mai bine de plâns lângă un mormânt decât de compătimit un suferind."* (pag. 18).

Peste ani, una dintre surori, Dora, într-o scrisoare adresată lui Radu G. Țeposu și datată: Tel Aviv, Israel, 9.IX.1997, consideră că diagnosticul pus de către medici fratelui său a fost greșit și starea înapoiată a medicinii i-a adus acestuia timpuriul sfârșit. *„Era o infecție. În Franța au numit-o **Morbul lui Pott**, dar nu era tuberculoză. Mulți ani după moartea lui, doctorii spuneau că dacă pe vremea când trăia Manu ar fi existat antibioticele, Manu ar fi fost salvat."* (pag. 94).

Max Blecher, Benjamin Fondane – două destine care, până la un punct, se aseamănă foarte mult. Dacă analizăm atent, sfârșitul e tot o consecință a bolii, și într-un caz și în altul. Doar că în cazul lui Fondane e vorba de boala unei epoci, de schizofrenia unui regim totalitar, scăpat de sub orice tratament. Amândoi au fost înzestrați cu o capacitate intelectuală, o creativitate și un talent ieșite din comun. Precoci, extrem de precoci, au scris mult pentru puțina viață pe care au avut-o. Și au rămas! Mă întreb, ce ar fi fost dacă…? Și cât a pierdut cultura noastră din cauză că…? Nimeni nu poate ști!

„Această a doua ediție a lucrării lui Radu G. Țeposu a apărut, după cum spune doamna Otilia Țeposu, «așa cum și-ar fi dorit autorul, dar nu a mai avut timp s-o pregătească, îmbogățită cu informații biografice inedite despre M. Blecher și cu fotografii puse la dispoziție de sora scriitorului, Dora Blecher Wechsler, care și-a petrecut ultimii ani ai vieții la Tel Aviv.»"

Cronică literară

POVESTEA UNEI ALTFEL DE ÎNTOARCERI ACASĂ

Lőrinczi Francisc-Mihai
Poet, critic literar

În primul rând, o carte despre tandrețe. Decupaje ale vieții având ca nucleu copilăria și inocența ei trăită într-un sat de pe cursul Mureșului Mijlociu, la poalele Apusenilor. În vâltoarea uitării și a covârșitoarei ne-uitări, îngemănându-se două vieți, două personaje feminine cu caractere puternice, forjate de încercările destinului. Pe de o parte, Teruș, suferind de Alzheimer într-o evoluție avansată a bolii, internată într-un azil, încercând să rupă din uitarea agresivă straturi de ființă, grădinărindu-și sufletul cu frumusețe, iar pe de altă parte, scriitorul, într-o gingașă năvodire autobiografică, într-o subtilă dedublare.

Puzzle, chemarea cocorilor de **Letiția Vladislav** – apărut la Editura Eikon în 2019 – este romanul unei trăiri efervescente, o retrospectivă intensă a vieții sub imperiul re-memorării și al magiei plăsmuirii. Este o aventură a sublimului, două fluvii umane îngemănându-se într-o deltă afectivă. Viața ca broderie pe urzeala unui trecut emoționant, bogat în evenimente și trăiri, la hotarul unui spațiu rural fabulos. Sunt distilări de suflet, decantări sensibile, abziehbild-uri afective autentice într-o dinamică a stărilor, un halucinant puzzle amestecat în pasta scriiturii.

Pasiune și durere într-un dublu portret. Naratoarea evocă scene dintr-o copilărie în care splendoarea și inocența se întrepătrund cu frici și constrângeri, într-o viață pendulând între două lumi, despărțite de râu, trecerea pe insulă realizată de *brudarul* devenit emblematic în spațiul acesta de discontinuitate. În plan imaginar această falie poate face trecerea în plan metafizic.

Personajele Letiției Vladislav sunt pline de viață, clocotesc, ne răpesc în miezul evenimentelor, devenim părtași ai bucuriilor, temerilor și spaimelor, confidenți subiectivi. Este o împărtășire la nivel superior de sensibilitate, într-un timp al introspecției, sub semnul incert al unui aprilie enigmatic. Fin nisip se scurge prin clepsidra vieții și ascultându-i șuvoiul tainic ne trezim la începuturi care ne aparțin, dar pe care le-am lăsat undeva departe în memorie, sub streașina locurilor natale. O astfel de călătorie afectivă realizează și autoarea cărții. Se întoarce acasă, la obârșii vechi, amprentate cu divin, într-un timp și spațiu parcă fabulos, amestecat cu visuri, superstiții, descântece, fulgurațiile amintirii, într-o natură paradisiacă. Este un exercițiu de imaginație spectacular, un „Retourn to Innocence", ca într-un videoclip superb

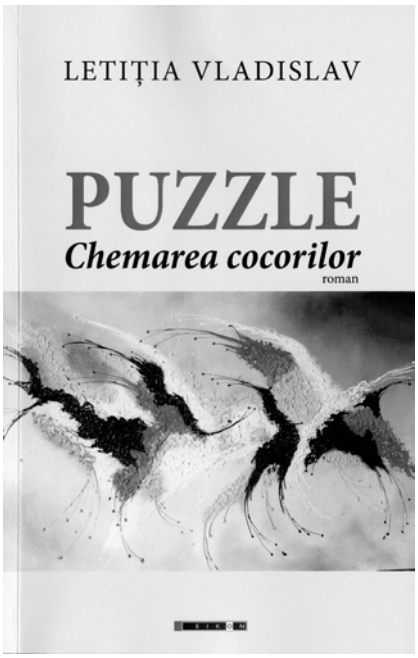

de la „Enigma". Este o altfel de întoarcere acasă. Îmi vine în minte acum cartea *Sus pe stânci* a lui José Maria de Pereda, o întoarcere la obârșie, pe potecile stâncoase de munte. Așa o văd și pe scriitoare, cu sufletul decantat în cuvânt, întorcându-se, după lungi călătorii, Acasă: *„Însă era ceva al ei, acea bucată de pământ numită ocol, grădina cu flori, cealaltă, ce dădea în pruniști [...] primăverile acasă erau de vis, mergeam pe Su Boca, duminica, era soare, călduț, un pelerinaj la care luau parte toți tinerii satului. Pruniștile erau toate albe, de parcă ninsese peste ele. Iar sub flori, iarba crudă, de un verde cum rareori poți vedea aici. Și prin iarbă flori. Galbene, lila, mărunțele, toate mirosind a ceva nedefinit. Mama le zicea florile vieții, pentru că apăreau în aprilie".*

Un axis mundi al copilăriei, acel teritoriu al tainei în care mereu ne întoarcem ca înspre un rai, un refugiu al candorii, este piersicul: *„Vara, când era o căldură nebună, dormeam de multe*

ori afară sub piersic, vorbind cu stelele până nu mai știam de mine", de asemenea *„părul de la fântână"*, care *„părea un schelet negru lungit spre cer"*.

Letiția Vladislav este o creatoare de univers senzorial: vizualul și olfactivul într-o *sărbătoare a simțurilor*, evocări pline de arome și de senzualitate debordante. Autoarea țese și împletește povești de viață, experiențe personale, evocarea unor chipuri dragi, prieteni sau cunoscuți, așadar fizionomii umane cu o natură plină de fascinație și exotism, o cromatică vie și suplă: *„lalelele păreau stropi mari de sânge în altarul zăpezii; milioane de fluturi albi, mari cât palma unui copil; pruniștile erau toate albe; o pată de un verde închis prin albul zăpezii; mirosul grădinii de la marginea mării; cântau greierii și mirosea a fân proaspăt"*; mirosul de cafea proaspătă; povești de dragoste, cântece de chitară, parfumuri mediteraneene: *„simțea în nas mirosul suav al unei plante pe care o iubea la nebunie. Dama de la Noche. Și parfumul iasminului."* Este o tehnică aparte, de a picta în cuvinte, cu o precizie suprarealistă și cu o perspicacitate și tenacitate pe care am întâlnit-o la Nikola Milošević și Mihail Șișkin.

Toponimia romanului reunește o paletă largă de locuri, începând cu cele natale, din orizontul local apropiat: Su Boca, Pricazul, Bobâlna, Orăștia, Rodina, poalele Retezatului, cu Strei, Ohaba de sub Piatră, Ponor ori împrejurimile Sebeșului și Țara Secașului, cu Doștat, Cunța, apoi măgura Uroi: *„Uroiul arăta ca o roată cu dinți, cuprinsă de flăcări"*. Iar din orizontul îndepărtat, Bucureștii; apoi locuri și oameni din spații din afara celor autohtone: Spania, Portugalia, Brazilia, cu frumoasa Costa Verde.

Simbolul final al cocorilor este o închidere în cerc, între imaginația copilului, atunci și plăsmuirea scriitorului, azi, cu moartea în splendoarea cuvântului ca o prelungire naturală a vieții: *„Sub ei ningea, în vreme ce Teruș plutea alături de cocori"*, un desen pe fundalul alb al zăpezii. Enigma cu aprilie se dezleagă: *„Alexander* [soțul ei, n.n.] *a murit, îi șușoti un cocor, într-o dimineață de aprilie."* Trei imagini, recurente, cu un puternic impact care se detașează din carte sunt: fluturii, fulgii și lupii. Fluturele este simbolul vieții, al fragilității și gingășiei, al sufletului în căutarea divinului, al umanității care visează să-și ia zborul spre piscurile înalte ale iubirii și care se roagă fierbinte, în noaptea rece, să capete aripi: *„Un fluture poate zbura. Viața văzută de sus are o altă structură și o altă culoare. Oare de ce se raporta mereu la copilărie? [...] Fulgi mari efemeri. Mai degrabă fluturi dansând ultimul dans în libertate. [...] Noapte de mătase și miere. Și fluturi. Noi suntem fluturii, noaptea recuperăm cerul. [...] Fluturii zburau peste tot rupându-și aripile fără milă. Acești fluturi albi erau lacrimile celor plecați"*. Lupul este sinonim cu sălbăticia: *„Lupii m-au fascinat întotdeauna. Ani mai târziu, când începusem să înțeleg rostul vieții, stăteam noaptea la fereastră, așteptând să vină haita și, cu sufletul la gură, încercam să-i privesc în ochi. În întunericul nopții aveau ochii roșii, ca doi cărbuni aprinși, mă priveau, erau doi metri între fereastră și ei, plecau, lăsând în urma lor mii de întrebări fără răspuns"*.

În pliurile memoriei afective, ca în filetul șurubului, se păstrează frânturi de viață cu condimentele ei cotidiene în covârșitoarea luptă cu ne-amintirea și fragilitatea minții. *Unde sunt?* este întrebarea de esență din carte, pe care o pune Teruș, în momentele când limpezimea gândurilor era adumbrită de acele *cocoloașe albe*. Este și întrebarea celui care scrie, sub imperiul conștiinței. Unde sunt, interogație sau afirmație? Într-o altfel de întoarcere acasă, spre ne-uitare, într-un flux debordant de povestiri, destăinuiri, acel mister care leagă sufletele laolaltă, aripile fragile ale fluturilor, în curgerea evenimențială a unui roman cu un tonus puternic, cu o derulare fluidă și o ținută discretă: viața, acest puzzle imens… *și golul lăsat de piesa pierdută*. În vâltoarea rememorării se amestecă momente emoționante, amintirile despre colegul orb Diucu, bucurii, dar și clipe dureroase și nemulțumiri care au lăsat răni adânci, urme de neșters ale vechiului regim: cenușiul vămii cu grănicerii care se opun intrării în țară a autoarei, la moartea tatălui, excesele privind problema avortului, întovărășirile și colectivizarea, canalul, flashuri în zig-zag amestecate în textura romanului, în frenezia trăirilor și a frământării afective.

În romanul *Puzzle, chemarea cocorilor,* Letiția Vladislav cartografiază un teritoriu vast, geografic, cât și sufletesc, în care oameni și locuri, lucruri și limbaje se unesc într-o derulare fascinantă, cu puternice accente autobiografice, alcătuind o realitate reclădită pe pilonii artei și astfel devenită cutie cu nestemate destinată neuitării, purtând autenticitatea locului natal, prin toponimie, limbaj, personaje, dar și prin amprentarea cu divinul sufletesc. În puzzle sunt prinse piese de o mare vigoare artistică, în jurul copilăriei spirala introspectivă având o coloratură nebănuită.

Letiția Vladislav se întoarce acasă în cuvânt: *„Ciudat, când eram așa de tânără nu știam cum să plec mai repede în lume, iar acum nu știu cum să mă întorc acasă"*.

„«Puzzle, chemarea cocorilor» de Letiția Vladislav este o retrospectivă intensă a vieții sub imperiul re-memorării și al magiei plăsmuirii."

Cronică literară

„UN NUME PE NISIP” DE CHRISTIAN TĂMAȘ

Liviu Antonesei

Poet, prozator, critic literar, ziarist
Cercetător
Profesor universitar doctor,
Departamentul de Ştiinţe ale Educaţiei,
Facultatea de Psihologie
şi Ştiinţe ale Educaţiei,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”
din Iaşi

Cu **Christian Tămaș** mă cunosc – și îndrăznesc să spun că sîntem prieteni – din zorii postrevoluției. L-am cunoscut în redacția Editurii Junimea, unde fusese proaspăt angajat, iar eu pregăteam retipărirea volumului meu de debut în poezie în versiunea integrală, nu redus la circa o treime în ediția anulată de mine din anul precedent. Brândușa, colega sa de birou, editoarea mea, și viitoarea sa soție, ne-a făcut cunoștință. În anii aceia, ne vedeam destul de des, dar de vreo zece-cincisprezece ani, mai mult îl citesc decît îl văd! La un moment dat, Al. Cistelecan ne-a invitat să scriem unul despre celălalt într-un grupaj „față în față” publicat de revista tîrgmureșeană ”Vatra”.

Tocmai am terminat de citit cel de-al patrulea roman[1] al său, după ce la vremea apariției, le citisem și pe celelalte trei – *Cavalerul negru*, Junimea, 1992, *Blestemul catharilor,* Graphix, 1993, *Labirint*, Ars Longa, 1995. Mi-au plăcut toate trei și am scris despre ele, cum mi-a plăcut și acesta despre care scriu acum. Interesant este că, din 1995 pînă în acest an, Christian Tămaș n-a mai scris romane. Asta nu înseamnă că n-a mai scris deloc! Între timp, a mai publicat două cărți de proză scurtă și șapte sau opt cărți de eseuri și studii dedicate literaturii, comunicării, culturii arabe – Christian Tămaș este absolvent de limba și literatura arabă.

Încerc să înțeleg pauza pe care a făcut-o la scrisul prozelor ample și nu reușesc. Romanele nu doar că erau foarte bune, dar au fost și foarte bine primite de critică și public. La începutul anilor ’90, Christian Tămaș era un prozator format, foarte bun și angajat pe un drum foarte personal. Pe coperta a patra a recentului roman, autorul desprinde un fragment dintr-un articol de-al meu scris, cred, cu prilejul dosarului comun din „Vatra”.

[1] **Christian Tămaș**, *Un nume pe nisip,* Iași, Editura Ars Longa, 2019.

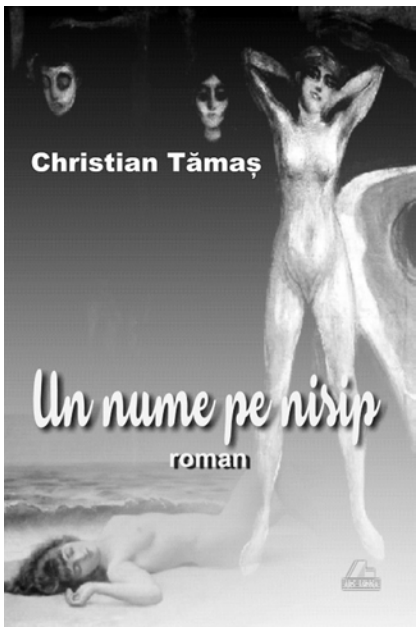

Scriam acolo:

*„**Cavalerul negru**, primul său roman [Junimea, Iași, 1992], anunța un strălucit prozator în zona fantasticului și misteriosului. Celelalte două romane au confirmat, din fericire, ceea ce anunța debutul, Christian Tămaș fiind cel mai performant membru al generației sale în această zonă a epicului. [...] «Realismul» său, atunci cînd există, este unul psihologic și nu cotidian, ca la majoritatea optzeciștilor. Tămaș este unul din liderii generației, tocmai în virtutea faptului că explorează un domeniu – fantasticul și misteriosul – aproape în întregime neglijat de aceasta.”*

Nu am nimic de schimbat în ce am scris în urmă cu circa 20 de ani. Dar aș avea ceva de adăugat. Nu sesizasem ceva, ceva care mi-a sărit practic în ochi cu prilejul citirii romanului *Un nume pe nisip,* și anume excelenta artă a compoziției. De bună seamă că aceas-

tă calitate exista de la începuturile artei romanești a lui Christian Tămaș, de ce n-am observat-o, nu știu. Nu pot spune că nu mi se pare ceva important, am învățat măcar atît de la marele meu maestru de proză Radu Petrescu, compoziția este esențială. Mi s-a părut că e o calitate subînțeleasă? Gravă greșeală, dacă lucrurile ar sta așa, n-aș da toată ziua peste romane în care compoziția este vraiște, asta dacă poate fi bănuită!

În acest roman, lucrurile stau altfel, planurile – să spunem cel real sau al prezentului și cel fantasmatic, fie ca falsă amintire, fie ca falsă premoniție – alternează și se intersectează perfect, la „sfert de cheie", cum se spunea pe vremuri. Și nu, nu e un roman fantastic, dar este unul cu mistere. Schimbările de planuri sînt atît de abile încît, dacă nu ești atent, riști să nu-ți dai seama că ai trecut dintr-un plan în celălalt, chiar dacă autorul e generos și marchează asta printr-un rînd alb în text. Și mai este ceva – autorul are buna inspirație să introducă două răsturnări de situație în final, care potențează misterul. Și tocmai din acest motiv este o carte pe care nu poți s-o lași din mînă pînă nu se termină lectura. Și să-ți pară rău că s-a încheiat prea repede. Bine te-ai reîntors la roman, Christian Tămaș. Și vezi că nu știu dacă mai am un sfert de veac la îndemînă ca să-l aștept pe următorul!

Notă. *Ortografia (î, sîntem, sînt) este opțiunea autorului.*

„«Realismul» lui Christian Tămaș, atunci cînd există, este unul psihologic și nu cotidian, ca la majoritatea optzeciștilor. Tămaș este unul din liderii generației, tocmai în virtutea faptului că explorează un domeniu – fantasticul și misteriosul – aproape în întregime neglijat de aceasta."

Volume apărute la Editura Ars Longa

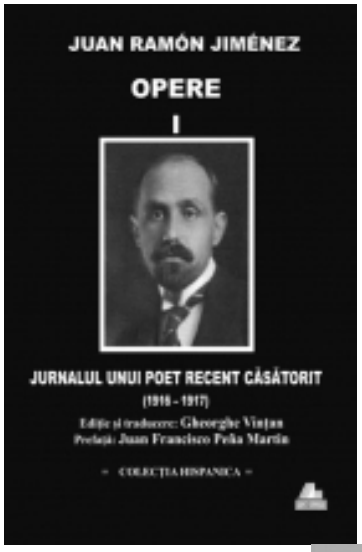

ARS LONGA

www.arslonga.ro
Comenzi:
email:
ars.longa@live.com
http://arslonga.ro/comenzi.html
tel. & fax:
0232 215078
mobil: 0724516581

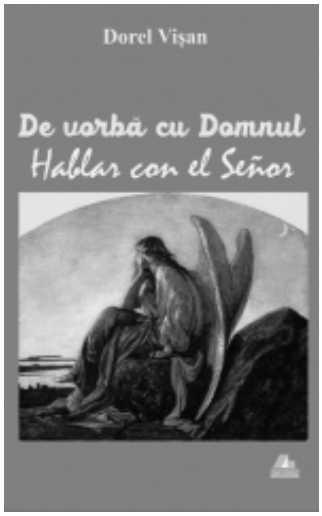

Note de lectură

CÂTEVA SUGESTII

Veronica Pavel Lerner

Deși trăim într-un spațiu în care s-ar crede că literatura nu prea mai e *consumată*, mai există pasionați în a citi cărți bune, dovadă fiind activitățile efervescente ale târgurilor de carte. Mă număr printre cei care, când găsesc o carte bună, nu se pot opri să n-o recomande și altora. Am citit recent câteva astfel de cărți, pe care le enumăr, însoțite de o mică prezentare, în ordinea lecturii lor, prima fiind cea mai recentă.

***Scara lui Iakov* de Ludmila Ulițkaia, Editura Humanitas Fiction, 2018**

Cele aproape 600 de pagini se parcurg ușor, cititorul este prins de firul epic al romanului, care traversează un secol de istorie. Este o cronică de familie, o poveste a patru generații, poveste cu elemente autobiografice. Ludmila Ulițkaia folosește fie simpla înșiruire a faptelor, fie genul epistolar. Mi s-a părut una dintre marile cărți ale literaturii ruse contemporane. Cititorul român, mai ales cel care a trăit epoca de ocupație rusească dintre anii 1944–1989, va înțelege mai bine atmosfera romanului decât un occidental. Valoarea cărții însă e universală, s-a tradus cu succes în peste 20 de țări. Lectura romanului emoționează profund, nicio clipă nu stagnează, destinele personajelor sunt angrenate în conjunctura timpurilor respective. Am trăit intens bucuriile și tristețile fiecărui personaj, mi-am recunoscut, în cuvintele cu care autoarea își caracterizează personajele, propriile-mi trăsături. Iată o carte care m-a îmbogățit intelectual, dar și sipritual. Traducerea este remarcabilă și păstrează cu fidelitate calitățile textului original.

Am vizionat un interviu luat Ludmilei Ulițkaia la București, la sfârșitul lunii mai 2019 și transmis la Radio România Cultural (vezi adresa: https://radioromaniacultural.ro/ludmila-ulitkaia-la-orasul-vorbeste). Ce bogăție e în această persoană, om de știință, care a început să scrie când avea peste 50 de ani!

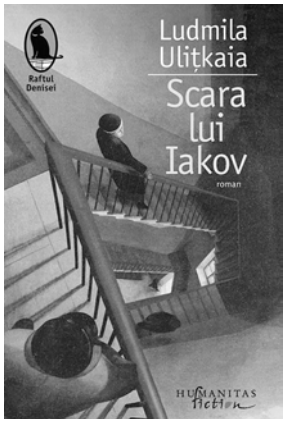

***Zuleiha deschide ochii* de Guzel Iahima, Editura Humanitas Fiction, 2018**

Nu auzisem de această autoare, născută în 1977 la Kazan. Povestea romanului este bazată pe povestirile bunicii ei, tătară de origină, care a petrecut 16 ani ca deportată în Siberia. Romanul are peste 400 de pagini și l-am terminat în trei zile.

Nu m-am mirat de marele succes al cărții, care a fost deja tradusă în 30 de limbi și a luat o mulțime de premii.

Calitatea principală a cărții este forța cu care textul redă imaginea și chiar sonorul în care se petrece acțiunea. Citeam și parcă vedeam un film. Lucrul nu e de mirare, pentru că autoarea a absolvit cursurile Școlii de Cinematografie, la secția scenaristică.

Romanul e cutremurător. Descrierea vieții Zuleihăi, o tânăra gravidă care, după uciderea soțului, e deportată în Siberia, este povestit cu atâtea detalii – aflate, desigur, din poveștile bunicii – încât cititorul are impresia că autoarea însăși a trăit epoca pe care o descrie. La numai 40 de ani, Guzel Iahima descrie faptele cu o remarcabilă maturitate. E foarte probabil ca bunica ei să i le fi povestit atât de plastic, încât nepoata, care le-a ascultat și înregistrat, să fi avut ea însăși impresia că a trecut prin ele.

Ludmila Ulițkaia semnează prefața, în care ne recomandă cartea cu mare entuziasm: *„**Zuleiha deschide ochii** este un debut excepțional”*. Iar Evgheni Vodolakin, un alt renumit autor rus contemporan, scrie: *„Cea mai bună carte pe care am citit-o în ultima vreme. O carte foarte puternică, ea aduce un suflu nou în literatura rusă”*.

***Dialoguri secrete* de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas 2018**

Subtitlul este *Cum se roagă scriitorii și personajele lor*, iar desenele sunt de Mihail Coșuleț.

Am văzut înregistrarea unui interviu cu Ioana Pârvulescu la Librăria Humanitas din București, când s-a lansat cartea și mai citisem unul într-un ziar. Știam deci, înainte de a primi cartea prin poștă, că va fi o lectură interesantă.

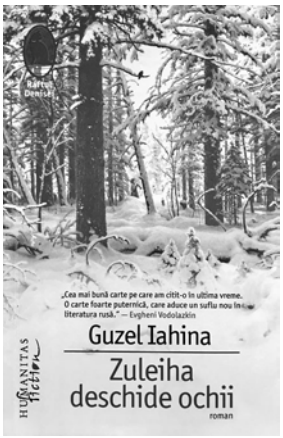
„Cea mai bună carte pe care am citit-o în ultima vreme. O carte foarte puternică, care aduce un suflu nou în literatura rusă." — Evgheni Vodolazkin
Guzel Iahina
Zuleiha deschide ochii
roman
HUMANITAS

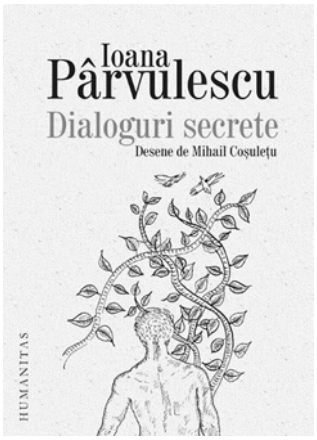

Sunt de mulți ani admiratoarea Ioanei Pârvulescu, i-am citit – pe vremuri – articolele din „România Literară", apoi i-am savurat cărțile, așa că abia așteptam apariția acestui volum. Aflasem, din interviuri, că, deși cuprinde rugăciunile scriitorilor și ale eroilor literaturii lor, nu e vorba de o carte religioasă, iar printre cei ale căror rugăciuni sunt citate se află și Mozart, deși el nu a fost scriitor.

Am așteptat cu sufletul la gură cartea și ce bucurie am avut când am primit-o! O minune a tipografiei românești: operă de artă! Grafica, desenele și întreaga prezentare a cărții sunt remarcabile!

Lectura, în acest caz, nu a fost rapidă, ci, dimpotrivă, cartea mi-a oferit o bogăție spirituală de savurat pe-ndelete. Fiecare rugăciune este acompaniată de comentariile autoarei. Munca de documentare a fost, cred, laborioasă, dar Ioana Pârvulescu mărturisește că a făcut-o cu plăcere, ceea ce se simte.

Întotdeauna am câteva cărți pe care le citesc simultan, cu excepția celor împrumutate, pe care trebuie să le înapoiez. Cartea Ioanei Pârvulescu este a mea și o pot savura cât vreau, ceea ce și fac, pentru comorile ei literare, dar și grafice, cuprinse în fiecare pagină. O carte cât o lume, mai mult decât frumoasă! Mulțumim, Ioana Pârvulescu!

***Două mături stau de vorbă* de Radu Paraschivescu, Editura Humanitas, 2018**

Radu Paraschivescu adună în cartea sa o serie de articole publicate. Cu ironie și sarcasm, autorul pune societatea românească în fața unei oglinzi neiertătoare. Câteva texte m-au distrat copios, pentru că unele *atribute* de care se leagă autorul sunt prezente și în comunitățile românești din Canada, unde trăiesc eu. Despre mania diminutivelor scrisesem și eu într-un articol din „LaPunkt". Dezbătusem problema într-un grup de canadieni români și ajunseserăm la concluzia că diminutivele reflectă, în fond, căldura oamenilor. Diminutivele sunt mai rare în limba engleză, cât despre francezi, latini ca și românii, au diminutive, dar le folosesc cu moderație. La acest capitol, România rămâne campioană!

Radu Paraschivescu este, în fapt, un caricaturist literar. El exagerează dimensiunile reale și contrastul creat are ca rezultat umorul. Ceva îmi spune totuși că exagerările lui nu sunt foarte mari și că, în bună parte, comicul vine din însăși descrierea – cam tristă, totuși – a realității.

Textele politice, pe care nu le-am putut savura în măsura în care o pot face locuitorii țării, au un sarcasm evident și am admirat din plin pana ascuțită și neiertătoare a lui Radu Paraschivescu.

***Cum să fii fericit în România*, Editura Humanitas, 2017**

Cartea este o culegere de texte coordonate de Oana Barnea, iar cei 17 autori sunt (în ordinea de pe copertă): Gabriel Liiceanu, Ioana Pârvulescu, Radu Paraschivescu, Tatiana Niculescu, Anamaria Smighelschi, Andrei Pleșu, Adriana Bittel, Dan Tăpălagă, Jean A. Harris, Vlad Zografi, Clotilde Armand, Ariana Rosser Macarie, Andreea Răsuceanu, Andrei Cornea, Monica Pillat, Mihaela Coman, Horia-Roman Patapievici.

Ceea ce m-a atras a fost titlul. Ideea de a face o anchetă cu un asemenea titlu presupune, în fond, o stare nedorită a României. Dar inventivitatea și diversitatea textelor dau speranțe și celor din țară (sper!), dar și celor plecați care, fără să aibă aceleași necazuri ca cei din țară (au altele!), participă afectiv la problemele sociale și politice ale țării lor natale.

Textele se pot citi pe sărite, dar eu am urmat ordinea propusă de editură. Cartea mi-a plăcut pentru diversitatea și spiritul ei optimist. O recomand!

Mississauga, Ontario, Canada

„Mă număr printre cei care, când găsesc o carte bună, o recomandă imediat și altora."

Teatru

ULTIMA IUBIRE A LUI CEZAR
Comedie în 18 secvențe

fragment

Horia Gârbea

Dramaturg, poet, prozator,
traducător, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

Piesa este o comedie care capătă spre final o notă de absurd și macabru. Patru personaje din teatru și o „civilă" formează un pentagon amoros, o „horă a iubirilor" dar și a trădărilor. Actorii se identifică mereu cu personajele pe care le joacă: un „Cezar" aflat la ultima iubire este rival cu un „Antoniu", având mania persecuției, la farmecele unei „Cleopatre" sofisticate și amorale. Dar soția „civilă" a lui Antoniu, prototip involuntar al „Octaviei", devine „Anne" (numele său real fiind chiar Ana) pentru un „Richard al III-lea" ambițios, seducător, fără scrupule. Jocul geloziilor și orgoliilor artistice îi duc pe eroi spre o imprevizibilă explozie. Teatrul trecut în viață îi păcălește și își arată modul magic de a fi mai adevărat decât existența reală.

Traducerea fragmentelor din teatrul clasic aparține autorului piesei.

Persoanele:

Alma – brunetă, foarte frumoasă, aer fatal, actriță celebră pentru rolul Cleopatrei, vreo 35-38 de ani, vârsta Cleopatrei la Actium (38), poate și mai mult, dar nu arată. Poartă accesorii sofisticate, e mereu în rol.

Alexandru zis și **Alex** – genul atletic și ușor arogant, a jucat și mai joacă rolul lui Marc Antoniu, în *Iulius Cezar*, apoi în *Antoniu și Cleopatra*, vreo 32-34 de ani. Iubitul Almei și soțul Anei.

Ana-Alinuța – o frumusețe fragilă, ingenuă, „civilă" sadea, fără nimic teatral la început, vreo 26 de ani, soția lui Alexandru.

Iuliu – erou încărunțit, foarte prezentabil și masculin, actor celebru, profesor de teatru, memorabil în roluri de împărați și regi, 61 de ani, dar nu-i dai. A jucat și rolul lui Cezar, cu care se identifică. A fost profesorul de teatru al Almei. Dă replicile ușor cântat, ca orice mare tragedian.

Andrei – un june arătos, dar enigmatic, fragil și astenic, de o mare nervozitate și dorință de parvenire. A jucat Ariel. E, la 26-27 de ani, în fața primului său rol mare: Richard al III-lea. Caută să ia figura – cum a fost reconstituită – a personajului, îi adoptă chiar și vestimentația.

Acțiunea se petrece în zilele noastre.

0.

Piesa începe cu un scurt monolog al lui Iuliu în rolul lui Cezar, pe scenă.

Iuliu *(în rol de Caesar)*: Cei ce m-amenință nu m-au privit
Decât din spate: dacă au văzut
Chipul lui Caesar s-au topit deodată.
Poți ocoli ce-i hotărât de zei?
Deci Caesar va ieși, căci semne rele
Nu sunt doar pentru el, ci pentru toți.
Doar lașii mor de multe ori, cei bravi
Simt doar odată gustul morții. Eu
Din câte lucruri stranii-am pomenit
Găsesc cea mai ciudată frica morții,
Acel sfârșit prin care trecem toți.
Când ea va fi să vină, va veni.

Triumf. Aplauze pe bandă. Ovații. Iuliu se înclină în fața publicului.

Îl revedem pe Iuliu în cabină. El este demachiat și mângâiat de Alma care se comportă pe jumătate ca o sclavă și jumătate precum Calpurnia: îi aduce papucii, cafeaua. Iuliu e foarte mândru să se lase răsfățat. Un început de scenă erotică, pe care lumina scade. Întuneric.

1.

Acasă la Alma.

Ea îmbrăcată foarte sofisticat pentru un interior domestic: rochie albă decoltată, fără mâneci, cu capă, brățări grele, inele mari etc. Poartă chiar o perucă „a Cleopatrei". Mobilier minimal, o canapea, un fotoliu, o măsuță, un paravan cu un afiș „Antoniu și Cleopatra" cu pozele ei și a lui Alexandru în rolurile principale. Pe măsuță pahare de șampanie, o sticlă nedesfăcută, abia adusă de Alexandru, și o vază. Alma despachetează un buchet de trandafiri aduși de Alexandru, acesta în ținută sport, și îi pune afectat în vază. Alexandru o admiră, deși o știe atât de bine. E ușor nervos.

Alma *(mereu cu răsfăț)*: Și vii direct de la teatru? Ce e nou?

Alex: Nou? Ce să fie nou? Ce dracu' să mai fie nou…

Alma: Ești nervos… Totdeauna e ceva nou.

Alex: S-a pus distribuția la Richard.

Alma: …Cu Andrei în frunte.

Alex: …Normal.

Alma: Nu fi invidios. Nu poți să le joci pe toate… *(În glumă, aluzie la **Vis de-o noapte-n miezul verii**, mimează personajele.)* Eu sunt Leul, vai ce frumos am să rag! Eu sunt și Thisbe! Eu sunt și Luna… Și Zidul…

Alex: Nu sunt invidios deloc.

Alma: Ești. Ești… El joacă Richard, o aschimodie. Dar tu joci Antoniu, dragul meu. Un erou legendar. *(Citează.)*

Daimonul tău, duhul acela care
Te face-atât de nobil și viteaz
E'nalt, de neatins, cum n-o să fie
Vreodată al lui Cezar…

Alex: …Apropos!

Alma: Niciun apropos!

Alex: Ce mai face marele Cezar? Dictatorul! Maestrul!

Alma *(neutru, să scape de discuție)*: Nu știu… Cred că bine. Joacă, filmează.

Alex: La peste șaizeci de ani e firesc. Ultimele succese. Cezar măcar a crăpat la 56. Asta făcea Cezar la șaizeci și unu de ani. Putrezea.

Alma: Dar Octavia ta, Antoniu?

Alex *(nu prinde aluzia)*: Care Octavia?

Alma: Sora lui Octavian! Ha-ha! Simpatica-ți soție. *Ea* ce mai face?

Alex *(aluzie la un banc)*: E pe-acoperiș. Se joacă. *(Plictisit.)* De ce te interesează?

Alma: Ana! Ce simplu și decent. Ca o ie alb cu negru. Ce face Ana, Manolică?

Alex: Se zidește singură între dosare.

Alma: Ana. Nu uit cum îmi spuneai că îți aducea sendviciuri la filmări, ca strămoașa ei din perete. S-o pui în Be-Ce-A. E mai practic.

Alex *(nervos)*: Știi ceva…

Alma *(agresivă)*: Ce?!

Alex *(se retrage)*: Las-o naibii pe Ana.

Alma *(tot agresivă)*: Las-o tu!

Alex: N-am chef de scandal.

Alma: Bine… Ana… O s-o las… Totuși, prefer să-i spun Octavia.

Alex *(o ia în brațe)*: Cleopatra, dragă…

Alma *(se destinde)*: Cleopatra! Așa-așa, Antoniu! Mai vii de-a-casă… De la Roma ta de dosare… În micul meu Egipt. La micuțele mele piramide cenușii! Ai iubit-o pe Octavia ta, Antoniu?

Alex *(în rol)*: Jur că nu! M-a obligat frate-su s-o iau de nevastă, ca să salvăm triumviratul. *(Civil.)* De fapt, Octavia, adică Ana, nu are din păcate niciun frate împărat. Nici altfel de frate. Niciun imperiu, un domeniu, cât de mic. Nici mătuși bogate în pragul Paradisului.

Alma *(profund și teatral)*: Oh! Ce tragedie! Vai, singură pe lume… *(Normal.)* Dar te are pe tine, Antoniu. Sprijinul și fala ei. Nu?

Alex: Păi…

Alma: Falusul falei ei.

Alex: Ei…

Alma: Nu??

Alex: Ca să fim drepți, mai mult a fost ea sprijinul meu cât…

Alma: Cât nu aveai niciun contract și nu dădea nimeni doi bani pe tine? Uită! A durat puțin.

Alex: Ehei… puținul ăla…

Alma: Dar ai ajuns cineva: ai ajuns Tezeu, Vlad Țepeș, Bassanio și acum… Antoniu. Cum de te-ai însurat, Antoniu, cu Octavia?

Alex: Ana. Ana-Alinuța.

Alma: Ha-ha-ha-ha. Octavia Alinuța. Ce ți-a alinat? De ce ea?

Alex: Pe-atunci nu te cunoșteam.

Alma *(vine spre el și îi trage o palmă destul de serioasă)*: Nu?

Alex: Ei, alo!

Alma: Nu mă cunoșteai??

Alex *(pricepe)*: Adică… doar te văzusem…

Alma: Nu mă cunoșteai??
Alex: Ba da. *(Încă își freacă obrazul.)* Cum să nu? Cum să nu? Catherina. În „Îmblânzirea”... *(Nu mai spune „scorpie”).*
Alma: Aha! A cui îmblânzire? Ai curaj să spui?
Alex: Și Blanche în „Tramvaiul”... Și Wanda în „Gaițele”... Și... și...
Alma *(așteaptă cu interes)*: Ei?
Alex: Și, normal, cele în care am jucat amândoi.
Alma *(îmblânzită, îl sărută de mai multe ori)*: Și-atunci?
Alex: Atunci ce?
Alma: De ce Octavia? De ce Ana? De ce Alinuța?
Alex *(cam ironic, dar nu exagerat)*: Pentru că tu erai cu maestrul, divinul Cezar, Iuliu, proful divin care dă talent cu polo...
Alma: Cu?
Alex: ...cu pocalul. Ai fost în clasa lui. Ți-a dat clasă la clasa lui! La toți le-a dat cu carul... de luptă.
Alma: Antoniu!
Alex: Te-a dus la Paris, la Buda, la Pesta. Și la Roma cu carul lui de luptă pe patru cauciucuri.
Alma: Antoniu, te rog...
Alex: Apăreați în tabloide. El cu tâmplele lui albite de glorie... Paștele mă-sii! Și eu crăpam de foame într-o garsonieră. Mâncam parizer și beam apă de la robinet și bere la plastic.
Alma: ...Și sărutai genunchii ascuțiți ai Octaviei. I-ai sărutat genunchii?
Alex: Nu știu.
Alma: Ba știi. Are genunchii ascuțiți, nu?
Alex: Nu.
Alma: Ba da. Desfă șampania, Antoniu. *(El se execută, stângaci de nervozitate.)* Mai repede! Or să vină romanii peste noi până o desfaci. Ce-ar zice soldații noștri, să vadă cât te chinui?
Alex: Antoniu avea servitori pentru treaba asta. Eunuci! *(Reușește.)*
Alma: Ai reușit! Toarnă-n cupe, Antoniu. Vreau să beau pentru genunchii Octaviei.
Alex: Eu beau pentru ai tăi. *(Cleopatra ridică rochia, îi arată genunchiul.)* Mda. *(Îi întinde cupa, ea o ia).*
Alma: Ce „mda”? Sărută-l!
Alex *(luase cupa, dar pune un genunchi jos, lasă paharul pe podea și îi sărută genunchiul)*: Cleopatra!
Alma: Antoniu!

Iau cupele, ciocnesc și beau, ea îl sărută apoi, beau din nou, Alex se ridică, la fel Alma cu paharul în mână. Apoi ea lasă paharul și începe un joc de fugăreală, cu înțeles clar erotic pe replicile pe care le citează amândoi, Alma jucând rolul Cleopatrei, iar Alex pe cel al Solului din actul III al piesei lui Shakespeare.

Cleopatra: Pe Octavia ai zărit-o?
Solul: Da, doamnă.
Cleopatra: Unde?
Solul: Majestate-n Roma. [...]
Cleopatra: E-naltă tot cât mine?
Solul: Nu e, doamnă.
Cleopatra: Glasul i-l știi? E ascuțit ori jos?
Solul: Am auzit-o. *(Imită.)* Are vocea joasă.
Cleopatra: Asta-i de rău. N-o s-o iubească mult.
Solul: Cum s-o iubească? Jur că nu, pe Isis! *(Replica e a lui Charmian.)*
Cleopatra: Așa-i. Limbă legată, piticanie.
Mersul îi e regal? Adu-ți aminte,
Văzut-ai, majestate?
Solul: Se târăște.
Felul cum merge și cum stă-s la fel.
E fără viață ca un hoit. Statuie,
Nu om cu răsuflare.
Cleopatra: Ești chiar sigur?
Solul: Așa e sau sunt orb.
Cleopatra: Observă bine. *(Îl pupă.)*
Și până-acum, nimic grozav la ea. *(Îl pupă iar.)*
Băiatul evaluează just. Minune! [...]
Să te referi acum la vârstă.
Solul: Doamnă,
E o vădană.
Cleopatra: Charmian, auzi?
Solul: Cât mă pricep, treizeci de anișori.
Cleopatra *(se enervează la evocarea vârstei, ca în piesă, dar pe bune)*: Chipul ți-l amintești? Rotund ori lung?
Solul: Rotund, fără cusur în rotunjime.
Cleopatra: Știa rotunzi majoritatea-s proști.
Și părul?
Solul: Castaniu. Iar fruntea ei
Îngustă la refuz.
Cleopatra *(își desface rochia la piept în fața lui, provocându-l)*:
la niște aur
Și nu-mi pune la inimă asprimea.

Alex își aruncă haina și se apr opie de Alma, o sărută lung și ea se culcă pe canapea.

Te angajez la loc, că te găsesc
Bun pentru slujba ta. Să te gătești!

Chicotesc amândoi îndelung, pipăindu-se.
Întuneric. Muzică.

2.

O cabină de teatru. Andrei se pregătește să intre la repetiție. E în costum civil, dar are câteva accesorii din ***Richard al III-lea*** *în care joacă rolul titular, în spate are legată o cocoașă falsă, peste tricou și nu dedesubt, un colan la gât, manipulează o sabie. Repetă monologul din actul I în fața oglinzii încercând tot felul de grimase și pași șchiopătați. Se vede cât e de pătruns de importanța proprie în acest rol.*

Andrei *(în chip de Richard)*: Azi iarna dezbinării s-a schimbat
Prin soarele familiei York în vară
Și norii ce umbreau blazonul casei
S-au îngropat în hăuri de oceane.
Cununile ne înconjoară fruntea
Arme tocite zac pe panoplii.
Ne e schimbată vechea groază-n glume
Și marșul crunt în vesel cântecel.

Bătăi în ușă, Andrei nu le aude, ușa se deschide și intră Ana. Asistă neremarcată la câteva versuri. E foarte elegantă (business) și cuminţică, părând copilă, dar e și sexy, ceea ce-i va atrage atenția de prima dată lui Andrei.

Chipul ridat de luptă se destinse:
În loc să-și mâne calul cu armură
Să vâre groaza în dușmani, petrece,
Se zbenguie cu doamnele-n iatac
Și-ascultă glasul deșucheat al lirei.
Dar eu n-am trupul bun de țopăială
Nici chip frumos să-l mângâi prin oglinzi.

Andrei întoarce spatele oglinzii și o vede pe Ana, pe care nu o cunoaște. Recită „pentru ea" mai departe luând-o martoră. Ea tace intimidată și ascultă.

Eu nu păşesc fălos s-atrag privirea
Zânelor care trec cu galeș mers *(adică ei)*.
Eu sunt lipsit de formă arătoasă
Că m-a-nșelat, făcându-mă, natura
Schilod, neisprăvit, scos prea devreme
În lume, jumătate nefăcut,
Nearătos, diform că și dulăii
Mă latră când adast în preajma lor,
În țevăria fleșcăită-a păcii
N-am cum petrece, fără doar privindu-mi
Umbra în soare și să mă tot mir
Eu însumi ce hidos sunt întocmit.

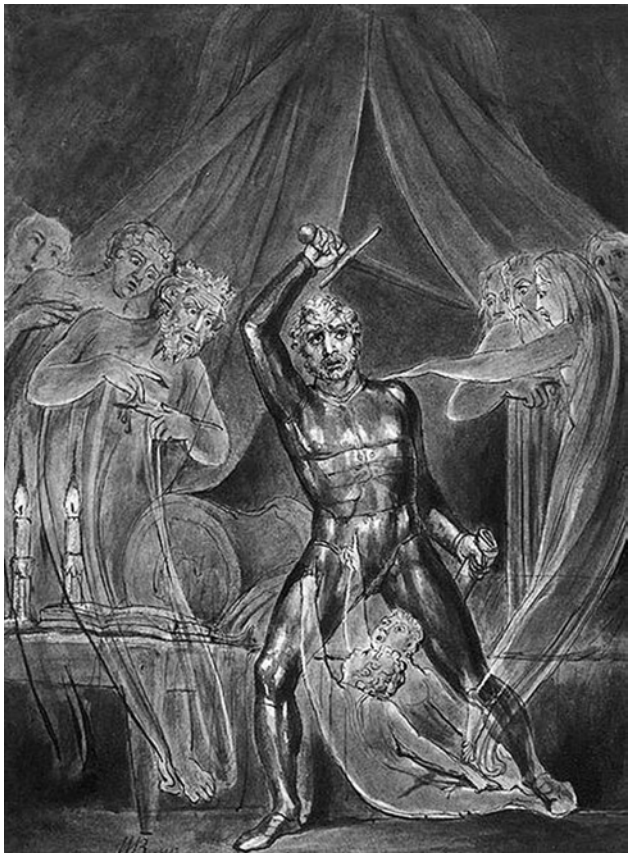

William Blake, *Richard ai III-lea și fantomele*, cca 1806

Ana dă să se retragă, dar Andrei o prinde autoritar de mână, ținând-o să asculte finalul monologului.

Cum de amant nu-s bun, să țin cu vorbe
Isonul ăstor zile fericite,
Mă prind să fiu nemernic, să urăsc
Plăcerile molcome ale vremii.

Se înclină în fața ei râzând, iar Ana, tot mai sfioasă, îl aplaudă.

Andrei: Cine ești, nimfă?
Ana: Îl căutam pe soțul meu…
Andrei: Ei, „Soțul"! Cine ești TU?
Ana: Soțul meu lucrează…
Andrei: Foarte bine, să muncească, să muncească. Dar tu?
Ana: El lucrează aici.
Andrei: Aici?! Aici nu se lucrează. Se cre… Se-cret. Se cre… Se creează.
Ana: Păi și el… lu… adică el creează aici.
Andrei: Aici? Joacă?
Ana: Da.
Andrei: Joacă… E-o joacă… Totul… Cum te cheamă?
Ana: Ana.

Andrei: Nu se poate!

Ana *(zâmbește amuzată)*: Ba da.

Andrei: Anne!

Ana: Ba Ana.

Andrei: Ba Anne! Anne de Neville! Formidabilă coincidență! You – Anne, Me – Richard. Me – Richard, You – Anne. Spune!

Ana: Ce? A… Me – Richard…

Andrei: Nu. Invers.

Ana *(timidă)*: Me – Anne, You – Richard.

Andrei: Foarte bine.

Ana: Ce nume… interesant.

Andrei: Mda. Richard de Gloucester.

Ana: Dumneavoastră? *(E clar că nu l-a citit pe Shakespeare.)*

Andrei: Nu „dumneavoastră"! Tu! Da. Frate-meu m-a făcut duce de Gloucester. *Seca-i-ar frenția măduva din oase.*

Ana: Pe tine? Cum?

Andrei: Schilod, neisprăvit, scos prea devreme
În lume, jumătate nefăcut,
Nearătos, diform că și dulăii
Mă latră când adast în preajma lor.

Ana: Dar nu… Pari normal.

Andrei: Nu sunt ce par a fi. *(Îi ia mâna și i-o sărută.)*

Ana *(își retrage repede mâna, ar vrea s-o șteargă, dar își dă seama că ar fi ridicol)*: Știi unde e soțul meu?

Andrei: Să-l căutăm. *(Se uită foarte serios prin sertare, după ușițele mesei de machiaj.)* Aici nu-i. Aici nu-i. Nici aici.

Ana *(pufnește în râs)*: Soțul meu n-ar încăpea acolo.

Andrei: Așa de mare e? Dar ce? Îl joacă pe căpcăunul din *Motanul încălțat*?

Ana: Vai, fii serios.

Andrei: Dar sunt.

Ana: Așa? *(Arată deghizamentul lui.)*

Andrei: Domniță, permiteți să-mi scot cocoașa? *(O scoate și-o aruncă, apoi și coroana.)* Din cauza ta îmi lepăd și coroana.

Ana *(cu un pic de cochetărie)*: A… nu din cauza mea. Tu ai vrut…

Andrei *(citat)*: Ba frumusețea ta a fost temeiul,
O frumusețe bântuindu-mi somnul,
Încât aș fi dat morții chiar o lume
Pentru un somn de-un ceas pe pieptul tău. *(Arată spre pieptul ei, ea își strânge puțin decolteul.)*

Ana *(chicotește)*: Ei. Eu trebuie să plec.

Andrei: Nu, frumoaso.

Ana: Îl căutam pe soțul meu.

Andrei: Rămâi. Să-l mai căutăm împreună. *(Se uită sub masă.)*

Ana *(râde de-a binelea)*: Te las să-l cauți singur.

Andrei: Frumoaso!

Ana: Nu sunt.

Andrei: Nu-ți osândi splendoarea. Dacă lumea
O mângâie un soare, viața mea
De frumusețea ta e luminată.

Ana *(s-a prins)*: Asta e dintr-o piesă?

Andrei: Totul e o piesă. Nu știi?
O scenă-i lumea: fiecare om
Cu rolul lui. Eu joc morocănosul.

Ana *(cam cochetează)*: Nu te cred.

Andrei: Nu trebuie să mă crezi. Mint. Mă prefac. Nu știi cum e teatrul? Nu vii la teatru?

Ana: Nuuu. Că n-am timp. Am atâtea dosare de rezolvat. Eu sunt economistă și… am atâtea dosareeee. Și-apoi sunt înscrisă și la master. Nici pe soțul meu nu l-am văzut.

Andrei: Nicio pagubă. *(Ana se retrage un pas supărată.)* Glumeam. Cum nu l-ai văzut ? **Nu** l-ai văzut niciodată? Nici la nuntă?

Ana: Vreau să spun… În piesa aia în care el îl joacă pe Antoniu. N-am văzut-o.

Andrei: A…! Deci soțul tău e Antoniu.

Ana: Alex îl cheamă.

Andrei: Ei aș ! Antoniu e Antoniu și pace. N-ai văzut piesa?

Ana: Din păcate nu…

Andrei *(insinuant)*: Înseamnă că n-ai văzut-o nici pe Cleopatra.

Ana *(a simțit ceva)*: Nu.

Andrei: Bineee.

Ana: Eu plec.

Andrei: Nu pleca.
E cea mai nefirească hotărâre
Să te răzbuni pe-un om ce te iubește.

Ana *(râde)*: Aha. Asta e din piesă.

Andrei *(grav)*: Nu. Nu e din piesă.

Ana: Glumești. Te las, că ai treabă, trebuie să repeți.

Andrei: Abia peste o oră. *(Se apropie de ea și îi vorbește mai intim, o ia după umeri și ea se așază aproape forțat într-un fotoliu, el stă pe jos la picioarele ei.)* Știi. Eu vin mai devreme, cu cel puțin o oră, să intru în rol. Când intru să repet, deja nu mai sunt eu. Sunt Richard.

Ana: Bine, dar eu am treabă. Dacă soțul meu nu este... Credeam că-l găsesc, am ieșit să duc un dosar la bancă și, cum treceam pe-aici... Plec.

Andrei: Nu. *(Se ridică în genunchi.)* N-am cerșit
Nici de la prieteni, nici de la dușmani.
Și limba n-a știut cuvinte dulci.
Dar frumusețea ta, acum, îmi duce
Sufletul la cerșit, limba la vorbă.

Ana *(zăpăcită)*: Asta e tot din piesă? Eu...

Andrei *(se repede, ia o sabie din recuzită și o dă Anei care se uită la ea uimită)*: Ține.

Ana: Ce să fac cu ea?

Andrei *(în genunchi)*: De vrei, ascunde-o-n pieptul meu și scoate
Din el un suflet care te adoră.
Îl las descoperit pentru lovire
Și, în genunchi, te rog să mă ucizi.

Ana: Dar am atâtea dosareeee... *(Se uită la sabie și pufnește în râs.)* Nu-i ascuțită.

Andrei *(își pune vârful pe piept)*: Nu-i nimic. Apeși mai tare.

Ana: Ai grijă să nu te rănești.

Andrei: Ce dulce ești că-mi porți de grijă! *(Îi ia spada, o pune jos, merge spre ea în genunchi.)*

Ana: Te rog, ridică-te. Dacă vine cineva?

Andrei: Să vină!

Ana: Nu fi caraghios.

Andrei: A... Te gândești la Antoniu. Nu vine...

Ana: De unde știi?

Andrei: Ochii lui,
Aprinși, ca ai lui Marte înzăuatul
Asupra rândurilor de războinici,
Așternacum lumina lor, plecată,
Pe-o frunte brună.

Ana: Ce vrei să zici?

Andrei: Nimic. E dintr-o piesă.

Ana: Nu cred.

Andrei: Ba da. Dar tu n-ai văzut-o. Că ai avut dosare. Și ești la master.

Ana: Ce frunte brună?

Andrei: În Egipt, femeile sunt tuciurii. Nu blonde ca un înger, ca tine. *(Îi mângâie mâinile.)* Pe vremea lui Shakespeare pielea bronzată era semn de urâțenie.

Ana: Dar... asta era în piesă...

Andrei: Totul e piesă și invers.

Ana: Adică Alex...

Andrei *(insinuant)*: Inima vitează,
Ce nasturii, pe piept, făcea să-i sară
În lupte aprige, s-a potolit
Și-acum încinge sau răcește doar...
Dorințele țigăncii. *(Îi sărută mâinile repetat, dar Ana nici nu observă.)*

Ana: Țigancă!?

Andrei: Nu te speria. E din piesă.

Ana: Țigancă?

Andrei: Înger... rasist? Îngerii nu pot fi rasiști. *(Se ridică și se așază lângă ea cuprinzându-i umerii, ea încearcă să-i îndepărteze brațul uitându-se cam urât la el.)*

Andrei: Nu-ți pune buzele să se sucească
În strâmbătură de dispreț – sărutul
E potrivit cu ele. De nu-mi dă
Iertare inima răzbunătoare,
Iată această sabie ascuțită.

Ana *(râde)*: Neascuțită.

Andrei *(râde și el)*: Bine. Neascuțită dacă vrei! *(O sărută lung, ea nu se mai opune.)*

Întuneric. Muzică.

„Piesa este o comedie care capătă spre final o notă de absurd și macabru. Patru personaje din teatru și o «civilă» formează un pentagon amoros, o «horă a iubirilor» dar și a trădărilor. Actorii se identifică mereu cu personajele pe care le joacă: un «Cezar» aflat la ultima iubire este rival cu un «Antoniu», având mania persecuției, la farmecele unei «Cleopatre» sofisticate și amorale.”

Cronicar de teatru

DESPRE MOLIÈRE, DAR NU NUMAI DESPRE EL

Gheorghe Miletineanu
Regizor, profesor, critic de teatru

Dintotdeauna mi-a plăcut Molière, dintotdeauna l-am iubit. „Dintotdeauna" e, bineînțeles, un fel de a spune. Cum l-am descoperit pe marele dramaturg e o poveste lungă, dar nu povestea asta mi-am propus s-o povestesc astăzi. Deși vârsta joacă un anumit rol în dragostea de Molière – când eram tânăr socoteam că „mizantropul" Alceste e un model luminos, vrednic de urmat, iar prietenul Philinte – un oportunist vrednic de tot disprețul. Dar, cu timpul, am început să înțeleg altfel decât odinioară faimoasa fabulă a lui La Fontaine despre stejar și despre trestie: *„În ce privește însă tot ce ați susținut –/ Că rezistați din temelii/ Oricărei vitejii,/ Să așteptăm sfârșitul dar. Abia rostise-acest cuvânt,/ Că dinspre nord s-a năpustit cel mai teribil vânt./ Rezistă la-nceput stejarul, și trestia se înmlădie./ Dar vântul crește, crește, și celui care până-n cer/ Își înălțase capul, deodată forțele îi pier.../ Izbit și smuls din rădăcină, s-a prăbușit pentru vecie."*

Cu trecerea anilor, mi-am moderat admirația pentru rigorismul fanatic, ca și desconsiderarea aptitudinii de a te înmlădia. Cine e complet lipsit de aptitudinea asta, cum poate să existe în societatea oamenilor?

Am montat în două rânduri piese de Molière în România – și nu rău, zice-se; ca profesor de teatru în Israel, am pus în scenă cu studenți alte trei piese ale lui și chiar și de cel mai puțin reușit dintre aceste examene, mă leagă amintiri frumoase. Câțiva ani din viață am studiat Molière sub auspiciile Universității din Tel Aviv; dacă și acestei grele încercări academice i-a rezistat iubirea mea de Molière, înseamnă că ea e într-adevăr indestructibilă.

Molière nu place la toată lumea. Maică-mea, Dumnezeu s-o odihnească, muziciană de meserie, era o femeie cultivată, citită și simț al umorului avea din belșug; de la ea am învățat câteva lucruri fundamentale despre artă; dar pentru a-l gusta pe Molière, îi lipsea o anumită strună – găsea că hazul dramaturgului, atâta cât e, e pueril.

Shakespeare, cel mai mare dintre cei mai mari, a fost și actor. Nu numai autor de piese. Dar ca actor se știe că nu râvnea la mai mult decât modestul rol al credinciosului servitor Adam din *Cum vă place*. Poate că totuși râvnea, dar nimeni nu i-a oferit să joace vreunul dintre marile roluri pe care le-a scris, și nici el nu s-a năpustit asupra lor. În mai toate epocile de glorie și de revoluție estetică ale teatrului modern, dramaturgii au jucat un rol de factor determinant, dar ei s-au ținut cumva la oarecare distanță de teatrele care i-au promovat. Făuritori de modernitate au devenit regizorii.

Molière n-a scris numai 37 de piese, între care câteva capodopere absolute ale teatrului universal; el a fost și actor, *capocomico* în trupa lui, și regizor, și antreprenorul acelei trupe. S-a pus în scenă pe sine însuși în *Improvizația de la Versailles* și acolo el exclamă cu năduf: *„Ah! les étranges animaux à conduire que des comédiens!" („Ah! ciudate făpturi de îndrumat sunt actorii!")*. Vă rog să observați că în traducere am îndulcit nițel textul. Strălucita carieră a acestui om de teatru s-a întins între 1659 și 1673, nici 15 ani; el s-a stins la 51 de ani, nu atât bolnav, cât istovit. S-a bucurat de protecția regelui (până când regele a început să i-l prefere pe Lully), dar ca să-și păstreze protecția asta a trebuit să trudească din greu: era constrâns să satisfacă – și nu oricum, ci sclipitor – toate cererile pe care i le adresa monarhul, și se străduia, în același timp, să nu se trădeze pe sine însuși, să nu-și trădeze credințele artistice; una peste alta a și reușit, dar ca să reușească, Doamne, ce exerciții de înaltă acrobație fără plasă a trebuit să execute.

Când cercetezi geneza spectacolelor pe care le-a realizat în cei 15 ani pe care i-am pomenit mai înainte, și constați ritmul nebunesc, delirant, în care își asigura premierele, te întrebi când mai apuca, între scris și repetiții, să și trăiască pur și simplu, să mănânce, să doarmă, să respire. Iar când eminenți critici îi reproșează

că n-a apucat să facă ba una, ba alta – că n-a fost destul de filozof, că n-a înfierat suficient viciile – rămâi încremenit de ușurătatea cu care dânșii apreciază timpul trebuincios pentru creația teatrală.

Despre Shakespeare s-a avansat periodic ideea că era imposibil ca un simplu actor, și încă un actor pe câte se pare mijlociu, să fi scris capodoperele pe care le-a scris. Mereu s-a născocit câte un aristocrat sau câte un distins cărturar al vremii care să fi compus textele shakespeariene. În zilele noastre ipoteza asta n-o mai împărtășește nimeni. Cu Molière lucrurile stau cam la fel – la începutul secolului trecut cineva a emis ideea că piesele lui ar fi fost, de fapt, scrise de către Corneille.

Gravură după ilustrația lui François Denis Née (1732–1817) la scena a IX-a din *Les Précieuses ridicules* de Molière, ediție din 1772.

Marele Corneille a fost nu numai un fabulos dramaturg el însuși, era și un om de o calitate cu totul deosebită. Molière l-a rugat să-i dea o mână de ajutor la scrierea unei piese, pe care, în criză de timp, nu mai prididea s-o compună – apucase să scrie un act și încă o scenă sau două. Corneille l-a ajutat. A scris pentru *Psyché* câteva dintre cele mai frumoase scene din cariera lui de dramaturg. Nu se simte, la lectura piesei, nici o deosebire între ce a scris Molière și ce a scris Corneille; o investigație pe cale electronică a problemei a confirmat ceea ce se simte!

Ideea că autorul *Cidului* ar fi autorul comediilor lui Molière pare a fi definitiv abandonată de către cercetătorii francezi; în schimb, după cum se poate vedea într-o monumentală – și pasionantă – monografie dedicată recent lui Molière (cartea a apărut în 2018) de către Georges Forestier, unul dintre cei mai de seamă specialiști de acum în materie de literatură franceză a secolului al XVII-lea, viața și opera dramaturgului sunt grevate de un număr incredibil de mare de tot felul de legende; legendele astea au contribuit la închegarea unui veritabil mit Molière, și asta e bine și frumos, dar ne împiedică să avem o imagine corectă a biografiei și a creației genialului artist și alimentează tot soiul de idei preconcepute cu privire la felul în care trebuie să-i fie jucate operele. Mărturisesc franc că sunt eu însumi, deși cunosc binișor scrierile lui Molière – cunoaștere cu gir academic, precum am declarat mai înainte –, victima câtorva dintre aceste preconcepții. Numai că și dacă Georges Forestier mă asigură că Molière nu suferea de nicio boală cronică, așa cum susțin unii cercetători, și că sfârșitul lui după cea de a patra reprezentație a *Bolnavului închipuit* a surprins pe toată lumea, eu tot am să susțin că teama de moarte e tema acestui cântec de lebădă al dramaturgului, teama de ceea ce Marguerite Duras a numit atât de frumos *„la maladie de la mort”*.

Totuși, nu ăsta e motivul care m-a determinat să mă pun pe scris. M-am apucat să scriu tot stând și gândindu-mă cât și ce datorează dramaturgia lui Molière experienței lui de actor și de regizor. Să cunoști din experiență personală toate șiretlicurile eficienței scenice a teatrului, să fi aflat pe propria piele ce încântă și ce plictisește publicul, să afli în mod nemijlocit care sunt sforile și sforicelele care trebuie trase pentru ca să mențiî trează atenția spectatorilor, ba chiar să știi și când să le tragi ca să-i amuzi – toate astea trebuie să fi constituit un capital de cunoștințe fantastic, de neprețuit, pentru autorul dramatic Molière. Dar puteau să constituie și un obstacol în calea spontaneității lui de scriitor realist…

Ei, și acum trebuie să ating – n-am încotro – un aspect foarte delicat, foarte gingaș, al chestiunii.

În secolul al XVII-lea nu se inventase încă nici măcar fotografia, iar video-filmările nici atât. S-au păstrat însă foarte numeroase mărturii despre extraordinarul talent de comedian al lui Molière. Mulți dintre cei care au depus mărturie se grăbesc să comenteze, nu fără un strop de maliție, că dramaturgul nu era un (la fel de) bun interpret al rolurilor de tragedie, deși le dorea și, periodic, revenea la aceste roluri. Mă întreb cum arătau rolurile grave pe care le-a jucat în propriile lui piese, ca, de pildă, rolul lui Alceste.

În teorie, Molière era susținătorul unui stil de joc simplu și firesc, absolut „natural”. În *Improvizația de la Versailles* el îl mustruluiește pe Brécourt, care e „un om de calitate”, în felul următor: *„Dumneata joci un curtean de treabă, cum ai jucat de-acum în **Critica Școlii nevestelor**, adică trebuie să adopți un aer așezat, un ton al vocii natural și să gesticulezi cât poți dumneata mai puțin.”*

În practică, stilul de joc al lui Molière însuși era diferit. Donneau de Visé îl laudă, scriind următoarele: *„Era comedian din creștet până în tălpi; părea că are mai multe voci; totul în el vorbea și cu un pas, cu un surâs, cu o ocheadă și o tresărire a capului făcea să se înțeleagă mai multe lucruri decât ar fi izbutit să spună un mare orator într-un ceas întreg.”* Un alt contemporan, La Neufvillenaine, s-a dus de mai multe ori să

vadă *Sganarelle sau Încornoratul închipuit* și a descris jocul autorului în rolul titular din această piesă într-o ediție a ei clandestină: *„Nu s-a văzut niciodată nimic la fel de plăcut ca atitudinile lui Sganarelle atunci când se află în spatele nevesti-si; fața și gesturile lui exprimau atât de bine gelozia, că n-ar fi fost necesar să-și vorbească pentru ca să pară cel mai gelos dintre toți bărbații. [...] Nimeni nicicând n-a știut mai bine să-și joace fața și se poate spune că în scena asta el își schimba fizionomia de mai bine de douăzeci de ori."* Adică, pe limba noastră, făcea mutre…

S-a păstrat și o descriere, deosebit de prețioasă, făcută de distinsa doamnă Marie-Catherine Desjardins, cunoscută ca doamna de Villedieu, scriitoare și femeie de gust, a jocului lui Molière în rolul lui Mascarille din *Prețioasele ridicole*: *„[...] Marchizul a intrat echipat într-un chip atât de amuzant, încât cred că n-o să vă displac dacă am să vi-l descriu. Închipuiți-vă, Doamnă, că peruca lui era atât de mare, încât mătura podeaua ori de câte ori se apleca pentru o reverență, iar pălăria lui atât de mică, încât era lesne de înțeles că Marchizul o ținea în mână mai des decât pe cap: gulerul lui putea fi numit fără șovăire halat, iar volanele pantalonilor păreau făcute numai ca să slujească drept ascunzătoare copiilor care se joacă de-a v-ați ascuns. Și adevărul e, Doamnă, că tinerii din tribul nomad al Massageților nu cred să se adăpostească în corturi mai încăpătoare decât acele onorabile mâneci, un smoc de franjuri în formă de ghindă îi ieșea din buzunar ca dintr-un corn al abundenței, iar pantofii lui erau atât de împodobiți cu panglici, încât nu vă pot spune dacă erau din piele, pârlită, de vacă engleză, sau din marochin, cel puțin știu prea bine că erau înalți cam de-o jumătate de picior și că eram în mare încurcătură încercând să-mi dau seama cum pot tocuri atât de înalte și atât de delicate să poarte trupul Marchizului, panglicile lui, mânecile și pudra."*

Desigur e extrem de dificil – de fapt, imposibil – de imaginat cu exactitate, dincolo de elogiile care au rămas scrise, felul în care contemporanii vedeau și înțelegeau jocul lui Molière. Prea era diferită mentalitatea lor de a noastră, prea era diferită de a noastră experiența lor de spectatori. Din tot ce s-a păstrat ca relatări reiese însă, după mine, foarte limpede, că jocul mult lăudat al lui Molière în rolurile comice din propriile lui piese era jocul unui cabotin, al unui cabotin perfect. Un cabotin înzestrat cu un imens, cu un colosal talent, dar totuși un cabotin. Un cabotin de geniu, dar totuși un cabotin.

Nu vreau să jignesc memoria nimănui; iubitorii de teatru din România își amintesc câțiva eminenți actori ale căror nume deveniseră cândva sinonime cu excesul de trucuri comice, trucurile acelea cărora li se spune în jargonul profesioniștilor, „cârlige". Pe unul dintre ei mi-l amintesc – a trecut de atunci peste jumătate de secol, dar asta parcă a fost ieri – într-un rol profund tragic, rostind, cu referire la masacrul de la Babi Yar, observația: *„Aicea, doamnă, se sfârșește biografia și începe istoria"*; era cutremurător, iar publicul, deprins cu șmecheriile obișnuite ale actorului, râdea.

Când încerci să deslușești în comediile moliereștі modul optim de a le juca, cu fidelitate față de text și în acord cu mentalitatea de azi a publicului de teatru, te ciocnești – asta e inevitabil – de ceea ce știi despre jocul autorului însuși în comediile lui. E foarte cu putință, e chiar mai mult decât probabil că, dacă am vedea astăzi piesele lui Molière jucate așa cum le juca el însuși, am părăsi *in corpore* sălile de teatru, revoltați și scârbiți. Dificultatea este uriașă să găsești un echilibru actoricesc plauzibil între ceea ce eficiența comică a acestor piese cere imperios și maniera realistă sobră, cerută de stilul care s-a impus pe scenele cele mai reputate ale lumii în ultima sută de ani. Asta îmi explică de ce reușitele lor scenice sunt mult mai rare decât, să spunem, reușitele scenice ale pieselor lui Shakespeare și îmi explică, totodată, și rezervele unor spectatori ca maică-mea față de comediile lui Molière.

S-au consumat tone de cerneală în cercetări și în eseuri privind amestecul *inseparabil* de comic și de tragic din piesele lui Molière. S-au consumat, mă tem, zadarnic – încercările de a pune în lumină pe scenă tragismul subteran al câtorva dintre comediile dramaturgului, melancolia lor profundă, poezia lor adesea amară sunt întâmpinate în practica teatrelor cu nedezmințită ostilitate.

Ce ar fi de recomandat cui se încumetă în zilele noastre să înscrie în repertoriu și să pună în scenă *Tartuffe*, *Avarul* sau *Bolnavul închipuit*? Să se asigure de o documentare solidă în legătură cu tradițiile scenice ale acestor capodopere, socotind că se pot descifra în aceste tradiții intențiile autorului? Sau să încerce a face totală abstracție de tot ce i-ar putea oferi o asemenea documentare, pentru a se orienta după sensibilitatea spectatorilor de azi, așa cum a făcut la timpul său Roger Planchon, cu două dintre marile piese ale lui Molière, cu *Tartuffe* și cu *George Dandin*?

Tel Aviv, Israel

„Molière s-a pus în scenă pe sine însuși în «Improvizația de la Versailles» și acolo el exclamă cu năduf: «Ah! les étranges animaux à conduire que des comédiens!».”

Cronicar de teatru

DE LA VUICĂ DIN „RECONSTITUIREA” LA „MIHĂIȚĂ. RECONSTITUIREA UNEI VIEȚI” Spectacolul unei cariere exemplare

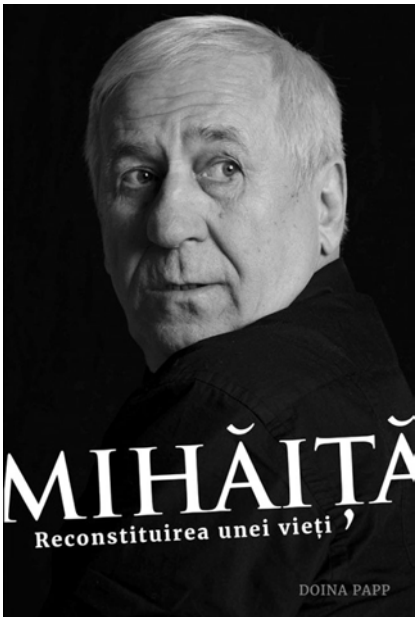

Marina Roman
Critic de artă
Conferențiar universitar doctor
Membră a Uniunii Cineaștilor din România

„*De ce-ai dat, mă, de ce-ai dat?*” – De fiecare dată când revăd *Reconstituirea*, aștept emoționată un alt... final. Tot sper că Vuică se va ridica din noroi, va scuipa sucul de roșii, își va șterge fața, îl va bate prietenește pe umăr pe Ripu (Vladimir-Duțu Găitan) și vor pleca împreună, bucuroși că au scăpat, în sfârșit, de reconstituire. I-am spus asta și lui **George Mihăiță**, care mi-a răspuns cu neschimbatul de vreme zâmbet al lui: candid, bun, tandru și plin de înțelepciune. M-am aflat între cei 40 de critici care au votat pentru topul celor mai bune filme românești și, asemenea celor mai mulți colegi, am pus pe primul loc *Reconstituirea* lui Lucian Pintilie, după nuvela omonimă și scenariul lui Horia Pătrașcu. Un film care, dincolo de atitudinea fermă care l-a făcut să fie pus sub obroc în anii comunismului (deși filmările au fost făcute în 1968, premiera a avut loc abia în ianuarie 1970, pentru ca doar în câteva săptămâni proiecția să fie cu desăvârșire interzisă), este o capodoperă a artei cinematografice, un moment de referință în istoria de aproape un secol și un sfert a filmului. Jumătate de secol a trecut de la Vuică din *Reconstituirea* la *Mihăiță. Reconstituirea unei vieți*. Film, teatru, televiziune. Zeci și zeci de roluri. Întâlniri esențiale cu autori, cu regizori și actori, cu echipe întregi care concură la împlinirea unui spectacol, cu spectatori. Jumătate de secol în care George Mihăiță și-a păstrat zâmbetul care se traduce prin Generozitate. Primește cu recunoștință și cu responsabilitate, cu un imens talent ceea ce i s-a fost dăruit și, la rându-i, dăruiește. Este un permanent transfer de energie de la actor la personaj, de la personaj la spectator și din nou către actor, cu o artă a firescului care îi încununează doar pe marii artiști, așa cum smerenia este trăsătura de căpătâi a celor care îl caută cu adevărat pe Dumnezeu.

Am citit cu bucurie cartea Doinei Papp, *Mihăiță. Reconstituirea unei vieți,* care, încă o dată – după volumele dedicate actriței Silvia Popovici (*Treptele iubirii*), regizorului Dan Micu (*Un destin spulberat*), lui Horațiu Mălăele (*O poveste cu Horațiu*) sau... Teatrului „Nottara” (*Viața pe o scândură*), iar acum așteptăm cartea al cărei protagonist va fi regizorul Alexandru Darie – aduce ca argument esențial al profesiei de istoric și critic iubirea necondiționată pentru artist. Publicată de Editura Tracus Arte, excepțională, purtând amprenta unui intelectual de vocație și el cu iubire pentru creatori, Ioan Cristescu, cartea a fost lansată în octombrie 2018, devenind nu peste multă vreme text suport pentru un one-man show exemplar.

Regizor, actor și mărturisitor pentru 70 de ani de viață și 50 de ani în slujba a generații și generații de spectatori: George Mihăiță – *„Este un spectacol special pentru o seară specială. O oră și... în care îmi rememorez viața, fără cosmetizări, rămânând în fața publicului cel care sunt de fapt: George Mihăiță, actorul de film și de teatru, iubitorul de poezie, tatăl, cel care a creat o revistă pentru adolescenți... omul sincer din spatele rolurilor, cel care spune*

o poveste în cuvinte și imagini. O poveste care îi va motiva pe mulți să caute în ei înșiși resursele pentru a crește, pentru a se dezvolta".

În seara premierei, protagonistul ne-a invitat cu modestie „în sufrageria" lui. Un decor (căruia astăzi i-am zice vintage), reunind piesele strict necesare unui minimum de metri pătrați (minimalist, i-am spune astăzi), pe care i l-a sugerat (declara Mihăiță) regizorul Vlad Cristache (pe care el l-a descoperit, l-a promovat și l-a învestit într-un proiect generos, conceput pentru tinerii creatori). Ne-a invitat la premieră, ne-a instalat comod în fotoliile Sălii Studio (primitoare și intimă) a Teatrului de Comedie din București și a început să ne povestească: întâmplări trăite la vârsta la care era poreclit „Franzeluță" (pentru că mama lui vindea pâine) și întâmplări trăite până astăzi: *„De la bunici și părinți am învățat simplitatea, umilința, timiditatea și respectul față de ceilalți"*. Dragi prieteni (pentru că doar prieteni pot fi cei care împărtășesc aceleași valori), lui George Mihăiță i-aș spune și azi tot… „Franzeluță"! Însemnată cu semnul crucii (așa cum făcea Mămuța, bunica mea dinspre mamă, cu pâinea întreagă) și frântă pentru hrana noastră cea de toate zilele.

Franzeluță nu ne povestește cât de bun a fost, cât de apreciat, cât de lăudat de critici a fost într-un spectacol sau altul, într-un film sau altul. El se retrage, pe parcursul întregii sale reprezentații, în spatele actorului care are sarcina expresă de a numi – de a aduce la viață pentru sensibilitatea spectatorului de azi – personalitățile cărora le este datoare devenirea sa: regizori de teatru, regizori de film, actori, manageri (sărăcitor cuvânt!) ai unor instituții culturale – Lucian Giurchescu, Valeriu Moisescu, Sanda Manu, Cătălina Buzoianu, Alexandru Tocilescu, Silviu Purcărete, Alexandru Dabija, Zizi Bostan și Sergiu Nicolaescu, Radu Beligan, Horațiu Mălăele… Numiți, puțini dintre ei. O docu-drama *sui generis*. Încă o dată: George Mihăiță, băiatul din Moreni zis Franzeluță, nu uită și ne repetă că le este dator statutul și aura de prim actor al scenei și ecranului profesorului Sanda Manu și întâlnirii providențiale cu fabulosul regizor Lucian Pintilie, cel a cărui intuiție îi încredințează rolul Vuică din filmul *Reconstituirea*. Despre darul său de actor cu totul excepțional, nu prea vorbește. Toate aceste amintiri ziditoare sunt însoțite în spectacolul *Mihăiță. Reconstituirea unei vieți* de proiecții coordonate de unul dintre tinerii componenți ai Secretariatului Literar, Alexandru Turcu – aici vă rog, dragi prieteni, să îmi îngăduiți a vă spune că Alexandru mi-a fost student, unul dintre cei mai buni ai promoției sale, dedat, chiar urmând cursuri de Jurnalism, istoriei literaturii și studiului aprofundat al creativității, în varii domenii ale sale.

Iar sensibilitatea lui George Mihăiță își găsește, cred, sensul în poezie: Nichita, Sorescu…

Iar iubirea pentru aproapele devine sensibilă în atitudinea sa față de tineri. Salut! Revista „Salut"! Volumul *Dramele*

adolescenților – care mai ales acum, în inimaginabilele și imposibil de suportat vremi pe care le trăim azi –, despre care Ion Cristoiu scria, într-un cuvânt de început, că *„George Mihăiță a ținut locul a mii de tați"*, ar trebui republicat. Tuturor adolescenților și tinerilor care i-au scris (citez doar câteva titluri de scrisoare: *Vreau să mă asculte cineva…*; *Tata când bea, devine animal*; *Sunt îndrăgostită de el, iar el, de altul*; *Eu nu trebuia să mă nasc* etc.) George Mihăiță le-a răspuns și încă le răspunde, așa simt că face cu fiecare spectacol al său, cu fiecare proiect al Teatrului de Comedie, *„Nimeni nu e singur!"*

Mihăiță. Reconstituirea unei vieți – un one-man show care, în puțin mai mult de o oră, descoperă și „reconstituie" valoarea. Valoarea a șapte decenii de Omenie, valoarea a jumătate de secol de Artă teatrală și cinematografică, valoarea a generații și generații de Spectatori care au disponibilitatea funciară de a rezona la sinceritate, la generozitate, la iubire.

„George Mihăiță și-a păstrat zâmbetul care se traduce prin Generozitate. Primește cu recunoștință și cu responsabilitate, cu un imens talent ceea ce i s-a fost dăruit și, la rându-i, dăruiește. Este un permanent transfer de energie cu o artă a firescului care îi încununează doar pe marii artiști."

Arte vizuale

CHIPURI DE ȚĂRANI ÎN PICTURILE LUI NICOLAE GRIGORESCU, OCTAV BĂNCILĂ, CORNELIU BABA, CAMIL RESSU

Daniela Șontică

Poetă, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

O trăsătură definitorie a marilor pictori români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din prima parte a secolului XX a fost tematica țărănească prezentă în multe dintre creațiile lor. În lucrările realizate de Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Nicolae Tonitza, Ștefan Luchian, Camil Ressu, Francisc Șirato, Ștefan Dimitrescu, Octav Băncilă apar figuri de țărani români în diferite ipostaze, de la lumea idilică a satului românesc la realitatea vieții, îmbinându-se modernismul cu tradiționalismul. Astfel, în picturile lor regăsim chipuri de femei și bărbați de pe meleagurile natale, în compoziții încărcate de pitoresc și sentimentalism, dar și de realism uneori tragic.

Referindu-se la creația marelui pictor român **Nicolae Grigorescu** (1838–1907), cel care a început prin a picta icoane și apoi biserici, Henri Focillon afirma: *„Nicolae Grigorescu este român cu tot sufletul și în toată opera sa. [...] Prietenia cu artiști francezi nu a reușit să-l smulgă meditației românești, amintirii doinelor, imaginii întinsei câmpii dunărene, argintate de pulbere, acestei dulci țări de coline, cu vii și căsuțe acoperite cu șindrilă. [...] El rămâne poet, iar arta sa este un cântec de pasăre. El este român prin sentiment, prin lirismul fin, prin simpatia pe care o pune în pictură, în alegerea motivelor de-o melancolică întindere sau de-o intimitate visătoare, prin ceea ce are tandru și spiritual în maniera sa”.* (*Grigorescu*, capitolul *Cronologie și concordanțe*, București, Editura Meridiane, 1978, p. 7). Pictorul român a văzut și a imortalizat în lucrările sale viața la țară în modul cel mai idilic, pictând nenumărate portrete de fete tinere, de femei frumoase și de bărbați harnici în mijlocul naturii. Între multele sale tablouri de inspirație rurală este și *Țărancă voioasă*. Acest titlu l-a dat unei picturi realizate în anul 1894 și care poate fi admirată în prezent la Muzeul Național de Artă al României. „Țăranca voioasă” reprezentată în această celebră pânză este o figură tipică din satele românești de la sfârșit de secol XIX, când fetele aveau un obraz sănătos, colorat și o bună dispoziție molipsitoare. Țăranca lui Grigorescu are o privire îndrăzneață, pare gata să izbucnească în râs sau să facă o glumă isteață; este gătită și pare pregătită să plece la hora satului sau la vreo clacă ori șezătoare de iarnă. În același timp, ea are o moralitate indiscutabilă, este o tânără demnă și nobilă în atitudine. Pânzele *Țărancă voioasă, Mocanul, Țărancă din Muscel, Țărancă cu maramă* și *Țărancă de la munte* sunt printre cele mai reprezentative pe această temă din opera grigoresciană. Minunatul port popular românesc apare în toată splendoarea, cu bogăția lui de culori și poate fi considerat în fiecare tablou în parte un excelent document etnografic.

Nicolae Grigorescu, *Țărancă voioasă*

Octav Băncilă, *1907*

Nicolae Grigorescu a mai pictat o serie de portrete de tinere de la țară, îmbrobodite cu tulpan sau cu o basma legată pe sub bărbie, cel mai adesea de culoare galbenă sau albă. Aceste lucrări și le-a numit simplu: *Țărăncuță* sau *Bust de fată*.

Octav Băncilă (1872–1944), atras de viața rurală și de personajele sale, a lăsat posterității o operă caracterizată de un realism foarte puternic, artistul fiind cunoscut ca un deschizător de drumuri. Băncilă a schimbat pentru totdeauna felul de a picta acest univers. El a venit cu o viziune realistă pe care a imprimat-o tuturor aspectelor găsite în viaţa de la sat, atrăgând atenţia că nu există doar romanticele care trase de boi sau fetele visătoare în cerdacuri. Octav Băncilă a pictat sute de pânze în care apar ciobani cu oile prin luminișul pădurilor, țărani secerând și culegând recolta, plugari pe țarină ori bărbaţi cărând lemne și vreascuri din pădure. Femeile din picturile lui spală rufe, torc fuioare, aduc apă, aruncă năvoade în râu.

Anul răscoalelor țărănești, 1907, l-a impulsionat să arate din plin viața grea pe care o duceau țăranii, primindu-şi supranumele de „pictorul Răscoalei de la 1907". Celebrul său tablou *1907* cuprinde în esență toată toată revolta și furia țărănilor români, obidiți de-a lungul veacurilor și reuşeşte să transmită prin culori ceea ce transmitea prin cuvinte poezia *Noi vrem pământ!* a lui George Coşbuc.

A început să lucreze primele schiţe cu tema răscoalei în vara anului 1907, iar în decembrie acelaşi an, artistul a expus două tablouri în vitrina unei librării din Iaşi.

Atașat celor mulți și exploatați, pictorul a avut patru mari tematici cu care a făcut epocă în pictura românească. Acestea au fost: tematica proletariatului, tematica țărănească, tematica evreiască și tematica țigănească. La toate acestea se mai adaugă tematica militară, Octav Băncilă fiind unul dintre primii artiști plastici români care au criticat prin opera lor starea materială precară a armatei române la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Se cunosc astăzi doar câteva tablouri ale lui Băncilă pe tema răscoalei, pentru că multe dintre ele au fost vândute, iar proprietarii le-au ținut doar în intimitatea caselor lor.

Tablourile cunoscute sunt: *Înainte de 1907, Cap de ţăran bătrân, 1907, Execuţia, Recunoaşterea, Înmormântarea, Sub escortă, După răscoale, Blestemul, Povestirea răscoalelor, La sfat, Historia*. Aceste picturi și altele din aceeași serie au fost văzute de public într-o expoziție la Ateneul Român în 1909. Lucrarea *Execuţia* a fost scoasă din galerie de autorități, întrucât era proaspătă problema spinoasă a înăbuşirii sângeroase a răscoalelor. Într-un număr din ziarul „România Muncitoare" din 1909 se spune despre lucrare: *„Este una din scenele groaznice ale represiunii sălbatice. În ea, pictorul a prins și a fixat momentul cel mai criminal al orgiei de sânge din 1907. Pe un deluşor, înconjurat de alte dealuri înverzite, sub un văzduh înfiorat parcă de lupta dintre norii încruntați, de plumb, și cei însoriți de razele soarelui, acolo e locul de osândă. În față, stă așezat plutonul de execuție, cu arma la ochi, gata să tragă, așteptând comanda ofițerului, a cărui sabie strălucește în vânt. Alături sunt trupe aduse să asiste la măcel, să învețe arta de a ucide, să se îmbete de mirosul sângelui cald"*. S-a păstrat doar această descriere din ziar, tabloul lui Octav Băncilă se pare că a ajuns în America.

Importantul pictor român **Corneliu Baba** (1906–1997) a abordat şi el în lucrările sale tema condiției țăranului român. A studiat cu fervoare drama și confilctele interioare ale

Octav Băncilă, *Recunoașterea*, 1908

ființei umane, de aceea, în opera sa portretul este predominant. Când comunismul a venit la putere în România, Baba a pictat pentru o scurtă vreme în stilul realismului socialist, dar a renunțat repede. Opera sa cuprinde foarte multe portrete ale unor personalități, autoportrete, dar și figuri de țărani, pictaţi mai ales în grupuri, iar spre finalul carierei a pictat regi nebuni și arlechini, ca o metaforă a dictatorului Ceaușescu.

Lui Corneliu Baba i-au fost dragi țăranii. I-a zugrăvit cu trăsături aspre, cu figuri colțuroase și priviri dârze. Între pânzele de inspirație rurală cunoscute sunt: *Întoarcerea de la sapă, Țărani, Odihnă pe câmp, Oameni odihnindu-se, Răscoala*.

Expresivitatea tabloului *Odihnă pe câmp*, realizat în 1954, a fost comentată de criticul de artă Grigore Hagiu astfel: *„În **Odihnă pe câmp**, unul din cele mai fabuloase tablouri pe care mi-a fost dat să le văd vreodată, protagoniștii, bărbatul și femeia (femeia veghează somnul bărbatului doborât înainte sau după prânzul adus de departe) alcătuiesc un cuplu uluitor. Somnul bărbatului este odihnă, moarte și reînviere în preajma unui fapt năpraznic; veghea femeii este caldă resemnare, sacrificiu acceptat și pentru mai târziu, priveghi de una singura, copleșitor. [...] În atitudinea ei dramatică, în starea ei sufletească, de extremă intensitate, se cuprinde incipiența restabilirii adevărului; e un fel de Vitoria Lipan de dinainte de prima pagină, reflexul materializat al invocației eminesciene, unificarea în aceeași imagine a mamei și iubitei din poezia **O, mamă**. [...] Astfel îmi apare marea noastră pietà țărănească plastică, moment de vârf în creația lui Baba, operă de nebănuită vigoare în tot ce a fost și va fi spiritualitate românească”*. Acest tablou poate fi admirat la Muzeul de Artă din Timișoara, care adăpostește o colecţie Baba de 90 de piese. Există și câteva referiri ale artistului față de picturile sale inspirate de viața țăranilor. Iată ce spunea: *„Despre pânza **Țărani**, socotită una din lucrările mele de căpetenie, s-a scris mult şi a fost apreciată de critică, pentru monumentalitatea grupului, pentru exprimarea simplă, pentru coloritul sobru şi totuşi foarte bogat, pentru o anumită frumuseţe ce s-ar părea că se degajă din întregul ansamblu. Este o pânză de maturitate în care, bizuindu-mă pe un meşteşug pe care îl pun mereu la încercare şi din ce în ce mai pretenţios, am creat totul cu grijă, folosindu-mi la maximum mijloacele de expresie. În pânzele mele ei vor merge, vor sta în jurul unei mese sau se vor odihni în spaţiul vast al unei întinderi de pământ de care sunt legaţi ancestral. Oamenii mei, intenţionez mereu să fie tăcuţi, gravi, fără a fi îndobitociţi de mizerie. Îi vreau demni. Eroi anonimi, personaje admirabile pentru drame sau epopei mari”*.

Pe de altă parte, **Camil Ressu** (1880–1962), care a moștenit de la tatăl său o profundă dragoste pentru cei umili și necăjiți, a pictat şi el ţărani. A pictat oameni simpli, de multe ori în grupuri, realizând astfel adevărate portrete colective: *Cosași odihnindu-se, Țărani la prânz, Țărănci argeșene, Două țărănci, Înmormântare la țară, Mocani din Vlaici, Clacă la porumb, La arat, Semănătorii, Femei la biserică, Familie de țărani*. În lucrarea *Înmormântare la țară* apar chipurile sobre ale țăranilor care merg grav în urma sicriului, cu durerea pe chipuri zugrăvită în mod realist şi elocvent.

Tabloul *Țărani în curte*, realizat în jurul anului 1912, arată virtuozitatea de desenator și colorist a artistului. Una dintre cele mai cunoscute picturi cu tematică țărănească dintre cele realizate de Ressu este, desigur, *Cosași odihnindu-se*. În această compoziție sunt cuprinși țărani într-un miez de zi toridă de vară, care se odihnesc pe o gramadă de snopi de grâu, lângă un pom. În spatele lor se vede o femeie care le aduce mâncare. Un alt cosaș se vede în spate plecând spre sat. Pictura a fost realizată în 1925, în satul Ilovăţ din judeţul Mehedinţi şi se află astăzi expusă în Muzeul Naţional de Artă al României din Bucureşti.

Camil Ressu a surprins lumea sătească în peisaje. Câteva dintre ele poartă tituluri semnificative: *Moară la Dârste, Sat pe malul apei, Fântână la Plevna, Sat ardelenesc, Peisaj cu biserică, Peisaj din Soveja*. Contemplând un tablou de Camil Ressu în care vezi câmpuri întinse, dealuri pe care se răsfiră casele, drumuri pe care uneori apare câte o cumpănă de fântână, ai sentimentul pe care l-a esențializat Blaga în versul: *„Eu cred că veșnicia s-a născut la sat”*.

Semn al maturităţii în pictura românească, tema ţărănimii a fost uneori spinoasă în arta noastră, la fel cum a fost şi în sfera politică, dar a fost şi o temă ofertantă în măsura în care artiştii au ştiut să valorifice doza de sentiment şi percepţie generală a întregii societăţi asupra condiţiei ţăranului român: o notă suficientă de realism, un dram de candoare, un strop de romantism, o picătură de bucolic şi, uneori, o iluzie de speranţă şi dreptate socială.

”O trăsătură definitorie a marilor pictori români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din prima parte a secolului XX a fost tematica țărănească prezentă în multe dintre creațiile lor.”

Interviu

ISTORICUL ADRIAN MAJURU: „PRIN CEEA CE FACI, TREBUIE SĂ-I AJUȚI ȘI PE ALȚII”

Mirela Nicolae

Ziaristă
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

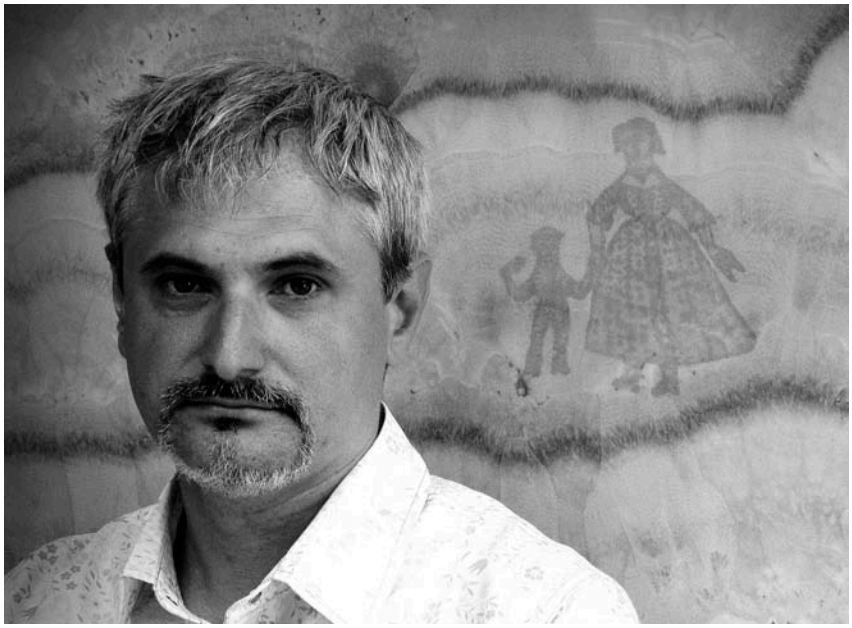

Adrian Majuru. Fotografie de Dan Hayon

*Interviul pe care istoricul, profesorul şi cercetătorul **Adrian Majuru** mi l-a acordat, a fost înregistrat cu zece zile înainte de alegerile europarlamentare. Ne-am întâlnit în biroul său situat în Casa Filipescu-Cesianu de pe Calea Victoriei, o clădire restaurată şi redată circuitului cultural şi turistic, în mandatul său de director al **Muzeului Municipiului Bucureşti**. Pentru cititorii revistei „Leviathan”, Adrian Majuru a povestit lucruri inedite despre copilăria şi parcursul său educaţional, despre mentorii care i-au influenţat cariera, nu în cele din urmă viaţa. Datorită muncii sale şi a colectivului pe care-l conduce, MMB este azi unul din cele mai cunoscute şi moderne muzee din Europa.*

Mirela Nicolae: *Adrian Majuru, ne cunoaştem de aproape două decenii şi facem parte din aceeaşi generaţie. Ne-am întâlnit datorită colegului meu şi prietenului nostru comun, Răzvan Dolea, am colaborat de multe ori. Ne-am şi împrietenit. În momentul de faţă te afli la conducerea Muzeului Municipiului Bucureşti. În ultimii ani l-ai transformat într-o adevărată întreprindere culturală şi educaţională. Cât de mari au fost eforturile?*

Adrian Majuru: Dragă Mirela, am putea spune că, deşi am început cu „Retroeducaţia” (rubrică difuzată la Radio România Cultural în perioadele 1997–1999, 2004–2013, *n.n.*), continuăm să finalizăm împreună nenumărate activităţi culturale. Într-adevăr, este o provocare ca, într-o ţară disfuncţională, să ai şansa de a face ceva. Dincolo de putere, trebuie să ai o teribilă” şansă să construieşti o instituţie funcţională cu ajutorul unui schimb de generaţii. Unii au dezamăgit şi a fost nevoie ca ei să plece, pentru că trebuie să faci o selecţie şi n-o poţi realiza decât o dată cu trecerea timpului. Nu a fost deloc uşor, uneori a fost îngrijorător de greu, dar ne-au ajutat foarte mult solidaritatea şi orele dincolo de program, corespondenţa pe care-o avem în timp real, la orice oră şi în orice zi, echipa din apropiere (căci este şi una mai îndepărtată pentru care am stabilit o uşoară ierarhie), astfel încât ideile să poată prinde contur şi apoi să se trezească la viaţă, iar din ele să se nască evenimente sustenabile. Instituţia trebuie să funcţioneze, fără s-o

mai împingem noi. Deja respiră singură. Oamenii nu mai au spaima ori temerea că ar putea face ceva greşit şi trebuie să întrebe din clipă în clipă: „Fac asta?", „E bine ce fac?". Numai un tiran poate să le ceară colegilor acest control deplin asupra faptelor şi întâmplărilor. Sfatul meu e să-i laşi pe colegi, să-i observi, să vorbeşti cu ei atunci când sunt nesincronizări şi au neajunsuri.

M. N.: *Ai ajuns directorul Muzeului Municipiului Bucureşti în urma validării unui concurs. Până în acel moment, cariera ta a însumat o serie de reuşite: istoric, pasionat de antropologie, profesor universitar, colaborator în presă, atât în presa scrisă cât şi online, dar şi la radio şi televiziune. A fost un drum greu?*

A. M.: Paradoxal, drumul meu a început ca un efect al marginalizării. Atunci mi-am spus că trebuie să încerc singur, fără a avea sfaturile şi sprijinul celor care îmi erau în preajmă în urmă cu treizeci de ani. Iar prietenii pe care mi i-am ales, dincolo de gardul instituţiei, m-au inspirat. Fiecare pas făcut a fost foarte atent pregătit, cuantificat şi urmărit după aceea. Evident că am pierdut şirul, pentru că merg extrem de repede, iar viteza de deplasare e ameţitoare. Nu e în regulă, dar asta-i situaţia. Prin ceea ce faci, trebuie să-i ajuţi şi pe alţii: cu fiecare volum publicat, cu fiecare articol din cele câteva mii care sunt în momentul de faţă, în mediul online…

M. N.: *Câte zeci de cărţi ai publicat până acum?*

A. M.: Treizeci de titluri, aproape douăzeci sunt de autor, restul sunt în colaborare, dar am şi o serie de lucrări în volume colective, coordonate de mine. Aşa îi poţi ajuta pe cei tineri, legitimându-i cu o autoritate de prezenţă publică. Mi-am dorit să editez şi o revistă ştiinţifică al cărei conţinut să fie cu precădere de antrolopologie urbană. Din 2013 ea apare de două ori pe an, dar are şi propriul site, deci poate fi urmărită şi acolo. Antropologia urbană este o disciplină nouă în România. Eu am încercat să o promovez şi printr-un curs universitar care a debutat ceva mai devreme, în 2011, la Facultatea de Urbanism a Universităţii „Ion Mincu", iar în Casa Filipescu-Cesianu, o unitate a Muzeului Municipiului Bucureşti, a fost inaugurată o expoziţie permanentă cu profil de antropologie urbană, care se numeşte „Muzeul Vârstelor".

M. N.: *Nu a fost un drum uşor dar, în orice caz, a fost un drum frumos şi plin de surprize. Adrian Majuru, amândoi suntem bucureşteni. Eu m-am născut în cartierul Ferentari, despre care tu ai scris o carte. Vom vorbi puţin mai târziu despre ea şi despre cartier. Tu te-ai născut în cartierul Berceni. Cum a fost copilăria istoricului Adrian Majuru, unul dintre decreţeii epocii ceauşişte? Ai trăit şi te-ai jucat într-un cartier muncitoresc situat în sudul oraşului.*

A. M.: Berceniul e un cartier pe care l-am explorat prea puţin, m-am explorat mai mult pe mine. După vârsta de 14 ani, am devenit un pic mai introvertit. Se schimbaseră şi timpurile, apăruseră obligaţiile în sensul că, dacă nu intrai la liceu, trebuia să te angajezi în treapta a doua, ceea ce s-a şi întâmplat. Dar asta nu m-a dezavantajat. Dimpotrivă. Am mers mai departe. În general, copilăria a fost, pentru fiecare dintre copiii de atunci, un refugiu pe care şi l-a construit fiecare, cu părinţi plecaţi de-acasă, copii rămaşi, în marea lor majoritate, singuri, într-o bună parte a zilei. Practic ne îngrijeam de propriul nostru traseu cotidian. Amintirile mele sunt mai degrabă legate nu de confruntarea în zona publică prin jocuri sau alte expediţii făcute pe măsură ce treceam de 14 ani, ci de ceea ce reuşeam să construim pentru confortul nostru sufletesc. Asta se făcea, de regulă, în intimitate sau cu prietenii apropiaţi, care nu erau mulţi.

M. N.: *A urmat studenţia la Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti, în nişte vremuri tulburi pe care le-am trăit şi eu, înainte şi după Revoluţie. Căror profesori din liceu şi din universitate le păstrezi recunoştinţă pentru cariera deosebită pe care-ai făcut-o ulterior?*

A. M.: Liceul şi universitatea au însemnat ieşirea din cartier şi explorarea altor universuri sociale care, evident, mi-au prins foarte bine. Trebuia să ajung acolo. Liceul l-am urmat la „Zoia Kosmodemianskaia", fosta şi actuala „Şcoala Centrală". Mi-a prins foarte bine chiar dacă, în perioada aceea, lucram schimbul trei la strung, la întreprinderea „Optica Română", ca să fac liceul la seral. Cea mai frumoasă amintire este legată de profesoara de istorie, Mariana Florescu, dură dar şi sensibilă, care mi-a propus (şi-am acceptat) tehnica ei de pregătire. După două eşecuri, am intrat a treia oară la Facultatea de Istorie. Ea m-a pregătit, de două ori pe săptămână, timp de un an didactic, oferindu-mi posibilitatea să dau examenul propriu-zis. Examenul se dădea în trei ore cu subiecte dedicate profilului ales. După un an de rezolvat peste o sută şi ceva de astfel de teste, n-am mai avut o problemă de trac psihologic care să mă împiedice în luarea examenului. Cei cinci ani de facultate (din păcate s-au restrâns la trei şi nu e bine, pentru că un adolescent nu se maturizează pe culoarele facultăţii în trei ani de zile) au fost pentru mine un prilej de a dezvolta, sincron, un anturaj cu o parte dintre colegi. Fiecare dintre ei sunt foarte bine plasaţi, unii sunt plecaţi din ţară. Pe de altă parte, am descoperit profesori într-o perioadă de frontieră, anii '90. Aceştia mai veneau din străinătate şi ne predau câte un an. Am păstrat de-atunci o prietenie foarte specială cu Sorin Antohi, care mi-a fost profesor timp de un an. Mult mai târziu îl regăsim la Muzeul Municipiului Bucureşti coordonând proiectul „Idei în agora" care-i aparţine, un proiect pe care nu l-am avut în universitate. Mi-am dat seama cât e de important să ai un loc

unde să-i întâlneşti pe performerii din profesii foarte variate care vin la invitaţia lui Sorin Antohi, inclusiv din străinătate, care vorbesc din interiorul meseriei lor pe un subiect ales. E important să-l ai în faţa ta pe acel specialist şi să poţi lega cu el un dialog, ulterior o corespondenţă. E o şansă pe care noi n-am avut-o în universitate.

M. N.: *Cui i se datorează opţiunea ta de a cerceta domeniul antropologiei?*

A. M.: Este o poveste care a pornit de la o constatare pe care a făcut-o un domn de la Institutul de Antropologie „Francisc Rainer". Atunci eram doctorand şi-am ajuns acolo, deoarece fusesem invitat să susţin o conferinţă despre Ferentari şi Rahova. S-a apropiat de mine un bătrânel, se numea Ioan Oprescu. Mi-a zis: „Deşi nu ştii, tu faci antropologie foarte bine". A urmat o serie de întâlniri cu el, mi-a recomandat o serie de lecturi şi am legat o prietenie care a durat. Mi-a trasat câteva drumuri cu porţi deschise pe care le explorez în continuare. Antropologia nu este specializarea mea, dar este preferinţa mea profesională. Pot să afirm că începuturile acestei pasiuni sunt legate de Institutul de Antropologie „Francisc Rainer" care este partener al Muzeului Municipului Bucureşti în domeniul ştiinţific. Avem împreună expoziţii şi directorii ştiinţifici sunt membri în Consiliul Ştiinţific al MMB.

M. N.: *Adrian Majuru, ai amintit de cartierele Ferentari – Rahova. Cercetările tale au dus la apariţia unei cărţi despre aceste două zone, unele dintre cele mai vechi ale Capitalei. Totul a pornit de la acea prezentare pe care o aminteai?*

A. M.: Eu am fost atras de latura umană a mai multor tipuri de periferii, nu geografice. Calicimea medievală a colonizat această zonă din sud-vest, zonă care s-a extins după aceea. Peste acest areal s-a suprapus o parte din oraş, una cosmpolită, de peste 200 de ani. Evident că am dezvoltat cercetarea

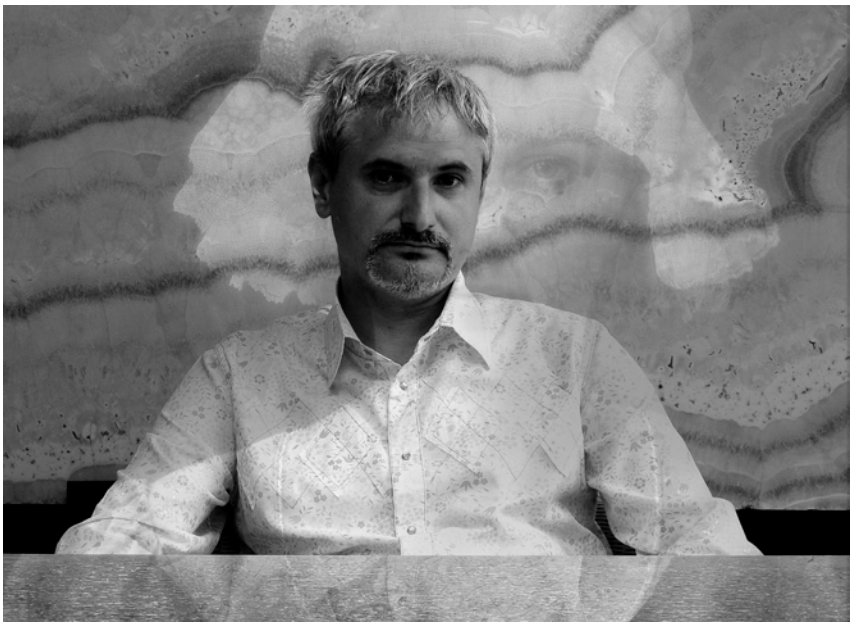

Foto: Dan Hayon

iniţială într-un volum dedicat acestei zone: *Rahova – Ferentari*. Este o zonă de care m-am ocupat câţiva ani, ca studiu de caz. Doar cartierul Dămăroaia care-i mult mai recent...

M. N.: *...şi unde-ai şi locuit câţiva ani...*

A.M.: ...opt ani... dar am beneficiat de arhiva parohială, pentru că arhivele parohiale, cel puţin pentru Bucureşti, arhive care coboară până prin anii '20 ai veacului trecut, încă se mai găsesc în biserici. Nu au fost trimise la Arhivele Naţionale, aşa că poţi afla o serie întreagă de elemente interesante legate de populaţia care a format aceste cartiere.

M. N.: *Spuneam că tu experimentezi de mulţi ani şi meseria de profesor, de mentor. La un moment dat, ai predat la Universitatea „Ovidius" din Constanţa. Pentru asta ai făcut naveta şi ştiu cât de greu ţi-a fost. De mai mulţi ani predai la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti. I-am cunoscut şi eu pe câţiva dintre studenţii tăi cu care-ai realizat un proiect de cercetare prezentat la Casa Centrală a Armatei. Ce s-a întâmplat cu acel proiect?*

A. M.: Erau cicluri de conferinţe organizate de Palatul Cercului Militar Naţional. Ele au durat vreo cinci-şase ani. O bună parte din prezentările studenţilor au dus la apariţia „Revistei de Antropologie Urbană". Referitor la profesorat, trebuie să mărturisesc faptul că ştiu această zonă dinainte de a fi student. Din 1993, pentru doi ani, am fost educator la o casă de copii. Pot spune că am început cu partea cea mai grea a pedagogiei. Apoi, în studenţie, am predat în câteva şcoli, la clasele V–VIII. Prin titularizare, am ales un liceu, fostul liceu unde am învăţat în treapta întâi, astăzi Colegiul Tehnic „Miron Nicolescu". Am vrut acest liceu de periferie ca să-mi revăd profesorii. Am fost coleg cu ei un an, după care am revenit în muzeu. În zona universitară predau de aproximativ opt ani. Sunt profesor asociat, nu titular. Ceea ce am observat, o dată cu trecerea timpului, este că reformele structurale au distrus sistematic, nu au schimbat în bine sistemul de învăţământ. De aceea avem generaţii uşor neadaptate şi din ce în ce mai iritate, că nu înţeleg şi nu pot face faţă exigenţelor care sunt, practic, importate. Nu pot face faţă unor profesii care cer o atenţie nu numai nişată, dar şi avută în timp real la ce se întâmplă în Occident

sau în altă parte a lumii. Trebuie să fii foarte bun, iar aşa devii dacă munceşti mai mult singur. Am observat o cădere lentă, apoi accelerată a unor niveluri de competenţă care pleacă din dezvoltarea vocabularului sau a temelor de lectură, nu neapărat de specialitate. Consecinţa este că se estompează creativitatea care îţi oferă posibilitatea de-a face asocieri între domenii şi, în cele din urmă, îţi oferă soluţia de adaptare. Iar asta este teribil de atrofiată. Copiii care ajung la master sau la doctorat la Facultatea de Arhitectură (ei fac încă cinci sau şase ani de studii de licenţă, faţă de Universitate, unde sunt trei) au lecturi mai variate, cunosc limbi străine şi călătoresc, pentru că le-o cere meseria pentru care se pregătesc.

M. N.: *Realizăm acest interviu în biroul tău situat în Casa Filipescu-Cesianu, acolo unde ai deschis acum câţiva ani un „Muzeu al Vârstelor", o reuşită culturală şi organizatorică. Ce proiecte le mai pregăteşti bucureştenilor şi turiştilor care doresc să vină în vizită la Muzeul Municipiului Bucureşti?*

A. M.: În condiţiile unei plafonări cu 60% a bugetului instituţiei care anulează orice plan de a mai face proiecte în acest an, avem „şansa", ca să spun aşa, să nu mai putem funcţiona peste două luni. Cu toate acestea, deschidem foarte curând două proiecte expoziţionale care sunt hrănite de antropologie. Aceste idei vor fi materializate deja când apare revista dvs. *Oameni din București. Orașul și chipul nostru*, la Palatul Suțu, este o expoziţie despre oamenii din Bucureşti şi despre chipurile lor. Chipurile lor prezente timp de un secol pe orice tip de suport: de la tablou, gravură, fotografie, mască mortuară până la bancnote şi monede, astfel încât îi vom vedea nu numai pe bucureştenii nativi, ci şi pe cei care au venit şi trăit aici, care au făcut o carieră. Sunt prezente şi chipurile unor politicieni sau anonimi. Am pregătit un film în care vor putea fi vizualizate, sincron, chipuri din patru perioade istorice ale ultimului secol, astfel încât să sesizăm cum ne-a fost, să vedem mai uşor asemănările şi diferenţele şi să remarcăm unde suntem acum. Într-o mică măsură, e o invitaţie la a descoperi de ce ţi se întâmplă ceea ce ţi se întâmplă astăzi.

Cealaltă expoziţie, inaugurată în iulie, este o extensie a Festivalului „George Enescu": *Mărturisiri despre muzică. Intimitate. Armonii. Tehnologie.* Ea este dedicată muzicii şi modului în care muzica a modificat, de-a lungul timpului, comportamentul în spaţiul domestic muzical. Noi vom coborî cu exponatele până prin veacul al XVIII-lea. Muzica va fi prezentă şi pe farfurii, pe pahare, pe tot felul de accesorii domestice dar, mai ales, vom arăta cum investiţia a fost continuă în tehnologie, în acuitatea ei pentru audierea muzicii. Avem şi sprijinul comunităţii, pentru că va fi prezentată şi tehnologie de ultimă oră. Expoziţia va fi interactivă deoarece, sub îndrumarea unui supraveghetor de sală, publicul va putea asculta muzică pe discuri de vinil de pe un pick-up sau muzică pusă pe un magnetofon, sau intrepretată de o orchestră mecanică de-acum un secol şi jumătate. Vor fi şi căşti pentru audiţii, la care turiştii vor putea recunoaşte diverse piese muzicale, device-uri unde vor putea fi vizionate fragmente din concertele Festivalului „Enescu" din anii precedenţi. Prin urmare nu e un proiect uşor, dar e foarte atractiv pentru noi să-i dăm viaţă.

M. N.: *Cele două expoziţii vor fi permanente?*

A. M.: Nu sunt permanente, ci temporare. Vor sta deschise între șase și opt luni.

M. N.: *La finalul acestei întâlniri, aş vrea să-ţi reamintesc faptul că în presa de-acum 14-15 ani, afirmai că, din cauza nenumăratelor reforme din sistemul educaţional, a degringoladei din societate, periferia va înlocui centrul. Iată că s-a întâmplat acest lucru. Cum se poate ieşi din acest paradox care ne dă înapoi ca societate, deoarece oamenii de bună-credinţă au făcut mai mulţi paşi în spate?*

A. M.: Da, e teribil. Sunt mulţi golani peste tot. Văd la televizor că avem o cangrenă a spitalelor. Se iese prin ridicarea unei mase critice care aderă la ideea schimbării, cu votul ca punct de plecare, dar şi cu extensia publică a unei atitudini profesionale. Oamenii au început să se teamă în legătură cu siguranţa lor personală şi profesională. Ne-am întors într-un trecut care nu poate fi uitat. Prin urmare, înainte de alegerile europarlamentare, în oraşul Târgovişte, timp de-o jumătate de zi s-a intrat cu parolă. E absurd! Nici în regimul fanariot nu întâlneai aşa ceva. Aşadar, masa asta critică nu înseamnă o vârstă sau o profesie: le cuprinde pe toate şi se referă la oamenii care mai sunt doritori să trăiască altfel, indiferent cât mai au de trăit pe această lume.

M. N.: *Adrian Majuru, îţi mulţumesc foarte mult. Îţi doresc spor la treabă, pentru că te-aşteaptă o perioadă de muncă intensă.*

A. M.: Îţi mulţumesc pentru invitaţia de a apărea în revista „Leviathan".

„Paradoxal, drumul meu a început ca un efect al marginalizării. Atunci mi-am spus că trebuie să încerc singur, fără a avea sfaturile şi sprijinul celor care îmi erau în preajmă în urmă cu treizeci de ani."

Proză scurtă

UN OCHI PENTRU DON

Florentina Loredana Dalian

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Ștergea cu mișcări lente, mult mai lente decât o făcea de obicei, ochiul de sticlă albastru spălăcit, întorcându-l pe toate părțile, privindu-l drept în iris de parcă ar fi așteptat un răspuns din sclipirea-i inertă, fără viață. Nu mai încuiase ușa cum făcea demult, atent de fiecare dată să nu fie surprins de ai casei cu orbita goală, o imagine de spaimă pe care abia răbda s-o vadă și el în oglindă. Atâta doar că n-o făcea prea des. La ce-ți mai trebuie oglindă, când pe zi ce trece semeni mai mult cu pământul, te îndepărtezi de cel care-ai fost de parcă nici n-ai fost? În plus, se obișnuise. De atâția ani ochiul ăsta ca o glumă proastă făcea parte din el, și asta chiar nu mai era glumă. Nu-l ajuta să vadă, dar, în schimb, îl ajuta să nu-i fie groază să se arate în lume, să nu le citească altora scârba în ochi.

Scârba și groaza, așa cum le simțise atunci, în seara aceea, la Vera lui cea plăpândă și speriată. Nu se-așteptase ca ea să se trezească peste noapte, de obicei dormea dusă, după ce pica. Dar atunci, în noaptea aia, după vreo doi ani de conviețuire, de când se luaseră, ea se trezise dintr-un vis rău, sărise și se-ntinsese la noptieră să ia o gură de apă. Doar aprinsese veioza și o cuprinse spaima când ochiul așezat cu grijă, să nu se rostogolească și să cadă, se holba fără viață la ea. Și-apoi groaza descoperirii, când a înțeles ce era cu el acolo, când își văzuse bărbatul jumătate monstru, bărbatul ei frumos, cu care doar ce se iubise câteva ore mai devreme. Și următoarea spaimă, când și-a amintit că e însărcinată, la gândul să nu avorteze, să nu pățească ceva copilul. Plânsese mult, înfundat, rezemată de rama patului, cu spatele la el. El doar atâta putuse face, s-o îmbrățișeze tandru din spate, să nu i se arate și să plângă dintr-un ochi împreună cu ea, îngăimând la nesfârșit: „Iartă-mă! Iartă-mă!"

Nu-i spusese. Fusese laș, se temuse că nu l-ar mai fi luat. Crezuse că va putea să-și ascundă infirmitatea asta a lui toată viața. Avea grjiă să-și scoată ochiul numai după ce ea adormea. Când îl curăța, singur în cameră, răsucea cheia-n ușă, nu cumva să apară și s-o deschidă pe negândite. Își luase toate măsurile. Numai la asta nu se gândise… că ea se va trezi noaptea fără ca el s-o simtă la timp. Atunci, deh, se-ntâmplase și trebuia să-și ducă crucea împreună cum s-o putea. După șocul inițial, când el i-a povestit împrejurările în care-l pierduse, ea plânsese și mai tare, de data aceea fără să-și rețină lacrimi și sunete. Și după ce lacrimile s-au consumat, a dat-o-n râs, că ea nu putea să fie prea mult tristă și trebuia să râdă, așa cum trebuia să respire, ca să nu moară. A râs de sine și de spaima ei la vederea ochiului holbându-se la ea, a imaginat scenarii pe care i le-a povestit și lui și, împreună, au râs de s-au zguduit pereții. Cum știa Vera să transforme toată zgura unei tragedii în clinchetul cristalin al râsului ei nestăpânit! Cum știa să facă să biruie viața chiar și în împrejurări în care moartea părea să aibă ultimul cuvânt!

Acum nu mai încuiase ușa, nu mai avea de ce, n-avea cine să vină să-l surprindă ștergându-și ochiul cu grijă, dezinfectându-l. Ăsta era un motiv. Și-al doilea, că trebuia să lase ușa deschisă, să-l găsească ușor. Simțea el că ștergea ochiul ăla pentru ultima oară, de-aceea și zăbovea atât, de parcă l-ar fi controlat vreo comisie pe la Vămile Văzduhului. Dar așa era frumos, să te înfățișezi chiar și morții în straie de gală, curat și ferchezuit. Nu voia s-o sperie cu orbita lui goală, să fugă cât colo cu tot cu coasă. Trăise destul, nu mai putea avea pretenții, chiar dacă viața îi mai plăcea și acum, la cei o sută de ani, împliniți astăzi. Dumnezeu îi dăduse mai mult decât visase și sperase. Se împlineau 77 de ani de la lupta de la Cotul Donului, când își pierduse ochiul, în floarea tinereții, la 23 de ani. Dar el avusese noroc. Alții își lăsaseră oasele și li se curmase viața pe-acolo. Cum o fi mai bine: să trăiești 25 de ani cu ambii ochi, sau o sută cu unul singur? Nu știe răspunsul, dar un lucru știe sigur: ochiul

acela trebuia să piară, să nu mai fie, după ce văzuse atâtea grozăvii! Destul că mai rămăsese unul și că mintea nu voia să șteargă nimic, nici acum după o viață de om! Măcar pe ăla, pe ochiul lui stâng, din dreptul inimii, frumos, albastru și visător, poate să-l fi spălat apele Donului sau ale Mării Azov, de va fi ajuns în ea, de toată mizeria pe care ochiul acela apucase s-o vadă, de toată încremenirea neputincioasă cu care asistase la cel mai crunt măcel săvârșit asupra Armatei a 3-a Române.

Valere Mitran luptase, tânăr locotenent, cu una dintre diviziile de vânători de munte, pe Frontul de Est, unde sperase, la fel cu toți ceilalți, să elibereze Bucovina și Basarabia. N-a fost să fie. Dar obsesia unui om bolnav îi târâse mai departe, spre Stalingrad, într-o luptă inegală ca forțe, ca dotări și tot ce vrei. Și la lipsurile de tot felul se mai adăugase și pofta comandamentului german de a-și economisi resursele. În dimineața aceea cețoasă de noiembrie, când rușii spărseseră frontul înainte să se lumineze de ziuă, atunci încă mai vedea lumea cu doi ochi, încă mai avea nădejde și încă se mai simțea în siguranță în ea. Chiar și așa, cu iarna rusească tăbărâtă peste ei mai devreme, fără echipament corespunzător de iarnă, fără hrană suficientă, fără aviație deasupra, care să te sprijine, chiar și fără armament antitanc, cu niște amărâte de proiectile la care tancurile rusești de tonaj greu erau invulnerabile, cu toate neajunsurile, încă mai credea în dimineața aceea că lumea o va mai vedea cu ambii ochi și mai ales că ea merită văzută.

Dar, după ce înregistrase toată grozăvia cu amândoi ochii bine deschiși, lumea n-a mai fost niciodată la fel. Iar ochiul ăla e bine că a rămas Donului, cu apele lui înroșite, care trebuie să-și fi schimbat pentru multă vreme culoarea albastru-verzuie. Ochiul ăla nu-l mai putea căra după el, că prea văzuse multe: pe sergentul care se împușcase în cap lângă el, de panică, de disperare – „Nu mai pot domn' lent, nu mai pot!" și cu asta își luase adio de la viață, căzându-i moale pe braț. Vezi, ăsta murise cu amândoi ochii, dar nu prea-i folosiseră la nimic, poate doar la o ultimă privire speriată și încărcată de reproș spre un cer plumburiu; și soldatul mort de frică; de frică, pur și simplu, n-avea nicio rană, nicio schijă pe nicăieri; și amărâtul ăla care se zvârcolea cu mațele zdrențe, care-l ruga cu lacrimi să-și facă milă de el să-l împuște. Și n-a putut. Habar n-are de ce n-a putut. Poate de teamă că ar fi cărat cu sine tot timpul întrebarea dacă nu cumva ăla ar mai fi avut zile și el i le curmase. Oricum îl poartă-n amintire zvârcolindu-se și rugându-l să facă ceva. Și preotul care căzuse prizonier după slujbă, că nu putuse să-i zică lui Dumnezeu: „Pardon! Eu fug acuma, Te las, că mă prind ăștia și mă trimit în Siberia." Dar nici ăia n-au avut curaj să se atingă de el până la ultimul „Amin". Dacă omul și-ar aminti mai des de Dumnezeu, n-ar mai vedea ochii noștri atâtea!

Și multe, multe altele care sunt imposibil de spus ori de pronunțat, pe care ochiul său stâng le văzuse și nu mai voise să le târască după el până acasă. Îl pierduse în timpul retragerii, a acelei retrageri mai cumplite decât înaintarea, când deja foamea și oboseala și frigul erau chiar mai puternice decât hărțuiala inamicului. Și aliații nemți în care nu te puteai încrede, care te împingeau dacă dădeai să te urci și tu în mașinile lor, ca să nu încapi pe mâna ălora, prizonier…

Când se gândea la ochiul lui, oricum ca la ceva îndepărtat, de demult, firavă amintire, își zicea că poate l-or fi limpezit apele Donului, l-or fi spălat de tot sângele. Când lumea lui se întunecase de la schija aia, n-a mai văzut nimic din toate, de parcă s-ar fi tras cortina peste câmpul de luptă și inamicii au rămas într-o încremenire. O vreme chiar delirase visându-se jucând într-o horă a prieteniei cu tot cu nemți, cu ruși și italieni, pupându-se între ei și petrecând într-o veselie. Nu știe cât să fi durat delirul, pesemne o zi întreagă, cât a durat drumul făcut de căruța cu coviltir care transporta răniții la ambulanță, tocmai în Gromki. Fusese și el pansat, apoi lăsat de izbeliște, că nimeni n-avea timp să-ți mângâie rănile ori să te legene pe-acolo.

Continuase retragerea pe jos, mai agățându-se de câte-un camion, mai mergând la pas. Lumea se vedea acum doar pe jumătate, dar chiar și cu un singur ochi, tot apucase să vadă gropile comune în care erau îngropați câte douăzeci odată,

cei mai mulți morți din cauza rănilor, a epuizării ori a mizeriei. Valere era și rănit și epuizat și plin de păduchi, dar nu voia să ajungă într-una din gropile acelea cumplite. A-ncercat orice, inclusiv și-a asumat riscul, nemâncat de trei zile, să intre într-o gospodărie rusească în momentul când simțise că nu va mai trece mult și se va prăbuși din pricina foamei. Acolo, o femeie cu frica lui Dumnezeu i-a întins o pâine întreagă și i-a făcut semn să aștepte, s-a dus în grajd, la vacă și s-a întors cu o ulcică de lut plină cu lapte. A sorbit-o cu nesaț, chiar acolo în curte, aproape înecându-se. Apoi, cu foamea nițel potolită, a prins femeia de mână, i-a sărutat încheietura și i-a mulțumit, pe limba ei. Mai întâi l-a privit bărbătește drept în ochiul care-i mai rămăsese, apoi, sfioasă, și-a lăsat pleoapele, când l-a văzut bandajat, parcă vinovată că ea e sănătoasă, în timp ce el… Dumnezeu știe la ce s-o fi gândit ea, dar el nu putea să nu facă scenarii. Poate chiar bărbatul femeii apăsase trăgaciul când îi zburase lui ochiul. Ori, cine știe, poate chiar el, Valere, care luptase la baionetă alături de soldați, să mai salveze și ei ce se mai putea salva – onoarea, ce altceva mai puteai salva în condițiile alea? – poate chiar el înfipsese baioneta în bărbatul ori în fratele acelei tinere femei care-l omenise, care-l salvase de la moarte prin înfometare? Cine putea să știe și cine putea să-nțeleagă absurditatea războiului?

Privindu-i buclele blonde care cădeau peste figura-i diafană se gândea că, într-o altă lume, una mai bună, ar fi putut-o iubi, i-ar fi făcut zece copii și ar fi putut îmbătrâni împreună. Dar lumea rostuită cum era atunci nu admitea așa ceva. I-a dat un sărut repede pe obraz și aproape a fugit pe poartă, lăsând-o nelămurită, cu o întrebare-n priviri.

Mergea înainte și-și tot repeta că trebuie să ajungă, că nu mai e mult, că va trăi o sută de ani. Că acum, e doar așa, ceva trecător. Că va uita și grozăviile văzute și cine știe, vreodată…

Împlinise o sută de ani. Îi împlinise chiar astăzi, dar de uitat, nu fusese în stare să uite; și i se arătase lui așa, un semn, cum că azi e ultima zi în care va trebui să mai rabde amintirea și tot ultima zi în care-și mai poate ridica ochiul albastru, bătrân și obosit, la cer.

Slobozia, 25 iunie 2019

”Când se gândea
la ochiul lui,
oricum
ca la ceva îndepărtat,
de demult,
firavă amintire,
își zicea că poate
l-or fi limpezit
apele Donului,
l-or fi spălat
de tot sângele.
Când lumea lui
se întunecase
de la schija aia,
n-a mai văzut
nimic din toate,
de parcă
s-ar fi tras
cortina peste
câmpul de luptă
și inamicii au rămas
într-o încremenire.”

Proză scurtă

ZBORURI DE NOAPTE

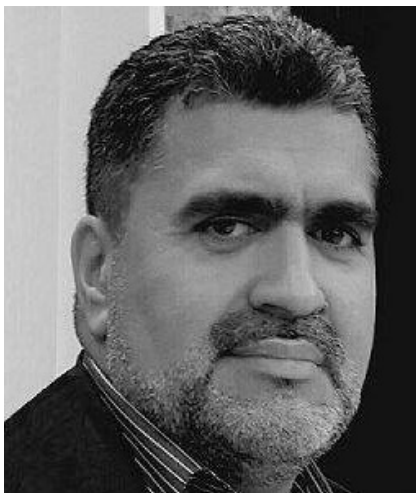

Radu Comșa
Prozator

Dumnezeule, cât e de mare!

Întunericul de lapte cafeniu se rotea în spirale, agitat de imensul fluture de noapte ce părea să atragă în forma lui moale, neagră, toate resturile de lumină ce bălteau spre mijlocul tavanului. Cu aripi de pâslă se agita în cercuri flasce, trigonometrice, largi, apoi strânse brusc, cu lovituri gelatinoase în plafon, ca apoi să se lărgească iar spre peretele apropiat.

Trebuie să îl prind, ce specie o fi de e atât de mare?

Stam gol în pat și urmăream fluturele ce semăna cu două palme negre unite la bază, zbătându-se în spațiul acela circular, în zborul acela al lui, lăsând urme de funingine târâte curb prin ochii mei înceţoșați.

Trebuie să îl prind, fluturele ăsta e rar, prea mare ca să fie adevărat…

Fluturele prindea viteză, cercurile erau din ce în ce mai vălurite și mai bezmetice. Mișcarea aripilor se auzea într-un fâlfâit gelatinos, organic.

Cum de zboară așa, niciun fluture nu poate zbura așa… ooo… sigur că e prea mare ca să fie adevărat! E liliac!

Pielea mi s-a strâns toată. Am sărit ca un arc, așa gol cum eram, am închis ușa dinspre hol și am aprins lumina. Liliacul s-a lovit din nou de tavan, pată monstruoasă de non-culoare și tăcere. Cercurile s-au rupt și a început un zbor săgetat prin colțuri și margini, cu schimbări de altitudine, cu țâșniri și căderi bizare.

Prosopul cu care venisem de la duș în seara precedentă stătea aruncat pe fotoliul de lângă ușă. Dungile lui albe și portocalii se înnodaseră inform. L-am luat repede și l-am răsucit pe toată lungimea. Apoi am început să vânez animalul rătăcit cu speranța că nu va fi nevoie să îl lovesc, că va nimeri ușa deschisă a logiei și de acolo se va zburătăci în noapte prin fereastra căscată prostește în căldura nopții de vară. N-aș fi vrut să văd tegumente negre-solzoase și trupul de șobolan aerat, zdrobite într-un ghem amestecat cu sânge pe vreun perete.

Liliacul zbura dement prin toată camera, când coborând până aproape de podea, când urcând în tavan, înnebunit să scape din capcana luminoasă a camerei. Am făcut câteva mișcări fără convingere cu prosopul. Dar și dacă aș fi încercat să îl lovesc, n-aș fi reușit. Zborul lui disperat semăna cu mersul rapid al rudelor terestre: rapid, furișat, neliniștitor. Am mai lovit de câteva ori, agitând aerul. Fără niciun rezultat. M-am enervat și am lovit mai energic și mai des. Degeaba. Cubiculul de cinci pe cinci pe trei metri al camerei era suficient de mare ca eu să nu ajung la mamiferul acesta zburător. Eram ridicol. Gol, în mână cu un prosop mare, încă umed, pe post de armă. Emoția și repulsia se atenuaseră până la dispariție, dar insuccesul vânătorii mă enerva deja. Am început să alerg prin cameră, prin pat, să sar peste fotoliu, să izbesc în stânga și în dreapta cu prosopul rigidizat de răsucirea dublă. După câteva minute de vânătoarea asta ciudată, suprarealistă, am simțit totuși că arma mea improvizată a lovit ținta. Am căutat să văd unde căzuse cu speranța că n-a nimerit prin cine știe ce ungher sau spațiu îngust unde să nu-l pot găsi. Nu nimerise. Stătea pe parchet, lângă draperia mea roșie, cu aripile strânse, având dimensiunea unei palme cu degetele întinse. Nu era negru, adică aripile erau negre, dar trupul era acoperit cu blană maron închis, ca un pluș scurt și moale. Stătea adunat și mă privea cu ochi mici și strălucitori ca două perle de antracit. Deși nu se mișca deloc, mi-am dat seama că fusese atins numai superficial, suficient însă să îi curme zborul smintit. Își tremura urechile și ochii-i sclipeau.

Trebuie să îl iau de acolo și să îl scot afară.

M-am încrâncenat tot. Am lăsat prosopul să cadă. Nu eram în stare să pun

mâna direct pe el. Nu m-am gândit nicio secundă să caut o mănușă. Uitasem de tot că sunt gol, privirea mi-a căzut pe cele câteva șervețele de masă rămase de seara. Am desfăcut unul, era dublu, destul de mare, un pătrat cu latura de peste treizeci de centimetri. L-am luat și m-am apropiat de liliac. Și-a mișcat capul câțiva milimetri, apoi a rămas nemișcat. Am pus deasupra lui șervețelul și am luat animalul în mâna dreaptă fără să văd foarte bine cum și cât l-am apucat, cu hârtia șervețelului foarte subțire și deja pleznită între degetele mele și animal. Era un pic mai mare decât palma strânsă și când l-am ridicat am auzit un chițăit slab, ca un foșnet. Poate a fost doar o părere. Liliacul nu se mișca. L-am întors să îl văd mai bine, se vedeau aripile membranoase, cu brațul rozaliu răzbătând prin pielea neagră a unei aripi ce atârna un pic, cu gheara primei dactile ieșită în afară. S-a mișcat mai mult și mi s-a părut că îi văd dinții albi mărunți și ascuțiți. Piciorul din spate semăna mai mult cu o mână minusculă și tuciurie de maimuță. Bobițele strălucitoare ale ochilor sclipeau de sub fruntea teșită, urechile mari, orientate în față, puternic inervate, tresăreau. S-a mișcat din nou, mai puternic, și am simțit o înțepătură undeva în palmă. M-am repezit la fereastra logiei. Am vrut să îl arunc afară, dar m-am gândit la pisicile care noaptea făceau trasee misterioase în jurul clădirii. L-am întors și l-am așezat departe în lateral pe pervazul ieșit mult în afară. Am închis fereastra, am strâns șervețelul în pumn și l-am îndesat în sacul de gunoi pe care urma să îl arunc dimineață. M-am uitat în palmă. Nu se vedea nimic. Undeva la baza palmei parcă era un punct mai roșu, dar putea fi orice, nu simțeam nimic acolo.

Prosopul cu dungi… mă ocup mâine de el.

Am scos un prosop curat. Am alergat la baie și am lăsat apa fierbinte să curgă mult timp peste mine. Gelul meu de duș de culoarea petrolului părea foarte potrivit pentru noaptea aceasta. Am stat mult și sub apă rece. M-am șters atent și am pus prosopul pe ușa deschisă a cabinei. Am căutat un tricou curat și comod și mi-am pus o pereche de boxeri albaștri în carouri. Pânza subțire și rece avea ceva calm.

M-am dus la fereastra dincolo de care așezasem animalul. Liliacul meu se mișcase două palme spre colțul îndepărtat. Făcea mișcări cu picioarele din spate, dar nu se mai deplasa.

M-am băgat în pat. Era cald. M-am mișcat dintr-o parte în alta a patului preț de jumătate de oră, poate.

Nu te mai ia somnul, vânător prăpădit?

Nu mă lua și m-am dus din nou în logie. Liliacul plecase. Sau căzuse. Am preferat să cred că pur și simplu își luase zborul. M-am întors în pat. M-am lungit și mi-am pus mâinile sub cap. Era foarte comod. Plafonul rămânea liniștit. Mi-am amintit de serile copilăriei la bunici și de zborurile haotice pe care le vedeam pictate pe cerurile apusurilor târzii de vară, zboruri de ființe pe care, atunci, nu le puteam vedea de-aproape, nu înțelegeam cum trăiesc și de ce. Am adormit.

Întâmplarea din acea noapte a rămas ca o poveste aiurită, aproape idioată. Și așa am și păstrat-o, căzută cumva în uitare până într-o altă noapte pe cale să se transforme în dimineață timpurie.

În noaptea-spre-dimineața-aceea, la vremea când stelele sunt încă pe cer în plină putere și nici gând să pălească făcând loc zilei, eram cu albastra mea așezați amândoi sub un dublu cerc de stejari și castani ce se împleteau unii pe alții în jurul rondului pavat cu piatră cubică. Am deschis haionul și acesta, în ridicarea lui, s-a proptit în crengile mai joase ale unui castan. Am așezat în portbagaj geanta de voiaj și rucsacul unde îmi înghesuisem uneltele mele de muncă și alte câteva lucruri necesare mie într-o zi obișnuită. Am lăsat mașina deschisă și am privit stelele strecurate printre crengi cu frunze late. Cerul sclipea ciudat, parcă fierbea. O fierbere rece, microscopică.

O fi fierberea microscopică, bătrâne, dar se petrece la scară cosmică, totuși. Am zâmbit. Stelele clipoceau mărunt și indiferent.

Am apucat mânerul și am trântit haionul care s-a închis cu zgomotul său înfundat. Apoi m-am urcat la volan și am închis portiera, pornind în același timp motorul. Atunci am simțit căzând ceva de pe bord și alunecând de-a lungul piciorului drept. Cel puțin așa păruse, deși nu îmi aminteam să fi avut ceva pe bord. Nu pun acolo nimic, oricum nimic care să aibă dimensiunea și greutatea pe care părea să le aibă obiectul căzut.

Ce-o fi fost? Din poziția asta nu pot vedea, o să mă uit mai târziu.

Dar mă sâcâia gândul și o sută de metri mai încolo am oprit mașina și am bâjbâit cu mâna întinsă pe sub bord către covorașul de cauciuc. Nu ajungeam și mi-am dat seama că pot căuta mai bine doar coborând din mașină. Am deschis portiera. Când încă eram cu mâna stângă pe zăvorul portierei pe jumătate deschise și cu dreapta tot încercam să dibuiesc ceva, am simțit mai întâi atingerea moale și apoi am văzut limpede liliacul țâșnind de sub bord prin spațiul deschis al ușii. Nu era prea mare, zbura în felul acela fractalic. S-a pierdut imediat în coroanele copacilor, coaroanele jumătate luminate de felinare roșietice, jumătate scufundate în beznă.

Liliac… al doilea… coincidență. Or mai fi fost și până acum și nu i-am văzut sau nu i-am știut?

Am închis încet ușa mașinii. Am pornit motorul.

De atunci, de după acea noapte-dimineață, am fost mai atent la zborurile acestea aproape invizibile. De atunci am tot văzut lilieci în preajma mea. Serile calde sunt săgetate silențios de lilieci mai peste tot pe unde îmi port pașii. E destul să mă opresc undeva pe seară, că deasupra, umbre negre, tăcute și moi, se zburătăcesc dement și fără zgomot. Îmi montasem plase și aveam grijă să închid bine ferestrele. Mai la început, de câte ori, pe seară, deschideam o ușă care dădea în exterior, mă uitam cu luare-aminte deasupra și mă asiguram că nu coboară ceva spre mine. Dar adevărul e că de-o vreme îmi pasă din ce în ce mai puțin de asta. M-am obișnuit cu ideea și serile îmi caut cu privirea companionii ca pe ceva de la sine înțeles și perfect natural.

M-am întrebat adesea de ce s-au întâmplat toate acestea și de ce continuă să se întâmple. Dar de vorbit, nu am vorbit cu nimeni și nu am povestit nimănui nimic. Deși sunt tentat. Astă-seară mai mult decât altădată. Nu știu de ce.

Fata de lângă mine este o fată obișnuită, tânără și frumoasă. Sau este într-un singur fel din cele două și celălalt nu mai contează sau vine de la sine. Vorbește abundent, dar plăcut. Folosește fraze lungi și ronde. Îmi place asta. Am ieșit din bar și împreună am traversat strada ce urcă domol. La dorința ei am intrat în bătrânul parc. Am mers fără țintă pe alei aproape ascunse de arbori. Tușe de cărbune, alungite și repezite, s-au încrucișat efemer peste noi. Ne-am așezat pe o bancă. Știu bine că deasupra mea aerul e populat de ființe întunecate, moi și agitate. Dacă i-aș vorbi despre ce cred că s-a întâmplat cu mine, ar crede că-s nebun. Așa că tac.

Fata continuă să vorbească și mă privește în ochi. Înfiorată, cu mâna în mâna mea, îmi spune că noaptea aceasta e

nemaipomenit de frumoasă. O trag ușor spre mine, îi aud arterele palpitând fierbinte sub pielea translucidă. Îi aspir mirosul delicat al gâtului. Cu buzele atingându-i lobul urechii, îi spun și eu: „Draga mea… va fi o noapte extraordinară”.

Cerul de deasupra fierbe rece, negru și tăcut.

”Liliacul zbura dement
prin toată camera,
când coborând până aproape
de podea, când urcând
în tavan, înnebunit să scape
din capcana luminoasă
a camerei.
Am făcut
câteva mișcări
fără convingere cu prosopul.
Dar și dacă aș fi încercat
să îl lovesc, n-aș fi reușit.
Zborul lui disperat semăna
cu mersul rapid
al rudelor terestre:
rapid, furișat, neliniștitor.”

Proză scurtă

TRANDAFIR, REALITATE ȘI VIS

Pușa Roth

Dramaturg, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Mileniul trei era aproape de final, lumea se așezase comod, fiindcă fiecare putea locui în orice loc de pe pământ, nu se mai punea problema emigrației, se ajunsese la un acord mondial în această privință, chiar și războiul rece era spre sfârșite, oamenii fiind fascinați de propunerile de plecare spre alte planete, fiindcă știința evoluase fantastic. Totuși, dincolo de promisiunile marilor companii care ofereau un loc minunat în nemărginitul Cosmos, erau puțini cei care se hotărau să părăsească planeta Pământ, pentru marele necunoscut. Și totuși... într-un oraș american, doi tineri s-au întâlnit la un experiment cu roboți humanoizi. Tehnica avansase atât de mult că roboții erau aproape umani, arătau natural, cel puțin de la distanță, erau ajutoare de neprețuit pentru lumea sfârșitului de mileniu. Roboții erau prezenți peste tot, înlocuiseră oamenii din multe meserii obositoare sau chiar periculoase, iar costurile de întreținere erau reduse. Era vorba doar de reglaje de rutină, dacă se defecta vreun circuit, dar era puțin probabil, ei având garanție un număr respectabil de ani. Cei doi tineri, specialiști, locuiau pe continente diferite, dar distanțele erau aproape o figură de stil, pentru că teleportarea nu mai era doar o figură de stil, ci o realitate. Evident că era accesibilă doar pentru specialiști și numai în anumite perioade. Tânăra își avea obârșia într-o localitate din munții Apuseni, casa străbunilor ei încă mai exista, iar fata era legată de amintirile familiei, de obiecte păstrate peste ani, ca într-un fel de muzeu al memoriei. Tânărul se născuse în Australia, iubea oceanul, dar se mutase în America împreună cu familia, tatăl său fiind cercetător în domeniul astronauticii. Uneori, dorea să dea o fugă în locul unde văzuse lumina zilei, dar nu mai avea nici o legătură cu nimic, fiind prea mic atunci când a părăsit continentul. Cei doi tineri se mai întâlniseră la câteva experimente, amândoi simțeau că între ei se înfiripase un dialog al privirilor, amândoi doreau să fie singuri, să-și lămurească sentimentele. Într-o după-amiază cei doi au profitat de o pauză mai lungă și au început să vorbească despre ei, pur și simplu despre ei, fiindcă dorința de a se cunoaște i-a îndemnat la mărturisiri, trecând sau ignorând o lungă listă de etape. De mult, florile care se ofereau erau criogenate, florile naturale se ofereau în cazuri speciale, asta pentru protejarea naturii, dar și pentru faptul că trăind în preajma roboților, oamenii sfârșitului de mileniu căpătaseră altă atitudine față de lucrurile simple, gesturile romantice nu mai erau bine primite. Și totuși, tânărul a simțit nevoia să-i ofere tinerei un trandafir, unul proaspăt, abia înflorit. Floarea și-a făcut efectul asupra tinerei, căci o lacrimă i-a apărut brusc în colțul ochiului. Și-a adus aminte brusc de copilărie, de grădina de trandafiri, de gestul tatălui ei care îi aducea flori mamei, uneori fără o ocazie specială.

– Am remarcat că gestul meu de a-ți oferi o floare te-a emoționat, șopti el la fel de emoționat.

– Da, e adevărat, mai ales că acest obicei nu prea se mai păstrează acum. Apoi mi-am adus aminte de părinții mei, de florile din grădină, de unde tata îi aducea mamei câte una, mai ales dimineața, de copilărie, de casa unde m-am născut, casă care se află într-un peisaj mirific.

– Fiindcă ne știm numele, propun să nu fim protocolari și să ne tutuim.

– Ai dreptate, ne purtăm aproape mereu ca niște roboți, ne-am lăsat seduși de tehnică și nu mai avem răgaz să visăm.

Tânărul a simțit că fata e vulnerabilă sentimental și cum o plăcea mai mult decât și-ar fi imaginat el, fiindcă apropierea ei îi stârnea o emoție puternică, îi zise:

– Ana, eu m-am îndrăgostit de tine de când te-am văzut prima oară, dar nu am știut ce statut social ai, de aceea nu am venit spre tine. Dar astăzi am simțit că e momentul să-ți spun.

Ana a roșit ca și trandafirul pe care îl primise, dovadă că Greg nu-i era indiferent. Cu voce abia șoptită, fata i-a mărturisit că și ea îl place, dar a așteptat un semn din partea lui. Atunci cei doi s-au îmbrățișat și din acea seară au rămas împreună. S-au căsătorit repede, spre surprinderea colegilor care nu au înțeles cum de s-au hotărât cei doi tineri cercetători să devină o familie. Se purtau uneori de parcă erau singuri pe lume, ceea ce a atras atenția celor care participau la experimente, conferințe, întruniri etc. Cei doi s-au stabilit în America, dar prima lor vacanță au petrecut-o atât în Australia, bucurându-se de soare și de apele oceanului, cât și în Apuseni, la căsuța de sub poalele munților. Greg s-a îndrăgostit de acele locuri mirifice, de liniștea și frumusețea peisajelor. Amândoi au curățat grădina de trandafiri, s-au bucurat de fiecare minut în parte. Dar vacanța a luat sfârșit, iar cei doi au intrat în rutina zilnică. Aveau timp puțin pentru ei, erau prinși cu cercetarea și îmbunătățirea programelor roboților care trebuia să se ocupe de copii, după orele de școală sau chiar în week-end, dacă părinții erau ocupați. Era o premieră, o acțiune cu mizã mare, fiindcă acești roboți aveau de îndeplinit poate cea mai complicată sarcină, aceea de a înlocui părinți, bunici, prieteni sau chiar guvernante. Ana și Greg erau implicați în acest mare proiect, iar seara se consultau în privința capacităților pe care ar trebui să le aibă aceste mașini cu chip uman, care să aibă grijă de copii. Au trecut anii de când s-au căsătorit, dar ei tot se mai căutau din priviri ca în prima zi, tânjind să stea cât mai mult împreună. Într-o zi, au primit o ofertă neașteptată. Li s-a propus să fie primul cuplu care să trăiască pe o altă planetă, mai ales că vor fi însoțiți de… roboți performanți.

– Singuri pe o altă planetă! Ce idee… originală! Ce părere ai, Ana? Crezi că ne-am descurca?

– Greg, putem, oare, să lăsăm totul în urmă fără regrete?

– Dar noi ne avem unul pe celălalt și cred că suntem unul dintre puținele cupluri de îndrăgostiți din această lume! Nu ai observat că toți se combină ca niște… roboți?

– Ana, și noi suntem ,,părinți" de roboți, numai că nu suntem părinți adevărați. Poate. Dacă plecăm, o să ne mărim familia, spuse el râzând strengărește.

– Greg, numai la asta te gândești, îl dojeni ea, deși ideea nu îi displăcea, și își imagină cum ar fi să aibă doi, poate trei sau chiar patru copii. În fond suntem tineri, avem toată viața înainte.

– Ana, îți dai seama că după noi, dacă ne hotărâm, ar putea sosi alte și alte cupluri. Ar fi o experiență fantastică, mai ales că roboții au fost deja trimiși și totul este pregătit să primească primii locuitori.

– Dacă nu ne place, vom putea reveni pe pământ?

– Poate ne place, Ana, zise bărbatul, cuprinzând-o în brațe.

În perioada următoare, au oscilat, mai ales Ana, dar până la urmă s-a hotărât să accepte. Toată lumea vorbea despre acest cuplu, au devenit vedete, au fost văzuți de toți pământenii, fiindcă prin plecarea lor, lumea se schimba radical. Ideea de a pleca pe o altă planetă era subiectul dezbătut zi și noapte în media.

Ana și Greg au intrat într-un program de pregătire, au înțeles că vor locui cu roboții care vor face tot, ei doar să transmită mesaje spre ceilalți pământeni să-i convingă să li se alăture. A venit și ziua plecării, cei doi au ajuns cu bine pe planeta care avea să le fie casă pentru restul vieții lor. Roboții făceau totul ca ei să nu se simtă singuri, locuiau într-o alveolă imensă ce imita foarte bine un colț de pe planeta Pământ. Nu lipseau trandafirii, criogenați firește, florile Anei, fiindcă cei care concepuseră programul, îi studiaseră îndelung pe cei doi. Cei doi tineri s-au bucurat o vreme, dar prezența exclusivă a roboților „bine antrenați" a pălit o dată cu trecerea timpului. Aveau sală de cinema, un teatru cu actori-roboți, muzică, sală de sport, dar dincolo de discuțiile lor private, cei care răspundeau la toate întrebările, cei care îi însoțeau, îi serveau, îi amuzau, erau roboții. Se hotărâseră să devină părinți, dar se pare că stresul, singurătatea, viața pe o altă planetă îi îndepărtaseră de posibilitatea de a deveni părinți. Își aminteau de întâlnirile cu colegii specialiști care acum li se păreau deosebite, deși acolo, pe Pământ, li se păreau prea rigide. Își aminteau de părinți, de prieteni, de vecini sau chiar de personalul de la centrul de cercetare, cei care aduceau cafele, mic dejun, într-un cuvânt, de toată lumea. Ana se gândea la casa părintească și îi povestea lui Greg despre anotimpuri, despre munți, despre pârâul rece în care se răcorea în verile călduroase, dar și despre iernile în care se tăvălea prin zăpadă cu ceilalți copii din sat. Greg era încântat de toate aceste amintiri, le trăia din plin, mai ales că a trăit într-un mare oraș, deși se născuse în Australia. Într-o dimineață, Greg a surprins-o pe Ana plângând și, deși nici lui nu-i era prea bine, o întrebă extrem de îngrijorat:

– Ana mea dragă, și eu știu că nu e ușor aici, dar trebuie să ne consolăm, iubito! Am plecat definitiv, tu știi foarte bine asta, am plecat nesiliți de nimeni. Dacă am avea copii, poate că ar fi mai ușor pentru noi.

– Greg, iubitul meu, știu în ce condiții am plecat, dar peste puțin timp vom avea legătura cu Pământul, cu cei care se ocupă de noi. Poate că ar trebui să încerci, să le spui că nu ne-am putut acomoda cu viața pe o altă planetă. În acel moment pe ecranul din camera de zi au apărut primele imagini cu specialiștii de la centrul astronautic. Ana s-a uitat lung la soțul ei, iar el i-a confirmat din priviri că va cere să revină pe pământ.

După saluturile de rigoare, Greg și-a luat inima-n dinți și le-a spus că nu se pot acomoda pe noua planetă, că singurătatea și-a arătat colții. Ana a intervenit și ea, iar directorul centrului le-a spus că dacă vor reveni pe pământ, nu vor mai fi tot atât de tineri, fiindcă anii-lumină pe care i-au străbătut până la noua lor locuință, nu sunt comparabili cu anii petrecuți pe pământ. Însă nici un argument nu i-a convins să rămână, iar cei doi au început pregătirile de reîntoarcere pe pământ.

– Ana, iubita mea, dorința de a fi părinți nu mai este decât o amintire… dar important este că ne vom întoarce.

– Greg, am să te rog ceva înainte de a ne întoarce. Vreau să mergem la căsuța bunicilor mei.

– Ana mea, e singurul loc pe care îl mai avem, că la casa din New York am renunțat. Tu ai vrut ca acea căsuță să rămână a noastră, deși e posibil să nu o mai găsim, dar să sperăm că o să fie bine. Cred că Centrul ne va ajuta să ne redresăm, nu ne va lăsa săraci, spuse Greg, încercând să fie vesel, deși această întoarcere îl emoționase profund.

Reîntoarcerea s-a făcut cu succes, ei au hotărât să plece departe de ochii lumii și ai presei retrăgându-se în Apuseni. Dar momentul a fost dramatic, pentru că atunci când au ajuns, casa era doar o ruină. Ana a început să plângă amarnic, dându-și seama de sacrificiul făcut. A auzit vocea soțului ei care o striga cu teamă în glas.

– Ana, iubita mea, ce ai? Trezește-te, Ana! Ce ai visat, scumpa mea?

– Greg, unde suntem, ce s-a întâmplat cu noi? Unde suntem?, aproape că strigă femeia, profund răvășită.

– Ana, liniștește-te, te rog, suntem acasă, la casa bunicilor tăi. Tu ai vrut să naști aici. Ana, deschide ochii, te rog?

Femeia nu se putea opri din plâns și printre lacrimi îi spuse soțului ei visul care a bulversat-o atât. Greg o liniști, spunându-i că nimeni nu acceptase până atunci să plece, că au fost trimiși doar roboți.

– Ana, dar și tu știi asta, că doar am participat amândoi la multe experiențe de acest fel.

Ana, tulburată, îi spuse soțului ei:

– Greg, dragule, vreau să te rog ceva. Vreau să am grijă eu de copilul meu. Nu vreau să crească cu roboți.

Greg o îmbrățișă cu tandrețe și îi aminti că și ea a participat la realizarea roboților pregătiți să aibă grijă de copiii celor care sunt prea ocupați cu munca.

– Dragul meu, aș vrea să mergem în grădină, să culegem trandafiri.

– Ana, draga mea, astăzi m-am trezit mai devreme și am fost în grădină. Am cules trandafiri pentru tine.

„Roboții erau aproape umani, arătau natural, cel puțin de la distanță, erau ajutoare de neprețuit pentru lumea sfârșitului de mileniu.”

Proză scurtă

MAGICIANUL

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Sunt orfan. Nu mi-am cunoscut mama decât într-o noapte, în vis. I-am zis femeia cu vioara. Am ales-o dintr-o mie de nimfe. Avea ochii mei, buzele și inima mea.

Stăteam rezemat de un copac, eram mic și flămând. Cerul părea înfășurat în cârpe și dădea să plouă. Purtam o bască pe cap și pantaloni scurți, cămașa nu mi-o amintesc. S-a apropiat de mine și mi-a întins ceva de mâncare. Nu știu ce era, dar m-am săturat repede și mi-a ajuns pentru tot restul vieții. Nu am mai visat-o de atunci. Am căutat acel copac zile întregi. Parcă-l vedeam la margine de râpă, dar dispărea îndată…

– Hei, cu cine vorbești?

– Aici erai?! N-ar fi trebuit să mă asculți! E povestea de dincolo de zâmbetul meu…

– Oricare ar fi, ascunde-mă în ea. Să fiu acolo, cu tine.

***

Purtăm talismane la fel, din scânteieri multicolore. M-ai învățat să-mi ascund emoțiile într-o paradă a anotimpurilor, de acolo nu mi le poate fura nimeni, nici măcar tu când negociezi cu iscoadele solare. Ai vrea să curgă peste galaxia mea, să mă încurce în așa fel încât să descompun tăcerile în sonete. Le-ai păstrat și tu, și eu le-am păstrat.

De fapt, toți ghețarii sunt fosforescenți. Așa îi vedem. Din ei modelăm figurine cu noi, le așezăm în jurul unei mese, apoi ne prefacem că dormim. Eu somnul tău, tu somnul meu. Adunăm fagurii ultimei veri și ne promitem că asta nu e tot.

– Dacă ar fi să botezi un spin, ce nume i-ai pune?

M-ai luat în brațe și ai tăcut. Apoi mi-ai desenat o stâncă. Doamne, am zis, câți alpiniști își vor fi strivit curajul să atingă cerul și câți au învățat că un pumn de verde face cât tot albastrul la un loc? Lângă ele sunt cănile de lut în care se adună mărgeanul. Cred că am învățat cum se face: trebuie doar să fii treaz puțin după miezul nopții. Și să strigi atât de tare că ți-e dor, încât să se arate fulgerul.

– E-hei, de câte ori am sărit în gol…

– Ultima dată aveai brațele pline de zgârieturi. Așa… ca niște fluturi.

– Lasă, că nici tu…

– Măcar am învățat lupii să-și vândă pădurile. Uneori am trișat. Cea mai adâncă pădure am păstrat-o pentru mine. I-am dat un creion și i-am spus să-și adune copacii. A început să taie pânze din frunze de stejar și să le îndemne să migreze. Știa că din miezul lor vine muzica. Odată m-a prins inversându-i stările. Privirea ei m-a înțepat. Nu mă putea vedea oricine. Singura sa reverență purta cele mai fine mănuși. În zori de zi le-am schimbat. Ba nu! Le-am dat pe câțiva bănuți! Și acum îi am în buzunarul vremurilor bune!

Îmbrățișarea mea e din puncte de suspensie. Prima dată mi-a fost mai greu. Apoi am trecut-o peste ziduri, oricum eram nevoită să revin. Hainele, croite după tipare serafice, lovesc țărmuri îndrăgostite și timide, ca mai apoi să le răsucească în sezoane ploioase, punând deoparte o vorbă dulce.

– Dacă ai avea o eșarfă albă, sigur ai arunca-o în mâl?!

– Am șters cu ea o lacrimă. Ajunge! Mai am doar una.

– Asta e. De unde nasturii tăi de nuferi?

– Cândva mi-ai promis că nu așezi tâlhari pe drumurile suspendate. Sunt pitici, dar au vocea puternică. Dintr-un bemol pot invoca vulcani. Unul poartă mereu o amuletă. Ăla mi-a cerut apă.

– Și i-ai dat? Cum, i-ai dat?

Am strâns pumnii și am închis acolo toate urletele mele de drag.

– Magicianuleeeeeee!

O ceață nebună mi te-a luat și s-a făcut deodată un sat cu multe case, toate încuiate.

Sigur una dintre ele va fi fost, într-o altă viață, casa noastră. Un străin învăța

să înoate și își tot căra un lac după el. Era simpatic și mi-a amintit de tine. Avea în palme ciorchini din viile noastre. Iar viile veneau în avalanșă… și vinul era… magic.

Dar și avalanșele au rostul lor, desigur! Când se opresc la doar câțiva pași de mine, e ca și când am uitat cine sunt. Te simt respirând, arunci în stânga și-n dreapta cu zâmbete și-mi promiți că mă vei lua cu tine la reprezentația dimineților cu joben și frac. Că eu voi avea loja mea.

Aprind un chibrit. Suficient cât să aflu că așteptările vin din alte fotografii. Vin și pleacă. Unele mă ating, altele îmi șoptesc un descântec. La marginea pământului roiesc mereu drumuri. Îmi spui că-s nomada care știe să coboare ca o regină din căruțe cu coviltir. Din cărțile mele de joc ies vulturi perechi și se întrec în glume. Eu nu glumesc. Nici nu caut urme de melc. Dacă sunt, sunt și gata! Deșerturile, uneori pretențioase, abia dacă își păstrează parfumul nisipului, dar le pregătesc săli imense în care să-și invite speranțele și să le asigure că nordul are un sceptru împrumutat, numai bun de urmat. Aici am inventat. Așa faci și tu, Magicianule! Am luat satul acela și l-am așezat acolo, la tivul pământului. Poate n-au fost decât câțiva metri, dar l-am fixat în coordonatele cele mai sigure sau, cel puțin, așa am crezut. Uneori își aruncă săgeata peste zidurile despre care vorbeam mai devreme. Vezi? De câte ori înaintez spre centrul gândului, mă trezesc în cuburi de sticlă. Și de acolo direct într-un album. Dar dacă din această călătorie am parte de mirodenii, de ce n-aș hrăni și îndrăgostiții de pe altă planetă?

– Magicianule! Au trecut câteva veacuri și tu plimbi holdele alea în dublu sens, de câte brazde paralele mai ai nevoie pentru a fi sigur că galeria orbilor se deschide fix la ora de platină? Și de ce ai vocea răgușită când refrenul inimii tale își coase notele de cer?

Am auzit că se poartă sârma ghimpată. Carapacea e un accesoriu. Dacă mai adaugi și două safire, e perfect.

– Uneori am impresia că toate simfoniile întunericului sunt ale tale. Să nu falsezi!

– Aaaa, aici erai? Vântul mi-a spus că te-a zărit învățând cosașii să-și poarte lanțurile spre izbândă, de unde atâta pricepere?

– Crezi că m-a ascultat vreunul?

– Poate cel mai nou.

– Acela are de dus… Îmi place să-l văd cu mânecile în țărână, într-o secundă poate semăna toți macii lumii.

– Chiar în fiecare din ei sunt eu?

– De ce nu-mi răspunzi? Sunt ori nu?

***

Când am întors capul nu mai era. Magicianul își uitase bagheta în inima mea.

Un copil cu pantaloni scurți și cămașă de in avea în mână un colț de pâine. Din ochii lui se rostogoleau lacrimi. Una pentru mine, una pentru tine…

”Stăteam rezemat de un copac,
eram mic și flămând.
Cerul părea înfășurat în cârpe
și dădea să plouă.
Purtam o bască pe cap
și pantaloni scurți,
cămașa nu mi-o amintesc.
S-a apropiat de mine
și mi-a întins
ceva de mâncare.
Nu știu ce era,
dar m-am săturat repede
și mi-a ajuns
pentru tot restul vieții.
Nu am mai visat-o
de atunci.”

Proză scurtă

„GLASUL PĂMÂNTULUI” ȘI „SÂNGELE APĂ NU SE FACE”

Dori Lederer
Poetă, prozatoare

Aceste vorbe mi-au trecut de multe ori prin minte și am încercat, de-a lungul anilor petrecuți în străinătate, să înțeleg sensul lor. Să-l înțeleg prin prisma celor trăite și văzute de mine, pentru că se spune, experiența este cel mai bun profesor.

Omul, ființă cugetătoare și simțitoare, a căutat mereu să știe, să-și pună întrebări și să caute răspunsuri la tot ce-i trece prin minte, la tot ce simte și la tot ce vede și aude în jurul lui.

Ca mulți alții, am trăit și trăiesc experiența familiilor plecate peste hotare, un simplu fapt de viață la prima vedere, dar în esență, o experiență complexă.

Nu voi spune ceva nou, voi spune lucruri la care toți v-ați gândit și, ca și mine, ați încercat să despicați firul în patru, încercând să înțelegeți cum funcționăm în anumite situații, cum simțim și gândim noi, cei de lângă noi, cei de departe, ce ne leagă sau ce ne separă, prin ce ne asemănăm sau ne deosebim unii de alții.

Există unele idei cum că am fi toți egali, dar știm cu toții că fiecare ființă e unică și poate mai aproape de realitate pare expresia: nimeni nu e superior altuia, dar egal nu. Altfel, omul nu ar avea atâtea dileme, atâta uimire, atâta sete de a cunoaște și alți oameni.

Și pentru că se spune că la început a fost Cuvântul, materializarea gândurilor, intențiilor, simțurilor, exprimăm toate acestea prin cuvinte, cuvinte, cuvinte, pe care le învățăm auzindu-le încă de la naștere până murim.

Cazul fiicei mele, copil cu ambii părinți români, dar născut și crescut în afara granițelor României, este unul din multe altele asemănătoare.

Neavând o comunitate românească prea mare în zona în care trăim, limba română a fost auzită aproape exclusiv în familie. Primele cuvinte pe care le-a auzit au fost românești, apoi, mergând la creșă, a luat contact cu limba portugheză. La început, în creierul ei de bebe, cred că a fost confuzie, însă, ușor, ușor, mi-am dat seama că limba portugheză a câștigat mai mult teren în comparație cu limba română pe care o auzea doar în casă. Era limba pe care o auzea peste tot în jurul ei, pe stradă, la creșă, mai târziu la grădiniță și apoi la școală, era limba în care comunica împreună cu prietenii de seama ei și în

care erau scrise lecturile recomandate la școală. Și mi s-a părut firesc. La fel cum firesc mi s-a părut faptul că deși vorbea românește, mintea ei traducea automat din portugheză, ceea ce uneori îmi stârnea motive de amuzament, ieșindu-i niște expresii care sunau ciudat, dar simpatic. Același lucru ni se întâmplă la toți în primii ani petrecuți într-o țară străină de locul în care ne naștem și creștem și unde auzim peste tot aceeași limbă.

Despre România știa multe, dar le știa din povestirile din familie, din poveștile citite la culcare, din fotografii și din două, trei amintiri confuze rămase dintr-o vizită când avea 5 ani. A învățat să citească și să scrie în limba română acasă, la început în joacă, apoi din ce în ce mai mult și mai bine, pentru a înțelege ce scriu și ce citesc părinții ei, atunci când o fac în limba lor natală. Uneori zâmbeam în gând spunându-mi:

Arcul de Triumf din București, desen de Bogdan Calciu

„În mintea ei de copil, când spune România, cred că personalizează, își imaginează vreo arătare din basme".

La vârsta de 15 ani i-am dat voie să meargă în vacanța de vară, împreună cu fratele ei adult, în țară, unde au stat o lună și jumătate. I-a plăcut, a fost încântată, prima impresie pe care mi-a mărturisit-o a fost:

„E mai frumos în România, e mult verde, la noi e totul uscat vara."

Am sesizat acel „la noi" și mi-am spus: „acesta e glasul pământului", eu spun „la noi" în România, ea spune în Portugalia.

La revenire, ca pe un fel de victorie, mi-a fluturat:

„Nici măcar un cuvânt în portugheză nu mi-a venit în minte. Totul era ca și cum aș fi vorbit numai românește dintotdeauna. Și îți mai spun ceva: acum pot să gândesc și românește fără să mai fac traducere automat din portugheză."

Iar atunci mi-am spus: „glasul sângelui... în venele ei curge sânge românesc..."

Am înțeles că pământul în care te naști lasă o amprentă în suflet, prin dorul de a reveni mereu la el, dar și faptul că ceea ce porți în sânge va face parte din tine toată viața.

Iar aceste vorbe din bătrâni sunt adevăruri: „glasul pământului te cheamă" și „sângele apă nu se face".

Portimão, Portugalia, 17 iunie 2019

„Am înțeles că pământul în care te naști lasă o amprentă în suflet, prin dorul de a reveni mereu la el, dar și faptul că ceea ce porți în sânge va face parte din tine toată viața."

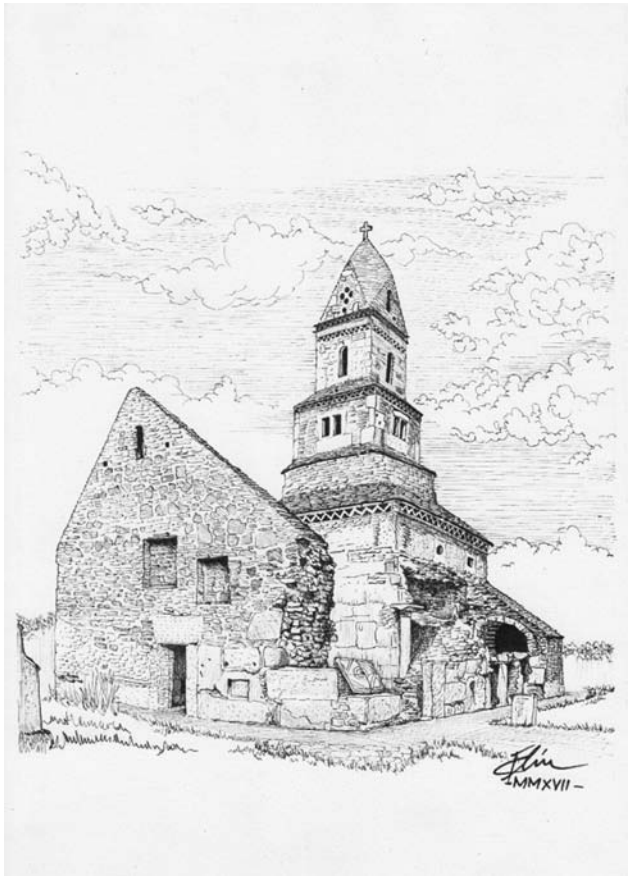

Biserica din Densuș, desen de Bogdan Calciu

Lumea copilăriei

POVESTEA LUI CRISTALIN

Victoria Milescu

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România
Fotografie de Ion Lazu

Ultimii zori se risipeau vestind începutul unei minunate dimineți de vară. Dar parcă în preajma frunții încoronate de veșnică zăpadă a bătrânului munte zăboveau mai îndelung. Presimțeau ceva ori era doar simplă curiozitate, la fel cu cea a păsărilor ciripitoare care, astăzi, se avântau parcă mai sus spre cer, spre ochii și urechile uriașului de piatră ce părea că doarme un somn adânc? Să fi reușit oare ele, gureșele, să-i tulbure liniștea milenară, ori venise vremea ca muntele să se trezească, să vadă ce se mai petrece în jurul său și ce mai facem noi, oamenii?

Pentru că nimic din ce exista pe pământ nu îi era indiferent, cum nici unuia dintre noi nu-i este, fiindcă nu vrem să trecem așa, cu ochii închiși, prin această lume.

Da, muntele se trezea. Că nu era deloc ușor, ne-o spuneau zgomotele înfundate din adâncurile sale, muntele fiind el însuși o lume – lumea magică a cristalelor.

Un vuiet cutremură pământul. Jerbe de foc și fum aruncă spre cer lavă incandescentă ce amenință să înghită întreaga suflare. Lacătele nevăzute, ce țin în chingi de fier muntele, se sparg. Este clipa în care bolta albastră se va prăbuși, aruncându-ne-n haos? Nu, este clipa în care începe Sfatul Cristalelor. Odată la 1.000 de ani, Marele Cristal și înțelepții săi se trezesc pentru a hotărî soarta lumii.

Dar zgomotele asurzitoare încetează și le ia locul o armonie de sunete cristaline. Vesele, în clinchete, cristalele transparente, mai mari sau mai mici, se desprind din roca muntelui. Privesc pline de uimire în jur, își zâmbesc multiplicându-și strălucirea sub o boare de particule multicolore. Un neastâmpăr continuu. Șuvoaiele de raze se întrepătrund, se țes, se intersectează, se adună iar și iar într-un nemaiîntâlnit joc feeric.

E de la sine înțeles că, după un somn atât de lung, unele dintre ele se trezesc mai greu, altele mai cască încă, unele strănută de prea multă lumină, iar câteva mai grăbite să iasă în lume, nu se pot abține:

– Vai, ce somn lung! Am dormit nepermis de mult!

– Da' de unde! Abia dacă am apucat să aținesc, se plânge un cristal mai colțuros, dar ale cărui luciri liliachii îmblânzesc privirile care se opresc asupra lui.

Da, liniște! Sub o aureolă de raze orbitoare, își face apariția, în toată splendoarea sa, Marele Cristal. Este uriaș, purpuriu, iar mantia de pe umerii săi aruncă împrejur luciri învăpăiate. La piept, atârnat de un lanț lucrat cu măiestrie, îi lucește un mic glob de aur care, împreună cu sceptrul de rubin din mâna sa dreaptă reprezintă însemnele puterii.

Clinchetele încetează. Marele Cristal își rotește privirile limpezi, pe sub genele-i aurite, peste marea familie a cristalelor, apoi începe cu voce gravă:

– Noi, mai marii gânditori din inima muntelui, am cugetat 1.000 de ani. Divinitatea ne-a însărcinat să refacem echilibrul pe Terra. Să readucem pacea, iubirea și armonia în lume. Știu că deși ați dormit, ochiul vostru lăuntric a vegheat și, în tot acest timp, ați strâns destulă energie pentru a putea îndrepta greșelile omenirii. Vreau să aud părerea voastră, înțelepților.

În imediata apropiere a Marelui Cristal se afla cercul cristalelor de gradul întâi, cele care au sarcini bine stabilite. Primul cristal care se ridică pentru a vorbi este Pacificatorul, pe ale cărui fațete se derulează scene de luptă de o mare violență.

– Slăvite Mare Cristal, lumea întreagă este însângerată. Nu există loc pe pământ unde, pentru un nimic ori dintr-o ambiție, să nu izbucnească un război, unde oamenii să nu se măcelărească între ei cu o cruzime fără margini.

Imediat, se ridică și Iubitorul, jumătate luminos, jumătate întunecat:

– Preamărite, multe și mari sunt minunile iubirii, dar tot pe atât de multe sunt și intrigile, nestatornicia și ura ce sugrumă încă din față rodul iubirii...

Nici Judecătorul nu se lăsă mai prejos:

– Priviți, talerele balanței nu se mai înclină spre cinste și spre dreptate, ci numai spre înșelătorie și minciună…

– Și câte boli sunt încă fără leac și zilnic se nasc altele și mai cumplite, spune Vindecătorul.

– Natura suferă și ea. Au schilodit-o, au murdărit-o din lăcomie și neglijență, adăugă cristalul cel verde, Protectorul.

Veni și rândul Gânditorului, cristalul pe fruntea căruia jucau mii de raze opaline:

– Eu cred că singura soluție este să trimitem în lume armata purificatoare a cristalelor împotriva gândurilor bolnave. Da, să-l ascultăm și pe Cristalin junior. Tu ce părere ai, tinere?

Cristalin jr. își ivi căpșorul țuguiat, plimbându-și ochii vioi peste întreaga adunare și, învingându-și emoția, slobozi un glăscior ca un izvor de primăvară:

– Prealuminate cristal și preaînțelepților, eu cred că trebuie să începem cu generația tânără. Cei care acum sunt copii, mâine vor fi adulți, iar soarta planetei va fi în mâinile lor. Oamenii vorbesc de „cei 7 ani de acasă". Cred că ar fi bine să ne ocupăm, în primul rând, de copiii până la această vârstă…

Se așternu tăcerea. Cristalele cugetară ce cugetară și, într-un târziu, își rostiră hotărârea, care se auzi până dincolo de munte:

– Cristalin junior va pleca în lume. Va pătrunde în universul unui copil care nu a împlinit încă 7 ani și va sădi în sufletul acestuia iubirea. Îi va schimba gândurile rele și pornirile urâte în gânduri luminoase și fapte bune.

Muntele vui din nou. Cristalin se desprinse ușor de munte, purtat spre alte orizonturi, pe aripile unui curcubeu fără seamăn. În urma lui, porțile muntelui se închid brusc și se reinstaurează calmul milenar.

Oare cum va reuși micuțul nostru Cristalin să-și ducă misiunea la bun sfârșit? Va putea el oare să învingă răutatea, nepăsarea, minciuna ce domnesc acum printre oameni? Pe unde o fi călătorind acum?

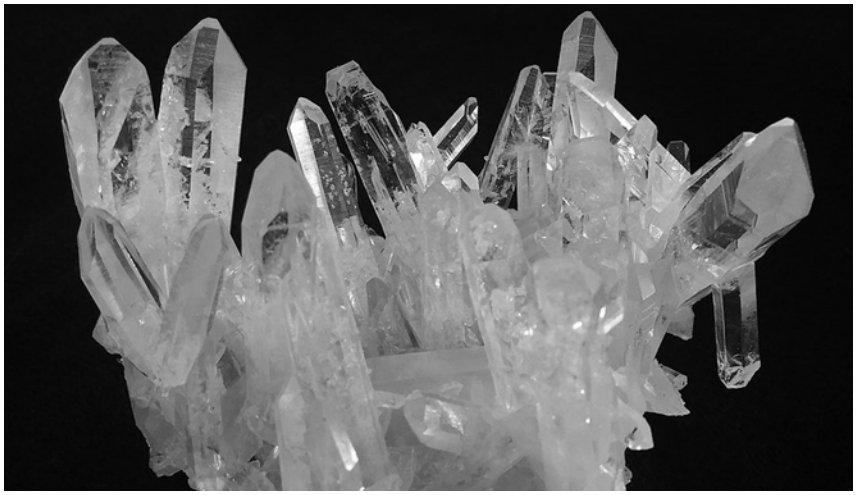

Cristalin junior luneca în zbor peste o lume care îl uimea prin frumusețea ei. Totul în jur era plin de căldură, de miresme, de cântece și adieri dulci. Învățase destule despre oameni, dar ceea ce vedea acum era peste așteptări. Își freca ochișorii nedeprinși cu soarele puternic de vară și nu se mai sătura să se minuneze. Ce frumoasă e lumea oamenilor!

Plin de curiozitate, voia să cuprindă tot. Acelea cu petale colorate și polen auriu sunt, cu siguranță, flori; aceia sunt fluturii; acestea care zboară alături de mine sunt păsări. Ce colorit și ce triluri! Iar acolo sunt râurile albastre și lanurile de grâu copt unduind în bătaia zefirului; acolo sunt pădurile de foioase, dincolo cele de conifere…

– E prea mult pentru mine! Ce tare îmi bate inimioara! Am să închid ochii și am să-i deschid acolo unde mă va coborî curcubeul.

Abia își rosti gândul, că acesta se și împlini. Ca prin farmec, uriașul curcubeu care îl purta prin lumea oamenilor se topi și Cristalin încercă o nouă senzație.

– Ce-i asta? Am și ajuns? Nu, n-am uitat pentru ce am venit…

Cristalin deschise ochii. Știa bine ce căuta… Dar pe unde o fi puiul de om? Nu reuși să deslușească decât ceea ce, după înfățișare, pare să fi fost jucării, dar felul în care arătau era jalnic. Se apropie, dându-le bineț:

– Bine v-am găsit. Eu sunt Cristalin junior. Cu cine am plăcerea și onoarea?

– Noi suntem jucăriile lui Alin, răspunse cu un glas stins de tot o grămadă pestriță în care cu greu ai fi putut deslușì un chip clar.

– Alin, deci așa îl cheamă pe puiul de om. E un nume frumos. Dar ce s-a întâmplat cu voi? De ce arătați așa? întrebă Cristalin.

– Eu mă numesc Martinel. Sunt prima jucărie primită de Alin. Bunicuța lui m-a rugat să dorm cu el ca să-l apăr de visele urâte. Am avut pe cap o minunăție de blăniță cafenie, dar când s-a jucat de-a indienii, eu am căzut prizonier și mi-a luat scalpul. Adică mi-a rupt toată blănița de pe cap. În plus, mi-a mai descusut și perlele ochișorilor, așa că acum nici nu mai am cu ce să plâng. L-am iertat, fiindcă-i copil, dar așa cum sunt acum, nu mai am cum să-l ajut.

– Am ajuns la timp! Îți promit că te voi ajuta. Dar tu cine ești? se înclină Cristalin luminând o altă jucărie.

– Eu sunt clovnul Max. Câte giumbușlucuri am făcut cu Alin! Cât ne-am distrat, cât am râs! Dar băiețelul meu s-a plictisit repede de mine și acum zac aruncat într-un colț și cu nasul meu gogonat rupt… Preferă acum alte jucării: e-lec-tro-ni-ce!

– Nu mai plânge, ai răbdare. Ia, uite! Voi cine mai sunteți?

– Noi suntem săbii și pistoale, dar din acelea pentru joacă. Noi nu trebuie

și nu vrem să facem niciun rău, noi ne jucăm, dar Alin ne-a folosit cum a vrut el. Cu mine, pistolul cu apă, stropește și murdărește lumea. Mai e și laș! O face când nu-l vede omul. Nici în duelul cu sabia, nu-i cinstit. Ce mușchetar e acela care atacă pisicuțele și cățelușii de pe stradă?

– Cred că e timpul să-l cunosc pe Alin. Aveți încredere în mine, nu e totul pierdut. Va fi greu, dar nu imposibil…

– Poate vreo zână bună ar putea să-l schimbe pe Alin, făcând o minune, dar băiatul nostru nu crede în basme, spuse clovnul.

– Taci, clovn fără nas și fără haz. Se aud pași. Sunt ai lui Alin. Încă nu-l văd, dar îl simt. Vai, ce-mi clănțăne dinții, deși nu mai am decât unul, zise Martinel.

În camera spațioasă, dar aflată într-o mare dezordine, se ivi un băiețel care, trecând vijelios, nu ocolea nimic în cale, lovind cu piciorul tot ce întâlnea.

– Iar mă împiedic de voi, vechiturilor. O să vă arunc la gunoi. Chiar acum. Dar asta ce mai e? Un ciob de sticlă gata să mă înțepe.

– Eu, ciob? Și nu mă cheamă sticlă! Mă cheamă Cristalin junior și m-am desprins din Palatul de Cristal pentru a veni aici să te ajut pe tine și pe alți copii ca tine.

– Visez? Ce glumă! Nu se poate! După ce că vorbește, sticla asta a început să și crească. A ajuns mai înaltă decât mine. Te rog să nu-mi faci niciun rău. Să știi că eu sunt un băiețel cuminte și bun, și ascultător, și ordonat, și…

– Mi-ar plăcea să te cred, dar uită-te la aceste biete jucării. Te-ai purtat urât cu ele, le-ai stricat, le-ai aruncat și acum suferă din cauza ta.

– Cum să sufere? Păi, ele au viață? Sunt doar niște obiecte ne-în-su-fle-ți-te!

– Greșești, copile! Te voi duce în Palatul de Cristal. Acolo vei afla mai multe despre aceste… obiecte. Vei rămâne în palat până când vei deveni așa cum spui că ești: și cuminte, și bun, și ascultător, și ordonat, și, și…

Cristalin începu să-și mărească dimensiunile neașteptat de repede până când se transformă într-un somptuos palat de cristal. Alin se pomeni în interiorul acestuia, privind cu nedumerire în toate părțile. Nu înțelegea ce se întâmplase cu el, cu jucăriile din camera lui, unde dispăruseră ele și de ce rătăcea el singur aici, într-o ditamai hardughia, fie ea și de cristal, strălucind ca în basmele acelea pe care nu avea niciodată răbdare să le asculte ori să le citească până la capăt.

Curând, teama începu să i se strecoare în suflet, prinzând rădăcini, desfăcându-și apoi petalele înghețate. Strigă după ajutor. Bătu cu pumnii în pereții înghețați, dar degeaba. Nu-l auzea și nu-l vedea nimeni. Rătăcea înînfrigurat pe coridoarele translucide, mărginite de flori imense având corole de cristal roz, roșu, verde, portocaliu. Căuta o ieșire, un drum salvator, dar, nimic. Doar bolți și coloane magnifice cu ghirlande scânteind, izvoare susurând limpede, cascade înghețând în rostogolire, ziduri de lumini ca oglinda în care nu se oglindea nimeni. Era frumos, dar pustiu și rece. Alin începu să plângă cu boabe mari de lacrimi, care i se rostogoleau pe obrajii palizi.

– Cristalin, unde ești? De ce nu vrei să vorbești cu mine? Explică-mi unde și cu ce am greșit.

În cele din urmă, îi răspunse un glas ce părea al nimănui și al tuturor, totodată:

– Alin, privește cu atenție în acest cristal și imaginile care vor apărea îți vor da răspunsul.

Alin deschise ochii mari de tot, nevenindu-i să creadă ce auzea, abia îngăimând:

– Mi-e frică! Ce-i cu ochii aceștia cruzi? Și monstrul acesta negricios? Aha, am găsit răspunsul. Nu trebuie să mă joc cu copii negri și urâți.

– Mă dezamăgești, Alin. Oamenii pot fi diferiți, adică albi, negri, galbeni, mai mult sau mai puțin frumoși. Nu asta are importanță. Important este să descoperi fața lor cea adevărată, cea interioară, pe care o trădează doar gândurile și faptele lor. Monstrul de care te-ai speriat, în oglinda cristalului, ești chiar tu. Dacă nu-ți place, alege-ți alt chip. Depinde doar de tine. Se pare că ai un drum lung de făcut. Noroc, micuțule! Am, totuși, încredere în tine…

Ce să facă bietul băiat? O luă iar din loc și merse ce merse, până când i se tociră ghetuțele. Obosit, se așeză pe o treaptă de cristal. Dar nu apucă să se odihnească prea mult, că tresări, auzind un zgomot ciudat. Era un alt monstru, dar unul uriaș, semănând cu cineva sau cu ceva cunoscut. Parcă semăna cu Moș Martin, „obiectul" acela. Nu avea ochi, nici blăniță pe cap. Și, pentru că nu vedea, călca la întâmplare strivind sub tălpi blocuri de rocă fină. Monstrul înainta amenințător.

– Nu te văd, dușmanule, dar calc totul în picioare până când am să ajung la tine să te zdrobesc.

Alin sări iute în picioare și, politicos:

– Moș Martin, Martinel, să știi că eu nu iubesc violența. Hai, mai bine, să fim prieteni. Îți promit că o să-ți pun ochișori ca să mă vezi. O să te repar în întregime, crede-mă…

Și Alin îi puse ursulețului, în orbitele goale, două boabe de cristal din cele care se rostogoliseră mai înainte din ochișorii săi, când era singur și plângea amarnic. Creștetul jupuit al ursulețului îl împodobi cu o șuviță din pletele sale castanii.

– Așa, acum arăți ca mai înainte, dragă ursulețule.

– Îți mulțumesc, Alin. Hai, urcă-te în spinarea mea și să pornim împreună, poate că așa vom reuși să găsim o ieșire.

Nu făcură ei împreună cale prea lungă, că îi opri în loc un scâncet de plâns. Într-un colț stătea ghemuit un clovn de circ, plângând de ți se rupea sufletul. Machiajul i se ștersese și nu i se mai distingea în niciun fel chipul.

– Ce-i cu tine, clovn trist? De ce plângi? întrebă copilul.

– Plâng pentru că nu mai am chip. S-a dus zâmbetul meu până la urechi, s-au dus ochii mei verzi cu semilune. Nimeni nu mai are nevoie de glumele mele, nimeni nu mă mai iubește. Iar eu nu pot trăi fără să stârnesc în jurul meu hohote de râs. Asta-i vorba mea: „Viața-i râs, nu plâns".

– Ești tare nostim și așa. Ha! Ha! Noi deja am început să râdem. Uite, Martinel și cu mine am fi tare bucuroși dacă ai vrea să vii cu noi, să ne fii tovarăș de drum și prieten. Dacă îți șterg lacrimile și îți desenez din nou ochi și gură, ai să poți face iar glume și giumbușlucuri cu care ne-am înveseli toți trei.

Zis și făcut. Însă n-au apucat ei să se zbenguie prea mult, că locul în care se aflau s-a umplut, dintr-o dată, de săbii și pistoale care loveau zdravăn în toate direcțiile. Săbiile nu erau săbii adevărate, adică nu tăiau, dar loviturile lor erau destul de dureroase.

Din pistoale nu porneau gloanțe, ci jeturi de apă care le ajunse curând până la bărbie.

– Ce ne facem? Strigau toți. Ne înecăm!

– Să facem pace, propuse Alin. Vă rog, simpatice arme, să nu răniți, să nu faceți rău...

– Noi n-am vrea, răspunseră armele într-un glas, dar sunt unii care nu știu cum să ne folosească sau mai bine zis, ne folosesc numai pentru a provoca spaimă și suferință.

– Înțeleg. Și eu am gândit și am făcut la fel. Nu-mi era milă de nimeni și de nimic. Dar și obiectele au nevoie de grijă și de milă, indiferent cum ar arăta ele. Am înțeles că loviturile pe care le dai altora, mai devreme sau mai târziu, le primești chiar tu însuți. Eu mă voi schimba și am să încerc să-i împiedic și pe alții să mai facă rău, din neștiință sau neglijență.

Atacul zgomotos încetă, iar armele se făcură din ce în ce mai mici, așezându-se cuminți în sertarele de cristal ale pereților înconjurători. Cei trei prieteni își continuară drumul până când ajunseră la o sală imensă, a cărei strălucire aproape că le tăie respirația și care părea să fie capătul aventurilor. Pentru că nu se zărea nicăieri nicio ușă, nicio fereastră, niciun drum. Doar câteva maldăre de cărți al căror aspect contrasta dureros cu puritatea locului în care se aflau. Erau mâzgălite, rupte, pătate. Erau cărți de povești pentru copii, dar care, se vedea, nu fuseseră citite cu grijă și cu dragoste, ci pur și simplu, batjocorite.

Eroii noștri cercetau cu disperare orice colțișor, încercând să găsească o ieșire, dar zadarnic. Așteptau să se întâmple o minune, ceva... Însă nu se întâmpla nimic. Erau prizonieri într-un loc de unde nu aveau cum să evadeze. Îi cuprinse deznădejdea. Nici măcar clovnul nu mai putea să zâmbească. Până când... Până când lui Alin îi veni o idee.

– Dacă tot suntem prizonieri aici, haideți să ne apucăm să facem ceva. Ce-ar fi să ne uităm puțin prin aceste cărți? Poate chiar să le citim. Dar, așa cum arată, din cauza altora care le-au murdărit când le-au citit, nu cred că vom desluși vreun rând. Așa că trebuie, mai întâi, să lipim foile rupte, să le curățăm, apoi le vom citi la lumina cristalelor. Poate, cine știe, în cărți vom afla cum să scăpăm de necazuri, cum să ieșim cu bine din această întâmplare. Poate va apărea să ne ajute chiar o zână bună...

Imediat s-au pus pe treabă, mai ales că lucrurile de care aveau nevoie pentru a repara cărțile apăreau ca din senin. După ce cărțile au început să arate ca nou-nouțe, au început să le citească, hrănindu-se din când în când cu bobițele de rouă ce cădeau din tavanul luminiscent. Când a ajuns la ultima filă a ultimei cărți, Alin o închise cu grijă, regretând că lectura ei se terminase.

– Vom păstra cu grijă fiecare carte. Le vom pune pe toate într-o bibliotecă de cristal, între acești pereți și, poate după un timp, le vom reciti. Am învățat multe din aceste cărți, deși credeam că sunt mare și voinic și că le știu pe toate...

Până la urmă se întâmplă și minunea mult-așteptată. Dintr-un perete se desprinse un cub de cristal, tăiat perfect, și se rostogoli spre Alin.

– Oglindește-te-n mine, copile. E timpul să iei din mine noi puteri și un chip nou.

– A! Dar ce-i asta? Acesta sunt chiar eu. Nu mai sunt monstruletul cel rău.

Copilul se lumină de bucurie și alergă spre cubul de cristal să-l îmbrățișeze. Îl strânse în brațe cu atâta dragoste încât bietul Cristalin începu să se topească încet-încet, până când nu mai rămase din el decât o minusculă picătură. În palma băiatului se afla acum doar o lacrimă strălucitoare pe care o privea cu părere de rău.

– Cristalin, unde ești? De ce-ai făcut asta?

– Din dragoste pentru tine, răspunse micuța lacrimă. Nu fi supărat. Nu sunt o lacrimă de tristețe, ci una de bucurie. Cred că am fost prea emoționat...

Dispăruse Palatul de Cristal, dispăruse Moș Martin, totul. Alin se afla în mijlocul camerei sale, iar jucăriile îi zâmbeau fericite din cutiile și rafturile lor. Erau curate și frumoase și parcă îl îndemnau la joacă.

La fereastră se arătă un curcubeu. Intră în casă și luă pe aripile sale multicolore micuțul bob de cristal din palma lui Alin, care atât mai auzi:

– Te las cu bine, pui de om! Să nu mă uiți!

– La revedere, Cristalin, nici tu să nu mă uiți, îi răspunse Alin, făcând un semn de rămas-bun spre curcubeul care se ridica spre înalturi.

Trecu în zbor peste dealuri și văi înflorite, peste ape curgătoare și păduri, purtând un mic bob de lumină purificatoare ce poposise pentru o zi în viața unui pământean.

„Divinitatea ne-a însărcinat să readucem pacea, iubirea și armonia în lume."

Lumea copilăriei

GROAPA LUI ZERCEA

Lică Barbu

Prozator

În povestirile mele am tot ocolit să vă povestesc despre groapa lui Zercea, și nu pentru că ar conține fapte fără înțeles sau ciudățenii de speriat copiii. Dimpotrivă. În timpul copilăriei mele am fost prins într-o întâmplare care ar stârni zâmbete din senin, pur și simplu.

Faptele mă țintesc într-un moment al copilăriei în care teama de ceva imaginar mă contura ca pe un fricos. Ei, și aici era buba: râdeau prietenii de mine. Dar nu cei de pe stradă, ci aceia din curte, Pufuleț, Caramel, Mingiuță, Gurița, Barbony, adică tot ce mișcă și nu mișcă, dar nu vorbesc ca noi oamenii. Doar gândesc. M-am prefăcut că am uitat și gata. N-ai să vezi!

Tot codindu-mă să scriu-să nu scriu, într-una din zilele de vizită la casa părintească, pe strada copilăriei, dau de o doamnă mai în vârstă ce își dojenea nepoțelul, că dacă nu-și adună jucărelele împrăștiate pe stradă, le ia și le aruncă la groapa lui Zercea.

Brusc mi-am adus aminte totul. Filmul amintirilor se derula în mintea mea cu viteză astronomică, mai concret, într-o secundă mi-am revăzut copilăria la momentul cu groapa lui Zercea.

Și ce-i cu groapa asta, bre? N-a auzit nimeni de chestia asta până acum. Normal. Povestea este păstrată în cufărul meu de amintiri și, din fericire pentru curiozitatea voastră, nu o pot ține mult timp secretă pentru că indiferența îmi lipsește, iar povestirea răbufnește în imagini vii ca și cum s-a întâmplat acum.

Așa, și?

Nimic mai simplu. Deschidem cufărul, numărăm până la cât o fi, ne uităm pe sus după vreo păsărică, bolborosim o formulă fistichie, dăm „bună ziua" la o gâscă, cea care merită, pentru că a făcut un ou, scoatem inspirația la lucru și gata! Povestea cu groapa începe:

Zercea a fost un boier înstărit care stăpânea multe pământuri la marginea Brăilei. Avea omul un conac chiar în mijlocul câmpiei, mărginașă cu cartierul unde m-am născut. Cartierul a apărut în peisaj mult după trecerea prin viață a lui Zercea.

Conacul era împrejmuit de o pădurice de salcâmi, vizibilă din cartierul meu mulți ani, până când comuniștii au ras totul și au unit câmpia care înconjura conacul. Un drum prăfuit unea Brăila de tarlaua boierească a lui Zercea. Pe acel drum ne avântam în joacă pentru a explora împrejurimile. Puțini își mai amintesc de Zercea. Doar noi, copiii, și asta pentru că, pe lângă acel drum, era o groapă. O groapă mică. Și nu era a lui Zercea, așa cum am precizat, dar pentru că era pe fosta lui moșie confiscată de comuniști, o atribuiam ca fiind a lui Zercea.

Groapa a apărut în timpul războiului cu nemții sau cu rușii, tot aia e, de la o bombă rebelă care a căzut fără rost într-un loc neimportant al strategiei de război. Mă rog, poate căuta ea ceva de bubuit, dar istoria tace.

Groapa nu depășea în adâncime înălțimea unui om normal. O groapă plină de buruieni, dar și plină de povești, că na, dă-i românului un fir de poveste și-ți face legende cu de toate.

Circulau, la câte o sămânță de vorbă, povești care mai de care mai fantastice despre groapa lui Zercea. Se credea că acolo a fost îngropat însuși Zercea căruia i-a zburat sufletul în noaptea de Înviere și a rămas o groapă. Semnat tanti Rața. Ea scornea tot felul de aiureli bisericești de se crucea și nenea popă.

Alții povesteau că Zercea a săpat groapa ca să-și îngroape averea, dar l-au prins cei de la miliție și a rămas groapa nefolosită. Se bănuia că totuși în groapă există o comoară a lui Zercea, dar nimeni nu se încumeta să o caute. Eu cred că le era teamă de milițieni.

Dar cea mai tare scornea aparținea lui Burtă-n spate. Avea nenea ăsta niște *vizuini,* așa spunea el că are, când eu știam că se spune viziuni, dar mă rog, îl știam de nene citit și deștept. Ne făcuse capul vraiște cu extratereștri care făceau cercetări pe oameni, aterizând noaptea în groapa lui Zercea ca să nu-i vadă lumea, căci erau secreți. Nu știam ce-i aia „secreți", dar bănuiam că vin de pe planeta Secret. O spuneam în gând, ca să nu-l încurc pe Burtă-n spate la *„vizuini"*.

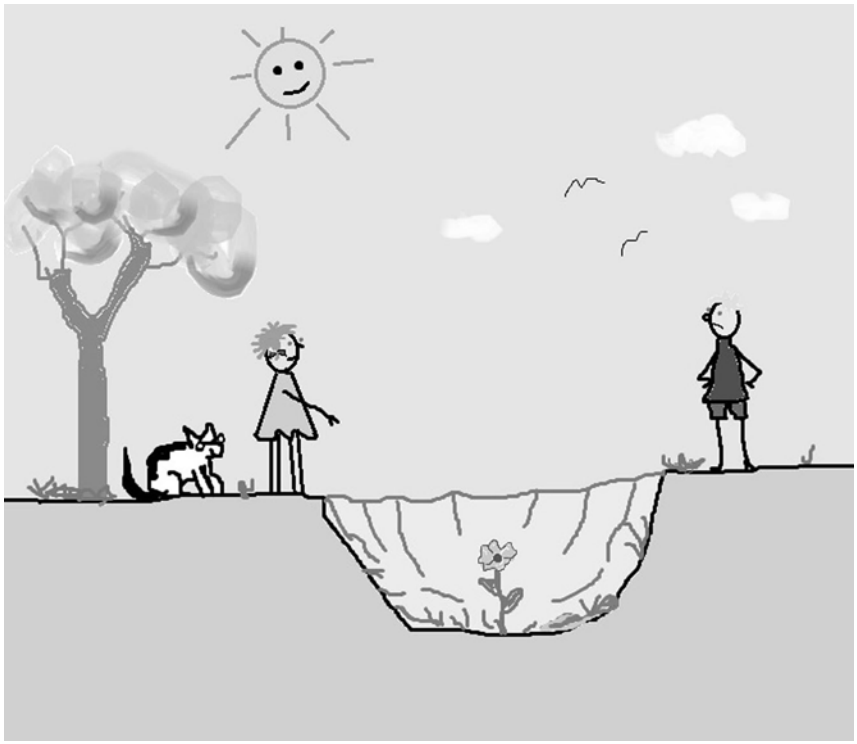

Desen de Lică Barbu

Rar se mai aducea aminte de groapă, mai ales că unii începuseră să arunce gunoaie în groapă, știind ei că „statul" vrea s-o astupe și ce și-au zis, că hai, să dea o mână de ajutor.

Cu toate acestea, nouă copiilor, ne intraseră gărgăuni în cap cu groapa asta. Da' ce, ne apropiam de locul gropii? Neam. Aveam loc destul de joacă. Și nici nu era prea importantă ca să zici.

Eu, uneori, mai ales seara la culcare, îmi închipuiam că noaptea ies flăcări din groapă, iar mai apoi, de când cu gunoiul, credeam că vreo dihanie din groapă papă mult gunoi de nu s-a astupat de tot. Tot felul de aiureli îmi zburau prin minte. Chestia cu extratereștrii era pe primul loc.

Teama mă domina că aș păți ceva, dacă m-ar stârni curiozitatea să calc pe la groapă. Nu-i normal dacă nu mă duceam?

L-am auzit odată pe Tatalai că în groapă trăiește un broscoi mare care face broscuțe mici și ies la plimbare pe stradă. Ete fleoșc! Am râs. Spunea așa fiindcă știa că mi-e frică de broscuțe.

Am râs eu, dar nu prea era râsul meu. Numai dacă auzeam cuvântul „broscuță" eram plin de puricei pe spate de frică. Drept pentru care l-am tăiat pe Tatalai două zile de la porția de plimbat cercul cu sârma. Era cercul meu și sârma mi-o făcuse tata. Eram șef la asta.

Toate bune și fantastice până într-o zi. O zi strălucitoare de iunie. Doar ce călcasem în vacanță.

Ca de obicei, dimineața, măturam curtea, dădeam păpică la orătănii și tocmai când mă rățoiam la Ghiță, gânsacul, că se bălăcea în apa de băut a neamului lui Vasile cocoșul, o aud pe Zburlita strigând la poartă:

– Licuțăăăă!

Ei, nu știu, bre, dar când striga Zburlita la poartă, era o zăpăceală în toată suflarea din curte. Pufuleț o tăia pe acoperiș, miorlăind lugubru a bau-bau, Cerber lătra în chineză, iar Paul, păianjenul, emigra în hornul sobei până la iarnă. Doar Barbony mormăia satisfăcut, parcă în ciudă. De ce, nu știu!

– Ce vrei, Zburlito? Nu vezi că am treabă?

– Mergi cu mine undeva?

– Unde undeva?

– Undeva, acolo.

Zdrang! Unde „acolo"? Zburlita mă credea ghicitor de locuri. I-am răspuns pe măsură:

– Mai bine mergem dincolo.

– Ei na! Ești fistichiu. Dincolo, altădată. La tanti Rădița de pe câmp mă duc, surdule. M-a trimis mama să-i cer un ciur. Al nostru e stricat de mine, când l-am făcut avion.

– Avion? Cum să faci un avion dintr-un ciur? E rotund.

– Uite-așa! Îl aruncam pe casă și el zbrrrr!, ateriza de-a dura pe jos.

Ciur-neciur, Zburlita m-a convins. Cum era să ratez ocazia de-a merge cu ea „undeva"?

– Tanti Rădița stă departe?

– Pe la groapa lui Zercea.

A căzut cerul pe mine și, disperat, căutam un meteorit, ceva ca să mă sprijin.

– Am la treabă, Zburlito, de nu mai știu de mine! Cerul mi-e martor.

Tot eram strivit de bolta cerească, ce era să-i zic?

– Hai, lasă chestiile astea! Mă faci să cred că ți-e frică de groapă.

– Mieee? Și ieri am fost cu oițele p-acolo.

– Ce mincinos ești! Ieri nu prea ai fost la câmp cu oile. S-au dus singure.

– Daaaa? Și mă rog, ce-am făcut?

– Te-ai jucat toată ziua cu mine, căscatule. Și nu mai încerca să mă păcălești, căci te urmăresc toată ziulica. Hai la tanti Rădița!

Orice argument al meu, inventat sau adevărat, ar fi fost un *„ciaca-paca, vorbești degeaba"*. Așa că am prins-o de mână pe Zburlita și am plecat spre ce-o fi și aia e.

Nici nu am ajuns la tanti Rădița. Zburlita avea un plan bine pus în poveste: să-mi vindece frica de groapa lui Zercea. O spun acum, căci atunci eram păcălit pas cu pas.

– Unde mergem, Zburlito?

– Hai să-ți arăt ceva!... Ceva pentru mine.

Dorințele Zburlitei era porunci pentru mine și am plecat spre câmp, așa cum își dorea ea.

Direcția de mers părea spre groapa lui Zercea. De ce? Ce vrea Zburlita? Un mic fior obraznic mă trecea prin ceafă cu traiectorie spre șira spinării.

Un popândău, ieșit în calea mea de sub o brazdă, nici nu s-a sinchisit, văzându-mă cât sunt de fricos. Parcă am auzit și-o cioară croncănind. Ce mai, tablou cu temeri de nicăieri, cu mine ca personaj principal.

Nu mică mi-a fost mirarea când pe lângă groapa lui Zercea erau „întâmplător" Tatalai și Parfeu care, cică, culegeau flori cu zorzonele, adică rochița-rândunicii. Oricum, Tatalai culegea și mușețel, că tot aia era, dar mai erau și alți copii de pe altă stradă care zburdau aiurea pe lângă groapă. Ciudat.

– Ne jucăm de-a ceva, Zburlito?

– Da. De-a culege flori. Cine are cele mai frumose flori e campionul străzii o zi.

– De ce o zi?

– Pentru că se ofilesc.

Hm! Un joc trăznit fără ceva zburdalnic. Și ce era acel *„ceva pentru mine"*, așa cum a spus Zburlita? Iar ceva ciudat.

Mă rog, îi fac jocul și încep să caut flori. Să fie și frumoase, pentru că sigur urma să i le dăruiesc Zburlitei. Ce? Ăsta-i joc?

N-a fost ușor să caut flori. Simțeam cum perechi de ochi mă priveau pe furiș. M-am pipăit să văd dacă am pantalonii rupți, dacă sunt murdar la guriță, dacă sunt nepieptănat. Nu. Eram în regulă. Măi să fie! Ce se întâmpla de eram ținta tuturor? Plus că priveam și cu un ochi la groapă, locul neliniștilor mele.

Gândurile mi-au fost întrerupte când, în acel loc, a apărut Burtă-n spate pe bicicletă. Venise după iarbă pentru găinile lui. A scos un sac și dă-i de rupe la iarbă.

Desen de Briana-Maria Băjenaru, 10 ani, membră a grupului artistic „Nino Nino", Brăila, coordonator: Lică Barbu. Proiectul *Zâmbetul unește*, realizat de Asociația Culturală Leviathan în colaborare cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati", Brăila.

– Da' ce faceți aici, măi copii?

– Culegem flori pentru Zburlita, a sărit să răspundă Tatalai.

– Bravo, bravo!

Opaa! Cum adică pentru Zburlita? N-am reușit să găsesc un răspuns și am auzit-o pe Zburlita strigând așa cum am spus mai sus:

– Licuțăăăă!

Zburlita era pe marginea gropii și privea spre adâncul ei.

– Vreau floarea aia!

Adică eu trebuia să vin pe marginea gropii și mai hăleleu, să intru în groapă să-i dau floarea. N-ai să vezi.

– Lasă că-ți găsesc una și mai frumoasă. Iote! Câmpul e plin de flori.

– Da, dar nu ca asta. Hai, te rooog!

Măi, oameni buni! Avea Zburlita un fel de-a te ruga de se mișcau și pietrele din calea ei dacă ea le ruga. Iar pentru mine, când mă ruga ea, îi dădeam și luna de pe cer, mă rog, în versuri cu pupici.

Timid, mă apropii de ea. Nu voiam să mă fac de râs în fața prietenilor care deja făcuseră un cor de curioși în spatele meu. Parcă mă împingeau spre Zburlita.

Cu ochii cât farurile de la tractorul lui Omul elastic, pășesc cu viteză de melc șchiop și caut o scăpare de undeva. M-am uitat peste câmp, poate vine vreo furtună, mă uit spre cer, poate un avion, ceva, mă ia în zbor de aici. Nimic.

După treizeci de catralioane de secunde ajung lângă groapă. Țeapăn, ca o statuie.

– Iote!, îmi arată Zburlita o floarea-soarelui abia înflorită.

Chiar nu înțeleg. Pe câmpul ceapeului era o recoltă plină cu flori de floarea-soarelui. De ce o voia ea p-aia și gata? Piiing! Am înțeles. Zburlita voia să intru în groapă. Chiar așa? Nu-i era milă deloc de mine. Doar îmi știa frica de groapă. Sau tocmai d-aia?

Încă aflat în stare de transă fricoasă, bâlbâi vreo două cuvinte de nu le-am auzit nici eu.

– Ce-i Licuță? N-ai curaj?, a pus jar pe foc și Tatalai.

Ete na! El vorbea? Știam eu mai multe. Vorbea-vorbea, dar curajul e curaj.

Ce-o fi o fi! N-oi muri! Și dau să mă avânt în hău. Un mârâit și un geam spart se auzeau în mintea mea. Cu un *„Doamne ajută!”* oftat, fac primul pas șiii…

Burtă-n spate năvălește în groapă să rupă iarbă, că cică acolo-i mai grasă. Moment de respiro.

Când e să ai noroc, ai noroc și basta! Mi-au venit boii acasă. Prind curaj și cică vreau să cobor în groapă, dar vezi, bre?, e ocupată. Mă dau important și cu mâinile în buzunare făceam un fel de trei'șpe-pai'șpe. Curioșii spărgeau semințe.

Și cum norocul nu vine niciodată singur, Burtă-n spate atinge ușor cu sacul „comoara” Zburlitei, adică floarea, care a căzut simplu, ca o scândură de gard neprinsă bine.

– Iote ce chestie! Floarea asta a crescut în groapă fără rădăcini, a spus râzând Burtă-n spate și aruncă floarea afară din groapă, drept la picioarele Zburlitei, așa, ca figură de stil.

Un mare fâs plutea în aer. Zburlita s-a întors nervoasă pe călcâie și a plecat cu mers înțepat către zări dezamăgite, iar copiii s-au risipit aruncând florile proaspăt culese. Era clar.

Rămas pe buza gropii, nu știam ce să mai fac. Parcă-mi trecuse și frica.

– Licuță! Vino să-ți arăt ceva!, l-am auzit pe Burtă-n spate făcându-mi semn.

Pur și simplu am coborât fără nicio teamă.

Burtă-n spate mi-a dat mâna ca să nu cad și mi-a arătat, printre gunoaiele împrăștiate, o minunăție de floare albastră. De afară nu se vedea.

– Asta-i o minune. Această floare crește doar la munte și în niciun caz printre gunoaie. Se numește Albăstrele sau floarea de Nu-mă-uita. Are și boboci. Cum o fi ajuns aici, chiar nu știu. Uite! Ia-o p-asta înflorită și dăruiește-o prietenei tale Zburlita, dar să nu o arunce. E păcat. Să o pună frumușel într-un ierbar, mi-a spus mai mult șoptit Burtă-n spate dăruindu-mi floarea albastră.

N-am știut că Burtă-n spate știe așa de multe. Atunci, pe loc, i-am schimbat porecla în Carte-n spate pentru că ducea în spate multe învățături. Mi-am bifat în gând să mai stau de vorbă cu el.

I-am mulțumit frumos lui Carte-n spate și după ce mi-a fluturat mâna prin păr, am plecat, direcția Zburlita. Trebuia să-i spun neapărat că am intrat în groapă și că teama asta nu-i decât o prostie, o iluzie de speriat capete seci, dar mai ales, să-i dăruiesc „comoara” descoperită-n groapă.

Zburlita era la poartă stând cu capul în mâini și privea încruntată un mare nimic.

Tiptil, am venit pe la spatele ei și i-am pus floarea albastră în față. Nu s-a întors. A luat floarea, a mirosit-o și mi-a șoptit să auzim doar noi doi:

– Te rog să mă ierți, Licuță! Am vrut să-l vindec pe Lică fără frică de teama…

Am trecut în fața ei și i-am pus degetul pe buze.

– Taci, Zburlito! Nu am avut decât o singură teamă, aceea că iar vom fi supărați și eu trebuie să îți cer iertare pentru că nu am fost așa cum ți-ai dorit tu, un Lică fără frică. Uite! Această floare de Nu-mă-uita este fermecată. Vindecă teama și unește inimi. E nemuritoare.

Cu ochii înlăcrimați, Zburlita m-a cuprins în brațe și m-a pupăcit pe vreo patruzeci de ori sau cincizeci, nu știu, pentru că știu să număr doar până la zece.

Pe după o rază de soare, căzută nu întâmplător pe strada noastră, magia amintirilor plutește nostalgic în ierbarul nemuritor al vieții, mângâind doi copii aflați în bucla dragostei inocente.

„Brusc mi-am adus aminte totul. Filmul amintirilor se derula în mintea mea cu viteză astronomică, mai concret, într-o secundă mi-am revăzut copilăria la momentul cu groapa lui Zercea.”

Lumea copilăriei

ÎNVOIALA

Carmen Vințan

Prozatoare

Silueta Conacului Părăsit se conturează maiestuoasă pe coastele dealului unui ținut numit Buturuga Răsturnată, nu departe de Munții Bolovănoși, în vecinătatea Pădurii Fiarelor și al înspăimântătorului Tău al Șerpilor Veninoși.

Construit în urmă cu o sută de ani, la începutul anului 1780, conacul mai păstrează influența arhitectonică germană a contelui Dolminstein, venit și stabilit pe aceste meleaguri împreună cu soția și fiul său, pe atunci de numai zece ani. Deși au avut o viață liniștită, o boală necruțătoare a dus la pierderea celor doi proprietari, lăsându-l pe Eduard unicul moștenitor al familiei într-o singurătate apăsătoare, ceea ce l-a determinat să se stabilească la Paris, pentru o perioadă de timp. Studiile la Belle Arte l-au propulsat la un alt nivel al societății franceze, aducându-i în scurt timp o mireasă frumoasă și o avere consistentă. Numai că tatăl Melissei, un renumit medic francez, refuzase categoric căsătoria fiicei sale cu frumosul conte amenințând-o că va regreta amarnic dacă nu renunță la el, însă tânăra îndrăgostită își uni destinul cu acesta într-o biserică catolică înainte cu două zile de sfârșitul lungii călătorii către locuința proaspătului mire.

La nouă luni după acest eveniment, Melisse născuse o fetiță pe care au botezat-o cu numele de Rebeca, dar, la numai o săptămână de la naștere, copila dispăruse din pătuțul ei împreună cu cele două bone care o aveau în grijă. Părinții o căutaseră pretutindeni, însă eforturile lor fuseseră zadarnice.

Melisse nu se împăcase cu ideea dispariției copilei, astfel că, la două luni de la tragedie, se prăpădi. Durerea pierderii celor dragi l-a doborât și pe Eduard și, într-o zi de duminică, lăsă conacul în grija servitorului lui de încredere, Jon, și a plecat la Domnul.

Jon i-a îngropat pe rând, pe amândoi, în grădina din spatele casei, apoi își luă rămas-bun de la aceste locuri plecând în aceeași zi cu singurul supraviețuitor al familiei, Dops, un câine-lup, fidel stăpânului său, care îl însoți în călătoria lui prin lume în căutarea Rebecăi.

După această tragedie, bărbații ținutului au hotărât că nu este lucru curat acolo și au legat porțile cu lanțuri grele pentru ca nimeni să nu se mai apropie niciodată de conac. Doamnele se porniră să țeasă povești la gura sobei despre Rebeca, cum că fusese furată și crescută într-un ținut unde nici picior de om nu călcase vreodată. Și, cum gurile rele mai declaraseră sus și tare că peste conac fusese trimisă o vrajă, nici măcar poștașul nu mai îndrăznise să se abată pe acolo, deși mai păstra și acum în sertarul oficiului poștal cele două plicuri mototolite și îngălbenite, primite în urmă cu mulți ani de la niște rude ale Melissei și pe care trebuia să le predea la această adresă. Spera totuși să găsească într-o zi pe cineva din familie fără teama că s-ar putea trezi față în față cu bătrânul și nebunul servitor al fostului proprietar, Jon, care se întorsese după cincisprezece ani de la întâmplare și nici prin cap nu îi trecea să i le pună în mâinile-i mari și noduroase.

Jon mai putea fi văzut uneori, la ceasul amiezii (în special sâmbăta), ieșind prin crăpătura gardului de fier, trăgându-și cu greutate piciorul înspre cârciuma din oraș sau la băcănia domnului Alabert. Deși privirea aceea albastră, aspră, ținea deoparte curioșii locului, unii, ceva mai curajoși, îi puneau întrebări despre Rebeca, dar, ca de fiecare dată, ridica iute toiagul vechi și noduros în semn de amenințare îndepărtându-i, ca, mai apoi, să-și șteargă pe ascuns o lacrimă ivită în colțul ochilor, fără să dea vreun răspuns cuiva.

Un nou sfârșit mohorât de săptămână de noiembrie începuse cu o vreme rece și neprietenoasă. Vântul șuiera nervos printre bucățile sparte ale țiglelor roșiatice de pe acoperișul conacului, împingând apa să se scurgă prin garguiul vechi, prelingându-se peste zidurile crăpate, până ce se îmbiba cu pământul, săpând gropi de noroi. Ploaia lovea cu putere ferestrele acoperite de pânzele cenușii, clătinându-le.

Jon pregătea micul dejun în bucătăria neîncălzită. Unse cu unt o felie de pâine prăjită și o puse alături, pe farfuria de porțelan. Umplu o ceașcă cu ceai, lăsând lichidul cald să îi alunece în stomac, încălzindu-l. Trebuia să vorbească cu Lala, vrăjitoarea satului. Era aproape convins că ea avea legătură cu povestea asta, mai ales că, de la un timp, putea fi zărită prin târg sau prin desișurile pădurii adunând ierburi. Ea fusese cea care îi prezisese contesei că va naște o fetiță și-i mai spusese că nu o va ține mult timp în brațe. Aceste cuvinte stârniseră mânia Melissei. O alungase imediat de la conac. După dispariția copilei, toți fuseseră convinși că Lala era vinovata.

După multe gânduri și frământări, Jon își puse pelerina pe umeri și plecă. Urmele de bocanci se adânceau în noroiul moale al cărărilor Pădurii Fiarelor. Răsuflarea îi deveni greoaie iar un horcăit gros ieși din piept.

– Poate că o dușcă de rachiu mi-ar prinde bine!, gândi, în timp ce se așeză greoi pe bușteanul din fața lui. Un zgomot sec îl anunță că toiagul se frânse. Căută cu privirea un lemn gros pe care să îl poată folosi drept sprijin, măcar până va ajunge la casa Lalei, dincolo de târg. „Trebuie să-i dea fata înapoi…", spuse mânios.

– Asta căutai?, se auzi o voce răgușită, ca de bas, din spate lui.

Jon își răsuci trupul greoi. Moșneagul din fața lui ținea în mâini un toiag noduros. Nu auzise pașii. „De unde apăruse?", se întrebă curios. Probabil că auzul începuse să nu îl mai ajute, se gândi el. Se întreba cât o fi auzit străinul acesta din vorbele lui?

– Îți va fi de folos!, continuă moșul cu blândețe, întinzându-i obiectul. Chipul lui ca al unei bufnițe îl făcu să zâmbească. „Acum trebuie să plec!", zise, punând toiagul între degetele scheletice ale lui Jon. Se îndepărtă cu pași mărunți către copacul din fața lor. Dădu la o parte crengile grele, aplecate până la pământ. Copacul își scutură frunzele de parcă un vânt puternic îl asaltase, apoi rămase nemișcat. Ploaia nu se oprise. Picături mărunte și reci îi alunecau peste obrajii înroșiți…

…În urmă cu câteva nopți Rebeca visă o bufniță albă care o îndemna să caute cele trei timbre rare din colecția domnului Bufnițar, chiriașul morocănos de la parterul clădirii (situată la periferia Orașului Ascuns), astfel că zorile o găsiră urmărind fiecare pas al Lalei, stăpâna ei, care în sfârșit urma să plece de acasă. O conduse cu privirea până la poarta trântită cu furie, supărată pe ploaia care abia se pornise. Umbrela se răsuci în bătaia vântului, apoi o văzu îndepărtându-se pe drumul ce ducea către centrul orașului.

Acum ținea strâns în mâini contractul numit „Învoială", încheiat cu mult timp în urmă între tatăl Melissei și Lala, înainte de nașterea ei. Îl găsise întâmplător, pe când făcea curățenie în dormitorul vrăjitoarei, sub dulapul mare din camera de la etajul unu. Rămase surprinsă să afle că fusese furată din leagăn și adusă aici, departe de casa părintească. Nu își putea închipui ce a fost în mintea bunicului ei să comită o asemenea nelegiuire.

„Vizita" scurtă pe care urma să o facă la locuința Bufnițarului de la parter îi putea aduce mult așteptata libertate. Bătrânul cu barbă albă plecase de câteva zile în vacanță, la Căsuța-fără-Acoperiș, construită chiar de el în mijlocul Pădurii Fiarelor. Camera era descuiată. Mirosul înțepător de mucegai o întâmpină de la intrare. Încăperea adăpostea o bibliotecă din lemn masiv, plină cu cărți, un birou înțesat cu documente, cataloage, agende și alte nimicuri împrăștiate peste tot și o canapea veche așezată pe partea de vest a camerei. Ferestrele ascunse sub draperiile grele din catifea purpurie lăsau să pătrundă pe ici, pe colo, câte o rază de lumină. Era uimită că nu semăna cu restul încăperilor modern mobilate din această clădire. Rămase câteva clipe nedumerită, apoi se repezi să caute clasorul cu timbre pe sub hârtiile de pe birou.

Găsi iute catalogul care conținea câte opt șiraifuri cu timbre pe fiecare pagină. Bufnița-Albă, Calul-Albastru-Ca-Cerul și Delfinul-Vorbăreț erau acolo. Le lipi peste rândurile din contract, așteptând nerăbdătoare ca imaginile să

capete viață. Nu auzi însă pașii care se opriră în pragul ușii.

– Drăguțo, transmite-i nesuferitului ăla de căpitan să nu se mai holbeze la mine!

Glasul iritat al Lalei arătând cu degetul înspre tabloul agățat pe peretele de vest al încăperii o făcu să întoarcă, speriată, capul. Prezența ei neașteptată îi curmă orice urmă de speranță. Își mușcă buzele supărată. Căpitanul le privi din tablou ducând binoclul la ochi, clătinându-se pe puntea vaporului care tăia valurile oceanului venind înspre ele.

– Te voi scăpa până la urmă de zgripțuroaica asta afurisită!, se auzi glasul de bariton din imagine, în timp ce își răsucea mustața stufoasă.

Lala se năpusti către tablou și îl întoarse cu fața la zid izbindu-l cu putere. O pocnitură asurzitoare zgâlțâi pânza care se balansă peste zidul verde ca iarba. Rebeca își astupă urechile.

– Să revenim! Știai că a pune mâna pe clasorul cu timbre rare ale Bufnițarului este o blasfemie?, spuse, smulgând între timp foaia din mâna fetei. Degetele îi tremurau deasupra timbrelor lipite care începuseră să se miște, apoi o mototoli cu furie, vârând ghemul de hârtie în buzunarul de la rochie.

– Dacă ai fi întârziat câteva clipe… zise fata lăsând privirea catifelată în podea, aș fi scăpat de tine pentru totdeauna!

O șuviță din părul scurt, castaniu, i se lipi de obrazul peste care străluceau câteva bobițe de lacrimi.

– Ai umblat în „Sertarul Interzis”!

– Nu!, se apără ea. Era pe masă… acolo!, zise, apropiindu-se de birou și arătându-i sertarul în care mai erau câteva bastonașe de ceară și o călimară cu cerneală. Nu are chei, observi?

– Vino!, spuse Lala, trăgând-o de mână, împingând-o pe scări, până la subsol. Te voi pedepsi! Vei sta aici trei zile!, zise, aruncând-o în pivnița întunecată și închizând ușa cu lacătul.

Între timp căpitanul ieși din tablou. Apa i se scurgea din haine pe covorul învechit.

– Nici că se putea mai bine!, gândi cu acea privire lacomă care îl duse direct la cutia cu țigări de foi, așezată pe marginea biroului. Chibritul îl găsi pe șemineu. Aprinse o țigară, nu înainte de a mirosi cu nesaț aroma înțepătoare. Bufnițarul nu o duce rău!, comentă cu glas tare, netezind foița cu palma. Închise ochii. Fata asta este în ghearele netrebnicilor ăstora… continuă de parcă i se adresa cuiva. Un sentiment de revoltă îi umplu inima. Trase câteva fumuri, apoi lăsă să-i cadă pe jos trabucul pe jumătate consumat și-l strivi cu călcâiul, ridicându-se cu greutate de pe scaun. Privi dincolo de fereastră. Curțile interioare pavate cu lespezi colorate îi amintiră de locuința lui. Asta nu era o treabă prea ușoară pentru el. Dacă Bufnițarul îl va prinde acolo, îl va preda Amiralului, judecătorul Flotei Pescărușul-Albastru și al acestui oraș. În cazul acesta va fi trimis să-și săvârșească pedeapsa pe insula Cocostârcilor Negri, unde va fi nevoit să stea singur cu păsările alea urâte pentru următorii cinci ani (ar fi fost pentru a doua oară de când era căpitan). Apoi, Amiralul îl va repune într-un târziu în drepturile lui, lăsându-l să plece mai departe în lungile călătorii pe mare cu vasul lui, „Delfinul-Vorbăreț”.

Dacă Rebeca ar fi reușit să dea viață timbrelor, ar fi condus-o până la Marea Lianelor, lângă golful Calului-Albastru-Ca-Cerul, iar de acolo, Bufnița-Albă ar fi zburat cu ea până în ținutul ei natal. Fata asta a avut un teribil ghinion în seara asta, gândi supărat.

Gândurile nu-i dădură pace din ziua în care se dezlănțuise Vântul de Nord. O căutase cincisprezece ani în toate colțurile lumii, însă abia în această după-amiază îi auzi glasul, prin tabloul din care tocmai ieșise. Bufnițarul nu știa nimic despre această poveste. Poate că ar trebui să afle și el despre nelegiuirea Lalei, gândi, convins că îi va destăinui ticăloșia acesteia. Bătrânul îi fusese în tinerețe un foarte bun prieten. La fel și tatăl copilei.

Urcă scările la mansardă, singurul loc unde putea să se ascundă. Avea destul timp să făurească un plan, până ce toți locatarii clădirii vor intra în lumea viselor. Rebeca fusese închisă în temnița de la subsol, iar cheile se aflau în buzunarul vrăjitoarei. Se scărpină după ureche, apoi își smulse câteva fire de păr din barba neagră, deasă. Noaptea se adâncea tot mai mult. În liniștea aceea întunecată doar ploaia se auzea, căzând de pe streșinile caselor. Coborî în vârful picioarelor până la subsol. Lipi urechea de ușă.

– Rebeca! Rebeca!, strigă Căpitanul, ciocănind ușor în lemnul ușii.

– Căpitane! Dumneata…

– Sssst! Trebuie să te scot de aici!

– Cheile sunt pe masă… în camera ei… te rog, salvează-mă!

– Voi încerca!, răspunse dând din cap și gândindu-se la momentul în care va fi prins furând cheile.

Urmele ghetelor ude se impregnaseră pe podeaua veche. Urcă greoi la etajul unu. Poate ar trebui să mai slăbesc, reproșându-și lăcomia la mâncare. Rămase o clipă înaintea ușii. Liniștea din interior îi dădu curaj. Apăsă cu degetele clanța, împingând ușa. Scrută întunericul din încăpere. Dacă l-ar fi prins furia ei dezlănțuită, l-ar fi adus în fața Amiralului. Își făcu curaj, pipăi cu degetele lucrurile de pe masă. Un cerc metalic cu multe chei agățate îl făcu să răsufle ușurat. Le trase cu grijă către el acoperindu-le cu mâneca de la cămașă, atenuând zgomotul făcut de lanț. Se retrase la fel de precaut pe culoar. Un zgomot venit dinăuntrul camerei de la capătul culoarului îl făcu să se sprijine pe un genunchi. Câteva clipe își auzea suflul greoi. Coborî scările în vârful picioarelor până jos, la subsol, unde se

afla pivnița. Încercă iute fiecare cheie. Reuși să deschidă ușa.

– Vino!, îi spuse el, trăgând-o după el. Înapoi în tablou!

– „Învoiala”... este la ea!

Fata se opri dezamăgită.

– Nu-ți face griji, fato, găsim noi o rezolvare!, spuse el încrezător.

Ușa de la camera Bufnițarului fusese închisă cu cheia.

– Să ieșim afară din casă!, propuse fata.

Și intrarea fusese închisă cu două lacăte.

– Netrebnica!, șuieră Căpitanul printre dinți. Câteva raze de lumină străbătură prin fereastra de la intrare. Vino! Mai am cheile astea...

Reușiră să deschidă ușa de la camera bătrânului Bufnițar. O trase de mânecă înăuntru, dar fata se împiedică de un colț al covorului și căzu peste vazele egiptene care se rostogoliră cu zgomot.

– Du-te singur, intră în tablou!, îl îndemnă ea, agitându-și mâna în aer.

– I-am promis tatălui tău că te voi aduce acasă. Vino!, zise iute prinzându-i degetele în palma lui mare.

Căpitanul întinse mâna prin pânză agățându-se de marginea pupei.

– Încântată să te văd, Căpitane!, zise Lala din spatele lor rânjind satisfăcută. O prinse pe fată de braț țintuind-o în loc. Plăcerea va fi de partea mea să te dau pe mâna Amiralului. Furtul se pedepsește aspru, nu-i așa?

– Du-te!, zise Rebeca, acceptându-și soarta. Du-te!, și-l împinse cu mâna pe Căpitan direct în mare.

Câțiva stropi de apă se împrăștiară pe covor.

– Da! Du-te!, replică îngăduitoare Lala. De data asta te iert. Bunicul domnișoarei, fie-i țărâna ușoară, spuse privind la Rebeca, a semnat o „Învoială” cu mine. Fata rămâne aici!

Scoase din buzunarul cămășii de noapte oglinda cu mâner, uitându-se cu interes la imaginea dinăuntru. Forma

ochilor alungiți ca ai unui șarpe păreau îngrozitor de galbeni în seara aceasta. Chipul pătrățos cu pomeții supți scotea în evidență nasul drept, lung. Încerca să pară liniștită, însă furia o schimonosise. Părul negru ca tăciunele se desfăcuse din coc și se lipise de cămașa albă de noapte. Era desculță. Lângă ea apăru și fidela ei servitoare, ținând într-o mână o batistă neagră și prefăcându-se indignată de îndrăzneala fetei.

Rebeca le privi speriată. Știa că de data aceasta pedeapsa va fi îngrozitoare.

– Ai crezut că te hrănesc degeaba?

Lala râse, dezgolindu-și dinții.

– Orice scrie în contract, de data asta nu vei reuși!, se auzi din spatele tuturor vocea scăzută, profundă și gravă a domnului Bufnițar.

Toate au întors capul.

– Doar n-o să mă oprești tu, un boșorog surd și aproape orb!

– Ba, tocmai eu te voi opri!, spuse, întorcând capul înspre bărbatul uriaș cu capul descoperit, părul negru ca tăciunele, ochii mici, ușor întredeschiși, deschizând și închizând gura într-un ritm sacadat, venind spre ei, aruncând în față când un picior, când celălalt. Abia astăzi am aflat totul... de la Jon, servitorul tatălui tău... l-am întâlnit în pădure...

Lala încremeni de spaimă.

– Amiralul? Judecătorul Orașului Ascuns?, se auzi întrebând, înecându-se în cuvinte. Știi... eu... fata asta... începu cu glas mieros, bâlbâindu-se în timp ce urca scările cu spatele, câte două trepte odată, apropiindu-se de ușa camerei ei, cu gândul că va putea scăpa.

– Pune-ți mâna pe ea!, tună acesta din urmă.

Silueta Conacului Părăsit se contura maiestuoasă pe coastele dealului. În vale o mulțime de căsuțe ridicau către cer zeci de șireturi gri de fum. Căpitanul, Amiralul, Rebeca, Jon, postașul și bătrânul Bufnițar se adunaseră în jurul mesei rotunde din lemn de brad din sufrageria încălzită, cu câte o ulcică cu ceai fierbinte în mâini. Glasurile și râsetele lor răsunau în seara aceea până departe, tocmai în „Celula de Gheață” în care fusese închisă Lala, alături de fidela ei servitoare, un loc în care numai frigul le ținea companie.

”Căpitanul le privi din tablou ducând binoclul la ochi, clătinându-se pe puntea vaporului care tăia valurile oceanului venind înspre ele.”

Filosofie politică

Ce știm despre DIVERSITATE ȘI UNITATE ÎN ARHITECTONICA INTEGRĂRII EUROPENE

Nicolae Lotreanu

Doctor în filosofie, politolog

Multă vreme construcția europeană a fost doar un ideal politic, exprimat sporadic de gânditori sau conducători europeni. Unii susțin chiar că mai degrabă Statele Unite au fost decisive în promovarea ideii și chiar în înfăptuirea unității europene, iar popoarele Europei ar fi rămas, în cel mai bun caz și pentru multă vreme, spectatoare. Departe de a fi devenit actori ai propriei integrări, abia după înfăptuirea acesteia ar fi luat-o pe cont propriu. Dar tot Washington-ul ar fi fost marele câștigător. („*Le Monde diplomatique*"). Faptele ne arată totuși că ceea ce a ajuns să se numească comunitatea europeană a fost rareori un partener facil pentru Statele Unite, cel puțin una dintre țările componente fiind mereu gardianul unei identități europene în tradiția profesiunii de credință a lui de Gaulle: *„Eu doresc Europa prin ceea ce ea poate să fie europeană, adică să nu fie americană"*. (Alain Peyrefitte, p. 61).

De altfel, să ne amintim că unitatea europeană este un vechi vis al europenilor și – de ce nu? – chiar al americanilor, în măsura în care aceștia au rămas europeni. După cum se știe însă, procesul ca atare începe în 1958, sub forma unui acord privind cărbunele și oțelul, și apoi a apărut și s-a dezvoltat continuu o piață comună europeană, pentru ca abia în anul 1993 să fie consfințită Uniunea europeană.

Primele semne ale ideii europene pot fi identificate însă încă în perioada Renașterii, în acel *Tractatus* din 1464 al regelui Podiebrad al Boemiei, care viza încheierea unui pact între popoarele creștine în fața amenințării otomane. Aceleași semnale, din păcate ignorate, avea să le transmită în aceeași vreme Ștefan cel Mare, aflat ca și Podiebrad în fața aceleiași amenințări. Se citează apoi de către cercetători *Proiectul politic* al lui Sully, ministrul lui Henri al IV-lea care concretizează propunerile de alianță europeană ale regelui său, survenite ca urmare a corespondenței acestuia cu Elisabeta I a Angliei. În aceeași filiație avea să urmeze eseul lui William Penn, *Pacea prezentă și viitoare a Europei*, scris în 1693, apoi propunerile abatelui Saint-Pierre, delegatul francez la Congresul de la Utrecht, privind pacea eternă în Europa și *Proiectul pentru înfăptuirea păcii veșnice între suveranii creștini*.

Jean-Jacques Rousseau avea să reia ideile abatelui în *Raționament privind Pacea eternă*, care prevedea o federație sau confederație de principi, iar Immanuel Kant va scrie un text memorabil asupra acestei chestiuni – *Pentru Pacea eternă*. Tot el avansează ideea, surprinzătoare pentru un filosof cu aparență patriarhală, că numai regimurile republicane pot garanta pacea pentru că *„republica presupune consimțământul cetățenilor pentru a face război"*.

Notabil este, de asemenea, un text al lui Saint-Simon din 1814, *Despre reorganizarea societății europene*, destinat parlamentelor francez și englez, care chema la o confederație pe o axă franco-britanică și propunea chiar un Parlament european. Această idee să fi inspirat propunerea lui Churchil făcută lui Reynaud ca Franța aproape învinsă să accepte fuziunea cu Marea Britanie? Oricum, aceasta a venit prea târziu, pentru că în aceeași zi mareșalul Pétain avea să ia puterea în Franța.

În seria vizionarilor îi putem adăuga și pe alții, între care se disting Victor Hugo sau Giuseppe Mazzini. Dar și un personaj cu totul ieșit din comun, Richard Coudenhove-Kalergi, născut la Tokio, devenit cetățean franco-austriac, căsătorit cu o japoneză și care a fost un

adevărat comis-voiajor al ideii europene pe care o anunța în cartea sa din 1923, *Paneuropa* și căreia i-a urmat crearea Uniunii paneuropene.

Această organizație avea să lanseze un manifest paneuropean și să editeze o revistă intitulată tot „Paneuropa". În 1926, 2.000 de delegați se întrunesc la Viena la primul congres al Uniunii paneuropene care va emite un manifest și va contura liniile generale ale *organizării federale a Europei*. De fapt, chiar guvernul francez avea să publice, în 1930, *Memorandum asupra organizării unui regim de uniune federală europeană*, redactat de Alexis Léger, cunoscut mai bine sub pseudonimul literar de Saint-John Perse.

Cele 26 de state membre ale Ligii Națiunilor au răspuns favorabil la acest document, dar criza economică și ascensiunea regimurilor totalitare aveau să întrerupă orice preocupare publică pentru o viitoare uniune europeană. Ba mai mult, ideea avea să fie compromisă dureros de dramatic de încercările naziștilor, vremelnic cuceritori, de a-și subjuga o Europă unită cu sila sub propriul stindard.

Sfâșierea produsă de cel de-al Doilea Război Mondial avea să aducă în Europa o aprehensiune bizară față de ideea europeană, mai ales la intelectuali care au avut în tinerețe simpatii politice de stânga. Unul dintre cele mai mari spirite ale veacului trecut, André Malraux, avea să reacționeze, imediat după încheierea războiului, când rupturile culturale și spirituale antrenate de acest mega-conflict erau încă prea vii, într-o manieră foarte directă:

„Nu am crezut niciodată în existența unei culturi europene. Cultura europeană nu există. A existat în mod cert, în anumite momente, o cultură vag europeană, când franco-engleză, când anglo-franceză, în secolele al XVII-lea sau al XVIII-lea. Dar ceea ce se înțelege astăzi prin Europa nu are nimic comun cu ceea ce caracterizează această epocă și nu are o cultură omogenă. Pentru a defini Europa, ar trebui să folosim o formulă negativă: ceea ce nu este Asia." Și surprinde, adăugând: *„Cred totuși că o nouă cultură este în gestație: cultura Atlanticului. Am cunoscut, în epoca romană și a Bizanțului, o cultură mediteraneeană, care nu era propriu zis o cultură europeană. Din această cultură atlantică va face parte vestul Europei, pentru că putem ușor să ne dăm seama că estul va fi direct sub influența Rusiei."* („El Nacional").

Dinspre zona țintită de Malraux avea să vină într-adevăr noul curent de sprijin pentru o posibilă unificare europeană, determinat de această dată de o viziune pragmatică. Pe de o parte, aceasta intenționa evitarea unei păci cel puțin periculoase cum a fost cea care a încheiat Primul Război Mondial, iar pe de alta să ofere inclusiv germanilor șansa reconstrucției.

Odată ce războiul rece s-a declanșat, iar Europa părea să se divizeze pentru totdeauna, americanii aveau nevoie de un suport solid în vestul continentului; altfel prezența lor ar fi fost periclitată, iar invazia imperiului ideologic de la Est ar fi fost inevitabilă. Planul Marshall urmărea să pună capăt pericolului sovietic și să influențeze partidele comuniste francez și italian, dar și să garanteze o piață neprotecționistă pentru chiar economia americană amenințată de supraproducție. Realizarea lui în cele mai bune condiții presupunea ca țările beneficiare să se organizeze pentru a repartiza creditele într-o organizație europeană de cooperare economică înființată la 16 aprilie 1948 și care avea să prefigureze CEE.

Dar tot europenii aveau să fie decisivi. Ideile și rețelele europeiste nu au încetat să se afirme și au fost alimentate fie din direcția creștin-democrației, fie din cea a social-democrației, atrăgând personalități ca Adenauer, De Gasperi, Robert Schuman, Paul Van Zeeland sau Paul-Henri Spaak, André Philip, Paul Ramadier.

În pofida scepticismului lui Churchill care declara: „suntem alături de voi, dar nu suntem de-ai voștri", două importante reuniuni au determinat noul curs: congresul „federalist" de la Montreux și congresul „unionist" de la Haga. Un compromis între cele două intenții avea să ducă la „Declarația Schuman" prin care se propunea crearea *Comunității europene a cărbunelui și oțelului*.

Puțini întrevedeau atunci evoluția ulterioară care avea să culmineze cu crearea Uniunii Europene în 1992 și cu intrarea în UE a zece țări din Europa centrală și de est (mai 2004), urmând să li se alăture alte două – România și Bulgaria – în 2007. De la minime intenții unioniste, în 1952, determinate, mai ales de interese pragmatice, s-a ajuns, în cincizeci de ani, la debutul unei structuri statale confederative ce va fi consacrată odată cu promulgarea, după ratificarea de către toate țările membre, a *Constituției europene*. Controversele generate de acestea și eșecul unor țări importante în ratificarea ei nu înseamnă că s-a atins un impas de netrecut. Ca și altădată, probabil că timpul va aduce liniștea și înțelepciunea necesare pentru ca în final constituția să fie adoptată.

Această integrare, unificare continentală, este unică în istoria umanității. Fără expansiunea forței militare, fără nici o intenție de cucerire și pe baza liberei aderări, ba chiar cu nerăbdare și cu insistență din partea statelor ținute departe patruzeci de ani de divizarea ideologică a Europei, un continent se transformă într-o unică entitate politică, economică și financiară, conservând integral și deliberat moștenirea umană, în întreaga ei diversitate rasială, etnică și culturală. Este vorba probabil despre calea exemplară a globalizării, care, dacă va reuși, va constitui capătul unor conflicte latente sau declarate între adepții acestui fenomen și cei care li se opun.

Această posibilitate s-a ivit însă după confruntări și conflicte, după o lungă perioadă de exploatare colonială a multor popoare și după două războaie mondiale devastatoare,

care au adus umanitatea la limitele de insecuritate ale existenței sale. Dincolo de distrugerile provocate de pe „bătrânul continent", aici au apărut însă doi factori definitorii ai actualei alcătuiri a lumii: revoluția industrială și o diversitate umană fără termen de comparație. Prima va fi premisa apariției actualelor tehnologii, iar a doua – vectorul principal al democrației liberale funcționale.

Suntem, de fapt, ca europeni, fructul divizărilor și conflictelor care au culminat cu o „cortină de fier", tăind continentul în două jumătăți antagoniste și un zid prin mijlocul unei mari capitale europene. Probabil că tocmai aceste divizări duse la absurd au cimentat hotărârea statelor europene de a adera la Uniune. De la tatonări și expectative, caracteristice debutului, s-a ajuns la invidie față de statele deja membre și nerăbdarea de a adera a celor întârziați, chiar și cu riscul unor pierderi mari sau al unor crize de adaptare.

Divizările și conflictele au adus însă o incredibilă diversitate culturală care a devenit constitutivă pentru ceea ce considerăm a fi identitatea europeană. Într-un asemenea grad încât se poate susține că *„identitatea și unitatea noastră europeană survin din divizare și conflict. Putem spune că am fost binecuvântați prin nenorocirea noastră originală, dar am păstrat însă și această nenorocire – statul-națiune, nu numai sub forma sa paranoidă, care dezlănțuie războaiele, ci și sub forma suveranității necondiționate care refuză orice instanță superioară care ar subordona-o".* (Edgar Morin, p. 190). Sechelele unei atari percepții asupra suveranității au fost evidențiate din nou, ca oasele într-o radiografie, de eșecul temporar al adoptării Constituției europene.

În măsura în care diversitatea moștenită sau produsă de istoria europeană nu este sechestrată în zone absurd autarhice, închise și ostile, de „suveranități necondiționate", ea este o bogăție inestimabilă. Să nu uităm că la varietatea culturală se adaugă cea etnică și cea rasială, ca să nu mai vorbim de marea diversitate mentală, intelectuală și aspirațională pe care o nutrește pluralismul specific societăților europene. Poate că amintirea lagărelor de concentrare naziste sau a gulag-urilor ar trebui să fie suficientă ca orice tendință de acest fel să fie temperată, numai că inerția în planul mentalităților și al atitudinilor umane este foarte mare.

De aceea este necesară, mereu și mereu, actualizarea conștiinței asupra tragismului istoriei europene și asupra fragilității a ceea ce s-a realizat ori s-a moștenit. *„Noua conștiință europeană este conștiința fragilităților culturale, energetice, economice, demografice, morale și, mai mult decât orice, politice și militare ale Europei. Noua conștiință europeană este indisolubil legată de conștiința tuturor acestor fragilități, aceea de a fi depozitară a unei moșteniri singulare cu valoare universală. Ea este, de asemenea, conștiința existenței și activității unor forțe, nu numai politice și economice, care lucrează asupra statelor (regionalism, ecologism) și în cadrul culturilor, pentru a salvgarda identitățile, varietățile, adevărurile europene.*

Este totodată conștiința unei necesare sinergii a tuturor acestor forțe." (Idem, p. 197).

Diversitatea europeană are ca izvoare divizări și conflicte, dar și expansiunea violentă a omului european. Această expansiune, încetățenirile pe care le-a antrenat în spațiile geografice cele mai îndepărtate, loialitățile născute prin apărarea comună a Bătrânului continent au produs un aflux uman și cultural important în vechile metropole. În acest fel diversitatea europeană a devenit unică prin cuprinderea tuturor formelor de agregare și structurare a elementelor vieții umane de pe întreaga planetă. În acest fel, a devenit un patrimoniu de neprețuit.

Ceea ce se numește cultură europeană este astfel o pluricultură, o îngemănare fertilă de culturi extrem de variate. Ne putem întreba, o dată cu Edgar Morin, dacă această diversitate va sfârși printr-o standardizare sub presiunea pieței, care transformă tot ce atinge în marfă, ca în Statele Unite ale Americii, ori va rodi o nouă civilizație? Iată o provocare pe măsura ambițiilor europene și o posibilitate pe care experimentul american aproape o certifică.

Am putea identifica semnale felurite ale rezistenței în fața uniformizării culturale: *contra* sau *sub*-culturi de o mare diversitate se nasc ori renasc. Reacțiile naturiste, îngemănările aparent ciudate între mașinile perfecționate ale confortului casnic urban cu medii rurale pure *„într-o combinare a noului cu vechiul, restaurări de habitaturi și obiceiuri constituie, într-o anumită formă, o rezistență în fața degradării culturale."* (Idem, p. 173).

Mixtarea și hibridarea etnică și culturală au generat un pluralism excepțional prin virtualitățile sale și, prin ele, foarte fertil. Astăzi clivajele culturale par să fie mai importante decât cele economice sau sociale. Dar, în loc să ducă la ostilitate sau la conflicte, cum s-a întâmplat adeseori până acum, ele constituie astăzi puncte de atracție. Putem vorbi, deci, despre un dialog al pluralităților care se centrează pe o axă a unei dialogici specifice gândirii europene.

Iată câteva momente dialogice cruciale, sugerate subiectiv de Edgar Morin prin opoziții exemplare ca: Pascal/Montaigne; Hobbes/Locke; Newton/Descartes; Rousseau/Voltaire; iluminism/romantism; Hegel/Kierkegaard. *„Există*, scrie el, *o anumită dialogică în orice cultură, dar aceasta a fost, în cea mai mare parte a culturilor, închisă într-o centură de dogme și interzisă, iar procesul a putut fi mai mult sau mai puțin frânat, controlat. Specificitatea culturii europene constă, înainte de toate,*

în continuitatea și intensitatea dialogicii sale în care nici una dintre instanțele constitutive nu le distruge pe celelalte și nici măcar nu exercită în mod durabil o gândire hegemonică." (Edgar Morin, p. 148).

A această specificitate a constituit unul dintre factorii prin care puternicele divergențe și conflicte inter-națiuni, care au dominat secolul al XX-lea, au devenit astăzi convergențe active. Trei argumente ar părea suficiente: 1. Conflictul care părea ireductibil dintre Franța și Germania a fost resorbit complet într-o federalizare, care, chiar dacă simbolică, este plină de promisiuni. 2. Dacă Anglia a pus inițial accentul pe resursele Commonwealth-ului și pe parteneriatul special cu Statele Unite și chiar dacă mai păstrează prudența tradițională, apropierea ei de Europa este tot mai marcată în ciuda acestui Brexit controversat. 3. Reacția statelor europene mai mici, mai ales a celor aflate, timp de aproape cincizeci de ani, sub dominația URSS, a trecut de la exagerarea și chiar absolutizarea suveranității naționale la o dorință nestăvilită de aderare.

Toate acestea revelă puternice similitudini, apropieri și afinități între entitățile statale existente actualmente în Europa. Dar și prăbușirea unui mit care, deplasându-se de la stânga la dreapta pe teren ideologic, a marcat puternic evoluția lumii mai ales în secolul al XX-lea.

După căderea cortinei de fier, economia liberală – tip de economie specific Europei – s-a generalizat în așa fel încât atât economiile naționale, cât și relațiile dintre ele au devenit funcționale. Toate țările europene au optat astăzi pentru democrația liberală – sistem politic care a apărut și s-a impus în Europa. Se poate vorbi în același timp despre o comunitate de destin, care, cel puțin începând cu 1945, își dezvăluie traseele, atât în ceea ce privește sfidările la adresa vieții umane pe acest continent, cât și aspirațiile proprii celor ce-și zic europeni.

În perspectiva unității europene, ne apare înainte de toate ca posibilă o mult mai bună valorificare a resurselor și potențialităților economice, umane și de mediu, ceea ce înseamnă că recesiunile economice ciclice se vor absorbi mai ușor și vor fi evitate crize de proporții. Va deveni posibil un răspuns comun și eficace la provocările și amenințările la adresa speciei umane în ce privește nutriția, epidemiile, prezervarea resurselor elementare de supraviețuire, poluarea, armamentele. Amenințarea nucleară va fi, de asemenea puternic temperată. Va crește în același timp gradul de securitate internațională.

Circulația liberă a oamenilor și valorilor va fi o stavilă în calea unor migrații amenințătoare și va produce avantaje economice importante. Vor crește resursele pentru explorarea spațiului cosmic, pentru educație și informare; Europa se va situa pe un loc important în această lume multipolară în formare. O garanție pentru toate aceste transformări pozitive o constituie tradiția europeană comună. Specific acestui continent este și faptul că, spre deosebire de alte zone ale lumii, afinitățile s-au agregat într-o tradiție. Identitatea europeană este astăzi echivalentă cu orice identitate națională, fundamentată pe un set de valori consolidate istoric, care ghidează politica, economia, modul de viață.

Chiar dacă a înregistrat progrese importante, unificarea europeană continuă să aibă un caracter procesual. Ceea ce implică înainte de toate evitarea oricăror elemente de conflict prin apropierea nivelurilor de dezvoltare, inclusiv ale țărilor ce urmează a fi integrate; căutarea compatibilităților instituționale și legislative sau crearea unor echivalențe funcționale; ameliorarea disparităților; armonizarea tendințelor creative; crearea unei administrații funcționale peste tot; eliminarea factorilor de risc social major: sărăcie, corupție, crimă organizată, structuri mafiote.

Orice forțare voluntaristă a procesului de unificare poate antrena riscuri importante. De aceea este necesară păstrarea unui ritm natural care impune, de asemenea, ritmuri adecvate fiecărei țări componente sau în curs de a deveni membră. Sunt de preferat, atât pentru Uniune, cât și pentru țările candidate, mai degrabă întârzieri decât accelerări riscante.

Dezbaterea publică cu privire la lărgirea Uniunii tinde câteodată să se reducă la întrebările: când și cu ce preț? Aceasta este o simplificare destul de periculoasă. Sigur că nerăbdarea țărilor candidate este întotdeauna mare. Dificultățile prin care

trec nu pot fi rezolvate decât cu costuri insuportabile în plan strict național. Și de altfel chiar intenția unei atare rezolvări ne apare ridicol de caducă.

Sigur că, mai ales pentru țările care au cea mai mare contribuție la resursele financiare ale Uniunii, prețul acestei lărgiri este o temă prioritară mai ales datorită presiunii contribuabililor. Din această cauză, de o parte se înregistrează neliniști și frustrări, de cealaltă, temeri că prețul este prea mare pentru un rezultat îndoielnic.

Replica guvernelor din țările candidate era aproape invariabilă: *„Noi suntem europeni de mii de ani și nu batem la porțile Uniunii ca niște nou-sosiți"*. Și aceasta exprimă o convingere adânc înrădăcinată în conștiința națională în întreaga Europă centrală. Ar fi fost într-adevăr ciudat ca aceste țări să rămână în afară. Tot astfel stau lucrurile și cu privire la țări situate mai la est. Pot fi ele considerate ca fiind neeuropene și, astfel, nesemnificative pentru ceea ce Uniunea europeană tinde să devină?

Este însă legitimă și reacția celor care avertizează că simplele „iluzii cartografice" nu pot ține loc de adeziune conștientă la un proiect comun. Noii membrii nu numai că ar trebui să îndeplinească cerințe elementare: instituții democratice stabile, o economie de piață funcțională și capacitatea de a-și asuma ceea ce se numește „acquis-ul comunitar", dar și să fie pe deplin conștienți că devin responsabili pentru această înfăptuire, unică până acum în istoria cunoscută a lumii – unificarea unui continent cu o diferențiere extremă și o istorie complexă.

Se știe că opiniile și mentalitățile au o evoluție treptată, adeseori sinuoasă, iar această particularitate nu trebuie ignorată. Nerăbdarea țărilor candidate, dar și întârzieri ale procesului care nu par a fi justificate pot antrena disparități. În același timp, unele trepte ale procesului pot atinge puncte mai sensibile și cer tratative și negocieri laborioase și chiar trenante. Cum s-a întâmplat la dezbaterea proiectului de Constituție europeană. Dificultățile înregistrate, amânările inerente nu înseamnă că s-a înregistrat un eșec. Este de preferat o dezbatere prelungită decât acumularea de nemulțumiri sau frustrări. Procesul de integrare nu trebuie să fie mai rapid decât capacitatea de adaptare a țărilor membre sau decât evoluția opiniei dominante și a mentalităților.

O unitate reală și vie a unui continent atât de variat, cu diferențieri ample și complexe, implică nemijlocit prezervarea și chiar stimularea diversității. Ceea ce ar însemna, în linii mari, apărarea diferențierilor culturale și lingvistice; un pluralism etno-cultural mereu activ; respectarea tradițiilor politice și a culturilor politice specifice; respectarea sentimentului național; posibilități mereu mai variate pentru afirmarea

specificității; un sistem puternic de protecție a oricărei minorități (cu excepția, desigur, a celor infracționale).

Viitoarea Europă nu va putea fi un sistem statal unitar, ci unul federal de factură specială, capabil să respecte personalitatea și chiar particularismele statelor componente. Atitudinea dominantă ar putea fi cea exprimată de Saint-Exupéry: *„Dacă ești diferit de mine, frate, departe de a mă leza, tu mă îmbogățești"*.

Salvgardarea identității Europei înseamnă, în fapt, salvgardarea identităților culturale, la plural deci, căci Europa este caracterizată înainte de toate printr-o diversitate care este tocmai bogăția sa umană. Pentru a supraviețui și a se afirma, aceste identități au nevoie de instrumente, între care spațiul audio-vizual și producțiile audio-vizuale sunt esențiale, au nevoie de bună-credință din partea tuturor și au nevoie de comprehensiune opusă, deci, aprehensiunilor care au făcut atâta rău în raporturile dintre statele și culturile europene.

Europa unită, care prin recenta extindere a ajuns să numere mai mult decât jumătate dintre statele europene, constituie deja pentru mulți un punct de pornire pentru alte proiecte, mai grandioase. Tezele atlantiste câștigă teren. Interesant că tot un francez, rămas însă prin moarte anonim, reia peste timp ideile lui Malraux cu privire la cultura atlantică. Cartea sa *L'Édit de*

*Caracalla ou plaidoyer pour des États-Unis d'Occident***,** semnată Xavier de C***, de fapt o scrisoare adresată, înainte de a muri, lui Régis Debray, pe care acesta avea să o publice sub titlul de mai sus, are ca scop să câștige stânga intelectuală pentru o uniune posibilă între Europa și Statele Unite ale Americii.

Edictul lui Caracalla este un fel de constituție adoptată în 212 î.Hr. de împăratul roman, Bassianus Caracalla, prin care se extinde dreptul de cetățenie romană pentru toți oamenii liberi din imperiu. Scopul a fost să se pună capăt „șicanelor și reclamațiilor". Iată un bun exemplu pentru europeni și americani, consideră autorul, fost înalt funcționar în Ministerul Francez de Externe. N-ar fi acesta cel mai bun mijloc de a asigura Occidentului un viitor demn de trecutul său?, se întreabă autorul, pledând entuziast, dar cu argumente puternice, pentru această viitoare uniune.

Plină de sinceități derutante și de parti-pris-uri discutabile, lucrarea citată lansează o provocare inedită: *„Viitorul secol* [XXI, *n.n.*] *va fi poate, cu puțin noroc, occidental, dar cu condiția să ne dorim aceasta și numai dacă îl vom face ca atare. Printr-o conversie intelectuală, morală și instituțională. Printr-o mutație pe măsura sfidării, care să rupă cu anacronismele interguvernamentale ce continuă să domine în relațiile internaționale dintre cele două țărmuri ale acestei mare nostrum* [Atlanticul, *n.n.*], *relații înecate în falsa securitate a «precedentelor»"*. (Xavier de C***, p. 15).

Din nefericire, autorul cedează prea ușor unor aprehensiuni și prejudecăți mai vechi, văzând realizarea acestui proiect prin opoziție cu alte civilizații și alte culturi, pe de o parte, iar, pe de alta, cu mijloacele antichității sau chiar Evului Mediu. Idei, care altfel ar putea constitui provocări pozitive, iau astfel o formă inacceptabilă. Lecția pe care Europa și-a administrat-o sieși, ajungând la o umanizare exemplară a relațiilor sociale, cu toată nemulțumirea care încă se mai acumulează la extremele eșichierului politic, nu trebuie să se irosească la prima adiere a unui entuziasm izvorât din idealizarea istoriei.

Este adevărat că europenii au greșit prea mult pentru a-și mai putea permite încă erori care să pună în pericol destinul continentului, dar chiar și numai dăruirea și sinceritatea unui înalt funcționar cu o mare experiență în relațiile internaționale merită să fie luate în seamă atunci când în fața unor decizii de maximă importanță, țări occidentale deschid prea ușor ușile pentru conflicte fraterne, în aparență inofensive, dar cu urmări importante. În plus, este totalmente neproductiv ca orice idee sau inițiativă care vizează o apropiere și mai mare în jurul unui ocean devenit prea mic în fața noilor tehnologii de care dispune umanitatea, să fie suspectată de americanism ori de intenții malefice de pe țărmul occidental al Atlanticului. Atlantida poate a existat, poate nu; cert este însă că acest ținut de vis din mitologia europeană are, acum, cele mai mari șanse de a se contura.

Bibliografie selectivă:

(Cf.) **Cassen, Bernard**, „Le monde diplomatique", ianuarie 2003.
Hobsbwam, Erich, *Nations et nationalisme depuis 1780, Programme, mythe et réalité*, Paris, Gallimard, „Bibliothèque des histoires", 1992.
Morin, Edgar, *Penser l'Europe*, Paris, Gallimard, 1990.
Peyrefitte, Alain, *C'etait de Gaulle,* Fayard, 1994.
Silva, Miguel Otero, „El Nacional", Caracas, 4 august 1945.
Xavier de C***, *L'Édit de Caracalla ou plaidoyer pour des États-Unis d'Occident,* Paris, Fayard, 2002.

„Mixtarea și hibridarea etnică și culturală au generat un pluralism excepțional prin virtualitățile sale și, prin ele, foarte fertil. Astăzi clivajele culturale par să fie mai importante decât cele economice sau sociale. Dar, în loc să ducă la ostilitate sau la conflicte, cum s-a întâmplat adeseori până acum, ele constituie astăzi puncte de atracție. Putem vorbi, deci, despre un dialog al pluralităților care se centrează pe o axă a unei dialogici specifice gândirii europene."

Literatură economică

VALORIFICAREA EFICIENTĂ A POTENȚIALULUI AGRICOL ÎN SPRIJINUL CREȘTERII PERFORMANȚEI ECONOMICE

Marius-Cosmin Vasile

Doctorand A.S.E., Facultatea de Economie Agroalimentară și a Mediului, București
Consilier 1A la A.F.I.R. (Agenția pentru Finanțarea Investițiilor Rurale, Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale)

Capitolul 1
Potențialul agricol național în ecuația performanței economice

1. Introducere

Terenul agricol reprezintă un punct forte al evoluției societății și modul de folosire, nevoile de consum sunt determinate de raportul cerere-ofertă de produse agroalimentare ce se manifestă pe piață. Potențialul ridicat al suprafeței arabile în țara noastră, amplasarea țării într-o zonă temperat continentală, ponderată climatologic, oferă o șansă în plus pentru creșterea performanței economice și implicit a PIB-ului și a economiei naționale. Suprafața negociată ca suprafață de referință în cadrul UE pentru culturile arabile a fost de 7.012.666 ha. Dat fiind condițiile pedoclimatice favorabile, cultura cerealelor ocupă primul loc în ansamblul suprafețelor cultivate din țara noastră și oferă stabilitate și securitate alimentară crescută în raport cu alte țări ale lumii. Nevoile de consum sunt în raport direct proporțional cu numărul populației, puterea de cumpărare a acesteia și gradul de integrare și dezvoltare a industriilor prelucrătoare de materii prime agricole. Oferta de produse agricole este determinată de:

– suprafața aflată în circuitul agricol și de producția agroalimentară realizată anual;

– de necesitățile industriilor prelucrătoare/procesatoare și alimentare;

– de eficiența economică și nivelul producției realizate pe unitatea de suprafață cultivată.

1.1. Utilizarea eficientă a potențialului agricol național

Pentru o înțelegere corectă a termenului de potențial, doresc să enunț câteva sensuri necesare înțelegerii lucrării de față. Astfel potențialul este perceput în literatură ca:

a) Ceva care are în sine toate condițiile esențiale pentru realizare, care există ca posibilitate, care există în mod virtual;

b) Ceva care poate dezvolta sau produce un efect. În fizică este perceput ca o capacitate de a produce o manifestare energetică, un lucru mecanic etc.;

c) Capacitate, nivel de dezvoltare a unei forțe; însușire pozitivă, capabilă de a se manifesta. Ca efect, de cele mai multe ori, acestea sunt în creștere, pozitive.

Analizând modul de manifestare din sectorul agroalimentar, potențialul agricol este cel care are capacitate și însușirile necesare de a produce efecte pozitive materializate printr-o eficiență economică ridicată și eficacitate continuă regenerativă. Terenul agricol are capacitatea și însușirea pozitivă dată de proprietățile și caracteristicile sale specifice pentru a produce un efect pozitiv în obținerea eficienței economice ridicate și implicit a performanței pozitive.

1.2. Eficiență economică ridicată în utilizarea eficace a potențialului agricol

Terenul agricol, prin forța sa de exprimare și manifestare în raporturi cauzale de interacțiune cu factorii influenți necesari, are capacitatea de a deveni o forță continuă regenerativă cu o eficacitate sporită și în ciclurile succesive

de culturi aferente. **Eficiența** presupune existența unor efecte, aflate în raport cauzal cu eforturile depuse pentru obținerea lor. Eficiența semnifică măsura rezultatelor unei activități prin raportare la eforturile făcute în timpul desfășurării activității respective. În sens general, a fi eficient înseamnă a face un lucru cât mai bine cu costuri cât mai reduse.

Performanța va fi întotdeauna strâns legată de eficiență, care, luată în sens pozitiv, arată capacitatea unității agro-economice de a dezvolta și produce ceva peste necesarul stabilit în consonanță cu realizarea unor producții mari peste obiectivele previzionate și de o calitate ridicată în consonanță cu cerințele pieței comerciale.

Performanța ridicată în producție echivalează cu eficiența, atunci când sunt obținute în condițiile unei utilizării raționale, într-un regim economic, a utilajelor și echipamentelor. [1] Astfel sporirea producției va fi însoțită de costuri reduse și profituri mari în creștere. Pentru creșterea producției și obținerea performanței pozitive este necesară inițierea și adoptarea strategiilor manageriale și de producție în consonanță cu cerințele pieței și ale obținerii profitului economic ridicat.

Fundamentarea strategiilor exprimă de fapt construcția actului decizional strategic, ca atare, întotdeauna va fi nevoie de o gândire strategică cu o viziune aprofundată pentru viitor și de construcția vizionară a altor direcții strategice. Pentru a prinde viață, însă, această acțiune de fundamentare și construcție are nevoie de un întreg informațional, pe care tu, ca manager și decident, îl ai la dispoziție din interiorul organizației, precum și de procurarea altor date și informații externe necesare domeniului vizat.

Valorificarea eficientă a potențialului agricol național are în vedere inițierea unor acțiuni strategice care să se reflecte în plan practic ca efect, prin obținerea unei eficiențe economice ridicate. Construcția vizionară a strategiilor de creștere a producției va avea în atenție date și informații necesare în ce privește:

– nivelul necesarului de consum al pieței și al industriei prelucrătoare pentru obținerea unui preț per produs satisfăcător pentru acoperirea cheltuielilor și obținerea profitului;

– dotarea tehnico-materială și financiară necesară dezvoltării unității agro-economice și susținerii obiectivelor care vor fi propuse;

– utilizarea terenurilor, formă și mod de utilizare, condiții pedoclimatice, potențial agricol aflat la dispoziție pentru culturi diferite în funcție de bonitatea solului și climă.

Datele și informațiile avute în atenție vor ajuta la inițierea și realizarea unor strategii de dezvoltare viabile și în consonanță cu realitatea din teren.

În continuare, mă voi referi la terenurile agricole ca formă și mod de utilizare într-un areal de condiții pedoclimatice specifice fiecărei regiuni de dezvoltare, în care însăși bonitatea solului este diferită și poate fi multiplă.

Modul de folosire a terenului agricol este influențat de condițiile agro-pedoclimatice, cât și de condiții economice, financiare, demografice, tehnice și tehnologice, existente la un moment dat. Sunt cunoscute trei modalități de utilizare a terenului agricol: **extensivă, rațională** și **intensivă**. Fiecare formă incumbă mai multe forme de manifestare: apariție, dezvoltare, maturitate, declin și dispariție.

Utilizarea terenului în formă extensivă se referă la atragerea în circuitul agricol a unor suprafețe de teren susceptibile a fi luate în cultură prin desțelenire sau defrișare. Numai că astfel de resurse naționale cu potențial natural-virgin s-au cam epuizat. Nevoia suplimentară de produse agricole se va acoperi în forma extensivă prin producții realizate pe suprafețe noi luate în cultură atrase în circuitul agricol cultivat.

Utilizarea în formă rațională. Întreaga suprafață cultivabilă este luată în cultură în fiecare an, inclusiv suprafețele degradate în urma acțiunii umane. Se realizează cu un consum mai mare de factori de producție care contribuie la creșterea fertilității naturale a solului. Prin utilizarea rațională a terenului agricol se urmărește: asigurarea necesarului estimat de produse agricole și realizarea profitabilității ridicate care să permită obținerea eficienței economice.

Utilizarea în formă intensivă se referă la sporirea producției la unitatea de suprafață prin folosirea culturilor duble, triple și intercalate sau prin practicarea agriculturii în spații protejat-închise (solarii, sere, răsadnițe). Acest mod de utilizare a terenului agricol se realizează prin infuzie masivă de factori de producție, cu preponderență: materiali, financiari, resursă umană competentă și calificată. Forma intensivă de utilizare a terenului asigură necesarul estimat de produse agricole din direcțiile strategice de acțiune productivă pe an agricol și asigură realizarea performanței ridicate.

1.3. Valorificarea eficientă a potențialului agricol în cultura cerealelor și obținerea performanței ridicate în zonele de vest și sud ale țării

Pentru a elucida aceste aspecte specifice sectorului agroalimentar privind valorificarea eficientă a potențialului agricol din vestul și sudul țării, voi apela la analiza SOWT. În cadrul analizei SOWT privind cultura cerealelor au fost deduse următoarele constatări:

a) Puncte forte:

– adăugarea de valoare producției vegetale prin activități de furajare a animalelor și activități de prelucrare /procesare;

– îmbunătățirea tehnologiilor în sectorul de prelucrare a cerealelor prin atragerea de investiții și efectuarea investițiilor stringente;

– integrarea activităților de aprovizionare cu resurse materiale, obținerea cerealelor, prelucrarea acestora și comercializarea produselor de panificație;

– existența unei game sortimentale variate la nivel de fermă, ceea ce reduce riscul necomercializării produselor;

– flexibilitatea structurală la nivel de fermă.

b) Puncte slabe:

– nerespectarea normelor de calitate în toate fazele filierei;

– costul ridicat al input-urilor, cheltuieli materiale reprezentând 80% din structura costului de producție;

– reticența producătorilor agricoli pentru cooperarea în vederea realizării în comun a operațiunilor de aprovizionare și desfacere;

– serviciu de extensie slab dezvoltat;

– fărâmițarea excesivă a terenurilor agricole de subzistență care mențin un nivel ridicat al autoconsumului;

– randamente scăzute și instabilitatea producției anuale de grâu necesar consumului intern;

– gradul redus de autoaprovizionare în unii ani (59,7% în anul de referință 1996);

– importuri semnificative de grâu în anii cu recolte slabe, acestea fiind dependente de condițiile pedoclimatice;

– exportul se situează sub capacitatea de care dispune țara noastră;

– deficiențe majore în utilizarea capacităților de depozitare și de formare a stocurilor în anii cu recolte mari;

– consumul de grâu pe locuitor este dublu față de Uniunea Europeană, datorită modelului național de consum și mai ales veniturilor scăzute ale populației care nu pot asigura o structură calitativ normală a rației zilnice;

– capacitatea scăzută de funcționare a filierei grâului influențează negativ prețurile de consum ale produselor de panificație.

c) Oportunități:

– cerealele sunt cele mai importante produse agricole care fac obiectul comerțului internațional;

– potențialul ridicat al suprafeței arabile din țara noastră;

– condiții pedoclimatice deosebit de favorabile culturii cerealelor;

– suprafața de 7.012.666 ha negociată ca suprafață de referință pentru culturile arabile;

– alocarea sprijinului direct pentru producția marfă de grâu în valoare de 900 miliarde lei (pentru 1800 mii tone), adică 22 milioane euro;

– țara noastră dispune de o suprafață strategică atât pe piețele din vest, cât și pe cele din est. Dunărea și Marea neagră oferă, de asemenea, oportunități bune pentru exportul de cereale;

– facilități și structură portuară adecvată exportului de cereale;

– controlarea fenomenului inflaționist;

– încurajarea investițiilor străine;

– posibilitatea de a stoca cerealele pe o perioadă mai îndelungată;

– cerealele, în general, iar grâu în mod deosebit, se pot comercializa atât în partizi mici cât și în partizi mari, acest aspect fiind în funcție de posibilitățile de stocare a celor care cumpără.

d) Amenințări:

– organizarea economică a agricultorilor, în special pentru comercializarea cerealelor, aprovizionarea cu inputuri și asigurarea serviciilor, deficiențele existente în crearea organizațiilor profesionale și interprofesionale și în funcționarea infrastructurilor de marketing, precum și în sistemul de finanțare și creditare au un impact negativ asupra costurilor de producție pe filieră și performanțele acesteia;

– veniturile producătorilor agricoli de grâu sunt nesatisfăcătoare ca urmare a parcelării excesive a terenurilor,

randamentelor la hectar scăzute, a costurilor ridicate datorită inputurilor scumpe, deficiențelor majore din sistemul de distribuție și depozitare, calității necorespunzătoare a grâului produs de unii agenți economici;

– reducerea efectivelor de animale;

– aplicarea unor politici neadecvate care ar putea afecta negativ sectorul cerealelor;

– concurența internațională și nivelul prețului la bursa internațională a cerealelor;

– sectorul de procesare și de comercializare devin prea concentrate, determinând apariția de oligopoluri;

– riscul sporit al mediului de afaceri;

– amenințarea pe care o reprezintă importurile de cereale din Ucraina și de fructe, mai ales mere, din Polonia.

2. Creșterea performanței prin stabilirea obiectivelor strategice și lucru în echipă

O performanță crescută nu poate exista fără realizarea și depășirea obiectivelor propuse în strategiile de producție și dezvoltare. Am ales în mod intenționat discutarea lucrului în echipă și reflectarea activității manageriale în procesul de producție și dezvoltare a unității agro-economice, deoarece aceste necesități fac parte din obținerea unei eficiențe economice crescute, implicit realizarea unei performanțe pozitive prin depășirea obiectivelor planificate prevăzute și estimate în strategiile de dezvoltare și producție.

Lucrul în echipă ocupă în activitatea de inițiere, dezvoltare și întreținere a unei culturi un loc aparte și prioritar, fiind una dintre soluțiile necesare obținerii unei eficiențe economice profitabile și satisfacerii tuturor lucrărilor de întreținere necesare. În cadrul activității de producție, managerii și decidenții de pe scările ierarhic inferioare au o serie de responsabilități și obligații de îndeplinit în conformitate cu funcția deținută, astfel:

– managerii acționează astfel încât munca în echipă să fie plină de satisfacții;

– minimizează amenințările îndreptate împotriva echipei sau manifestate în interiorul ei;

– favorizează o bună comunicare în interiorul echipei și între echipă și manager;

– minimizează conflictele nerezolvate și lupta de putere din cadrul echipei;

– managerul se ocupă de stabilirea unor obiective, direcții, planuri și proiecte clare pentru echipă;

– asigură personalul că locurile de muncă sunt sigure și nu vor exista disponibilizări;

– oferă îndrumare, control și asistență tehnică echipei;

– selectează personal experimentat și calificat în funcție de necesități și grad de competență;

După cum se cunoaște, în activitatea agroalimentară lucrul în echipă este esențial și o bună înțelegere a atribuțiilor fiecărui membru va duce normal la realizarea obiectivelor propuse pe sezon agricol sau a celor din industria prelucrătoare/alimentară.

Locul fiecărui membru este atribuit de manager în funcție de pregătirea și competența necesară postului primit ca angajat.

3. Factori care influențează creșterea performanțelor agroalimentare parțial influențate de politicile agroalimentare și de dezvoltare rurală

3.1. Factori care influențează creșterea performanțelor agricole

Pentru a discuta despre factori, este necesar să explic mai întâi noțiunea de factor.

Factorul (*Dex 98*) este perceput ca:

– element, condiție, împrejurare care determină apariția unui proces, a unei acțiuni, a unui fenomen;

– cauză, forță motrice, motorul unui proces sau una din condițiile principale ale producerii lui;

– condiție, element, împrejurare care poate determina, influența sau explica un proces, un fenomen, o acțiune etc.;

Deci, se poate spune, în genere, că factorul reprezintă un element care poate determina sau influența o acțiune, un proces sau fenomen. În cazul nostru, influența se exercită pozitiv, pe o scală ascendentă, în scopul creșterii performanței agricole.

Factori care influențează creșterea performanței agricole:

– calitatea solului și a materialului semincer;

– clima mai blândă și cu mult soare, benefică pentru anumite culturi (floarea-soarelui, rapiță, orzoaica, orz);

– asigurarea rotației culturilor în funcție de condițiile agro-climaterice;

– factorul tehnico-material printr-o dotare tehnică

performantă și necesară în valorificarea eficientă a potențialului agricol.

Creșterea performanței agricole se manifestă practic prin depășirea obiectivelor strategice, însă este strâns legată de:

– condițiile pedoclimatice și de mediu;

– vecinătatea sursei de apă sau irigația;

– măsuri de îngrășare și tratare a solului;

– înzestrarea tehnică a unității economice/similare sau pe fermă agricolă;

– aplicarea unor politici de stat stimulative și chiar de protecție a prețurilor pentru unele produse autohtone (ex.: merele, carnea de porc etc.).

3.2. Politicile agro-alimentare și de dezvoltare rurală benefice obținerii performanței

3.2.1. Politicile agroalimentare. Definire, concept, sfera de acțiune

Politicile agroalimentare și de dezvoltare rurală sunt reprezentate de un ansamblu coerent de obiective, priorități, principii, norme și decizii adoptate și aplicate de factorii și instituțiile investite cu competențele necesare pentru a asigura întregii populații condițiile economico-sociale normale ale unei alimentații raționale și indispensabile statutului nutrițional, care să aibă ca efect determinativ realizarea unei stări de sănătate bune în plan individual și public, în consonanță cu standardele definite de directivele UE în materie de dezvoltare rurală. Politicile agroalimentare reprezintă ansamblul intervențiilor care cuprind lanțul alimentar în totalitatea sa, cu cele șapte componente principale: agricultura, industriile, distribuția agricolă și alimentară, restaurantele, industriile și serviciile aferente, comerțul exterior agroalimentar și consumul.

În ce privește **conceptul de politică agroalimentară** [2], există mai multe puncte de vedere:

– politica agroalimentară reprezintă un ansamblu de măsuri juridice de execuție și administrare, care influențează în mod direct sau indirect condițiile de realizare și valorificare a producției agricole cu scopul îmbunătățirii producției și al nivelului de trai al populației;

– politica agroalimentară cuprinde ansamblul intervențiilor de stat în influențarea factorilor cererii și ofertei de produse agricole și alimentare;

– politica agroalimentară este ansamblul acțiunilor politice direcționate cu prioritate spre sectoarele de exploatații agricole și de agrobusiness, cu influențe asupra deciziilor producătorilor individuali și a firmelor.

Plecând de la aceste considerente, putem concluziona că politica agroalimentară [3] este definită ca ansamblul hotărârilor deciziilor și acțiunilor pe care le aplică statul asupra factorilor cererii și factorilor ofertei cu scopul îmbunătățirii producției și al nivelului de trai al populației.

Sfera de acțiune a politicilor agroalimentare se extinde în mod corelat cu alte politici economice (fiscală, prețuri, industrie etc.) și cuprinde următoarele noțiuni: politica prețurilor, politica de marketing, politica inputurilor, politica de credit etc. Sfera de acțiune a politicii agroalimentare se extinde, în mod corelat, asupra mai multor domenii, cum ar fi:

– aprovizionarea cu mijloace de producție pentru agricultură;

– asigurarea condițiilor de producție agricolă;

– comercializarea produselor;

– procesarea producției agricole;

– relații de structuri de proprietate și de exploatații;

– politica prețurilor – acțiuni desemnate a influența nivelul și stabilitatea prețurilor.

Concluzie: Valorificarea eficientă a potențialului agricol are ca efect o creștere a performanței agricole tocmai prin depășirea obiectivelor strategice fixate și realizarea profitului. Întotdeauna, în sprijinul creșterii performanței va sta dotarea tehnico-materială a unității agro-economice conexată cu condițiile propice de mediu și sol benefice fiecărei culturi inițiate într-un spațiu și timp definit. Nu de multe ori factori externi naturali au ca efect, prin acțiunea lor, uneori distructivă, o diminuare a obiectivelor necesare realizării performanței pozitive. Sunt acțiuni naturale care nu se pot prevedea sau la care măsurile protective devin fragile prin forma de manifestare a factorului natural distructiv (grindină, inundații, alunecări de teren). Întotdeauna pe segmentul agricultură va exista un grad de risc și incertitudine, toate inițiate de factori independenți de voința noastră și uneori cu un grad de pericol ridicat. Gestionarea riscurilor care se pot

manifesta în agricultură poate fi dirijată în direcția preveniri și diminuării eventualelor posibile pierderi din cauze naturale. Valorificarea eficientă a potențialului agricol național este un element cheie, care stă în puterea noastră ca să fie dezvoltat și menținut la un standard cât mai ridicat pentru a sprijini performanța și eficiența ridicată.

Referințe:

[1] **Stephan R. Covey**, *Eficiența în 7 trepte*, București, Editura All, 2002, pp. 40-45.
[2] **Letiția Zahiu, Anca Dachin**, *Politici agroalimentare comparate*, București, Editura Economică, reeditare 2009, p. 135.
[3] *Idem*, p. 136.

Bibliografie generală:

Letiția Zahiu, Anca Dachin, *Politici agroalimentare comparate*, București, Editura Economică, 2001.
Gabriel Popescu, *Politici agricole. Acorduri europene*, București, Editura Economică, 1999.
*** *Planul Național pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală* (MAAP).
*** Colecția „Tribuna economică", 2000–2010.
*** *Anuarele FAO ale producției și comerțului.*
FAQ, *Starea lumii 2000.*

„Terenul agricol reprezintă un punct forte al evoluției societății și modul de folosire, nevoile de consum sunt determinate de raportul cerere-ofertă de produse agroalimentare ce se manifestă pe piață. Potențialul ridicat al suprafeței arabile în țara noastră, amplasarea țării într-o zonă temperat continentală, ponderată climatologic, oferă o șansă în plus pentru creșterea performanței economice și implicit a PIB-ului și a economiei naționale."

Opera Națională București 2019

PROIECTE ÎN DERULARE ALE ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Proiect al Asociației Culturale Leviathan în colaborare cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati" din Brăila și prozatorul Lică Barbu.

Proiectul „Zâmbetul unește", coordonat de **Lică Barbu**, are ca obiectiv primordial crearea unei interfețe cultural-artistice prin care cei mici să fie atrași către un univers activ. Pe de altă parte, prin spectacolele prezentate, proiectul are ca obiective secundare oferirea posibilității tinerilor din Brăila de a asimila informații noi, de a-și dezvolta vocabularul și preocupările și de a găsi în artă o cale de dezvoltare personală. În această perioadă, când societatea este tot mai dependentă de tehnica modernă, am găsit oaza de liniște unde copiii se pot desfășura în largul lor, fără telefoane, tablete sau jocuri pe calculator, acolo unde le putem oferi copiilor cu talente native posibilitatea de a se afirma artistic.

Începând din **30 mai 2019** a fost format un grup artistic constituit din copii talentați, cu vârste cuprinse între 7–14 ani, grupul **„Nino Nino"**, condus de Lică Barbu, în vederea interpretării în spectacole a unor scurte piese de teatru, momente de pantomimă sau melodii (gen à capella) în diferite locații din municipiul Brăila. Va fi realizat un program artistic variat și activ, care să translateze la nivel educațional impactul și atractivitatea umorului ca formă de reprezentare a artei cu ajutorul copiilor. Repetițiile, o dată sau de două ori pe săptămână, au loc la Secția de împrumut pentru copii. Ludotecă a Bibliotecii Județene „Panait Istrati" din Braila.

Detalii: **https://leviathan.ro/zambetul-uneste/**.

Proiectul „Descoperă scriitorul din tine!" constă în organizarea unui concurs de eseuri plecând de la o temă abordată într-unul dintre materialele cultural-educative publicate pe site-ul Leviathan.ro sau în revista culturală trimestrială „Leviathan" (online și tipărită).

Pornind de la un fragment, titlu sau citat apărut într-unul sau în mai multe dintre articolele scrise de către redactorii și colaboratorii „**Leviathan**," participanții elaborează un eseu, dând frâu liber imaginației și aducând o notă personală unei teme abordate de alți autori. Eseurile câștigătoare sunt publicate pe site-ul Leviathan.ro la rubrica *Descoperă scriitorul din tine!*. În plus, câștigătorii primesc cărți oferite de sponsorii concursului, editurile Integral și Ars Longa.

Proiectul are ca obiectiv primordial angrenarea publicului larg într-un proces activ de creație literară și artistică și, în subsidiar, îmbunătățirea cunoștințelor lingvistice pe toate segmentele: gramatică, vocabular, stil. Concursul a fost lansat pe **1 iulie 2019** și se va desfășura până la sfârșitul acestui an.

Juriul: **Mirela Nicolae**, coordonatoarea proiectului, **Costin Tuchilă, Pușa Roth**.

Tema prima ediții a concursului (1–12 iulie 2019): Eseu pornind de la afirmația Contelui de Saint-Aulaire despre Ion I. C. Brătianu: *„Țărilor mici le sunt sortiți oameni mari"*. Vezi revista "Leviathan", anul I, nr. 1, octombrie–decembrie 2018.

Tema ediției a doua a concursului (25 iulie–10 august 2019): Eseu cu tema *Scrisoare pentru Diaspora*. Publicațiile Leviathan, site-ul și revista trimestrială, oferă un spațiu de întâlnire culturală a românilor de pretutindeni. Pentru tema ediției a doua a concursului au fost indicate arhivele rubricilor *Epistole din Diaspora, Diaspora, Români de pretutindeni, Evenimente românești în Diaspora* de pe site-ul Leviathan.ro și revista culturală „Leviathan" (primele 3 numere).

Detalii: **https://leviathan.ro/descopera-scriitorul-din-tine/**.

LEVIATHAN

Revistă culturală